

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1905.

VIIIste HOOFDSTUK.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Naar aanleiding van de opmerkingen en beschouwingen voorkomende in het Voorloopig Verslag, vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, betreffende het onderzoek van het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1905, en ter beantwoording van de daarin gedane vragen, heeft de ondergeteekende de eer het volgende mede te deelen.

§ 1. *Eindcijfer der begrooting en beleid des Ministers.*

Waar zeer vele leden verklaarden met bezorgdheid ook weer uit deze begrooting de voortdurende stijging der Oorlogsuitgaven te zien, vermeent de ondergeteekende er op te mogen wijzen, dat die stijging, zooals medegedeeld is in de Memorie van Toelichting, in de eerste plaats een onmiddellijk en niet te vermijden gevolg is van de uitvoering der in 1901 tot stand gekomen Militie- en Landweervetten, terwijl ten andere ook de werking van de Pensioenwet voor de landmacht 1902 daaraan in ruime mate meewerkt. Dit laatste blijkt o. a. daaruit, dat dit jaar voor de pensioenen, uitgetrokken bij artt. 168 en 169 der begrooting, f 493 000 meer moest worden geraamd dan voor het dienstjaar 1903, toen ook reeds eenigermate met het in werking treden der nieuwe pensioenwet is rekening gehouden, zoodat sedert het in werking treden dier wet de begrooting met meer dan een half miljoen voor pensioenen is verhoogd.

Ook ten opzichte van een verder verleden is op een post te wijzen, die gaandeweg tot eene belangrijke stijging heeft aanleiding gegeven en die, zij het langzaam, nog steeds naar boven gaat. De post nl. voor de marechaussee, die van af 1889 tot nu toe van f 296 437 tot f 857 323 is gestegen, dus bijna verdrievoudigd is, zonder dat iemand zal beweren, dat het hier iets anders dan noodzakelijke uitgaven geldt.

De opmerking, dat in hoofdzaak alleen door het uitstellen van meerdere uitgaven de verhooging voor het dienstjaar 1905 slechts het betrekkelijk gering bedrag van ruim f 210 000 bedraagt, is juist.

Inderdaad was ondergeteekende verplicht rekening te houden met de beschikbare middelen en werden daarom, vooral bij de buitengewone uitgaven, de aanvragen beperkt, zoover dat, o.a. zonder te groot nadeel aan den kazernebouw en de uitvoering van de Vestingwet, kon geschieden, terwijl ten andere de omstandigheid, dat in de werkplaatsen der artillerie-inrichtingen veel voor het snelvuurmaterieel zal worden gewerkt, vanzelf aanleiding gaf, om op enkele artikelen der XVde afdeling minder te ramen.

De in het Voorloopig Verslag gedane vraag, om eene opgave te mogen ontvangen van de posten, met vermelding van de bedragen, waarop in de Memorie van Toelichting bedoelde besparing van ruim f 400 000 heeft plaats gevonden, moge beantwoord worden met de opmerking, dat de mindere raming in hoofdzaak is verkregen door de in het Voorloopig Verslag vermelde lagere ramingen op de XVde, XXIIste en XXIVste afdelingen, die gezamenlijk f 655 000 bedragen, terwijl het verschil tusschen dit bedrag en het even genoemde wordt veroorzaakt door hoogere ramingen op andere posten, dan op blad. 1 en 2 der Memorie van Toelichting meer speciaal werden opgenoemd, afgescheiden — zooals daarbij werd opgemerkt — van de verdere kosten, die een gevolg zijn van de legeruitbreiding en van alle andere artikelen, die, om verschillende redenen, hoogere uitgaven vorderen.

Waar verder de ramingen voor 1904 en 1905 voor alle afdelingen der begroting vermeld zijn in recapitulatie, voorkomende op bladz. 250 en 251 van den toelichtenden staat, en de verschillen in de Memorie van Toelichting zijn verklaard, vermeent de ondergeteekende, voor de beantwoording van bedoelde vraag, hiermede te kunnen volstaan.

Dat voor de verdere uitvoering der legerwetten op meerdere stijging der Oorlogsbegroting moet worden gerekend is juist en onvermijdelijk, wil de vermeerdering der legersterkte tot haar recht komen en zullen o.m. ook uitgaven voor de oefeningen der landweer, voor schietoefeningen, voor verbetering van de positie van verschillende categorieën van personen enz., als op bladz. 2 van het Voorloopig Verslag genoemd, op den duur niet kunnen uitblijven, en dit te meer niet, waar het op andere plaatsen in het Voorloopig Verslag tot verwezenlijking van een en ander allerminst aan drang ontbreekt.

Waar nu ook de ondergeteekende het betreurt, dat de uitgaven steeds stijgen, en waar door deze omstandigheid zijne taak als Minister in meer dan één opzicht moeilijk is, daar komt het hem voor, dat bij de beschouwing van de noodig gebleken verhoogingen, ter beoordeeling van het beleid des Ministers, vooral de vraag op den voorgrond treedt, of door hem bij het ontwerpen der legerorganisatie en de uitvoering der Landweeerwet al dan niet spaarzaamheid is betracht en het antwoord op die vraag vermeent hij met vertrouwen te mogen afwachten.

In betrekking tot de op bladz. 2 der Memorie van Toelichting gedane mededeeling, dat in den loop van 1905 het wapen der infanterie op voet van vrede de formatie zal verkrijgen, zooals die *voor de naaste toekomst* gehandhaafd zal kunnen blijven, zij opgemerkt, dat die mededeeling zoo moet worden opgevat, dat wellicht later met de beschikbare manschappen nog eenige reserve-formatie's zijn tot stand te brengen, wanneer blijkt, dat voor de encadreering, meer dan tot nu toe, op de militie is te rekenen, vooral wat officieren aangaat. Noemenswaardige kosten zouden daaruit niet behoeven voort te vloeien.

De vraag welke verhoogingen, na de begroting voor 1905, in eens of geleidelijk zullen voortvloeien uit de uitvoering der legerwetten, is uit den aard der zaak niet met volkomen zekerheid te beantwoorden. Niettemin is getracht die verhoogingen zoo nauwkeurig mogelijk te ramen en kan als uitkomst het navolgende worden medegedeeld:

De begroting voor 1906 zal, vergeleken bij die voor 1905, in ronde som hooger zijn:

1°. ten behoeve van de organisatie der wapens en dienstvakken van het actieve leger f 235 000

2°. ten behoeve van de organisatie en oefeningen der landweer f 230 000

De begroting voor 1907 zal, vergeleken bij die voor 1906, in ronde som hooger zijn:

1°. ten behoeve van de organisatie der wapens en dienstvakken van het actieve leger f 107 000

2°. ten behoeve van de organisatie en oefeningen der landweer f 7 500

De begroting voor 1908 zal, vergeleken bij die voor 1907, ten behoeve van de organisatie der wapens en dienstvakken van het actieve leger in ronde som hooger zijn f 126 000

De begroting voor 1909 zal, vergeleken bij die voor 1908, ten behoeve van de organisatie der wapens en dienstvakken van het actieve leger in ronde som hooger zijn f 107 000

Daarna zal de begroting ten behoeve der organisatie van de wapens en dienstvakken van het actieve leger niet meer behoeven te worden verhoogd; zij zal daarentegen, aangezien het meerder aantal aan te schaffen paarden dan compleet kan zijn, met een bedrag van f 70 000 kunnen worden verminderd.

De bedragen voor uitbreiding van kazerneering zijn onder de vorenstaande getallen uit den aard der zaak niet begrepen.

In antwoord op de vragen, bedoeld sub 1°., 2°. en 3°. van § 1, wordt het navolgende medegedeeld:

ad 1um. Met de spoorwegbrigade wordt blijkbaar bedoeld de exploitatie-compagnie der spoorwegafdeeling van het regiment genietroepen.

Zooals op bladz. 12 der Nota van Toelichting betreffende de ontwerp-organisatie en garnizoensindeeling is medegedeeld, is omtrent het aan te nemen reserve-personeel, dat bij de compagnie zal worden ingedeeld, nog overleg loopende met de spoorwegmaatschappijen en met het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid, zoodat met het bedrag der aan dit personeel toe te kennen vergoedingen bij de kostenopgave nog geen rekening is kunnen worden gehouden.

Verder zij ten deze verwezen naar het behandelde ad art. 151.

Tevens zij hier vermeld, dat het in de bedoeling ligt, eveneens reeds in 1905 de oprichting voor te bereiden van de compagnie administratie-troepen. Vermits dit zal geschieden door de geleidelijke detachering of verplaatsing in denzelfden rang van slechts enkele personen is daarvoor op de begroting geen afzonderlijk bedrag uitgetrokken.

Ad 2um. Indien de organisatie voor alle wapens en dienstvakken van het actieve leger voltooid ware met het geheele personeel op volle sterkte zou de begroting zooveel hooger geweest zijn, als het meerdere bedraagt, dat voor de organisatie moet worden uitgegeven in de jaren 1906 t/m 1909.

Dat meerdere zal, zooals uit eene optelling der hiervoren vermelde sommen van: f 235 000; 107 000; 126 000, en 107 000 kan blijken, een bedrag beloopt van f 575 000.

Dit bedrag is uit den aard der zaak gelijk aan het verschil van het bedrag van f 850 000, vermeld op bladz. 13 der Nota van Toelichting betreffende de ontwerp-organisatie, en van het bedrag van f 275 000, aangevende hetgeen meer ten behoeve van de ontworpen organisatie op de begroting voor 1905 voorkomt.

Ten aanzien van de uitgaven voor de landweer, wordt het niet wenschelijk geacht verder te gaan dan, gelijk hiervoren is geschied, de bedragen aan te geven, die voor dat onderwerp op de begroting voor 1906 en op die voor 1907 zullen moeten worden uitgetrokken. Bij elke verdere raming toch, zijn zooveel en zoo belangrijke factoren onbekend, dat de uitslag der berekening slechts betrekkelijke waarde kan hebben. Zoo is omtrent de kosten, verbonden aan de in- en oprichting en de bediening van de magazijnen voor de landweer nog geen bepaald bedrag te noemen. Evenmin is reeds nu te voorzien, welke de uitkomsten op den duur zullen zijn van de kaderopleiding uit de militia — met name in den officiersrang — en of en zoo ja, tot welk aantal gaandeweg militia-officieren voor den dienst bij de landweer zullen zijn te bestemmen, vóór hun wettelijken overgang naar dat deel der landmacht, waarvan groote besparing van uitgaven wegens jaarlijksche toelage aan vrijwillig dienende landweerofficieren het gevolg zou zijn.

Al verder is met slechts geringe kans op juistheid te schatten, welke kosten over eenige jaren de plaatselijke oefeningen met zich zullen brengen, vooral met het oog op de aangelegenheid: schietbanen.

Onder zulke omstandigheden scheen ten aanzien van de landweer eene raming, die verder zou gaan dan de eerstvolgende jaren, als berustende op te onvasten grondslag, niet wenschelijk.

ad 3um. Het plan van aanmaak van wapenen M 95, vervat in de Nota betreffende dien aanmaak, welke bij de gedachtenwisseling over de Oorlogsbegrotingen voor de jaren 1903 en 1904 ter griffie van de Kamer was neergelegd, is nauwgezet gevolgd. Dienovereenkomstig zijn, behalve voor den reservevoorraad, voor de landweer nog noodig de geweren en de karabijnen, bestemd voor de in volgende jaren in dienst te stellen lichten. (Zie ook hetgeen hierna, onder § 9 *Landweer*, nopens het voorhanden zijn van wapenen voor de landweer, is medegedeeld.) De reservevoorraad werd in vermelde Nota op ongeveer 25 pct. van het totaal benooodigde gesteld.

Ofschoon moet worden erkend, dat de invoering der Militiewet 1901 en der Landweernet eene belangrijke verhooging der Oorlogsbegroting ten gevolge hebben, zoo meent de ondergeteekende er op te moeten wijzen, dat daarmede dan toch ook eene zeer belangrijke versterking van onze weermacht wordt verkregen.

Het is immer eene grief geweest tegen de vroegere legerwetten, dat zij bij de groote kosten, die voor het leger telken jare moesten worden gedaan,

ons zulk een geringe strijdmacht gaven. Zeven lichtingen van 11000 man was alles waarover wij, behalve de vrijwilligers, konden beschikken, aangezien toch op de schutterijen, ten gevolge van hunnen geringen graad van geoefendheid, in de eerste periode van een oorlog niet kan worden gerekend. In plaats van die zeven lichtingen van 11000 man krijgen wij thans 15 lichtingen van 17500 man en het aantal soldaten wordt derhalve ongeveer verdrievoudigd. De uitbreiding van het aantal organieke eenheden heeft daarmede gelijken tred gehouden. Waar vroeger slechts beschikt kon worden over 54 bataljons van het leger, zullen bij mobilisatie dadelijk 132 bataljons van het leger en van de landweer op de been gebracht kunnen worden, terwijl het aantal compagnieën vesting-artillerie — ten gevolge van de oprichting van landweer-compagnieën vesting-artillerie — wordt verdubbeld en ook de bereden wapens voor zooveel noodig worden uitgebreid.

Met eene verhooging van ongeveer een-tiende van het bedrag der vroegere begrooting zal derhalve eene bijna driemaal grootere legersterkte verkregen worden, en dit vormt eene lichtzijde, die inderdaad niet mag worden uit het oog verloren.

Wat nu het verwijt betreft, dat de Regeering niet stuurt in de richting van een volksleger, zij opgemerkt, dat ondergeteekende vermeent trouw te zijn gebleven aan de door hem aanvaarde taak: „uitvoering van de Militie- en Landweervetten, zooals die in 1901 tot stand zijn gekomen”; eene taak, welke alles behalve eene gemakkelijke is, daar zich hierbij in meerdere opzichten moeilijkheden voordoen.

Waar nu in het Voorloopig Verslag de voorstanders van een *volksleger* — bedoeld wordt hiermede een *militieleger* naar het Zwitsersche stelsel — het verwijt uiten, dat bij de uitvoering van genoemde wetten niet genoegzaam op een volksleger wordt aangestuurd, wenscht de ondergeteekende uitdrukkelijk te verklaren, dat bij het tot stand komen van een volksleger, als in het Voorloopig Verslag bedoeld, vooralsnog onmogelijk acht, en, naar zijne meening, in geen geval in die richting kan worden gestuurd door meerdere verkorting van eerste-oefeningstijd, zoolang niet het Nederlandsche volk die eigenschappen zal hebben verkregen, welke voor de vorming van een eigenlijk volksleger onmisbaar zijn.

Ten einde in deze zijne zienswijze nader te verklaren, zij het navolgende aangeteekend.

De kenmerken van hetgeen in den regel onder een volksleger wordt verstaan zijn drieledig:

Het eerste is algemeene dienstplicht met zoo groot mogelijke jaarlijksche contingenten.

Het tweede kenmerk is eene zeer korte oefening, om met het oog op de groote contingenten het Oorlogsbudget toch binnen de perken te houden.

Het derde kenmerk is ten slotte het bij mobilisatie dadelijk in het veld brengen van alle beschikbare krachten, waarmede samenhangt het doen bezetten van nagenoeg alle rangen in het leger door dienstplichtig kader.

Ofschoon bij de legers van de groote natiën, b.v. Frankrijk en Duitschland, ook algemeene dienstplicht bestaat en dus jaarlijks groote contingenten worden geoefend, zoodat ook bij een oorlog nagenoeg de geheele mannelijke bevolking in het veld zou kunnen worden gebracht, spreekt men daar toch niet van een volksleger, omdat die Rijken hunne legers zoodanig hebben georganiseerd, dat men begint met slechts een gedeelte van de beschikbare macht in te zetten.

Frankrijk heeft b.v. eene georganiseerde legermacht van 20 legerkorpsen, maar het heeft zooveel soldaten, dat het zeker wel 60 legerkorpsen dadelijk bij het uitbreken van een oorlog op de been zou kunnen brengen.

Men geeft er echter de voorkeur aan, om met 20 goed geëncadreerde korpsen in het veld te komen, ook omdat de machtige nabuur aan zijn leger eene oveenkomstige organisatie heeft gegeven. De overige troepen zijn dan bestemd voor reserve-formatiën.

Vandaar dat, wanneer de Fransche en Duitsche legers in het begin van een oorlog optreden, niet het geheele volk dadelijk onder de wapenen is.

Voor legers van kleine Staten verdient dit stelsel echter geen aanbeveling, omdat, waar de groote Staten, ook zonder dat zij de geheele weerbare man-

nelijke bevolking dadelijk in het veld brengen, reeds over eene zeer aanzienlijke macht beschikken, dit bij de kleine natiën niet het geval is. Voor deze is het meer gewenscht dadelijk met alle krachten, die zij te hunner beschikking hebben, mits die voor het voeren van den oorlog goed bruikbaar zijn, op te treden, ten einde zich goede kansen te waarborgen tot het afweren van een aanval van eene groote Mogendheid.

In de eerste plaats moeten daartoe in vreedestijd al degenen, die tot het vervullen van den dienstplicht in aanmerking komen, onder de wapenen worden geroepen; de jaarlijksche contingenten moeten dus zoo groot mogelijk zijn, vrijstellingen van den dienst moeten zoo weinig mogelijk voorkomen.

Doch door die hooge contingenten zouden de Oorlogsbudgetten voor de kleine Staten zich bovenmatig uitzetten, indien zij gedurende langen tijd onder de wapenen worden gehouden; vandaar dat men zijne toevlucht neemt tot eenen zeer korten oefeningstijd.

Waar men voorts bij het uitbreken van een oorlog dadelijk alles onder de wapenen brengt, moet men ook ten opzichte van de encadreering een anderen weg inslaan dan bij de legers der groote natiën; vandaar de encadreering der onderdeelen met dienstplichtig kader.

Tot eenen zeer korten oefeningstijd mag eene Regeering echter alleen besluiten, indien de opvoeding van de mannelijke bevolking, vóór zij in dienst treedt, daarmede rekening heeft gehouden.

Vóór dat de man onder de wapenen komt, moet de grondslag worden gelegd voor het soldaat zijn, in dier voege, dat de dienstplichtige, wanneer hij in de gelederen treedt, in hoofdzaak slechts de vechtwijze van zijn wapen behoeft te leeren.

Zij, die alzoo zouden wenschen, dat met kracht gewerkt moet worden in de richting van een volksleger, moeten in de eerste plaats aandringen op eene vervorming van het onderwijs en de opvoeding der jeugd.

Eerst wanneer deze zoodanig zijn ingericht, dat ieder jongeling, die den dienstplichtigen leeftijd bereikt heeft, een goed begrip heeft gekregen van tucht, gymnastisch goed ontwikkeld is, het geweer kan hanteeren, bedreven is in het schieten en in staat is om met eenige bepakking een flinken marsch af te leggen, eerst dan zal men aan het organiseeren van een volksleger kunnen gaan denken.

Dat een volksleger hier te lande populair zou zijn, staat voor den ondergeteekende allerminst vast, en vindt hij het dan ook zeer verklaarbaar, dat daaromtrent door een aantal andere leden, in § 1 aan het woord, twijfel wordt uitgedrukt. Doch, hoe dat zij, geen Regeering zal de verantwoordelijkheid op zich mogen nemen, den soldaat met eenige weken oefening te laten volstaan, zoolang ook in Nederland het onderwijs en de opvoeding der jeugd niet in den zoo evenbedoelden zin zijn geregeld.

Dit neemt intusschen niet weg, dat men overigens van het goede van een volksleger zooveel mogelijk zal kunnen overnemen, ook al is het voorhands niet mogelijk tot invoering van een zeer korten oefeningstijd over te gaan.

Het systeem om bij een oorlog alle beschikbare strijdkrachten zooveel mogelijk dadelijk te veld te kunnen brengen, wordt bij de ontwerp-organisatie gehuldigd. Er blijft bij deze organisatie niet meer dan een-tiende van de organieke sterkte der korpsen in de depots, in de eerste plaats bestemd, om de verliezen, die al dadelijk in het begin van een oorlog geleden zullen worden, aan te vullen en zodoende de korpsen op sterkte te houden.

Waar er dus met het oog op het groote aantal beschikbaar komende manschappen zooveel meer eenheden zijn te organiseeren, is er niettemin naar gestreefd het beroepskader niet of zoo weinig mogelijk uit te breiden.

Terwijl het aantal bataljons van het actieve leger, dat bij mobilisatie beschikbaar zal zijn, van 54 op 84 is gebracht, met inbegrip van de depotbataljons, wordt het aantal luitenants *niet* uitgebreid, wordt het aantal onderofficieren slechts met een-vijfde à een-zesde van het bestaande aantal vermeerderd en wordt het aantal korporaals zelfs verminderd.

In het vervolg zal het beroepskader, in vreedestijd bij 48 bataljons ingedeeld, bij mobilisatie voor de bovenbedoelde 84 bataljons worden bestemd.

Bij eene compagnie van 258 hoofden zal men dan ook bij mobilisatie aan beroepskader (combattanten) slechts aantreffen: 2 officieren, 5 onderofficieren en 4 korporaals, terwijl voor eene compagnie van de thans nog bestaande

oorlogsorganisatie van 224 hoofden, die getallen respectievelijk 3, 7 en 7 bedragen.

Deze getallen zijn buitendien „organiek”, doch het is een bekende zaak, dat in de eerste dagen eener mobilisatie steeds een niet onaanzienlijk procent afvalt, en dan is er voor het beroepskader geen aanvulling van beteekenis te verwachten.

De aantallen militiekader daarentegen zullen sterk uitgebreid worden en hun aantal wordt bij de onderdeelen op voet van oorlog, wat de wapens der infanterie en der vesting-artillerie betreft, ongeveer dubbel zoo groot als dat van het vrijwillig dienend kader, zoowel in den luitenant-rang als in de onder-officiers- en korporaal-rangen.

In dat opzicht wordt door de Regeering dus wel degelijk in de richting van een volksleger gestreefd.

Reeds in de Memorie van Antwoord, betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting van het loopende jaar, wordt onder „Legerorganisatie” o.a. het navolgende medegedeeld:

„Blijkt het, dat de bepalingen omtrent de vorming van militie- en reservekader doel treffen en de bron in dat opzicht ruim vloeit, dan zal men met het bestaande aantal vrijwillig dienend kader de organisatie nog meer kunnen uitzetten dan thans reeds geschied is, doch die resultaten moeten worden afgewacht.”

In de eerste plaats zal bij eene dergelijke uitzetting van de organisatie worden gedacht aan het organiseeren van een gedeelte der manschappen, dat thans is aangegeven, als te zijn bestemd voor de depots. Dit diene tevens ter nadere verklaring van de uitdrukking: „dat in den loop van 1905 het wapen der infanterie op voet van vrede de formatie zal verkrijgen, zooals die voor de naaste toekomst gehandhaafd zal kunnen blijven.”

Het zal, in verband met het vorenstaande, niet moeilijk vallen, om aan te toonen, dat de op bladz. 3 van het Voorloopig Verslag door vele leden gemaakte gevolgtrekking, dat de Regeering de richting van een volksleger niet uit wil, omdat niet genoeg aandacht wordt gewijd aan de voorbereidende oefeningen, niet juist kan worden genoemd.

Men moet het stelsel van vooroefeningen, om te komen tot een volksleger, niet verwarren met de vooroefeningen zooals die ten onzent geschieden.

De eerstbedoelde vooroefeningen, zooals die in Zwitserland van jongs af geschieden, hebben tot resultaat, dat al degenen die dienstplichtig worden, militair onderlegd zijn, wanneer zij onder de wapenen komen. Het voorbereidend onderwijs, aan allen gegeven, komt ook voor die allen aan het leger ten goede, omdat zij, ten gevolge van den ver doorgevoerden algemeenen dienstplicht, allen bij het leger worden ingedeeld.

Ten onzent evenwel hebben de vooroefeningen slechts plaats ten behoeve van jongelieden, die bijna den militieplichtigen leeftijd hebben bereikt, en kunnen deze dus ook nimmer die vruchten dragen als evenbedoelde. Dit neemt niet weg, dat — zooals bij § 15 nader zal blijken — aan de oefeningen meer aandacht en zorg wordt besteed, dan hier ter plaatse in het Voorloopig Verslag wordt ondersteld.

Evenmin is, naar de ondergeteekende meent, de opmerking juist, dat niet voldoende gewoerd wordt met den tijd, en er uit dien hoofde blijkt, dat niet in de richting van een volksleger wordt gestuurd.

Aan het defileeren wordt uiterst weinig tijd besteed, aan den paradepas niet meer dan strikt noodig is. Die pas behoort tot de gymnastische oefeningen, waarbij zij opgemerkt, dat hij zoodanig, als nuttige oefening, o.a. wordt aanbevolen door een der meest bekende deskundigen op het gebied van gymnastiek. De wacht- en corveediensten worden zooveel mogelijk beperkt. Ten aanzien van den wachtdienst moge verwezen worden naar het gestelde in deze Memorie, onder § 27 (Beperking van wachtdiensten).

Ook dit alles heeft echter met een volksleger weinig uit te staan, want al werden defileeren en de paradepas in het geheel niet beoefend, en de wachtdiensten en corveeën afgeschaffd — wat intusschen niet uitvoerbaar is — dan stond ons leger toch evenver verwijderd van of even dicht bij een volksleger, als het nu staat.

Dat in de reglementen wel „eenige goede bepalingen van lateren tijd” voor-

komen, is eene uitdrukking, die eene te bescheiden waardeering kenmerkt van de goede eigenschappen dier voorschriften. Onze reglementen zijn over het algemeen zeer goed te noemen en kunnen veilig den toets der vergelijking met de buitenlandsche doorstaan.

Dat de hierbedoelde bepalingen, waarin het streven wordt gehuldigd om een ieder te bekwamen en op te wekken tot zelfbewust en zelfstandig handelen, nieuw of van den lateren tijd zouden zijn, is echter onjuist. Dat denkbeeld heeft reeds voorgezeten bij de samenstelling der oudere voorschriften, den velddienst en het gevecht betreffende. Bij de herziening van het voorschrift, vaststellende den grondslag der opleiding van de infanterie, is op een en ander evenwel nogmaals de nadruk gelegd.

Dit laatste voorschrift moet uit den aard der zaak worden opgevolgd, evenals ieder van kracht zijnd reglement. Geschiedt zulks niet, dan zou daartegen zeer zeker moeten worden opgetreden.

Nu is evenwel het denkbeeld „zelfstandigheid” zeer rekbaar en gemakkelijk te misbruiken, daar, waar wordt gewezen op minder juiste opvattingen of handelingen door de autoriteiten, die verantwoordelijk zijn voor de goede oefeningen van de onder haar ressorteerende troepen.

Ook van hoogerhand zij men dus voorzichtig met ingrijpen, ten einde niet te vervallen in dezelfde fout, welke aan de vorenbedoelde autoriteiten wordt toegeschreven.

Wanneer echter ten deze geen vage beschouwingen, doch bepaalde feiten ter kennis van den ondergeteekende komen, zal hij niet aarzelen, deze grondig te onderzoeken en, naar bevinding, handelend op te treden.

De lessen der practijk worden door hem geenszins onderschat. Voorzichtigheid is echter noodzakelijk bij het bepalen, wat werkelijk als les der practijk mag worden aangenomen en wat daarvan toepassing kan vinden op onze toestanden, op onze terreinen en vooral op ons volk.

Er is geen vergunning gevraagd aan een der oorlogvoerende partijen in Oost-Azië tot het daarbij detachieren van officieren. Zulke detacheringen zijn zeer kostbaar en geven toch dikwijls niet wat men er van verwacht, omdat de gedetacheerden veelal zeer beperkt worden in hunne vrijheid van beweging, zooals gedurende dezen oorlog ook reeds bij herhaling is gemeld en wat zelfs aanleiding schijnt te hebben gegeven tot conflicten en tot het terugroepen of terugzenden der gedetacheerden.

Toestanden, terreinen, samenstelling der legers en geaardheid der beide oorlogvoerende natiën verschillen bovendien hemelsbreed met wat te dien opzichte ten onzent wordt aangetroffen.

Na iederen oorlog ontstaat intusschen steeds eene zeer uitgebreide literatuur, van de hand van personen, die aan den oorlog meer of minder actief hebben deelgenomen, en het is vooral daaruit, dat, bij zorgvuldig vergelijken en schiften, kan worden besloten tot hetgeen ook voor ons van waarde is te achten. Met een enkel rapport van gedetacheerden kan daartoe niet worden volstaan.

Bij de thans in bewerking zijnde herziening van het reglement op de exercitiën der infanterie, zal op de hiervoren omschreven wijze rekening worden gehouden met de lessen van den Zuid-Afrikaanschen oorlog. Het ware geen goed beleid geweest, onmiddellijk na dien oorlog in te gaan op hetgeen daaromtrent — rijp of onrijp — werd aangeboden.

Op het rapport van de officieren, die laatstgenoemden oorlog als Regeerings-attachés mede maakten, wordt hierna, bij § 17, teruggekomen. Zoo ook worden de vraagpunten, vervat in de laatste zinsnede van § 1 van het Voorloopig Verslag hierna besproken, ter plaatse waar daaromtrent meer gedetailleerde behandeling vereischt zal zijn.

§ 2. *Bezuinigingscommissie.*

Ook bij nadere overweging, is het den ondergeteekende niet mogen gelukken, zich eene juiste voorstelling te maken van de taak, welke zou moeten worden opgedragen aan eene commissie, die in den zin, als in het Voorloopig Verslag bedoeld, tot voorlichting van de Volksvertegenwoordiging, zou hebben te onderzoeken of in oorlogszaken vereenvoudiging en bezuiniging zou kunnen worden aangebracht. De ondergeteekende is ook thans nog van oordeel, dat

aan zulk eene commissie in geen geval eene opdracht verstrekt zou kunnen worden, waaraan zij de bevoegdheid zou kunnen ontleenen, de grondslagen en de inrichting van de landsdefensie, alzoo de organisatie, bewapening en uitrusting van het leger, de doode weermiddelen, de samenstelling van het oorlogsmaterieel e. d. g., noch de opleiding en oefening van het personeel, tot onderwerp van haar onderzoek te maken, omdat op den verantwoordelijken Minister van Oorlog de taak rust, de inlichtingen te verstrekken, welke de Volksvertegenwoordiging daarover verlangt, en hij daarin niet door eene Staatscommissie kan worden vervangen. Er zou dus overblijven een onderzoek naar de wijze, waarop de bij de begrotingen voor het Departement van Oorlog toegestane sommen worden besteed voor het doel, waartoe ze door de Volksvertegenwoordiging zijn toegestaan. Eene Staatscommissie, voor dit onderzoek in 't leven geroepen, zou het werk der Staatscommissie van 1899 hebben voort te zetten, door, binnen de grenzen van het *administratief beheer*, dus met uitsluiting van *technische* vraagpunten, haar onderzoek uit te strekken over alle uitgaven, welke het Departement van Oorlog betreffen. Naar de overtuiging van den ondergeteekende, zou evenwel van het onderzoek van eene Staatscommissie, die in dezen zin zou hebben na te gaan, of eene meer doeltreffende besteding van de toegestane gelden mogelijk was, evenmin verlaging van het eindcijfer der begrooting te verwachten zijn, als van het onderzoek, dat door de Staatscommissie van 1899 is ingesteld, omdat, zooals hiervoren bij § 1 is aangetoond, de stijging van de oorlogsuitgaven uitsluitend een gevolg is van de uitvoering van wetten, dus van maatregelen, die met medewerking van de Volksvertegenwoordiging zijn tot stand gekomen.

Ten aanzien van de onderwerpen, die volgens het gestelde aan het slot van § 2, naar de meening van de hier aan het woord zijnde leden, voor bezuiniging in aanmerking zouden komen, moge verwezen worden naar hetgeen omtrent sommige van deze onderwerpen op andere plaatsen in de Memorie wordt medegedeeld. Hierbij wordt meer bepaald de aandacht gevestigd op de berekening der kosten van de opleiding tot officier, voorkomende bij de XIIIde afdeeling onder het hoofd: „Toeneming der uitgaven voor de inrichtingen van militair onderwijs,” alwaar is aangetoond, dat de in § 2 ten deze geleverde beschouwing niet geheel juist is.

Naar aanleiding van de opmerking, dat voor bezuiniging ook in aanmerking zouden komen de uitgaven voor aanschaffing van kleeding, meent de ondergeteekende voorts nog te mogen verwijzen naar bladz. 69 en 70 van het Verslag der Staatscommissie van 1899, waar over de wijze van aanschaffing van goederen voor kleeding en uitrusting en over de confectie van kleedingstukken gunstig wordt geoordeeld.

§ 3. *Samensmelting der officierskorpsen in Nederland en in Nederlandsch-Indië.*

Inderdaad is het rapport der bij Koninklijk besluit van 21 October 1898 n°. 15 ingestelde Staatscommissie in zake het hier bedoelde onderwerp, met de daaromtrent door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië en door het legerbestuur aldaar uitgebrachte voorstellen en adviezen, in handen gesteld van den chef van den generalen staf en van de inspecteurs der verschillende wapens van het leger hier te lande, met de opdracht ter zake hun gevoelen aan den Minister van Oorlog mede te deelen.

Die autoriteiten houden zich op dit oogenblik nog met dat omvangrijke onderzoek bezig; zij hebben daaromtrent, met het oog op hunne gewone veel omvattende bezigheden, nog geen rapport kunnen uitbrengen, zoodat ter zake op dit oogenblik geen nadere mededeelingen kunnen gedaan worden.

Mocht het te eeniger tijd tot eene samensmelting van de beide officierskorpsen komen en diensgevolge voor het samengesmolten korps kunnen worden volstaan met een geringer aantal officieren dan thans voor de twee afzonderlijke korpsen, dan zal daardoor ongetwijfeld een alsdan eventueel nog bestaand incompleet verdwijnen of wellicht zelfs in een overcompleet kunnen veranderen.

Of die toestand dan echter blijvend zal wezen, dan wel of bij het tot stand brengen van de bedoelde samensmelting weder invloeden zullen optreden, welke opnieuw een incompleet zullen in het leven roepen, valt op het oog-

blik moeilijk te zeggen, en het komt den ondergeteekende gevaarlijk voor, zich in dit opzicht aan voorspellingen te wagen.

§ 4. *Verslag van de Staatscommissie, bedoeld bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899 n°. 32.*

Nadat de begrooting voor het Departement van Oorlog voor 1904 zooveel mogelijk overeenkomstig de denkbeelden der Staatscommissie van 1899 was ingericht, zijn de navermelde regelingen getroffen, welke mede als uitvloeisel van het verslag der Staatscommissie zijn te beschouwen.

Zooals reeds ten vorigen jare op bladz. 7 der Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting is gezegd, heeft ondergeteekende zich vereenigd met de voorstellen, omschreven in Bijlage B dier Memorie.

Dientengevolge is de uitrusting- en reserverekening afgeschaft voor de onderofficieren en soldaten der militia en van het reservepersoneel der landmacht, en er is bepaald, dat aan de genoemde militairen, zoomede aan de landweer, kleeding en uitrusting zal worden verstrekt voor 's Rijks rekening. In verband daarmee zijn voorschriften gegeven omtrent de wijze waarop op het verbruik van de voor 's Rijks rekening verstrekte kleeding toezicht moet worden uitgeoefend.

Ter vereenvoudiging van de compagnies-administratie is in den geest van de voorstellen en beschouwingen, voorkomende op bladz. 169—182 van het verslag der Staatscommissie, een nieuw voorschrift ontworpen, betreffende de betaling van soldij, enz., en de verantwoording van soldij, brood, levensmiddelen en fourage. Dit voorschrift, vastgesteld bij beschikking van 27 Juni 1904, VIIste afdeling, n°. 11 (Rec. Mil. 1904, bladz. 651), komt, met ingang van 1 Januari a.s., bij eenige korpsen van het leger in beproeving.

Het aantal geldelijke rekeningen in de zoogenaamde inwendige administratie der korpsen, wordt geleidelijk verminderd en zal weldra tot het kleinste mogelijke aantal zijn teruggebracht.

Dank zij de welwillende medewerking van den Minister van Financiën is eene regeling getroffen, waardoor de korpsen met ingang van 1 Januari a.s. worden ontheven van het kassierschap en het doen van de betalingen ten behoeve van de weduwen- en weezenkas voor de officieren van de landmacht. Terwijl de baten in de schatkist zullen worden gestort, om naar behoefte ter beschikking te worden gesteld, zullen in het vervolg de betalingen geschieden door de zorg van de directie van genoemde instelling, op den voet als een en ander is bepaald in de bij Koninklijk besluit van 26 November j.l. n°. 38 opnieuw vastgestelde statuten van genoemde kas.

Met de Algemeene Rekenkamer is in overleg getreden omtrent de wijze, waarop dat college over de inwendige administratie toezicht zou wenschen uit te oefenen, naar aanleiding van een voorstel van de commissie tot herziening van het Reglement van administratie, dat als Bijlage A bij deze Memorie wordt overgelegd. De Algemeene Rekenkamer heeft medegedeeld, dat zij zich, in hoofdzaak, met de aan haar gedane voorstellen kan vereenigen. Het overleg is echter nog niet geheel afgelopen.

Zooals reeds kort vermeld is ad artt. 115—135, op blad. 45 der Memorie van Toelichting op de onderwerpelijke begrooting, is voorts ten opzichte van de zoogenaamde „omwerkingscontracten”, waarover breedvoerig wordt gehandeld op bladz. 268 en v.v. van het verslag der Staatscommissie, voor het vervolg eene gedragslijn vastgesteld, waarbij met de opmerkingen der commissie rekening wordt gehouden.

Het ligt n.l. in de bedoeling dergelijke contracten voortaan alleen te doen sluiten in bijzondere gevallen, zooals voor buskruit, dat in den regel in eene andere soort is om te werken en bovendien niet vatbaar is voor verkoop in het openbaar. In die gevallen echter waarin ook hierbij van „omwerken” feitelijk geen sprake zou kunnen zijn, bijv. omdat de juiste soort buskruit daardoor niet verkregen zou kunnen worden, zal de waarde van het oude buskruit, dat in ruil wordt gegeven, worden geboekt ten laste van den begrotingspost, waaruit het nieuwe materiaal moet worden betaald en ten voordeele van de middelen.

De wenschelijkheid, om een contract te sluiten tot aanmaak van nieuw

materieel in particuliere fabrieken, met bijlevering van voorhanden materialen, of voorwerpen door het Rijk, kan zich — zij het bij uitzondering — voordoen, bijv. bij aanmaak van projectielen, waarbij soortgelijke voorwerpen van vervallen model zijn te bezigen, niet uitsluitend om ze op die wijze ten dienste van het Departement van Oorlog te gebruiken, maar vooral om zeker te zijn, dat de gewenschte ijzersoort wordt verwerkt.

Overigens zullen oude metalen, afkomstig van vervallen materieel of verkregen als afval bij het bedrijf in de militaire werkplaatsen, evenals andere onbruikbaar geworden voorwerpen of grondstoffen, door de zorg van het Departement van Financiën in het openbaar worden verkocht.

Deze maatregel werd, zooals blijkt uit het aangeteekende ad artt. 115—135, op bladz. 45 der vorengenoemde Memorie van Toelichting, reeds in 1903 en 1904 toegepast.

De splitsing van den dienst der comptabiliteit in twee afdelingen: één voor de comptabiliteit van de administratie der korpsen (de militaire administratie), en één voor de overige werkzaamheden, welke de comptabiliteit van het Departement van Oorlog betreffen, heeft tot dusver tot geen bezwaren aanleiding gegeven.

Voor de vereeniging van de beide afdelingen tot eene algemeene afdeling Comptabiliteit acht de ondergeteekende de tijd nog niet gekomen.

Wat betreft den stand der herziening van het Reglement van administratie bij de landmacht, kan worden medegedeeld, dat, nu omtrent de hoofdzaken, die aanleiding hebben gegeven om de herziening ter hand te nemen (inrichting van de begrooting, beperking van de zoogenaamde inwendige administratie, vereenvoudiging van de compagnies-administratie, stelsel van kledingverstrekking), beslissingen zijn genomen, het thans nog te verrichten werk grotendeels neerkomt op vereenvoudiging en verbetering van bestaande voorschriften betreffende de administratie der korpsen.

§ 5. *Legerorganisatie.*

Voor de waardeerende woorden in het Voorloopig Verslag geuit, met betrekking tot de aan de leden der Tweede Kamer overgelegde ontwerp-organisatie en garnizoensindeeling, betuigt de ondergeteekende zijnen dank.

Aangenaam was het hem te vernemen, dat tegen de gedane voorstellen weinig valt in te brengen.

De vraag, of het niet wenschelijk ware geweest voor de nieuwe organisatie de vierde divisie eerst in tijd van mobilisatie op te richten en haar te beschouwen als eene reserve-divisie, meent de ondergeteekende bepaald ontkennend te moeten beantwoorden.

Er moet ten deze worden opgemerkt, dat de Militiewet 1901 ons een belangrijk grooter aantal dadelijk voor den oorlog geschikte soldaten geeft, dan zulks het geval was bij de legerwetten, zooals die door den Minister ELAND waren ontworpen.

De reserve-divisie van den Minister ELAND was in het organisatieplan van dien Minister wat bataljons infanterie betreft in vreedstijd wel georganiseerd, doch had feitelijk eene overeenkomstige oorlogstaak als de 12 Vde bataljons, die volgens de thans ontworpen organisatie bij mobilisatie worden geformeerd.

Ofschoon bij het ontwerpen der organisatie met de 12 Vde bataljons in oorlogstijd een Vde (reserve) divisie had kunnen worden samengesteld, heeft men er, om der kosten wille en uit een mobilisatie-oogpunt, de voorkeur aan gegeven, de 12 bataljons over de 4 divisieën te verdeelen.

De 4de divisie van de tegenwoordige ontwerp-organisatie en de 4de divisie van den Minister ELAND kunnen derhalve niet met elkander op ééne lijn worden gesteld.

Bij die van den Minister ELAND waren het 12 bataljons zonder cavalerie of artillerie, welke bestemd zouden worden voor den dienst in of vóór de liniën en stellingen of tot versterking van het veldleger, terwijl de 4de divisie van de nieuwe organisatie een zelfstandig onderdeel is van het veldleger, waarvan de oprichting noodig is geworden, omdat de 3 andere divisieën anders veel te groot zouden geworden zijn en de verhouding van de artillerie tot de infanterie, wat sterkte betreft, ook veel te ongunstig zou zijn geworden.

De opmerking, dat verscheidene leden liever zouden hebben gezien, dat in de ontwerp-organisatie een ruimer gebruik ware gemaakt van de krachten, die in het militiekader aanwezig zijn heeft den ondergeteekende verwonderd, waar toch vermeend wordt, dat ten deze reeds zeer ver is gegaan.

Het is het streven geweest om de organisatiën zoodanig te ontwerpen, dat op de daarin aangegeven getallen militiekader in oorlogstijd ook werkelijk kan worden gerekend.

Het al dadelijk bereikbare of vermoedelijk bereikbare heeft tot grondslag gestrekt, niet hetgeen men gaarne zou *wenschen* te bereiken.

Dit sluit intusschen niet uit, dat toch gestreefd wordt naar hetgeen in die richting verder wordt verlangd; doch eerst wanneer dit bereikt *is*, kan de organisatie dienovereenkomstig worden gewijzigd.

Dat deze organisatie behoort te steunen op eene kleine groep flink geschoold beroepskader, aangevuld door militie- en reservekader, wordt volmondig toegegeven, doch voor het tegenwoordige kan de bovenbedoelde groep niet kleiner worden gemaakt dan thans is ontworpen. Daarbij dient niet uit het oog te worden verloren, dat de sterkte van het beroepskader ook voor een goed deel wordt bepaald door hetgeen noodig is voor de opleiding der miliciens, en in dit opzicht zijn de eischen, ten gevolge van het grooter worden der lichteningen uit den aard der zaak hooger geworden.

Of het beroepskader eener compagnie kan worden ingekrompen, meent de ondergeteekende ook te moeten betwijfelen; voorshands zal de organisatie der compagnie wel niet voor wijziging vatbaar zijn.

Nadat ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegrooting ten aanzien van de samenstelling der Vde en der VIde bataljons werd medegedeeld, dat daarbij — althans voorloopig en tot de landweer op hare normale sterkte zal zijn — de miliciens van de oudere lichteningen worden ingedeeld, heeft het ook bij den ondergeteekende een punt van overweging uitgemaakt, dit denkbeeld te laten varen en alzoo te bepalen dat alle bataljons gelijkelijk uit miliciens van alle lichteningen zullen bestaan.

Na rijp beraad meent hij echter, dat de practijk zich tegen een dergelijke regeling zal verzetten.

Het valt niet te ontkennen, dat moeilijkheden zijn verbonden aan het bij mobilisatie formeeren van nieuwe afdeelingen.

Voor al voor kleine Staten is eene snelle, geregelde mobilisatie eene levensquaestie.

Wanneer nu bij eene dergelijke mobilisatie duizenden en duizenden manschappen in een of twee dagen zich in de kazernes aanmelden om te worden gekleed, gewapend, uitgerust, onderdak gebracht in en buiten de kazerne, en ingedeeld bij de reeds bestaande of nieuw te vormen onderdeelen, dan zal eene lichtingsgewijze indeeling veel eenvoudiger zijn dan eene nominatieve indeeling van manschappen, tot verschillende lichteningen behoorende. De verdeling van arbeid bij de hiervoren genoemde bezigheden zal door eene lichtingsgewijze indeeling zeer worden vergemakkelijkt, terwijl ieder man, zonder dat hem dit persoonlijk behoeft te worden aangezegd, weet bij welke afdeeling hij zal worden ingedeeld, alleen uit het feit, dat hij behoort tot deze of gene lichter.

En juist in die enkele dagen, waarin zooveel moet worden gedaan, komt het in de eerste plaats aan op eenvoudige en gemakkelijk voor een ieder te begrijpen maatregelen.

Eene lichtingsgewijze indeeling heeft buitendien het niet te onderschatten voordeel, dat de bij mobilisatie nieuw te vormen afdeelingen zullen bestaan uit manschappen, die elkander kennen en die steeds gezamenlijk onder de wapenen zijn geweest.

In de inwendige waarde der verschillende bataljons, wat de daarbij ingedeelde dienstplichtigen aangaat, zal vermoedelijk wel niet zooveel verschil bestaan.

Door het stelsel van de herhalingsoefeningen loopt de graad van geoefendheid bij de verschillende oudere lichteningen in den regel niet zoo aanmerkelijk uiteen en ook de bataljons I tot en met IV bestaan voor een goed gedeelte uit oudere lichteningen. Wel hebben deze bataljons het voordeel, dat daartoe de manschappen behooren, die op het oogenblik van mobilisatie onder de wapenen zijn, doch de bataljons V en VI zullen daarentegen weer

meer homogeen zijn, als bestaande uit een geringer aantal verschillende lichten.

Ofschoon zulks bij een vraagstuk als het onderhavige natuurlijk slechts van minder overwegend belang mag worden geacht, zoo zij hier toch medegedeeld, dat bij eene nominatieve indeeling over de verschillende bataljons, een jaarlijks terugkerende en zeer veel tijdroovende voorbereidende arbeid niet zou zijn te voorkomen.

Voorstellen tot regeling der legerorganisatie bij de wet, als waarop door sommige leden wordt gedoeld, zijn van den ondergeteekende niet te verwachten, aangezien zoodanige regeling vele nadeelen en geen voordeelen zou opleveren.

Nadeelen, omdat elke legerorganisatie, niet alleen met het oog op wijzigingen in tactiek en bewapening, doch ook in verband met de practijk van den dienst bij de verschillende onderdeelen, herhaaldelijk aan kleine doch noodzakelijke veranderingen onderhevig is en het zeer omslachtig zou zijn, daarvoor telkens wetswijzigingen in het leven te moeten roepen.

Naar aanleiding van de vraag, hoe groot het in de begrooting van 1905 begrepen deel is van het bedrag van f850 000, dat aangeeft de totale meerdere jaarlijksche uitgaven ten behoeve der nieuwe organisatie van het actieve leger, wordt medegedeeld, dat dit ongeveer f275 000 bedraagt.

Met betrekking tot de aanwijzing van de kapiteins en luitenants, die bij mobilisatie het commando over de Vide bataljons en de compagnieën dier bataljons zullen krijgen, wordt aangeteekend, dat de kapiteins, bestemd voor het commando over een Vide bataljon, reeds in vreedstijd daartoe zullen worden aangewezen; het zullen niet de oudste kapiteins in dienstjaren zijn, maar kapiteins, die geschikt zijn geoordeeld voor den hoofdofficiersrang. Tot commandanten van de compagnieën der Vide bataljons zullen worden bestemd de vier oudste luitenants van de compagnieën der 2 bataljons, die aangewezen zijn om bij mobilisatie het Vide bataljon te formeeren, mits die luitenants geschikt zijn voor den kapiteinsrang.

Wat de vraag betreft, hoeveel het bedrag zou zijn van de meerdere uitgaven voor de miliciens bij de infanterie en bij de cavalerie, vermeent de ondergeteekende, dat de beteekenis van het meerdere bedrag van f50 000, uitgetrokken voor de miliciens der veld-artillerie, niet goed begrepen is.

Op de begrootingen van 1903 en 1904 zijn reeds de meerdere bedragen uitgetrokken ten behoeve van het grooter aantal miliciens, dat ten gevolge van de Militiewet 1901 jaarlijks onder de wapenen komt. Dat meerdere bedrag werd tot nog toe alleen uitgegeven ten behoeve van de miliciens der onbereden wapens en ware dus de diensttijd bij de veld-artillerie van even langen duur als die bij de infanterie, dan zou de oprichting van het 4de regiment veld-artillerie — voor wat de miliciens betreft — ten opzichte van de begrootingen voor 1903 en 1904 geen meerdere uitgaven vorderen. Omdat evenwel de hiervoren bedoelde diensttijd één jaar langer is, worden de uitgaven zooveel hooger, als de uitgaven bedragen voor ééne lichte miliciens van een regiment veld-artillerie gedurende één jaar, welke uitgaven op f50 000 gesteld kunnen worden.

Voor de cavalerie is geen meerder bedrag uitgetrokken, omdat het hier slechts betreft de lichte van één eskadron, waarmede de organisatie wordt uitgebreid en de meerdere uitgaven daarvoor opgewogen tegen de mindere uitgaven, ten gevolge van het kleiner aantal vrijwilligers door de wijziging der 3 depot-eskadrons in 2 depots.

De sommen voor soldij, ten behoeve van de militie uitgetrokken op de begrootingen voor 1903, 1904 en 1905, bedragen onderscheidenlijk f765 246,03, f738 687,99 en f777 506,94.

Hierbij zij opgemerkt, dat, gelijk hierna bij „Hoogere en lagere ramingen” onder 2°. meer uitvoerig wordt toegelicht, de verplaatsing van de indienststelling tot eerste-oefening bij de bereden artillerie en de gewijzigde verdeling van het contingent bij de cavalerie voor de begrooting van 1904 eene gunstige omstandigheid in het leven riepen.

Dat door de instelling van militie-cavalerie in den geest van de Zwitsersche voor ons leger eene niet onbelangrijke bezuiniging mogelijk zou zijn, is niet met enkele woorden uit te maken.

Bezuiniging op de aanschaffing van paarden ware er zeer zeker niet door

te verkrijgen. De Zwitsersche cavalerie is namelijk zeer veel sterker in aantal dan de onze en koopt eveneens hare paarden in het buitenland, voornamelijk in Duitschland en Ierland.

Wel worden die paarden tegen den halven taxatieprijs verkocht door het Rijk aan de manschappen der cavalerie, doch de laatsten ontvangen jaarlijks het 1/10 gedeelte van het betaalde weder terug.

De Zwitsersche cavalerie kost evenals iedere cavalerie zeer veel, doch een deel dier kosten wordt verplaatst van het Oorlogsbudget op particulieren, in casu de cavaleristen.

Het is dan ook nog eene open vraag, of zulk eene instelling in *Nederland* uitvoerbaar zou blijken. Vermoedelijk zal het rapport van den officier der cavalerie, die dezen zomer het vraagstuk der milite-cavalerie in *Zwitserland* heeft bestudeerd, daaromtrent reeds meer licht schenken.

Blijkens het gestelde onder het hoofd: „studiereizen” op blad. 59 der Memorie van Antwoord betrekkelijk de Oorlogsbegroting van het loopende jaar, ligt het in de bedoeling dergelijke rapporten ter algemeene kennis te brengen, door ze te doen opnemen in de Verslagen, Rapporten en Memoriën en zal dat ook met het onderwerpelijk rapport geschieden.

Op blad. 15 van de genoemde Nota van Toelichting werd de kazerne van het regiment genietroepen niet vermeld omdat de noodzakelijkheid tot het bouwen van eene nieuwe kazerne voor dat korps niet ontstaan is door de nieuwe organisatie en garnizoensindeeling van het leger.

Ten aanzien van de gevraagde raming van kosten zij het navolgende medegedeeld.

Voor kazerneering der bereden wapens te Ede, zoomede voor het bouwen van eene rijloods en het uitbreiden van de stalling en kazerneering te Breda zijn op deze begroting eerste termijnen aangevraagd (art. 186w en p). Blijkens het gestelde in de Memorie van Toelichting zijn de totale bedragen daarvoor geraamd, respectievelijk op f 92 000 en f 55 450.

De uitbreiding van de kazerneering c. a. voor de veld-artillerie te Utrecht is geraamd op f 235 000.

Voor de overige genoemde garnizoensplaatsen is nog geene raming van kosten opgemaakt, ook in verband met de omstandigheid, dat de noodzakelijkheid van uitbreiding en verbetering gedeeltelijk door de practijk zal moeten blijken, en dat de voorzieningen gaandeweg zullen worden getroffen.

De landweer wordt lokaal georganiseerd. Bij de oefeningen van de bataljons landweer-infanterie, derhalve ook van die, welke bestemd zijn tot dekking van de mobilisatie, zal met hunne bestemming rekening worden gehouden.

§ 6. *Landstorm.*

Hoewel de werkzaamheden ter verzekering van de uitvoering der Landweernet thans voor een goed deel zijn beëindigd, hebben de daaraan verbonden werkzaamheden, ook in verband met het aan het Departement van Oorlog beschikbare personeel, tot dusver nog niet toegelaten, eene regeling van den landstorm ter hand te nemen, zoodat uiteraard thans geenerlei mededeeling kan worden gedaan omtrent de kosten, waartoe de uitvoering eener eventueele Landstormwet aanleiding zal geven.

§ 7. *Bevordering van de godsdienstige en zedelijke belangen der militairen.*

De ondergeteekende kan de leden, die zich bezorgd maakten dat de uitreiking van het vaandel aan het 9de regiment infanterie aanleiding zou hebben kunnen geven tot Christelijke propaganda, volkomen geruststellen. Daarvan is hoegenaamd geen sprake geweest. De uitreiking van het vaandel had met de gebruikelijke militaire eerbewijzen plaats op Zaterdag 10 September.

Den volgenden dag werden — evenals op andere Zondagen — op eenzelfde uur de godsdienstoefeningen voor de Protestanten en Roomsche-Katholieken gehouden.

Voor de Protestanten droeg die godsdienstoefening, naast het godsdienstige, ditmaal een meer sprekend militair karakter. De schoone toespraak van den predikant had daarbij ook ten doel, de hooge beteekenis van het vaandel voor den militair in het licht te stellen, hem te wijzen op zijne plichten en

hem op te wekken om die trouw en naar behooren te vervullen. Van propaganda, in welke richting ook, was geen sprake, tenzij in dien van trouw aan het vaandel, aan Koningin en vaderland. Voor geen militair, van welke godsdienstige gezindte ook, kan het aanhooren van zulk eene toespraak, anders dan heilzaam en nuttig zijn.

Dat er drang zou zijn uitgeoefend, om bij deze godsdienstoefening te verschijnen, is beslist onwaar; het bijwonen bleef geheel vrij. Eveneens is het onwaar dat gelast zou zijn schriftelijk de redenen te ontvouwen, waarom men niet tegenwoordig wilde zijn. Er zijn alleen *numerieke* opgaven samengesteld, van hen die aan de plechtigheid wenschten deel te nemen, omdat de troep in militaire eenheden moest worden geformeerd. Dat de „onwilligen” in hunne tenten „opgesloten” werden gehouden, is onjuist uitgedrukt. Van *onwilligen* was geen sprake en evenmin van *opgesloten houden*.

De ter zake uitgegeven dienstorder luidde woordelijk als volgt:

„het personeel dat de godsdienstoefening niet bijwoont, blijft in de tenten en mag deze niet verlaten.”

Deze regeling was noodig, om gedurende de plechtigheid onordelijkheden en luidruchtigheid te voorkomen, alzoo uitsluitend een maatregel van orde en regelmaat.

Aangezien Hare Majesteit de Koningin en Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins der Nederlanden, Hertog van Mecklenburg, de godsdienstoefening der Protestanten bijwoonden, droeg, zooals gezegd is, de plechtigheid een militair karakter, was bij de eerewacht het regimentsvaandel in de gelederen aanwezig en was de troep met het geweer gewapend om de militaire honneurs te kunnen bewijzen. Gedurende de godsdienstoefening hadden de officieren de sabel opgestoken. Dat bij den aanvang van het gebed de manschappen opeen teeken de militaire houding moesten aannemen, is juist; eene *gepaste* houding daarbij is toch zeker geen onredelijke eisch en voor een militair is deze de zoogenaamde „militaire houding.”

Een nauwgezet onderzoek ingesteld naar aanleiding van de in het Voorloopig Verslag gestelde opmerking, *dat men na afloop het socialistenlied hoorde*, heeft de ondergeteekende de stellige overtuiging gegeven, dat bedoeld lied in de legerplaats bij *Milligen*, noch gedurende noch na afloop van de plechtigheid te hooren geweest is.

Naar aanleiding van het gestelde in de tweede zinsnede dezer paragraaf, betreffende den terugkeer van verlof op Maandagmorgen, meent ondergeteekende — en zulks mede in aansluiting aan hetgeen betreffende dit onderwerp besproken werd bij het mondeling debat in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 19 December 1903 ¹⁾ — niet beter te kunnen doen dan hier te laten volgen het resultaat van het daaromtrent ingesteld onderzoek.

Aan de inspecteurs der wapens is verzocht, ter zake de noodige inlichtingen te verschaffen en hun gevoelen mede te deelen omtrent eene aanvulling of uitbreiding der hieromtrent bestaande bepalingen.

Uit de ingekomen antwoorden is, in het kort weergegeven, het volgende gebleken:

A. Infanterie.

1ste divisie.

Bij het regiment grenadiers en jagers werd weinig gebruik gemaakt van de gelegenheid om vergunning te vragen om op Maandagmorgen terug te keeren van op Zondag verleend verlof.

Kwamen die aanvragen in, dan werden ze als regel, zoo niet altijd, toegestaan.

In geen enkel opzicht is daarbij gebleken, dat verruiming van die gelegenheid gewenscht wordt.

Bij het 4de regiment infanterie werd aan hen die door gedrag en ijver uitmunten en zulks wenschten, vergund op Maandagmorgen met de eerste reisgelegenheid terug te keeren: in de eerste drie tijdperken der instructie op den eersten Maandagmorgen der maand, in het vierde tijdperk op elken Maandagmorgen.

¹⁾ *Handelingen*, 1903—1904, bladz. 1093.

Bij het 7de regiment werd de permissie gegeven aan hen die uitmunten door ijver en toewijding in den dienst, doch in den regel niet aan hen wier familie in het garnizoen woonachtig was.

Zoodra echter een bataljon uit Amsterdam te Laren op Maandag moest schijfschieten, kon voor het betrokken bataljon van het verleenen dier permissie geen sprake zijn, omdat slechts éénmaal, en dat op een vroeg tijdstip, per trein naar het schietterrein werd vertrokken.

2de divisie.

Bij het 1ste regiment werd te Assen in de winterperiode voor elke compagnie van elk bataljon beurtelings éénmaal in de vier weken vergunning gegeven Maandagsmorgens terug te keeren van verlof, terwijl aan hen die ver van eene spoorlijn of ander openbaar vervoermiddel woonden, eene enkele maal vergund werd Maandagmiddag terug te keeren.

Met het oog op de groote afstanden door sommigen af te leggen, werd beoelde vergunning ook wel des zomers gegeven.

Te Deventer werd gedurende de wintermaanden aan hen die dit door gedrag en ijver verdienden, vergund 's Maandags 's morgens per eersten trein terug te keeren, als zij tijdig vóór den dienst present konden zijn, hetgeen met allen het geval was.

In de tijdperken dat de morgendienst zóó vroeg aanvangt, dat dit niet het geval zou kunnen zijn, werd de toestemming alleen bij uitzondering verleend.

Bij het 5de regiment werd de vergunning om op Maandag terug te keeren verleend in de zomermaanden éénmaal per maand en wel op een Maandag dat het betrokken bataljon geen schijfschieten had; in de wintermaanden was men vrijgeveger.

Intusschen is het te betreuren, dat hiervan herhaaldelijk misbruik werd gemaakt door óf met een latere gelegenheid, óf zelfs eerst Maandagavond terug te keeren.

Bij het 8ste regiment bestond de bepaling, dat ééns per maand in de maanden Maart tot November permissie werd gegeven om Maandags terug te keeren. Gedurende de maanden November tot Maart werd hetzelfde meerdere malen in de maand toegepast.

Bij het 9de regiment was het regel, dat de miliciens des Maandags vóór den aanvang van den dienst terugkeerden van verlof.

3de divisie.

Bij de regimenten der 3de divisie infanterie, zijnde het 2de, 3de en 6de regiment, werd meermalen verlof verleend om op Maandagmorgen terug te keeren.

Intusschen zijn daaraan bezwaren verbonden. Velen die daarvan gebruik maken moeten zoo vroegtijdig op marsch gaan, dat de nachtrust daaronder lijdt en de frischheid en opgewektheid bij de oefeningen wordt ingeboet. Zelfs kwam het voor, dat de man den nacht van Zondag op Maandag naar het naastbijgelegen station marcheerde om aldaar tijdig present te wezen, of wel toch Zondagavond op reis ging om in eene nabijgelegen stationsplaats te overnachten.

Bij de Normaal-schietschool gold als regel, dat men op Maandagmorgen mocht terugkeeren, als dat kon geschieden vóór den aanvang van den dienst. Slechts in bijzondere omstandigheden werd terugkeer op een later uur vergund.

Bij het Koloniaal Werfdepot werd in de zomermaanden eenmaal 's maands vergunning gegeven tot terugkeer op Maandagmorgen.

B. Cavalerie.

Als regel geldt, dat meermalen de vergunning wordt verleend, voor zooveel de verzorging der paarden zich daartegen niet verzet.

C. Artillerie.

Bereden artillerie.

1ste regiment veld-artillerie. Terugkeer op Maandagmorgen was uitzondering, omdat de uren waarop de manège-oefeningen, aanvangen, aan eene ruimere toepassing in den weg staan.

Bij het 2de regiment veld-artillerie te 's Gravenhage als boven, te Leiden was terugkeer op Maandagmorgen regel.

3de regiment veld-artillerie. Regel was terugkeer op Maandagmorgen.

Korps rijdende artillerie. Terugkeer op Maandagmorgen was met het oog op de oefeningen uitzondering. Van tijd tot tijd werd twee dagen verlof verleend.

Onbereden korpsen.

1ste regiment vesting-artillerie. Te Utrecht werd eens in de maand vergunning gegeven tot terugkeer op Maandagmorgen aan hen die ver weg woonden en aan hen die gemoedsbezwaren hadden tegen reizen op Zondag.

Te Zwolle en in de legerplaats bij Oldebroek werd die vergunning op ruimer schaal verleend. Bij permissie naar verder gelegen plaatsen werd zelfs van tijd tot tijd toegestaan eerst na het werkappèl op Maandag terug te keeren.

2de en 3de regiment vesting-artillerie. Behalve bij de compagnieën van het 2de regiment te Amsterdam werd van tijd tot tijd aan de manschappen vergunning gegeven op Maandagmorgen terug te keeren, naar mate van hunnen diensttijd en geoefendheid.

4de regiment vesting-artillerie. De vergunning om op Maandagmorgen terug te keeren, werd gegeven te den Helder één à tweemaal 's maands, te 's Gravenhage éénmaal 's maands, te Hellevoetsluis zoo dikwijls daartegen geen bezwaar bestond, te Willemstad éénmaal 's maands.

Korps pantsersfort-artillerie. Bij de verschillende compagnieën werd één of meermalen per maand vergunning verleend om op Maandag terug te keeren.

Korps pontonniers. Zooveel mogelijk werd vergunning gegeven Maandags per eerste gelegenheid terug te keeren. In de wintermaanden later, mits vóór den aanvang van den dienst.

Korps torpedisten. Vergunning tot terugkeer op Maandagmorgen werd gegeven eenmaal 's maands aan hen die dichtbij woonden; aan de verderaf wonenden werd hoogstens tweemaal in het kwartaal vergund Zaterdags vroeg weg te gaan en Maandagavond terug te keeren.

D. Genietroepen.

Van 15 Maart—1 November werd terugkeer op Maandagmorgen slechts als uitzondering vergund. Van 1 November—15 Maart éénmaal per maand.

Uit het vorenstaande blijkt voldoende, dat door alle commandeerende officieren de ter zake gegeven ministerieele aanschrijving juist is opgevat en, voor zooveel mogelijk, reeds voldaan wordt aan het door den heer DUYMAER VAN TWIST uitgedrukte verlangen.

De opmerking in het Voorloopig Verslag, dat, wat voor het eene garnizoen zonder schade mogelijk blijkt, ook voor elders toepassing moet kunnen vinden, is in hare algemeenheid niet juist.

Afstand tot de woonplaatsen en reisgelegenheden oefenen, uit den aard der zaak, in deze reeds zeer grooten invloed uit en verklaren in den regel de gevolgde gedragslijn.

Het geven van bepaald bindende voorschriften voor terugkeer op Maandagochtend is dan ook niet doenlijk en komt ook uitbreiding van de bestaande bepalingen niet noodig voor, en zou deze zelfs ongewenscht zijn, niet alleen met het oog op de belangen van den militairen dienst, maar ook in ander opzicht.

Het komt toch nu reeds voor, dat soldaten soms vergunning vragen naar eenige nabijgelegen plaats om zich, zonder verdere contrôle, te bewegen waar hun goeddunkt. Vooral in groote garnizoenen is dat niet altijd afdoende te beletten, en zou het daarom zeker niet geraten zijn, in het algemeen meer vrijgeveige, doch voor de commandeerende officieren bindende bepalingen te maken. Men zou daardoor toch het gevaar loopen te bevorderen dat jeugdige militairen op bedoelde wijze den nacht van Zondag op Maandag buiten de kazerne doorbrengen.

Ook uit het oogpunt van den dienst zou uitbreiding verkeerd zijn. Zal toch de man de oefeningen met opgewektheid bijwonen en daarvan nut hebben, dan moet hij naar lichaam en geest goed uitgerust zijn. Zullen de morgen-

diensten niet verzuimd worden, dan moeten echter velen, die op Maandagochtend willen terugkeeren dien dag zeer vroeg opstaan, terwijl zij reeds een vermoeienden tocht achter den rug hebben, alvorens de oefening aanvangt.

Voorts doet zich bij de bereden wapens het geval voor, dat in vele garnizoenen de op Maandag terugkeerende militairen niet kunnen deelnemen aan den morgenstaltijd. Waar nu door gebrek aan personeel toch ieder man in den regel 2 à 3 paarden moet poetsen, is het duidelijk, dat — aangezien des Zondags ook al een der staltijden vervalt — het met het oog op de verzorging der paarden hoogst nadeelig zou zijn des Maandags veelal door minder personeel daaraan te doen deelnemen.

Alles bijeen is er dus geene aanleiding om wijziging in de bestaande bepalingen te brengen. Hoewel door hem — Minister — op eene milde toepassing wordt prijs gesteld en ook in dien zin wenken zijn gegeven, wordt toch vermeend, dat de commandeerende officieren de gegeven voorschriften behoorlijk toepassen, en moeten deze overigens vrij blijven om ten deze rekening te houden, zoowel met die belangen van den dienst, als met bijzondere omstandigheden, ook om te kunnen waken tegen misbruiken, als waarop hiervoren is gedoeld. Buitendien zouden meer bindende bepalingen het nadeel hebben, dat men het verkrijgen van verlof met terugkeer op Maandagochtend, tegen de bedoeling in, allicht als een *recht* zou gaan beschouwen, terwijl het uit den aard der zaak steeds moet blijven een *gunst*, te verleenen aan hen die haar *wel*, te onthouden aan hen die haar *niet* verdienen, en dit te meer omdat hierdoor het voordeel verkregen wordt, dat tot goed gedrag en plichtsbetrachting wordt aangespoord.

Wat betreft het *geven van gelegenheid* in de kazernes, om vóór en na de maaltijden te bidden, zoo wordt vermeend, dat die *gelegenheid* altijd bestaan heeft en nog steeds bestaat.

Waar evenwel belijders van verschillende godsdiensten en zij die tot geenerlei kerkgenootschap behooren, te zamen aanzitten, daar blijft het de overtuiging van den ondergeteekende, dat het geven van voorschriften tot regeling van deze aangelegenheid, achterwege moet blijven.

Ten vorigen jare heeft hij, bij de behandeling der begroting ¹⁾ reeds gewezen op de bezwaren, die zich zouden voordoen, indien men daartoe wel overging, terwijl die bezwaren overigens zóó voor de hand liggen, dat een nader ingaan op deze zaak bezwerijds overbodig wordt geacht.

De kennisneming van hetgeen in het Voorloopig Verslag omtrent de Militaire Tehuizen wordt medegedeeld, heeft geen verandering gebracht in de zienswijze, uitgedrukt in de Memorie van Antwoord betreffende hoofdstuk VIII der loopende Staatsbegrooting.

Evenals toen op blad. 12 dier Memorie is gezegd, blijft de ondergeteekende bestaande Militaire Tehuizen waardeeren en blijft hij bereid ze de vereischte medewerking te verleenen; doch op de daar ter plaatse aangegeven gronden heeft hij niet kunnen besluiten, gelden aan te vragen om die Tehuizen te subsidieeren.

Dat de Minister van Marine tot het omschreven doel, op de Marinebegroting voor het dienstjaar 1905 (voor de eerste maal) een subsidie van *f* 1500 heeft uitgetrokken, is nog geen reden om al dadelijk hetzelfde voor de landmacht te doen. Ten eerste omdat niet over het hoofd mag gezien worden, dat het hier geldt eene subsidieering in hoogstens een *vijftal* plaatsen, terwijl — zooals ten vorigen jare werd medegedeeld — voor zooveel de landmacht betreft, de Militaire Tehuizen, vooralsnog 56, in p. m. 36 garnizoens- en legerplaatsen voor het toekennen eener subsidie in aanmerking zouden kunnen komen, wat, naar denzelfden maatstaf, een veel belangrijker bedrag zou eischen. Ten andere, omdat het personeel der zeemacht en met name de daarbij ingedeelde militie, voor het grootste gedeelte in geheel andere omstandigheden verkeert dan dat der landmacht. Dat personeel toch is hoogst zelden in of dicht bij de woonplaatsen der ouders gevestigd en daarom veel minder dan dat der landmacht in de gelegenheid dezen te bezoeken. Bovendien verkeert de schepeling, door zijn wonen aan boord, in minder gunstige conditie dan de militair die tot de landmacht behoort.

¹⁾ *Handelingen*, 1903—1904, blad. 1093.

Met het aan het slot van deze paragraaf door sommige leden te kennen gegeven verzoek, zal rekening worden gehouden bij het eerlang in te dienen verslag omtrent den toestand der Koninklijke Militaire Academie.

§ 8. *Militaire cantines.*

Met betrekking tot het gestelde in deze paragraaf meent de ondergeteekende te kunnen volstaan met de mededeeling, dat door hem aan de inspecteurs der wapens de opdracht is verstrekt, om, met inachtneming en, zooveel noodig, met uitbreiding van het bepaalde in de reglementen op den inwendigen dienst, een ontwerp-reglement samen te doen stellen betreffende de inrichting en het beheer der cantines.

De bedoeling is, langs dezen weg een reglement te verkrijgen, geldig voor alle militaire cantines van het leger, doch hetwelk ruimte laat voor afwijkingen, welke de plaatselijke toestanden noodzakelijk zullen maken.

Alhoewel bedoeld ontwerp-reglement nog niet bij het Departement van Oorlog is ingekomen, zoo kan nu toch reeds worden medegedeeld, dat bij de samenstelling daarvan, uit den aard der zaak rekening zal worden gehouden met de bestaande regels voor den verkoop van sterken drank en tevens de noodige bepalingen zullen worden opgenomen, omtrent den verkoop daarvan aan militairen beneden een zekeren leeftijd. Zij het ten overvloede, zoo wordt hierbij toch aangeteekend, dat bij de korpsen of inrichtingen van onderwijs, waarbij meer bepaald jeugdige personen voorkomen, in de cantines geen sterke drank wordt verkocht.

Dat de militaire bedienden in den regel hunne taak in de cantines met tegenzin vervullen is hem — Minister — niet bekend. Overigens moet niet worden voorbij gezien, dat zij bedoelde taak nooit lang achtereen hebben te vervullen, daar zij uiterlijk om de maand moeten worden vervangen.

Met nadruk wordt echter opgekomen tegen het denkbeeld, om de cantines aan burgerpersonen te verpachten.

De ten deze vroeger opgedane ervaring heeft maar al te zeer de daaraan verbonden bezwaren doen kennen, en zeer beslist zou door dergelijke verpachting een bedenkelijke stap in verkeerde richting worden gedaan.

Het beheer en het toezicht moeten in handen der militaire autoriteiten blijven berusten, ook in verband met de noodige uit te oefenen contrôle. Tot het medewerken, om in enkele garnizoenen met verpachting der cantines eene proef te doen nemen, zooals aan het slot van het gestelde onder § 8 van het Voorloopig Verslag wordt gevraagd, is ondergeteekende dan ook niet genegen.

§ 9. *Behandeling van militairen.*

De ondergeteekende is van meening, dat in geen van de in deze paragraaf aangehaalde gevallen, van willekeurige of onrechtvaardige behandeling of bestraffing van militairen door hunne superieuren sprake is geweest.

Op den voorgrond stellende, dat de overplaatsing van den vroegeren commandant van het bataljon infanterie te Doesburgh naar Bergen op Zoom is geschied wegens dienstbelangen, welke hier niet nader behoeven te worden ontwikkeld, is de ondergeteekende van meening, dat geen termen aanwezig zijn tot het nemen van eenigen maatregel, welke zou moeten strekken om de voor dien hoofdofficier uit de bedoelde overplaatsing voortgesproten nadeelige gevolgen te herstellen, terwijl het geven van nadere beschouwingen over deze aangelegenheid in het algemeen, welke reeds langs rechterlijken weg is beslist, als overbodig is te beschouwen.

Alleen moet hier met nadruk worden weersproken de in het Verslag opgenomen bewering, als zou de commandant der 2de divisie infanterie, bij zijn onderzoek, den betrokken bataljonscommandant „slechts zeer ter loops” hebben gehoord. Die bewering is *onjuist*. De bedoelde hoofdofficier is door den divisiecommandant in de ruimste mate in de gelegenheid gesteld, mondeling en schriftelijk aan te voeren, wat hij meende te moeten in het midden brengen. Bij de ondervraging van vele der onder hem gestelde officieren of mindere militairen is hij of tegenwoordig geweest of wel zijn de afgelegde verklaringen hem voorgelezen.

Bij eene oefening, op 1 September van dit jaar gehouden nabij het dorp

Rolde (provincie Drenthe), werd door den commandant der 2de divisie infanterie een onderzoek ingesteld naar de geoefendheid van de bataljons van het 1ste regiment van dat wapen; daarbij werd door dien opperofficier eene aanmerking gemaakt, omdat twee miliciens bij eene aanvallende beweging tegen eene aangenomen verdedigende stelling achterbleven; een eerste-luitenant, ingedeeld bij de compagnie, waarbij zich dit geval voordeed, mengde zich, geheel ongevraagd, in het gesprek dat over deze aangelegenheid tusschen den divisie- en den bataljons-commandant werd gevoerd. Die officier meende daarbij als verontschuldiging voor die miliciens te moeten aanvoeren, dat zij reeds een afstand van 800 M. in den looppas hadden afgelegd.

Vermits deze inmenging, welke op luiden toon, ten aanhoore van mindere militairen, plaats had, zeer ongepast was, werd de luitenant gelast zich buiten het gesprek te houden en zich naar zijn troep te begeven. Niettemin werd door den bataljons-commandant een onderzoek bevolen naar de juistheid van des luitenants beweren, waarbij deze zich opnieuw veroorloofde, op onvoegzamen toon, zijn ongenoege uit te spreken, dat zoodanig nader onderzoek werd ingesteld. De bataljons-commandant legde den officier daarop het zwijgen op en verzocht hem, zich na afloop der oefening naar zijne tent te begeven, in afwachting van nadere beslissing.

Het inmiddels ingestelde onderzoek bracht aan het licht, dat de in looppas afgelegde afstand, zelfs met de uiterste rekbaarheid, op niet meer dan 450 M. kon worden gesteld. De achtergebleven miliciens werden over het voorgvallene onderhouden, doch niet gestraft.

De meerbedoelde officier meldde zich na terugkomst van de oefening ziek, werd als zoodanig op 6 September naar zijn garnizoen Deventer gedirigeerd en meldde zich, op 26 September d. a. v., als hersteld bij zijn bataljons-commandant, die hem toen eene straf oplegde wegens zijne ongepaste handelwijze bij de oefening van 1 September.

Op 3 October ontving de luitenant vergunning, zich voor dringende particuliere aangelegenheden naar het buitenland te begeven, nadat hij te voren een aan de Koningin gericht request om eervol ontslag uit den dienst aan zijn bataljons-commandant had overhandigd; dat verzoek was eveneens gegrond op niet nader omschreven „dringende particuliere redenen”, welke later zijn bekend geworden, doch hier niet nader zullen worden uiteengezet.

Nadat de officier van uit zijne verblijfplaats in het buitenland, eerst op zijn verzoek terugkwam, doch het bij een nader telegram aan zijn chef weder verklaarde te handhaven, is hem, bij Koninklijk besluit van 17 October 1904 n°. 44, een eervol ontslag verleend.

Tot niet geringe verbazing van den ondergeteekende werd nu in sommige dagbladen verband gebracht tusschen het gebeurde bij Rolde en het verzoek om eervol ontslag. Het werd voorgesteld, of de bedoelde officier het slachtoffer werd van „zijn kranig en loffelijk optreden in het belang van rechtvaardigheid en humaniteit” en alsof hij als gevolg daarvan zijn carrière gebroken zag. ¹⁾ Deze voorstelling van de zaak is echter geheel onjuist en de ongegrondheid van dit beweren springt dadelijk in het oog, indien men zich overtuigen wil, dat de bestaande wettelijke bepalingen op het verlenen van ontslag aan officieren geen enkel middel aan de hand zouden doen, om den bedoelden officier tegen zijn wil het leger te doen verlaten.

Maar zelfs dit daarlatende, meent de ondergeteekende te mogen vragen: „geloof men in ernst, dat er in het leger één chef is, die zou wenschen een officier, die het voor zijne minderen opneemt, deswege uit het leger te verwijderen?”

De ondergeteekende beantwoordt die vraag met overtuiging ontkennend en hij moet verklaren, met groot leedwezen uit het Voorloopig Verslag te hebben ontwaard, dat ook door leden der Kamer van een nauw verband tusschen het gebeurde te Rolde en de ontslag-aanvraag schijnt te zijn gesproken. Hij kan echter niet aannemen, dat die leden aan de mogelijkheid van de bedoelde onwaardige, met de wet strijdende handeling zouden gelooven en hij houdt zich overtuigd, dat zij met hem van oordeel moeten zijn, dat het verspreiden

¹⁾ Woorden van *De Nieuwe Arnhemsche Courant*, overgenomen o. a. in *Het Nieuws van den Dag* van 10 October 1904.

van eene dergelijke onware voorstelling de krijgstucht in het leger benadeelt en dus in strijd met 's lands belang is.

Dezerzijds bestaat geen grond, om aan te nemen, dat in het afgelopen jaar bij manoeuvres te veel van de militairen zou zijn gevergd. Klachten dienaangaande hebben den ondergeteekende niet bereikt.

Omtrent het vermeende straffen van miliciens, die in het kamp te Millingen bij eene oefening achterbleven, omdat zij niet meer konden, heeft een deswege ingesteld onderzoek de overtuiging geschonken, dat het bedoelde bericht op onjuiste gegevens moet berusten en mede dat er in dat kamp zeker niet te veel van de manschappen is gevergd geworden. Men gelieve toch te bedenken, dat in den militairen dienst lichamelijke inspanning en vermoeienis nu en dan onvermijdelijk zijn; dat deze den gewilligen flinken soldaat niet licht te zwaar vallen en door hem met opgewektheid worden gedragen, maar dat degenen, die zonder veel opgewektheid dienen zich spoedig *verbeelden*, reden van klagen te hebben.

Dezerzijds bestaat dan ook de overtuiging, dat de chefs in dit opzicht niet meer eischen dan noodzakelijk is.

De opmerking betrekkelijk het opleggen van collectieve straffen heeft blijkbaar betrekking op een maatregel welke in den afgelopen zomer enkele malen bij het regiment grenadiers en jagers is toegepast.

In deze onderstelling zij al dadelijk medegedeeld, dat bedoelde maatregel niet werd toegepast omdat de namen van overtreders niet bekend waren, maar wel om door gezamenlijke oefening in alles wat den wachtdienst betreft, het personeel der compagnieën, waarbij zich ernstige overtredingen bij den wachtdienst voordeden, nader te doen onderrichten en tot meerdere plichtsbetrachting op te wekken.

Het was toch gebleken, dat bij het vervullen van de wachtdiensten herhaaldelijk ernstige verzuimen en overtredingen plaats hadden, zonder dat het straffen van de overtreders, dikwijls met zware straffen, ten deze verbetering bracht.

Waar nu de korpscommandant verantwoordelijk is voor de richtige uitvoering van den dienst, die aan het personeel van zijn onderhebbend korps is opgedragen en waar eene goede uitoefening van den wachtdienst zeer beslist moet worden gevorderd, daar heeft de commandant van genoemd regiment het noodig en wenschelijk geacht, om, afgescheiden van de straffen den overtreders opgelegd, het personeel der betrokken compagnieën op bedoelde wijze te doen onderrichten, waartoe werd bepaald, dat de compagnie, in haar geheel, gedurende veertien dagen één uur buitengewoon moest theorie houden over en worden geoefend in den wachtdienst.

Onder meer werd van dien maatregel vooral verwacht dat het kader officieren en onderofficieren voortaan met verhoogde nauwgezetheid, ook in zijn eigen belang, zich zou inspannen om door persoonlijke opwekking en door persoonlijk voorbeeld de minderen tot het nakomen hunner verplichtingen aan te sporen.

Dat door dien maatregel alle overtredingen zouden worden voorkomen, werd niet verwacht; dat zij zouden verminderen echter wel, en de uitkomst heeft zulks bewezen.

Dat voor zeer kleine vergrijpen of tekortkomingen als in het Voorloopig Verslag bedoeld, zware of zelfs zeer zware straffen zouden zijn opgelegd, daarvan is bij een daarentrent ingesteld onderzoek niets gebleken.

De noodzakelijkheid echter, om eene strenge discipline te handhaven, waarop mede te recht in het Voorloopig Verslag wordt gewezen, brengt o. m. mede, dat met nauwgezetheid de hand moet worden gehouden aan de naleving van de uiterlijke vormen der krijgstucht; alzoo ook aan het doen verrichten, behoorlijk en te rechter tijd, van de voorgeschreven eerbewijzen. Nalatigheden in dit opzicht moeten, waar noodig, door bestraffing worden te keer gegaan.

Bij het opleggen van straffen wordt uit den aard der zaak ook het doorgaand gedrag van den militair als maatstaf genomen voor het bepalen van de zwaarte der straf.

Nopens het geval van afkeuringswaardige hardheid tegenover manschappen eener wacht te 's-Gravenhage, als waarvan in het Voorloopig Verslag wordt melding gemaakt, is een onderzoek ingesteld.

Alle luitenants, die in den laatsten tijd als wachtcommandant zijn opgetreden, zijn gehoord, doch van het geven van een zoodanig bevel door een officier van de wacht (hier zal wel bedoeld zijn *hoofdwacht*, aangezien geen andere wacht door een officier wordt gecommandeerd) is niets gebleken.

Alleen heeft de commandant van de hoofdwacht op 21 September j.l., naar aanleiding van het in het geweer komen voor den verwacht wordenden kapitein van piket, bevolen, dat de manschappen zijner wacht alsdan gekleed zouden moeten zijn als is voorgeschreven in artikel 129 van het Reglement voor den Garnizoensdienst, d. w. z. *zonder iets van de kleeding waarmede de man op wacht trekt af te leggen*. Genoemde commandant verklaart, dat echter in geen deele gelast werd, dat de manschappen 24 uren achtereen de schako op het hoofd zouden houden, en voorts dat hem van een, op bedoelde wacht, onpasselijk worden van verscheidene manschappen niets bekend is.

Mocht op dit geval in het Voorloopig Verslag bedoeld zijn, dan verklaart genoemde commandant het bericht voor onwaar.

De schako is afgeschaff bij de korpsen infanterie, onbereden artillerie en genietroepen — behalve bij het regiment grenadiers en jagers.

Zij behoort voor dat korps uitsluitend tot de groote tenue, terwijl in de overige tenuen de kepi of de kwartiermuts gedragen wordt.

In verband met de overige voor genoemd regiment ten behoeve van de groote-tenue vastgestelde kleeding- en uitrustingsstukken, wordt op het behoud van de schako met toebehooren prijs gesteld.

De milicien uit Zierikzee, waarvan hier ter plaatse in het Voorloopig Verslag sprake is, was een onhandelbaar, zeer onverschillig en brutaal persoon, die zich schuldig maakte aan vele en ernstige overtredingen.

Dat de dienst hem „lastig zou zijn gemaakt”, is in strijd met de waarheid; integendeel maakte hij het zijnen chefs door zijn slecht gedrag hoogst moeilijk.

Kort na zijne inlijving in Mei j.l., kreeg hij, tijdens de Pinksterdagen, verlof om naar huis te gaan; hij keerde daarvan terug zoodanig onder den invloed van sterken drank, dat hij niet aan de exercitie kon deelnemen.

Enkele dagen later, toen een officier hem onderhield over zijn gebrek aan ijver en zijn gedrag, wierp hij, in opgewondenheid, zijn geweer tegen den grond.

Korten tijd daarna maakte hij zich gedurende eene oefening schuldig aan baldadigheid jegens eene voorbijgangster.

Herhaalde malen voegde hij aan zijne meerderen hoogst onbetamelijke en disciplinaire uitdrukkingen — zelfs vloek- en scheldwoorden — toe, hij gedroeg zich luidruchtig en maakte rumoer in de kazerne; kwam te laat thuis en stapelde de eene oneerbiedigheid op de andere.

De hem opgelegde straffen bleven zonder uitwerking, evenals de poging om verbetering in zijn gedrag te bewerken, door overplaatsing naar een ander garnizoen. Ten slotte moest tegen hem eene klacht worden opgemaakt, wegens belediging van zijne meerderen, ten gevolge waarvan hij waarschijnlijk voor den krijgsraad had moeten terechtstaan; doch hangende het onderzoek dier zaak ontvluchtte hij, in den nacht van 5 op 6 September j.l., uit de arresttent in het kamp op het terrein „Kijk in de Pot,” nabij Bergen op Zoom.

Hij is daarna als deserteur afgevoerd.

Uit het vorenstaande blijkt, dat hier allerminst gedacht kan worden aan willekeurige en onrechtmatige behandeling, als waarop in den aanhef van § 9 wordt gedoeld.

Van eene handelwijze van den garnizoens-commandant te Middelburg, als hier bedoeld, is dezerzijds niets bekend.

Volgens ter zake bekomen inlichtingen is noch door den tegenwoordigen garnizoens-commandant aldaar, noch — voor zoover is kunnen worden nagegaan — door een zijner ambtsvoorgangers een dusdanige maatregel getroffen.

Voor zoover bekend, worden aan miliciens, *in uniform*, nooit rechtstreeksche belemmeringen in den weg gelegd bij het bezoeken van vergaderingen, tenzij deze worden beledigd door bonden, partijen of vereenigingen welke streven in strijd moet geacht worden met het handhaven eener goede krijgstuicht in het leger.

§ 10. *Incompleteet aan officieren en kader.*

Aan deze belangrijke aangelegenheid wordt ook door den ondergeteekende volle aandacht gewijd.

Gaat men na, welke de stand van het incompleet aan officieren was op 1 November l.l., dan vindt men de volgende cijfers: bij de infanterie 70, bij de cavalerie 3, bij de artillerie 50, bij de genie 13.

Bij vergelijking met de opgaven, betreffende den toestand op 1 November van het vorige jaar blijkt, dat deze bij de cavalerie stationnair is gebleven, terwijl bij de artillerie en de genie het incompleet met 1 officier is verminderd. Daarentegen is het incompleet bij de infanterie met 14 officieren toegenomen.

Gelet op de omstandigheid, dat sedert het vorige jaar bij de infanterie een nieuw bataljon is opgericht, is dus de toestand bij dit wapen niet ongunstiger geworden. Toch moet er uit den aard der zaak naar gestreefd worden in het incompleet te voorzien, waartoe dan ook dit jaar een grooter aantal cadetten en onderofficieren, onderscheidenlijk aan de Koninklijke Militaire Academie en aan den Hoofdcursus, ter opleiding tot officier der infanterie is geplaatst, dan in vorige jaren, zooals blijken kan uit het volgende overzicht.

INRICHTING EN JAAR VAN TOELATING.	Aantal toegelaten leerlingen, met vermelding van het wapen waarvoor zij worden opgeleid.								OPMERKINGEN.			
	Dienst hier te lande.				Dienst in Ned.-Indië.							
	Infanterie.	Cavalerie.	Artillerie.	Genie.	Totaal.	Infanterie.	Cavalerie.	Artillerie.		Genie.	Totaal.	
Koninklijke Militaire Academie.	1902	12	3	13	6	34	30	1	10	6	47	(a) waarvan 1 in Nederlandsch-Indië het examen aflegde.
	1903	12	5	17	8	42	25 (a)	2	10	6	43 (a)	
	1904	32	6	22	6	66	29 (b)	2	12	8	51 (b)	
Hoofdcursus	1902	25	—	—	—	25	17 (c)	—	—	—	17 (c)	(c) waarvan 5 in Nederlandsch-Indië het examen aflegden.
	1903	33	—	—	—	33	16 (d)	—	—	—	16 (d)	(d) waarvan 3 in Nederlandsch-Indië het examen aflegden.
	1904	35	—	—	—	35	15 (d)	—	—	—	15 (d)	

De oorzaken welke tot het incompleet hebben geleid, zijn van zeer uiteenloopenden aard. Bij het wapen der infanterie heeft ongetwijfeld ook de invoering van de Pensioewet voor de landmacht 1902 haren invloed in dit opzicht doen gelden, vermits die wet aan verschillende kapiteins de gelegenheid heeft geopend met een evenredig pensioen het leger te verlaten op een tijdstip, waarop zij naar de vroegere bepalingen nog geenszins aanspraak op pensioen konden doen gelden.

Voorts heeft ook de aanvulling van het leger hier te lande en in het bijzonder van de infanterie geleden door het feit dat gedurende eenige jaren een zeer ruim aantal plaatsen aan de Koninklijke Militaire Academie en aan den Hoofdcursus werd beschikbaar gesteld voor opleiding ten behoeve van het Nederlandsch-Indische leger, zulks in verband met de opheffing van de in Indië bestaande inrichting tot opleiding voor den officiersrang, terwijl vele candidaten de voorkeur geven aan eene plaatsing voor Indië.

Wat het incompleet bij de artillerie betreft, zoo kan bij dit wapen bezwaarlijk van een verloop, waarvan de directe aanleiding op te sporen zou wezen, worden gesproken. Het incompleet toch blijft sedert de laatste jaren vrijwel gelijk, omdat de aanvulling kennelijk evenwicht houdt met het aantal, dat jaarlijks den dienst verlaat.

Het thans bestaande incompleet vindt zijn grond in de omstandigheid, dat de toeloop naar de Koninklijke Militaire Academie, na de invoering van de wet op het militair onderwijs, aanvankelijk niet aan de verwachtingen heeft beantwoord.

Het aantal opengestelde plaatsen voor dat wapen werd dan ook in de aan 1904 voorgaande jaren niet vervuld.

Blijkens het bovengegeven overzicht, is de toestand evenwel in de jaren 1903 en 1904 op den weg naar verbetering.

Bij de genie is het incompleet evenzeer voor eenige jaren ontstaan, doordat ten gevolge van minder gunstige promotie-verhoudingen, verschillende officieren trachten in burgerbetrekkingen over te gaan en daarin ook zijn geslaagd. Met dit ruimere verloop kan de aanvulling geen gelijken tred houden, ook omdat het tot eigenaardige bezwaren aanleiding geeft bij een klein wapen als de genie, in een zelfde jaar een te groot aantal officiers-candidaten op de Koninklijke Militaire Academie toe te laten.

Uit het voorafgaande moge de gevolgtrekking worden gemaakt, dat van eene op dit oogenblik bestaande bijzondere aanleiding tot verloop eigenlijk alleen bij het wapen der infanterie sprake zou kunnen wezen. In hoeverre nu een ongunstige geest in het officierskorps dat verloop in de hand zou kunnen werken, zooals in het Verslag gezegd wordt, is moeilijk te beoordeelen; intusschen wil de ondergeteekende gaarne de verzekering geven, dat op deze omstandigheid zijne aandacht gevestigd zal blijven.

En wat betreft de mindere opgewektheid, welke meer bepaald zou heerschen bij het wapen der infanterie, acht de ondergeteekende het niet in het belang van het leger, daarover hier in beschouwingen te treden. Alleen meent hij te moeten opmerken, dat die stemming wellicht voor een deel te verklaren is door de belangrijke verandering en verzwaring, welke in de laatste jaren in den aard van den dienst is ingetreden.

Behalve de eigenlijke militaire dienst, bestaande in opleiding, vorming en oefening van den troep, welke zwaarder is geworden door het opkomen van de militie op twee verschillende tijdstippen, is daarbij gekomen het voorbereidend militair onderricht en het schietonderricht buiten het leger.

Dat onderricht bestaat nagenoeg uitsluitend in het onderwijzen van de meest elementaire zaken aan geheel ongeoeefende burgerpersonen. Waar deze elementaire oefeningen vroeger slechts éénmaal per jaar, namelijk bij het onder de wapenen komen van eene nieuwe lichte der militie, behoeften te worden behandeld, moeten de officieren zich tegenwoordig bij herhaling met hetzelfde op den langen duur weinig opwekkende onderwerp bezighouden. Daarbij komt dat ten gevolge van de afwezigheid van vele officieren voor het voorbereidend militair onderricht, de gewone diensten voor de overblijvenden zooveel drukender worden.

Waar dus een groot deel van den tijd voorbij gaat met elementaire bezigheden en ten gevolge van de geringe vredessterkte van den troep, slechts

gedurende zeer korten tijd van het jaar de zoo nuttige oefeningen met eenheden van behoorlijke sterkte gehouden kunnen worden, daar kan een mindere opgewektheid bij het verrichten van den dienst, tot op zekere hoogte, wel worden verklaard.

Bij de overweging hoe aan de geschetste toestanden te gemoet te komen, zal in de eerste plaats behooren te worden gedacht aan het overbrengen van het voorbereidend militair onderricht en het schietonderricht buiten het leger naar het kader van de landweer. Wordt op die wijze het leger van die taak ontlast, dan zal voorzeker eene groote verbetering worden verkregen.

Wat nu de examencijfers betreft, zij hier aangeteekend, dat zich dit jaar aanvankelijk niet 90, doch 99 adspiranten voor het afleggen van het toelatings-examen tot den Hoofdcursus hebben aangemeld, welk cijfer door afkeuring, niet toelating tot en afzien van het doen van examen is teruggebracht tot 90 onderofficieren, die zoowel het schriftelijk als het mondeling gedeelte van het examen hebben afgelegd.

Vorenbedoeld cijfer 99 behoeft overigens allerminst ongerustheid te verwekken.

In andere jaren toch, o. a. in 1896 en 1897, bedroeg het aantal adspiranten slechts 78, terwijl dit jaar niet alleen alle beschikbaar gestelde plaatsen werden vervuld, doch bovendien nog leerlingen op den Hoofdcursus werden toegelaten, die aan de daarvoor gestelde eischen hadden voldaan.

Ten einde de ontvolking van de cursussen van het wapen der infanterie, die indertijd dreigde, tegen te gaan, zijn dezerzijds maatregelen getroffen, zoodat zich op 1 October j.l. 179 leerlingen op deze inrichtingen bevonden en er derhalve ook voor het vervolg geen vrees behoeft te bestaan, dat de zoo ruim mogelijk opengestelde plaatsen bij den Hoofdcursus niet zullen worden vervuld.

Omtrent de opmerking, dat eene plaatsing bij de Koninklijke Militaire Academie thans minder gezocht wordt dan vroeger, zij het volgende aangeteekend.

Vergelijkt men het aantal jongelieden — bedoeld in art. 25 der wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126) — die sedert de reorganisatie der Koninklijke Militaire Academie (1895) zich aan het volledig toelatingsexamen tot deze inrichting hebben onderworpen, dan vormt het in het Voorloopig Verslag genoemde cijfer (102), ¹⁾ in plaats van op eene vermindering te wijzen, juist eene hoogst gunstige uitzondering. Daarbij zij onmiddellijk gevoegd, dat deze uitkomst ook den ondergeteekende eene verrassing is geweest.

Immers uit de bijlage A der Memorie van Toelichting, behoorende bij het ontwerp van wet tot aanvulling en wijziging van vorenaangehaalde wet — Zitting 1904—1905, Gedrukte Stukken, 79, n°. 3 — blijkt, dat sedert 1895 nog nimmer een zoo gunstig cijfer is bereikt. In vorenvermelde bijlage toch is vermeld, hoeveelen volledig examen aflegden, na aftrek van de afgekeurden en teruggetrokkenen, te weten in: 1895 57, 1896 44, 1897 49, 1898 48, 1899 66, 1900 61, 1901 62, 1902 68 en in 1903 78 adspiranten.

Het dit jaar bereikte aantal van 102 is dus zeer gunstig te noemen en getuigt er zeker niet van, dat plaatsing bij de Koninklijke Militaire Academie minder zou gezocht worden, zooals op bladz. 12 van het Voorloopig Verslag wordt opgeworpen, maar dat de stijging der laatste jaren juist het tegendeel bewijst.

Ten einde te ontgaan, dat men in de toekomst in dien ongunstigen toestand zal terugvallen, is evengenoemde wetswijziging voorgesteld.

Het daartoe strekkende wetsontwerp is dan ook te beschouwen als het gevolg van de toezegging, ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord gedaan, dat de ondergeteekende zijne aandacht zou wijden aan de vraag, wat zou kunnen geschieden om te gemoet te komen aan de bezwaren welke wellicht aan de wijze van toelating tot de verschillende inrichtingen van militair onderwijs zijn verbonden.

Tot het wegnemen van het incompleet, thans weder, nadat kort geleden eene nieuwe traktementsregeling is tot stand gekomen en de sedert 1 Maart 1903 in werking getreden Pensioenwet voor de landmacht 1902 eene belangrijke wijziging in de promotie-verhoudingen heeft gebracht, naar andere midelen te gaan omzien, komt niet gewenscht voor.

¹⁾ Opgemerkt zij, dat zich 125 adspiranten hadden aangemeld, waarvan er echter 23 geneeskundig werden afgekeurd dan wel zich vóór of tijdens het examen terugtrokken.

Indien het reeds genoemde bij Koninklijke boodschap van 17 September II. aangeboden wetsontwerp tot aanvulling en wijziging van de wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126) tot wet zal zijn verheven, zullen daarvan allereerst de gevolgen moeten worden afgewacht.

Trouwens welke middelen men ook tot wegneming van het tekort zou willen aangrijpen, het zal wel niet doenlijk zijn, het verloop van het officierskorps geheel te voorkomen, want het blijft, ook bij de tegenwoordige traktementsregeling, altijd zeer mogelijk, dat een officier er in slaagt een ruimer bezoldigde burgerbetrekking te vinden.

Ook het incompleet aan kader blijft bij voortdoring een onderwerp van bijzondere zorg, zoowel van de inspecteurs der wapens, waarbij zich dit verschijnsel voordoet, als van den ondergeteekende. Dat de aan het Departement van Oorlog omtrent deze aangelegenheid inkomende rapporten den toestand „minder zwart en zorgelijk” zouden afschilderen, dan hij in waarheid is, moet bepaald worden ontkend; integendeel de bij het vraagstuk betrokken autoriteiten laten niet na, de noodige gegevens ter volledige en juiste beoordeeling van dit belangrijke onderwerp te verschaffen.

De, ten vorigen jare, in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer betreffende het wetsontwerp tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1904 ontwikkelde zienswijze, dat de bestaande toestand een gevolg is van verschillende, toevallig samentreffende oorzaken, welke niet van blijvenden aard zijn, is sedert door de ervaring in hoofdzaak bevestigd.

De gang van het verloop in het onderofficierskorps spiegelt zich natuurlijk af in de cijfers welke het incompleet aan korporaals aanduiden.

Dat incompleet nu bedroeg bij het wapen der infanterie achtereenvolgens: 1 Januari 1901 137, 1902 177, 1903 232, 1904 642, en op 1 November 1904 716.

Geeft men zich van deze cijfers goed rekenschap, door ze in eene graphische voorstelling samen te vatten, dan blijkt duidelijk, dat wel is waar het incompleet nog steeds toenemende is, doch dat de aangroeiing van het incompleet sedert 1 Januari 1904 veel geringer is geworden dan in het tijdperk 1 Januari 1903—1 Januari 1904; die aangroeiing toont zelfs weder neiging om terug te keeren tot het beloop van de jaren 1901 en 1902. Inderdaad blijkt het jaar 1903 een zeer exceptioneel jaar te zijn geweest; toen nam het incompleet op eenmaal toe van 232 tot 642; de oorzaak van dit verschijnsel is niet ver te zoeken; zij ligt in de inwerkingtreding van de Pensioenwet voor de landmacht 1902 op 1 Maart 1903.

Bij de overweging van de noodzakelijkheid tot het nemen van buitengewone maatregelen, vrage men zich allereerst af, of de waarschijnlijkheid bestaat, dat binnenkort het aantal dienstverlatingen zal worden in evenwicht gehouden door het aantal vrijwillige indiensttredingen bij het instructie-bataljon. Het aantal verbintenissen, bij dat bataljon gesloten, neemt in den laatsten tijd gestadig toe; immers, terwijl het aantal aangenomen jongelingen in de jaren 1902 en 1903 onderscheidenlijk 235 en 256 bedroeg, zijn in den loop van het jaar 1904 tot 1 November jl. reeds 405 jongelingen te Kampen in dienst getreden.

De uit dien vermeerderden toeloop voortvloeiende ruimere verstrekking van korporaals aan de korpsen, kan zich echter eerst geleidelijk en over eenigen tijd doen gevoelen.

Waar de aantallen korporaals, door het instructie-bataljon aan de regimenten geleverd, in de jaren 1902 en 1903 onderscheidenlijk 205 en 159 bedroegen, zijn intusschen in den loop van dit jaar tot 1 November II. reeds 207 korporaals naar de korpsen overgegaan, terwijl naar aanleiding van eene globale berekening van den commandant van meergenoemd bataljon, op grond van den tegenwoordigen toestand ten opzichte van de dienstneming, mag worden verwacht, dat in de jaren 1905 en 1906 onderscheidenlijk pl. m. 350 en 300 korporaals bij de regimenten infanterie zullen kunnen worden overgeplaatst.

Op die wijze is het dus te verwachten, dat binnenkort een stilstand, wellicht zelfs een teruggang in het incompleet zal intreden.

In de tweede plaats behoort te worden overwogen, hoe in het thans bestaande incompleet, dat natuurlijk bij een toestand van evenwicht tusschen het aantal dienstverlatingen eenerzijds en het getal verbintenissen anderzijds bestaat, zal moeten worden voorzien. Stond het vast, of zou althans met grond mogen worden aangenomen, dat de werving bij het instructie-bataljon in dezelfde

mate zal blijven toenemen, als zulks in den laatsten tijd plaats heeft, dan zou op grond van de boven medegedeelde cijfers de gevolgtrekking mogen worden gemaakt, dat zonder bijzondere maatregelen ook het bestaande incompleet gaandeweg zal verdwijnen. Hieromtrent is echter met zekerheid niets te zeggen en het zou niet van voorzichtig beleid getuigen, indien de geheele kadervoorziening in de bijzonder moeilijke omstandigheden, waarin men op dit oogenblik verkeert, aan eene zoo wisselvallige zaak als de dienstnemingen bij het instructie-bataljon werd overgelaten.

Waar derhalve ter voorziening in het tekort niet mag worden gerekend op eene alleszins verzekerde dienstneming bij dat bataljon en ook de in het Voorloopig Verslag ter sprake gebrachte maatregel ter bevordering van den overgang van milicien-korporaals naar het beroepskader tot dusver nog weinig bevredigende uitkomsten heeft opgeleverd (zie het hierna ad art. 77 gestelde), daar behoort het nemen van bijzondere maatregelen, met het doel om eene vermindering van het aantal dienstverlatingen in het leven te roepen, te worden overwogen. Uit den aard der zaak is dit doel te bereiken zoowel door verbetering van den financieelen toestand der onderofficieren, als door het aanbrengen van beperking in de bepalingen, welke een vroegtijdig ontslag met pensioen voor lichamelijk geschikte onderofficieren mogelijk maken.

Alvorens echter tot een stap als het bevorderen van eene soldijverhooging voor het geheele onderofficierskorps te besluiten, dient men zich goed rekenschap te geven van de mogelijke gevolgen. Wil men met die soldijverhooging zoo ver gaan, dat een onderofficier in zijne bezoldiging e. a. de middelen vindt, om niet alleen ongehuwd of gedurende de eerste jaren van het huwelijk behoorlijk te leven, maar ook tot het oogenblik, waarop hij zijne aanspraken op vol pensioen kan doen gelden, aan de steeds klimmende eischen van het gezin te kunnen voldoen, zoodat niemand er aan zal denken, van de bepalingen der Pensioenwet gebruik te maken en met een evenredig pensioen als steun een bestaan in de burgermaatschappij te zoeken, dan zal men zich groote uitgaven moeten getroosten en gaandeweg zeer ten nadeele van het leger, een bejaard en duur onderofficierskorps verkrijgen, dat de opschuiving van jongeren in den weg staat en dat tot een toestand zal voeren, welken wel niemand opnieuw zal wenschen in het leven te roepen.

Of voorts eene algemeene soldijverhooging op meer bescheiden grondslag het verloop voldoende zal stuiten is zeer twijfelachtig; ook dan blijft het mogelijk, dat het aantal van hen, die gebruik maken van de bepaling van art. 2, punt 6°, der Pensioenwet, niet zal verminderen en heeft men alleen dit bereikt, dat de onderofficieren, die met evenredig pensioen den dienst verlaten, gedurende hunnen betrekkelijk korten diensttijd zooveel meer dan thans aan het Rijk hebben gekost.

Met opzet werd in het voorafgaande steeds gesproken van eene *algemeene* soldijverhooging, want in dit opzicht dient bepaaldelijk eene uitzondering te worden gemaakt ten aanzien van het administratieve kader, n.l. sommige adjudanten-onderofficier, de segeanten-majoor-administrateur en de fouriers. In deze belangrijke betrekkingen goede en bekwame titularissen te *behouden* is bepaald eene noodzakelijkheid, en het heeft dan ook bij het opmaken van de ontwerp-begrooting voor 1905 een punt van ernstige overweging uitgemaakt, reeds nu voor het verschaffen van eene positieverbetering aan de evengenoemde categorieën van onderofficieren de noodige gelden aan te vragen.

Waar echter reeds in zooveel opzichten verhooging van de begrooting niet was te ontgaan, daar heeft de ondergeteekende geen vrijheid gevonden, daartoe reeds ditmaal de aanvraag te doen.

Als tweede middel tot vermindering van het aantal dienstverlatingen werd hiervoren genoemd: beperking van de gevolgen der pensioensbepaling, welke het grootste gedeelte van het verloop veroorzaakte, n.l. die, neergelegd in art. 2, punt 6°, der Pensioenwet. Die beperking zou zijn te bereiken door telken jare slechts aan een vooraf bepaald aantal onderofficieren het ontslag op den voet van het in dat artikel bepaalde te verleenen, of wel door dat ontslag niet toe te kennen, zooals thans geschiedt, na 15 jaren dienst, doch eerst na 20 jaren, aan de toepassing van laatstgenoemd middel zou, uit den aard der zaak, wetswijziging moeten voorafgaan.

Welke van die twee wegen behoort te worden ingeslagen, zou alsnog nauwgezet zijn te onderzoeken; het voorzichtigst zal men ongetwijfeld handelen,

door voorloopig het eerste middel aan te grijpen en de gevolgen daarvan af te wachten, alvorens verdere maatregelen te nemen.

De ondergeteekende meent in het voorafgaande zijn standpunt in het kader-vraagstuk in het algemeen te hebben uiteengezet. Hij is daarbij, gelijk werd aangeteekend, uitgegaan van de cijfers en toestanden, zooals die bij de infanterie zijn verzameld en voorkomen. Nochtans doen zich dezelfde vragen ook bij de vestingartillerie en de genie voor. Ook bij die wapens is de plotselinge stijging van het tekort aan korporaals in het jaar 1903 waargenomen, hoewel uit den aard der zaak over kleinere cijfers loopende. Bij de genie is daarenboven in het oog te houden, dat voor het wapen geen opleidingsinrichting voor kader bestaat, in den geest van het instructie-bataljon voor de infanterie of de instructie-compagnie voor de vesting-artillerie, zoodat — ook de bijzondere eischen bij het regiment genietroepen in aanmerking nemende — hetgeen hiervoren over eene *algemeene* soldijverhooging gezegd werd, voor dit korps niet kan gelden.

Thans overgaande tot de beantwoording van de meer bijzondere opmerkingen in de onderwerpelijke paragraaf voorkomende, moge het volgende in het midden worden gebracht.

Vooreerst dan de onderstelling, dat voor den bestaanden toestand ook oorzaken van blijvenden aard in het spel zouden zijn. Zooals hiervoren reeds werd aangeteekend moet de plotselinge toeneming van het incompleet gedurende het jaar 1903 worden verklaard uit de inwerkingtreding van de nieuwe Pensioenwet op 1 Maart van dat jaar.

Intusschen is het zeer wel mogelijk dat ook thans nog behalve die nieuwe wet eene bijzondere aanleiding tot dienstverlating in het spel is. De ondergeteekende meent deze veeleer dan in eene minder goed omschreven rechtspositie van het kader, te moeten zoeken in dezelfde omstandigheden, welke, zooals boven werd uiteengezet, ook op de opgewektheid in het officierskorps een minder gunstigen invloed uitoefenen. Vooral ligt het voor de hand, dat het geven van het voorbereidend militair onderricht, welke taak tal van onderofficieren verplicht vele avonden buitenshuis door te brengen, op late uren langs de wegen te loopen om stations te bereiken, in wachtkamers en herbergen uren lang te zitten wachten en hen dus belet zich aan hun gezin of aan eigen ontwikkeling te wijden, een nadeeligen invloed kan uitoefenen.

In het belang van het leger is het zeker te wenschen, dat deze taak — zooals in de bedoeling ligt — zoodra dat kan in andere handen worde overgebracht.

Dat ten gevolge van het gedurende 1903 en 1904 plaats gehad hebbende verloop het kader van jeugdiger leeftijd is geworden, en als het ware eene verjongingskuur heeft ondergaan is in het algemeen een groot voordeel te noemen en stellig geen nadeel. In alle rangen maakt het kader thans een veel beteren, frisscheren en meer opgewekten indruk dan enkele jaren geleden.

Evenmin kan worden toegegeven, dat het kader ten eenenmale de ervaring zou missen om als instructeur op te treden; trouwens, dat er zooveel ervaring noodig zou zijn, om goed instructeur te kunnen zijn, kan, voor wat de vakken betreft, waarin onderofficieren aan miliciens onderwijs geven, niet worden toegestemd. Overigens wordt hetgeen aan routine wordt gemist, spoedig verkregen.

Bij de korpsen worden alle gepaste middelen aangewend, om de vrijwilligers, die door gedrag en aanleg daarvoor in aanmerking komen, voor eenen rang op te leiden; zulks is van de zijde der militaire chefs goed gezien en plichtmatig. Echter wordt *niemand* bevorderd tot eenen rang of tot een hooger rang, die niet voldaan heeft aan de daarvoor gestelde eischen; daaraan wordt met stiptheid en nauwgezetheid de hand gehouden.

De in het Voorloopig Verslag uitgesproken bewering „dat zoo allerlei personen, die anders voor eene aanstelling tot onderofficier nooit in aanmerking zouden zijn gekomen en op wier aanblijven in den dienst weinig prijs moet worden gesteld, tot sergeant worden bevorderd”, is dan ook in strijd met de waarheid, en evenzeer onjuist is de bewering, dat door de opneming van ongeschikte elementen in het kader niet alleen schade toegebracht wordt aan de opleiding der miliciens, maar ook de krijgstuclit ondermijnd raakt. Van het een noch het ander is den ondergeteekende iets gebleken. Wat echter wel schade van vorenbedoelden aard teweegbrengt, is de zooveel omvangrijker en drukker dienst, welke tegenwoordig, ten gevolge van den korten eersten oefeningstijd der militie, van het kader moet worden gevorderd en waardoor

van Maart tot December geen voldoende tijd beschikbaar is of gevonden kan worden, om de theoretische en praktische bedrevenheid van het kader zelf te onderhouden en tot een hooger peil op te voeren. In de wintermaanden, welke voor dit doel aangewezen en ook geschikt zouden zijn, is het voorbereidend militair onderricht een beletsel, om het zoo noodige herhalingsonderwijs met het kader tot zijn recht te doen komen.

Ter beantwoording van de daaromtrent in het Verslag gedane vraag, zij hier verder aangeteekend, dat het aantal gevallen van degradatie, in de beide laatste jaren bij het regiment grenadiers en jagers voorgekomen, *elf* bedraagt, waarvan 2 van onderofficieren en 9 van korporaals. Hierbij moet intusschen worden opgemerkt, dat de bloote vermelding dezer cijfers geen gegeven kan zijn tot het maken van eenige gevolgtrekking; daarvoor zouden die gevallen afzonderlijk moeten worden nagegaan, waarvoor het hier de plaats niet is.

In tegenstelling van hetgeen daaromtrent in het Verslag wordt vermeld, kan worden verzekerd, dat aan de opleiding van vrijwilligers tot sergeant zeer veel zorg wordt besteed.

Dat „soms” reeds binnen 10 maanden bevordering tot sergeant plaats heeft, is juist, indien daarbij slechts de nadruk op het woord „soms” wordt gelegd. In de laatste twee jaren is bij het geheele wapen der infanterie vijf malen eene dergelijke snelle bevordering voorgekomen van jongelieden van buitengewone bekwaamheid, grooten aanleg en bijzonderen ijver. Dat voorts het peil van de miliciens in den regel hooger staat dan dat van jongelieden, die als vrijwilliger in dienst treden met het doel om in het leger vooruit te komen, is reeds geheel onjuist, maar dat gemiddelde peil staat zeker ver beneden dat van de jongelieden, waarvan in de vorenbedoelde uitzonderingsgevallen sprake is. Het zal wel geen betoog behoeven, dat dergelijke zeer bijzondere gevallen bezwaarlijk kunnen strekken tot het maken van gevolgtrekkingen ten aanzien van den dienstdag, welke wordt noodig geacht om van de miliciens behoorlijke soldaten te vormen. De tijd van 8½ maand is daartoe voor de overgrote meerderheid der miliciens hoog noodig, wat niet wegneemt, dat zij, die inderdaad hooger staan dan het gros, binnen 10 maanden worden opgeleid tot den graad van milicien-sergeant. Zelfs wordt getracht in een jaar tijds uit de militie officieren te trekken.

Daarentegen is bij het instructie-bataljon de duur van opleiding van het vrijwillig dienend personeel tot korporaal, van 10 tot 16 maanden, onder meer afhankelijk van den leeftijd bij indiensttreding, terwijl de volontair bij dat bataljon gemiddeld 19 à 20 maanden dient eer hij tot sergeant wordt bevorderd.

Ten aanzien van de toelating bij het instructie-bataljon wordt in het Verslag de opmerking gemaakt, dat de vermeerderde toeloop naar het opleidingskorps een gevolg zou wezen van minder strenge keuring. Die opmerking is intusschen onjuist. Zij houdt blijkbaar verband met een in het begin dezes jaars getroffen maatregel, ten gevolge waarvan van de jongelieden die zich elders dan te Kampen voor dienstneming bij het instructie-bataljon aanmelden en die bij het voorloopig geneeskundig onderzoek niet behept worden bevonden met gebreken, welke tot dadelijke ongeschiktverklaring leiden, een zoo groot mogelijk aantal naar Kampen wordt gezonden, opdat aldaar, zoo noodig na een waarnemingstermijn van ten hoogste drie maanden, kunne blijken, wie hunner tot den dienst kan worden toegelaten.

De uitkomst heeft geleerd, dat deze maatregel uitstekend werkt; sedert 1 Januari 1904 is slechts één van de op deze wijze voorwaardelijk toegelaten jongelieden behoeven te worden afgekeurd.

Met de meening van de leden die de positie der onderofficieren in het algemeen als onvoldoende beschouwen, kan niet worden ingestemd, terwijl eene vergelijking met de inkomsten, in andere soortgelijke betrekkingen genoten, moeilijk is te maken.

Uit de in dit verband gemaakte opmerking nopens het leenen van geld door onderofficieren van hun ondergeschikten, zou kunnen worden afgeleid, dat zulks nu en dan oogluikend werd toegelaten of geduld.

Niets is minder waar. Daar, waar een dergelijk feit aan het licht komt, wordt de dader gestraft.

Handelingen als de onderwerpelijke zullen echter, naar wordt vermeend, wel nimmer geheel kunnen voorkomen, ook al werd het kader nog zoo hoog bezoldigd.

Bij de beschouwingen over het incompleet aan kader, is in deze paragraaf ook het tekort aan tamboers en hoornblazers, meer in het bijzonder bij de infanterie, ter sprake gekomen. De ondergeteekende is van oordeel, dat maatregelen welke zouden kunnen leiden tot wegneming of vermindering van dit tekort, zeer zeker aanbeveling verdienen.

Het was dan ook mijn voornemen, ten aanzien van de bezoldiging en van de vooruitzichten op bevordering voor de tamboers en hoornblazers bij het wapen der infanterie eene regeling te treffen, welke, naar hij hoopt en vertrouwt, van gunstigen invloed zal zijn op den gang der werving van deze categorie van militairen.

Deze regeling zou medebrengen, dat van het gezamenlijk aantal bij de compagnieën ingedeelde tamboers en hoornblazers *een derde* den rang van korporaal kan hebben met eene dagelijksche soldij van *f 0,22* of *f 0,20*, *een derde* tot de 1ste klasse en *een derde* tot de 2de klasse kan behooren, met eene voor die klassen vast te stellen soldij van resp. *f 0,16* en *f 0,13* daags.

In verband met de nopens dit punt in het Voorloopig Verslag gemaakte opmerking vindt de ondergeteekende vrijheid aan zijn voornemen reeds thans een begin van uitvoering te geven, waartoe bij de Nota van Wijziging op artikel 22 van de thans ingediende ontwerp-begrooting een bedrag van *f 4000* meer wordt aangevraagd.

§ 11. *Het zoogenaamde capitulanten-stelsel.*

Na hetgeen, in de voorafgaande §, nopens het kadervraagstuk in het algemeen werd aangeteekend, zal het wel geen uitvoerig betoog meer behoeven, dat eene invoering van het zoogenaamde capitulanten-stelsel zonder gelijktijdige wijziging van de Pensioenwet voor de landmacht 1902 ongeraden en ondoeltreffend moet worden geacht.

Ongeraden, omdat men thans reeds moet omzien naar middelen, welke het cijfer der dienstverlatingen, ten gevolge van de nieuwe Pensioenwet ontstaan, zullen doen verminderen, en het dus niet aanbevelenswaardig zou wezen, daarnaast nog een nieuwen maatregel, welke eveneens het verloop van het kader zou bevorderen, in het leven te roepen.

Een ondoeltreffend zou eene invoering van dat stelsel, in de tegenwoordige omstandigheden, tevens wezen, omdat het te voorzien is, dat, waar de mogelijkheid bestaat na 15 jaren dienst met een evenredig pensioen een eervol ontslag te verwerven, wel niemand of althans zeer weinigen zullen verlangen naar ongeveer gelijktijdigen overgang in eene burgerlijke Rijksbetrekking, waarvan de inkomsten veelal niet gelijktijdig met het onverkort pensioen kunnen worden genoten.

Invoering van het capitulanten-stelsel zal dus noodwendig met wijziging van de bepaling, vervat in art. 2, punt 6°. der Pensioenwet voor de landmacht 1902 gepaard moeten gaan en het tijdstip, waarop het in dat wetsartikel bedoelde evenredig pensioen verworven kan worden, zal van 15-jarigen tot een eenigszins langeren dienst verschoven behooren te worden.

Roept men, daarmee gepaard, eene regeling in het leven, volgens welke na bijv. 12-jarigen dienst aanspraak op eene burgerlijke Rijksbetrekking wordt verkregen, dan is er alle reden, om aan te nemen, dat op die wijze zoowel eene gewenschte strooming in het onderofficierskorps onderhouden, als de vrijwillige dienstneming bevordert en eene vermindering van den pensioenslast verkregen zal worden.

Uit het voorafgaande moge blijken, welke zienswijze de ondergeteekende met opzicht tot eene eventueele invoering van het zoogenaamde capitulanten-stelsel is toegedaan, en hij kan hierbij de mededeeling voegen, dat, na beëindiging van het overleg met de Ministers van Marine en Koloniën, ook reeds een beroep is gedaan op de medewerking van zijne overige ambgenooten, om het bedoelde vraagstuk tot eene oplossing te brengen. Intusschen is deze gedachtenwisseling nog niet zoover gevorderd, dat op dit oogenblik ter zake reeds bepaalde mededeelingen kunnen worden gedaan.

Aan de leden, die op eene mogelijke nadeelige werking van het bedoelde stelsel meenden te moeten wijzen, kan de verzekering worden gegeven, dat in elk geval zoodanige regelen zullen worden gesteld, als kunnen dienen om eene aanstelling van alleszins geschikte personen in de beschikbaar gestelde vacatures te waarborgen.

§ 12. *Sergeanten, die zijn aangewezen om zoo noodig de plaats van een luitenant te vervullen.*

Blijkens het gestelde in de Memorie van Toelichting op bladz. 2, onder § 3, Legerorganisatie, voorlaatste alinea, is het de bedoeling, aan de hierbedoelde sergeanten den effectieven rang van sergeant-majoor te verleen.

§ 13. *Reservekader.*

Dat de totale sterkte van het aantal kaderreservisten is afgenomen, is ook door den ondergeteekende niet zonder leedwezen ontwaard, waar ook hij bepaald waarde aan zoodanig kader hecht; immers is het bezit daarvan een groot voordeel, mits er met ernst naar wordt gestreefd, om den rang van vaandrig of officier te bereiken.

Die achteruitgang mag intusschen niet worden toegeschreven aan tegenwerking van de zijde der legerautoriteiten, maar wel aan de omstandigheid, dat in het algemeen ieder jongeling zich afvraagt, op welke wijze hij zich het gemakkelijkst van zijne eventueele militaire verplichtingen kan kwijten; in dit opzicht heeft het in werking treden der Militiewet 1901, meer bepaald het instituut der viermaanders, grooten invloed gehad en geven ontegenzeggelijk velen er de voorkeur aan, als zoodanig in de militie te treden.

De onderstelling op bladz. 16 der Memorie van Antwoord, betreffende de begrooting van 1903, en ten vorigen jare in de vergadering der Tweede Kamer van 19 December geuit, dat dit wel zou veranderen, was dáárop gegrond, dat bedoelde jongelieden door toepassing van art. 106 der Militiewet voor de eerste ploeg van het blijvend gedeelte zouden kunnen worden aangewezen. Nu echter, na de ten vorigen jare op 19 December gehouden discussie, het Koninklijk besluit ter uitvoering van art. 106 der Militiewet zoo is gewijzigd, dat bij de aanwijzing geen rekening wordt gehouden met de geschiktheid voor officier, is gebleken, dat toepassing van art. 106 niet meer wordt vereischt, zoodat voor hen, die viermaanders worden, desgewenscht de gelegenheid ruim is om met vier maanden dienst — ongerekend de herhalings-oefeningen — er af te zijn. En hierin ligt zeker een grond voor vermindering van toeloop tot het reservekader.

Ter voldoening aan het verlangen van sommige leden, om te worden ingelicht omtrent het aantal gesloten reëngagementen, zij hierbij aangeteekend, dat zich na afloop van het eerste dienstverband bij het wapen der infanterie 13 kaderreservisten hebben gereëngageerd. Bij de wapens der genie en der artillerie zijn geen reëngagementen gesloten, terwijl zulks bij het wapen der cavalerie niet wel mogelijk is geweest.

Dat de bloei van het reservekader zou worden belemmerd door de weinige belangstelling en tegemoetkoming van de zijde van het legerbestuur, kan niet worden toegegeven.

Evenmin wordt ingestemd met de uitgedrukte meening, dat, in de in 1902 tot stand gekomen regeling, met de militaire eischen te veel en met de eischen van de burgermaatschappij te weinig rekening wordt gehouden.

Hierbij zij aangeteekend, dat, zooals ook reeds op bladz. 15 der Memorie van Antwoord, betreffende de begrooting van 1903, is gezegd, bedoelde regeling is ontworpen na ter zake overleg te hebben gepleegd met de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Waterstaat, Handel en Nijverheid.

Tot het weder aanstellen van een hoofdofficier voor het reservekader, in den zin zooals vroeger een dergelijk hoofdofficier werkzaam was, kan de ondergeteekende zich niet bereid verklaren, omdat het nut van zoodanigen maatregel niet wordt ingezien en zich daartegen voor de dienstverhoudingen bezwaren van gelijken aard voordeden, als waarop hierna onder § 15 zal worden gewezen.

Tusschen 1 November 1903 en 1 November 1904 zijn tot het reservekader toegelaten 56 jongelieden, hetgeen wel wijst op de waarschijnlijkheid dat de invloed der viermaanders zich doet gelden, maar dan in ongunstigen zin, zooals in het vorenstaand betoog is aangetoond.

Van de zijde van het Departement van Oorlog is geen protest aangeteekend tegen de in het Voorloopig Verslag beweerde achteruitstelling van kaderreservisten voor de betrekking van klerk op 's Rijks werf te Amsterdam en zulks op grond, dat in den loop van 1903 van den Minister van Marine de

mededeeling is ontvangen, dat personeel van 's Rijks werven niet mag behooren tot de marine-reserve of tot het reservekader, aangezien in oorlogstijd bedoeld personeel niet kan worden gemist.

Aan het, in het slot van § 13 uitgedrukte verlangen zal in het vervolg worden voldaan, terwijl thans een dergelijke staat als bijlage B bij deze Memorie wordt gevoegd.

Verder zij nog aangegeekend, dat het aantal reserveluitenants uit het reservekader voortgekomen, bedroeg: op 1 Juli 1903 124, op 1 Juli 1904 159, terwijl sedert laatstgenoemden datum nog 32 zijn aangesteld.

§ 14. Militie-officieren en militiekader.

De in het Voorloopig Verslag vervatte klachten en verwijten, met betrekking tot de vorming van de militie-officieren en militie-kader, zijn door den ondergeteekende met verwondering en tevens met leedwezen vernomen. Hij stelt daartegenover de uitdrukkelijke verklaring, dat hij wel degelijk er naar streeft, naar behooren partij te trekken van de intellectueele krachten, die door den persoonlijken dienstplicht in de militie zijn gebracht; en hij noemt het *onjuist*, dat het vormen van militie-officieren slechts zou geschieden, grotendeels onder den drang door de Kamer, op de Regeering geoefend.

De ondergeteekende is en was steeds te zeer doordrongen van de betekenis en de waarde der invoering van den persoonlijken dienstplicht voor het verkrijgen van officieren en kader uit de militie, dan dat het noodig zou wezen, tot het aanwenden van pogingen daartoe, drang, van welke zijde ook, op hem te oefenen.

Wat de vorming van onderofficieren en korporaals uit de militie betreft, is gebleken dat de stof daarvoor, bij vrijwillige aanmelding, in alleszins voldoende mate te verkrijgen is.

Ten aanzien van de opleiding van militie-officieren bij de infanterie is de aanvankelijk ingevoerde regeling — die minder doeltreffend scheen te zijn en dan ook slechts één jaar bij wijze van proefneming heeft gegolden — in den aanvang van 1904, nog vóór de opkomst der lichting, vervangen door eene andere, waarvan al dadelijk bleek, dat ze een veel ruimeren toeloop van adspiranten teweegbracht. Hoezeer, waar de geheele zaak nog zoo korten tijd in werking is, over de uitkomsten der regeling en die van de opleiding nog geen voldoende juist oordeel kan worden geveld — hetgeen wel door niemand zal worden weersproken — vertrouwt de ondergeteekende toch, dat men thans ten deze op den goeden weg is.

Met leedwezen werd kennis genomen van de opmerking, dat weinig te bemerken is van een streven, ook bij het wapen der artillerie, de opleiding tot militie-luitenant aan te moedigen.

De leden welke hier aan het woord waren, zijn blijkbaar niet bekend met de omstandigheid, dat nog in Maart j.l. met betrekking tot de opleiding van adspirant-militie-officieren voor de vesting-artillerie, gunstige bepalingen in het leven zijn geroepen.

De ondergeteekende is zich bewust, in deze aangelegenheid, uit eigen beweging, al datgene te hebben verricht en beproefd, wat redelijkerwijze mogelijk en doelmatig kan worden geacht; zij het ook, dat niet aanstonds de beste oplossing werd gevonden om het doel te bereiken. Voorts mag niet uit het oog worden verloren, dat het een nieuw instituut betreft en dus eenige tijd noodig is om het genoegzaam ingang te doen vinden; iets waartoe binnen kort de aanstelling van een redelijk aantal militie-officieren, naar hij vertrouwt, veel zal bijdragen.

Op bladz. 48 van de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, betreffende de Oorlogsbegroting voor 1904, is reeds medegedeeld, dat — en waarom — de opleiding tot milicien-sergeant bij de genietroepen een tijdperk van 14 maanden vordert en waarom dit tijdperk niet voor vermindering vatbaar is.

Dat er onder deze omstandigheden geen sprake kan zijn van opleiding tot militie-officier bij de genietroepen, ligt voor de hand. Naast een zekeren graad van ontwikkeling toch wordt voor die functie eene groote mate van technische kennis gevorderd, die in den regel bij jongelieden op den militieplichtigen leeftijd niet wordt aangetroffen, maar eerst op lateren leeftijd wordt

verkregen. Indien bij eenig wapen van het leger, dan zijn zeer zeker bij de genietroepen de beroepsofficieren en het beroepskader onmisbaar en niet door militie-officiëren en door militie- of reservekader te vervangen; wel zullen militie- en reservekader daarbij eene gewenschte aanvulling voor oorlogstijd vormen, terwijl ook — zooals mede ten vorigen jare op bladz. 14 der Memorie van Antwoord is gemeld — nader zal worden overwogen de opleiding tot militie-officier in den zin van pionier-officier.

De meening, dat de jongelieden van de Polytechnische School de aangewezen personen zouden zijn om voor opleiding tot militie-officiëren bij de telegraafafdeeling in aanmerking te komen, kan alleen berusten op onbekendheid met de eischen die aan de officieren dier afdeeling behooren te worden gesteld. De opleiding aan de Polytechnische School toch heeft niets gemeen met den dienst der telegraphie. Om militieplichtige ambtenaren der telegraphie en personen, die in overeenkomstige betrekkingen bij de spoorwegen werkzaam zijn, tot militaire telegrafisten te vormen, is reeds eene opleidingsperiode van 5 à 7 maanden noodig. Een beroepsofficier tot commandant van een veldtelegraafpeloton te vormen — welke functie toch de oorlogstaak is van de officieren der telegraafafdeeling — eischt eene onafgebroken tweejarige opleiding.

Er zijn echter maatregelen getroffen om voor het in oorlogstijd benodigde personeel ter voorziening in den militairen telegraafdienst in de liniën en stellingen partij te trekken van de diensten van personeel van de Rijkstelegraaf.

De vraag, of de ondergeteekende voornemens is, voort te gaan met het treffen van maatregelen om het vereischte groote getal militie-officiëren te verkrijgen, behoeft naar zijne meening, na vorenstaande mededeelingen, geen nadere beantwoording. Evenmin die, of bij hem het streven voorzit, om aan militie-officiëren de plaats te geven, die hun rechtens toekomt in den geest der Militiewet; en dat vooral niet, waar bij de ontworpen legerorganisatie in ruimer mate op militie-officiëren is gerekend en hij er steeds van overtuigd is, dat eene behoorlijke encadreering van de landweer op den duur alleen mogelijk zal zijn, wanneer bij den overgang van de militie naar de landweer over een ruim aantal militie-officiëren kan worden beschikt.

Die in het Voorloopig Verslag uitgedrukte meening, dat de militie-officiëren al, eveneens als het militiekader, worden achteruitgezetz, wordt niet gemotiveerd; de ondergeteekende kan zich er daarom toe bepalen te verklaren, dat er hoegenaamd geen grond voor bestaat.

En wat de bewering betreft, dat de ondergeteekende „blijkbaar niet gerust is of hij het vereischte getal militie-officiëren wel zal verkrijgen”, zijne toevlucht neemt tot een middel dat voor het reservekader veroordeeld werd, namelijk het verschaffen van „voorrechten”, als welke de kaderreservisten vroeger genoten, maar dezen zijn ontnomen, doet de ondergeteekende opmerken, dat de leeftijd, de wijze van dienstvervulling en andere omstandigheden, ten opzichte van de aspirant-militie-officiëren anders zijn dan voor de kaderreservisten, en dat dientengevolge aan eerstbedoelden zonder overwegend bezwaar een en ander kan worden toegestaan, wat voor laatstgenoemden ondoeltreffend bleek. Overigens kan hij mededeelen, dat van een der „voorrechten” de vergunning om buiten de kazerne te wonen door de aspirant-militie-officiëren zoo goed als geen gebruik wordt gemaakt.

Nopens de gevraagde opgaven zij het volgende vermeld.

Van de miliciens die, blijkens bijlage C der Memorie van Antwoord, betreffende de loopende Oorlogsbegrooting in 1903, bij de *infanterie* in opleiding waren genomen, bekleeden thans 13 den rang van milicien-sergeant. Militieluitenants zijn er nog niet uit verkregen; immers de regeling, volgens welke zij zijn aangenomen, brengt mede, dat zij in den loopenden winter den vaandragscursus volgen en eerst in Augustus 1905, na 2 maanden practischen dienst, het officiersexamen kunnen afleggen. De uitkomsten van de opleiding zijn, voor wat die voor den rang van sergeant aangaat, blijkens het vorenstaande zeer goed; omtrent die van de opleiding tot officier kan natuurlijk nog geen oordeel worden uitgesproken.

Intusschen is een der aspiranten-militie-officier, die volgens de regeling van 1903 waren toegelaten, ingevolge de daartoe verleende vrijheid — die aan allen was gegeven — overgegaan naar de regeling van 1904; zoodat hij

dezen winter aan de officiersopleiding zal deelnemen, en, indien hij bij het examen slaagt, in Maart 1905 tot militie-officier zal kunnen worden benoemd.

Wat betreft de 70 adspiranten-militie-officier, op bladz. 5 van de Memorie van Toelichting vermeld, daarvan zijn er sedert 12 ontheven van de verbintenis, wegens ziekte, niet slagen voor het examen voor sergeant, enz.; *kans* om militie-officier te worden, hebben de overigen natuurlijk allen; in hoever zij aan het examen zullen voldoen, kan uit den aard der zaak niet vooraf worden gezegd.

Van de in 1904 toegelaten adspiranten-militie-officier hebben slechts 12 het examen, bedoeld bij art. 2 van het Koninklijk besluit van 15 Februari 1904 (*Staatsblad* n°. 46), afgelegd; alle overigen waren daarvan vrijgesteld. Behalve de toegelatenen meldden zich nog 32 miliciens aan; 25 daarvan, die geen recht op vrijstelling hadden, voldeden niet aan de daarbij gestelde eischen; de overigen vielen af om andere redenen, als afkeuring, het niet kunnen verkrijgen van de ouderlijke toestemming om de verbintenis aan te gaan, enz.

Bij de *vesting-artillerie* zijn in 1903 twee miliciens in opleiding genomen; daarvan is sedert één benoemd tot militie-luitenant, de andere heeft niet voldaan aan het examen en is derhalve thans milicien-sergeant.

Van de lichte 1904 zijn 6 miliciens in opleiding genomen.

Voor wat het wapen der genie betreft, wordt verwezen naar hetgeen hierboven is gezegd omtrent kaderopleiding in het algemeen en op het vormen van militie-officieren in het bijzonder.

De ondergeteekende zou gaarne hebben gezien, dat de leden, die te kennen gaven, dat hun klachten waren ter oore gekomen over *aanwijzing* van miliciens voor opleiding tot korporaal en sergeant, daaromtrent nadere en pertinente mededeelingen hadden gedaan, die gelegenheid hadden verschaft, om ter zake een onderzoek in te stellen. Een algemeenheid, als in het Voorloopig Verslag wordt te berde gebracht, zegt niets en is een ongemotiveerd verwijt voor de militaire autoriteiten.

Intusschen kan de ondergeteekende verklaren, dat hij in een tot hem gericht request, waarin een soortgelijke klacht werd geuit, aanleiding heeft gevonden om dienaangaande een nauwgezet onderzoek te doen instellen.

Daarbij is gebleken, dat de mededeelingen van den betrokken milicien *bezijden de waarheid* waren.

Ten deele berust de bewering van enkelen wellicht op eene minder juiste opvatting van het zich beschikbaar stellen voor kaderopleiding. Uit degenen, die zich aanmelden of genegen verklaren, worden namelijk de adspiranten-klassen gevormd, terwijl, nadat hieruit de noodige milicien-korporaals zijn verkregen, met de besten daarvan de opleiding voor milicien-sergeant wordt vervolgd, zoodat het mogelijk is, dat enkelen, — maar dan ten onrechte — in de bestemming voor die verdere opleiding, eene *aanwijzing* zien.

Met betrekking tot het oefenen van pressie of suggestie op miliciens, om zich aan te melden om voor eenen rang te worden opgeleid, meent de ondergeteekende, dat het oefenen van drang te dien opzichte niet behoort voor te komen; hem is ook niet gebleken, dat zulks zou zijn geschied, tenzij door te wijzen op de bepalingen van artikel 109 der Militiewet 1901, n.l. op de kans op *vrij* te loten van den dienst bij het blijvend gedeelte voor hen die zich voor kadervorming *aanmelden*, in tegenstelling van hen, die mochten worden aangewezen en die dus onherroepelijk twaalf achtereenvolgende maanden moeten dienen.

Wat „*suggestie*” betreft, is de grens, waar deze begint, moeilijk te trekken.

Gepaste opwekking van de miliciens, om aan de opleiding deel te nemen, is voor de chefs plichtmatig, en zoowel in het belang van den dienst als van de miliciens. Overigens blijkt uit het Voorloopig Verslag hoe moeilijk het ook weer in deze zaak is, om een ieder te bevrédigen.

Waar eenerzijds den Minister en den militairen autoriteiten het verwijt niet wordt bespaard, dat aan de opleiding van militie-officieren en militiekader geen voldoende zorg wordt besteed, legt men hun anderzijds zelfs ten laste, „*suggestie*” aan te wenden om miliciens te bewegen aan de opleiding deel te nemen. De ondergeteekende zal tegenover het een en ander het standpunt blijven innemen, dat van de zijde der militaire autoriteiten zorg en toewijding aan deze belangrijke aangelegenheid moeten worden besteed.

Dat de vorming van militie-kader door sommige leden nog zeer gebrekkig wordt geacht, vernam de ondergeteekende niet zonder bevreemding. Onjuist is in elk geval de bewering, dat de opleiding tegenwoordig grootendeels alleen maar practisch plaats heeft. De opleiding is, en moet zijn gericht op de eischen van de practijk van den dienst, dit is noodig en rationeel.

Theoretisch onderwijs heeft daarbij echter plaats tot voorbereiding en aanvulling van het practische, voor zooveel daartoe noodzakelijkheid bestaat.

Ten slotte teekent de ondergeteekende nog aan, dat zeer bepaald het gegronde vooruitzicht bestaat, dat uit de lichting 1904 niet alleen het noodig aantal milicien-korporaals, maar ook het vereischte aantal milicien-sergeanten zal worden verkregen, terwijl hij niet zal nalaten, verdere maatregelen te nemen om de vorming van militie-luitenants te bevorderen, indien het blijkt, dat zulks door aanvulling of wijziging der vigeerende bepalingen zou kunnen worden bevorderd.

§ 15. *Voorbereidend militair onderricht.*

Voor de, blijkens het Voorloopig Verslag, gewekte bevreemding, dat in de Memorie van Toelichting niets wordt medegedeeld omtrent het voorbereidend militair onderricht, is, naar de meening van ondergeteekende, geen grond aanwezig. Op het tijdstip toen de begrooting voor 1905 werd opgemaakt en de genoemde Memorie werd samengesteld, konden aangaande dit onderwerp geen nieuwe gegevens worden verstrekt. Dit is in vorige jaren in hoofdzaak steeds geschied bij de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag omtrent de begrooting; en de ondergeteekende had zich voorgenomen, ook ditmaal in dezen zin te handelen.

De onderstelling, dat de reden voor het stilzwijgen in het Voorloopig Verslag zou zijn gelegen in het feit, dat omtrent dit onderricht geen gunstige mededeelingen kunnen worden gedaan, is dan ook, reeds uit hoofde van het hiervoren vermelde, onjuist.

Met betrekking tot de gevraagde opgaven zij het volgende aangeteekend.

Gedurende dezen winter wordt voorbereidend militair onderricht gegeven in 365 gemeenten; tot het ontvangen van dit onderricht hebben zich ongeveer 13500 jongelieden aangemeld.

Van de 3014 deelnemers aan het in Januari 1904 gehouden onderzoek naar de geoefendheid en de militaire bekwaamheid van lotelingen, verwierven 2451 deelnemers een desbetreffend „bewijs”; te weten: 525 dat voor militaire bekwaamheid; 498 dat voor lichamelijke geoefendheid; 1428 dat voor lichamelijke en militaire bekwaamheid.

Met het onderricht zijn in dezen winter belast: 173 officieren, en 783 onder-officieren en korporaals.

Onder laatstgenoemden zijn: 43 korporaals; 10 milicien-sergeanten; 25 reserve-onderofficieren van de 2de categorie van het reservekader, en 229 reserve-onderofficieren, als zoodanig benoemd ingevolge de bepalingen der Pensioen-wet van de landmacht 1902.

Tegen de in het Voorloopig Verslag door sommige leden geuite meening, als zou het voorbereidend militair onderricht onder het bewind van dezen Minister niet met de noodige zorg worden behartigd, moet de ondergeteekende met nadruk opkomen.

Die zaak is en wordt niet, en in geen enkel opzicht, verwaarloosd. De ondergeteekende verklaart het ten stelligste en zonder eenig voorbehoud.

De vraag, in hoeveel gemeenten het geven van dit onderricht is afgestuit op gebrek aan medewerking van de gemeentebesturen, kan, in dezen vorm, niet worden beantwoord.

Wel kan worden medegedeeld, dat de door de gemeentebesturen te verstrekken opgaven en gegevens, die onmisbaar zijn om het onderricht te kunnen regelen, nog telken jare van een groot aantal gemeenten of te laat, of in het geheel niet zijn ontvangen.

Herhaalde aansporing van de zijde van den Minister van Binnenlandsche Zaken, met het doel aan deze nalatigheid een einde te maken, heeft ten gevolge gehad, dat in dit jaar werkelijk belangrijke verbetering ten deze is verkregen; wat intusschen niet wegneemt, dat de bedoelde opgaven van 245 gemeenten niet op den bepaalden tijd, en van 42 gemeenten in het geheel

niet zijn ingekomen. Tot verdere vermindering van dit euvel zullen pogingen worden aangewend.

Wanneer intusschen van eene gemeente de vereischte gegevens niet worden verkregen, kan in zoodanige gemeente geen onderricht worden gegeven.

De bewering, dat het onderricht zelf slecht is geregeld, heeft den ondergeteekende ten hoogste verbaasd.

Hij noemt die bewering volkomen onjuist. De tijd er voor beschikbaar gesteld, is door hem dit jaar juist weer verlengd; terwijl het onderricht in de laatst vorige jaren aanving tusschen 1 en 15 November, heeft hij bepaald, dat het dit jaar algemeen op 2 November zou beginnen, hetgeen geschied is. Hij voegt er bij, dat dit besluit door hem is genomen, ongeacht de daartegen voor den gewonen dienst in het leger bestaande bezwaren, met het doel om het voorbereidend militair onderricht, zooveel doenlijk, te bevorderen.

Voorts is de regeling door den ondergeteekende zoodanig vastgesteld, dat zij, met vermijding van de hoogst ernstige misstanden en misbruiken, welke bij de vorige regeling bestonden, meer en beter resultaten belooft en geeft, dan bij de vroegere konden worden verkregen.

Dat vroeger een afzonderlijk, zelfstandig onder den Minister van Oorlog geplaatst hoofdofficier met de organisatie was belast, was eene ernstige fout van die regeling. Bij alle zorg voor het voorbereidend militair onderricht mag de Regeering toch de belangen van den dienst in het leger zeker niet verwaarloozen of opofferen, en dit was tot zekere hoogte het geval.

Die hoofdofficier beschikte toch over officieren en onderofficieren zonder dat daarbij behoorlijk rekening werd of kon worden gehouden met de eischen van den dienst in den troep.

Zoolang dan ook het voorbereidend militair onderricht niet geheel kan worden gegeven door reserve- of landweerpersoneel, moet het in handen blijven van de militaire chefs, onder wie het onderwijzend personeel ressorteert. Bovendien is het toezicht, waarop toch zooveel aankomt, thans veel beter geregeld dan vroeger; ten gevolge waarvan de uitkomsten van het onderricht noodwendig moeten zijn verbeterd.

Dat vroeger de beste onderwijskrachten er voor werden uitgezocht, is slechts ten deele waar. Voor zooveel de beste onderofficieren aan den dienst worden onttrokken, lag overigens ook daarin een ernstig bezwaar voor den korpsdienst. Men vergete toch niet, dat in den winter ook bij den troep over die beste onderwijskrachten moet worden beschikt, o.m. voor de opleiding en vorming van vrijwillig dienenden en militiekader. Waar zou het heen moeten met deze zoo gewichtige dienstbelangen, indien allerwege het beste onderwijzend personeel uit de korpsen moest worden afgestaan, om zich den geheelen winter bijna uitsluitend bezig te houden met het geven van voorbereidend militair onderricht?

Overigens, dat vroeger alleen het beste personeel voor dit onderricht werd aangewezen, is in strijd met de feiten, blijkende zulks uit de vele en ernstige overtredingen en misbruiken, welke destijds bij dit onderricht voorkwamen en waaraan de tegenwoordige regeling in hoofdzaak een einde heeft gemaakt.

Bovenbedoelde overtredingen en misbruiken vonden mede hunne oorzaak in de ondoeltreffende handelwijze, om zeer vele onderofficieren, den geheelen winter door, wekelijks, dagelijks of bijna dagelijks, uit te zenden voor het voorbereidend militair onderricht. Tal van onderofficieren gingen Maandagsochtend de kazerne uit en keerden er eerst Zaterdags d.a.v. in terug. Vier tot zes dagen achtereen reisden ze van de eene plaats naar de andere en gaven dagelijks een paar uren onderricht; de rest van den tijd brachten zij door met niets doen. Dit laatste gaf aanleiding, dat velen zich op de eene of andere wijze aan overtredingen schuldig maakten, en die regeling was dan ook in geenen deele bevorderlijk voor de verheffing van het moreele peil van den onderofficiersstand.

Thans geven de onderofficieren meerendeels gedurende twee dagen 's weeks voorbereidend militair onderricht, sommigen gedurende drie dagen; den overigen tijd der week zijn zij bij het korps beschikbaar voor andere diensten, in de eerste plaats ook voor de kaderopleiding.

Het is overigens ook in geenen deele noodzakelijk uitsluitend of in hoofdzaak het beste onderofficierspersoneel voor het voorbereidend militair onderricht te bestemmen.

Dat onderricht is van zeer elementaire aard, zoodat ieder onderofficier en zelfs ieder geschikt korporaal het bij den troep geeft en moet kunnen geven. Er is geen enkelen grond, waarom zij het ook niet bij het voorbereidend militair onderricht zouden kunnen doen. Niet aangewezen worden echter zij, die door gedrag, karaktereigenschappen, mindere betrouwbaarheid enz., geen waarborg geven, dat zij de taak naar behooren zullen volbrengen.

Dat thans de onderofficiëren bij beurten er voor worden aangewezen, is niet juist. Dezelfde onderofficiëren geven, zooveel het door bijzondere oorzaken niet wordt verhinderd, den geheelen winter door, het onderricht in dezelfde gemeenten, aan dezelfde jongelieden.

Evenmin is het juist, dat de onderwijskrachten hier en daar elke maand worden afgelost. Dit geschiedde de vorige jaren slechts van uit 2 garnizoensplaatsen van waaruit blijvend moest worden gedetacheerd, omdat het zeer ongewenscht was, dezelfde onderofficiëren gedurende den ganschen winter buiten hun garnizoen te detacheeren, met geen andere taak dan het geven van een paar uren voorbereidend militair onderricht per dag. Intusschen is dezen winter eene andere en betere regeling getroffen, waardoor die detacheringen zijn vervallen, en van aflossing alzoo vanzelf geen sprake meer is.

De bepaling, dat ten minste vier uren per week voorbereidend militair onderricht wordt gegeven, kan natuurlijk de strekking niet hebben, om den duur van het onderricht onbepaald langer te doen zijn. De bedoeling is geen andere, dan dat het onderricht, als regel, vier uur 's weeks duurt en in geen geval minder. Aan deze bepaling wordt met de grootste stiptheid de hand gehouden, in dien zin, dat nergens minder, doch in een aantal plaatsen, waar zulks mogelijk is met het oog op de reisgelegenheid der instructeurs als anderszins, wel langer dan vier uren per week wordt geoefend. De ondergeteekende doet hierbij nog opmerken, dat de wekelijksche duur vroeger slechts drie uren per week bedroeg, en het minimum door hem alzoo met een uur is verlengd.

Het geven van extra verlof aan de officieren is afgeschaft. De tegenwoordige regeling verdeelt de taak over veel meer officieren, waardoor het toezicht op de onderwijzers wordt verscherpt en het onderricht wordt gebaat. Het geven van extra verlof heeft ook daarom geen zin, wijl alle officieren bij voortdurende diensten hebben, die hunnen ijver en hunne toewijding vorderen en hunnen tijd in beslag nemen, terwijl niet mag worden voorbijgezien, dat, door de veelvuldige afwezigheid van bedoelde officieren, de dienst der anderen wordt verzwaard. Door extra verlof voor soortgelijke diensten te verleenen, wordt onbillijkheid in het leven geroepen tegenover anderen en wordt in het officierskorps ontevredenheid gekweekt.

Resumeerende is de ondergeteekende zich bewust ten aanzien van het voorbereidend militair onderricht, naar zijn beste vermogen te handelen overeenkomstig de in de Troonrede van 1901 door de Regeering gegeven verzekering.

Bij de beoordeeling dient verder in het oog te worden gehouden, dat over de belangstelling en den lust tot deelneming aan het voorbereidend militair onderricht geenszins te roemen valt. Niet alleen blijkt zulks uit de nog op ruime schaal voorkomende nalatigheid, om zich te rechter tijd voor dat onderricht aan te melden, maar ook uit het feit, dat zeer velen het onderricht niet getrouw volgen of de deelneming er aan spoedig staken.

Terwijl thans het onderricht pas ruim eene maand aan den gang is, is het aantal deelnemers in 36 gemeenten gedaald beneden het vastgestelde minimum. Hoezeer de militaire autoriteit volkomen bevoegd was geweest, om diensvolgens het verder geven van onderricht in die gemeenten te doen staken, wordt het niettemin overal zonder uitzondering voortgezet.

Als een bewijs, hoezeer soms de bedoelingen verkeerd worden begrepen, ja zelfs beschouwd worden als tegenwerking van het voorbereidend militair onderricht, diene, dat, in het voorgaande wintertijdperk van dit onderricht door den ondergeteekende eene poging is aangewend om althans eene der beide wekelijksche oefeningen over dag en in de open lucht te doen houden. Zulks geschiedde alleen om daardoor de oefeningen — vooral de schietoefeningen — beter tot haar recht te doen komen, dan zulks 's avonds in de betrekkelijk kleine lokalen en bij slechte verlichting mogelijk was. Toch kon die maatregel, welke uitsluitend in het belang van het onderricht en van de daarbij te verkrijgen uitkomsten werd getroffen, niet doorgevoerd worden, aangezien de deelnemers toen voor het grootste deel van het onderricht weg-

bleven. Zelfs kwamen er klachten in omtrent deze nieuwe regeling, die, vermoedelijk wijl de deelnemers hier en daar geen tijd in de middaguren konden of wilden afzonderen, beschouwd werd als eene opzettelijke tegenwerking van het onderricht.

Alstoen is zoo goed als algemeen weder teruggekeerd tot het houden van de oefeningen in de avonduren.

Die leden die, blijkens het Voorloopig Verslag, de militaire autoriteiten beschuldigden van onvoldoende medewerking, kunnen uit het bovenstaande zien, in hoeverre hunne beweringen gegrond zijn.

Ook dient hier nog te worden vermeld, dat vrij veelvuldig jongelieden tot deelneming zijn toegelaten, hoezeer zij zich niet of niet tijdig daarvoor hadden aangemeld; zulks in alle gevallen, waarin voor de verzuimen slechts een redelijke grond van versoepeling kon worden gevonden.

Overigens kan uit den aard der zaak de deelneming niet worden opgesteld voor den komenden en gaanden man; niet alleen omdat daarbij geen behoorlijke regeling van het onderricht zou zijn toe te passen, maar ook omdat zij, die getrouw de lessen volgen, dan zouden worden benadeeld door hen die nu eens komen en dan weer wegblijven, en wien de zaak dus blijkbaar geen ernst is.

Zeker is het noodig en ook uit een opvoedkundig oogpunt plichtmatig, dat ook bij het voorbereidend militair onderricht worde vastgehouden aan de gegeven voorschriften, en dat de bepalingen worden nageleefd en opgevolgd. Dat in den eisch, dat zulks geschiede een grond voor grieven en verwijten jegens de militaire autoriteiten zou zijn gelegen, kan niet met ernst worden beweerd.

De ondergeteekende is in vorenstaande uiteenzettingen uitvoerig geweest, omdat hij ten slotte zijn leedwezen wenschte kenbaar te maken over het gestelde in de slotalinea van deze § van het Voorloopig Verslag.

Hij zelf en niemand anders draagt de verantwoordelijkheid voor de regeling van het voorbereidend militair onderricht, en hij neemt die ook zonder eenige restrictie op zich, in het volle bewustzijn ook dit belang naar plicht en geweten te dienen en te bevorderen.

Waar slechts plichtsbetrachting en toewijding bij de betrokken legerautoriteiten kunnen worden geconstateerd en gewaardeerd, mag niet gesproken worden van lijdelijke tegenstand, die dezerzijds bij die autoriteiten zou zijn te breken. Mocht daarvoor ooit grond bestaan, dan zal de ondergeteekende weten in te grijpen.

§ 16. *Lotelingen tot korte oefening in te lijven en verkorting van den eerste-oefeningstijd.*

De gevraagde gegevens gelieve de Kamer hier aan te treffen, tabellarisch samengevat. (Zie pag. 38.)

Aan den aandrang van de leden die den eerste-oefeningstijd tot 6 of 6½ maand wenschen te zien verkort, kan, zooals de ondergeteekende reeds onder § 1, bij het bespreken van het sturen in de richting van een volksleger, opmerkte, geen gevolg worden gegeven. Hij stelt zich op het standpunt van de nog zoo kort geleden, na veel strijd, tot stand gekomen Militiewet, waarin het beginsel is nedergelegd, dat voor de tot *volledige* oefening ingelijfde miliciens een eerste-oefeningstijd van 8½ maand *noodig* is. Mochten alsommigen van oordeel zijn, dat die tijd voor vermindering vatbaar is, vele anderen, en onder hen de meest bekwame deskundigen op militair gebied, zijn van tegenovergesteld gevoelen en meenen, dat eer verlenging er van tot 12 maanden hoogst noodzakelijk zou wezen.

Bij een eerste-oefeningstijd van 8½ maand zijn ook bij de landmacht nog veel goede wil en ernstige inspanning noodig, om den miliciens in zoo korten tijd al het vereischte naar behooren te leeren; overigens gaat vergelijking met de zeemilitie en de mariniers, wegens de zeer verschillende omstandigheden, in geen deele op. De zeemilitie dient ter aanvulling van een overigens uit vrijwilligers bestaand korps; bij de landmacht — de cavalerie en enkele speciale korpsen uitgezonderd — worden nagenoeg geen vrijwilligers aangetroffen. Het korps mariniers bestaat geheel uit vrijwilligers, zoodat de nieuw geoefenden na eenige maanden, zonder op zich zelf in alle deelen ten volle bruikbaar soldaat te zijn, wel zonder veel bezwaar in de rijen der jaren

	Aantal lotelingen ingelijfd tot korte oefening.		Aantal lotelingen ingelijfd tot volledige oefening hoever in het bezit van een getuigschrift.	Aantal gemeenten waarin		
	op grond van een getuigschrift.	zonder getuigschrift.		alle tot korte oefening ingelijfde lotelingen in het bezit waren van een getuigschrift.	van de tot korte oefening ingelijfde lotelingen niemand in het bezit was van een getuigschrift.	lotelingen in het bezit van een getuigschrift toch zijn ingelijfd tot volledige oefening.
Noordbrabant . . .	107	423	4	9	94	3
Gelderland	114	454	"	10	70	"
Zuidholland	218	940	17	25	88	12
Noordholland . . .	204	809	11	58	102	9
Zeeland	38	168	7	11	75	4
Utrecht	48	197	3	5	31	1
Friesland	86	260	2	4	13	2
Overijssel	50	297	"	18	56	"
Groningen	121	194	9	9	14	6
Drenthe	59	93	3	6	10	2
Limburg	77	215	10	18	88	7
	1122	4050	66	173	461	46

geoeffenden kunnen plaats nemen; vergelijking met dit korps gaat dus in het geheel niet op.

De leden die vernomen hebben, dat er over het algemeen geen verschil valt te constateeren tusschen de geoeffendheid van hen die 8½ maand hebben te dienen en van de viermaanders, op het tijdstip waarop de viermaanders met groot verlof gaan, zijn vermoedelijk door niet-deskundigen ingelicht; althans het hun medegedeelde is onjuist. Het verschil is voor ieder die er over kan oordeelen, maar al te duidelijk waarneembaar.

De tijd van Maart tot Mei, gedurende welken de achtmaanders langer in dienst zijn geweest, is dan ook volstrekt niet zonder vrucht voor hunne geoeffendheid. Het is trouwens duidelijk en tastbaar, dat zulks het geval moet zijn. *Zeker en vaststaande* is het, dat de geoeffendheid der achtmaanders, die der viermaanders op 1 October j.l. — op welk tijdstip laatstgenoemden hun eerste-oefeningstijd hadden volbracht — *belangrijk* overtrof, en zooals vanzelf spreekt, is het verschil ten voordeele van de achtmaanders nog veel grooter op 1 December, wanneer laatstgenoemden gedurende 8½ maand onder de wapenen zijn geweest en gedurende 4½ maand langer zijn geoeffend dan de viermaanders op 1 October.

De ondergeteekende kan hieromtrent, op grond van de eenstemmige bevindingen en rapporten van de militaire autoriteiten, de meest stellige verzekering geven.

Het zou trouwens moeilijk zijn aan te nemen, dat in vier maanden even zooveel zou worden bereikt als in 8½ maand. Op een gebied waar zooveel en zoo onderscheidene onderwerpen moeten worden behandeld, moet aan het tegengestelde ongetwijfeld de waarde van een axioma worden toegekend.

De meening, dat de dienst van 2½ maand, die de miliciens-achtmaanders nog hebben te verrichten, nadat de viermaanders huiswaarts zijn gekeerd, als

nutteloos en overbodig is te beschouwen, is eene dwaling, die mede op onjuiste inlichtingen moet berusten. Die 2½ maand zijn van groote waarde en onmiskenbare beteekenis, om de in den vorigen oefeningstijd nog slechts oppervlakkig opgenomen leerstof bij den man — die in korten tijd zooveel had aan te leeren — vast te leggen, den soldaat verder te ontwikkelen en diens militaire eigenschappen en bekwaamheden althans tot een eenigermate voldoende peil op te voeren.

Bij den miliciens die slechts vier maanden voor eerste-oefening dient, is het een zoowel als het ander onbereikbaar. De viermaander is op het tijdstip waarop de eerste-oefeningstijd is verstreken, nog *bestist onvoldoende* geoefend; daarover is onder de militaire autoriteiten geenerlei verschil van gevoelen. Die miliciens zal dan ook gedurende zijn verderen diensttijd bezwaarlijk als een *voldoend* geoefend soldaat zijn te beschouwen.

Bij de vesting-artillerie heeft men den viermaanders lagere eischen van geoefendheid moeten stellen dan aan miliciens voor volledige oefening ingelijfd. Ten gevolge daarvan zal de eerste categorie niet zelfstandig, doch alleen in gemeenschap met achtmaanders bruikbaar zijn.

Ook bij de genietroepen acht men deze categorie in het algemeen slechts bruikbaar als handlanger. Eene gunstige uitzondering in deze betreft de viermaanders die bij de telegraaf-afdeeling van het regiment genietroepen zijn ingedeeld ter opleiding tot telephonisten en kantoor-assistenten, voor zoover deze militieplichtigen in de burgermaatschappij betrekkingen bekleeden, die verwant zijn aan den telegraafdienst. Hier kan althans de technische geoefendheid na vier maanden voldoende worden geacht. Dit zij hier terloops gemeld: uit den aard der zaak heeft deze enkele uitzondering geen invloed bij de beoordeeling van het geheel.

Wat de schietvaardigheid bij de infanterie betreft, worden hierna cijfers genoemd, die een beeld geven van de algemeene geoefendheid van den soldaat, en in het bijzonder van die in het schieten, waarmede in allen deele bevestigd wordt, wat hiervoren is omschreven.

Uit een bij de regimenten der infanterie ingesteld onderzoek nopens de schietvaardigheid van de miliciens, acht- en viermaanders, op 1 October jl. en van de achtmaanders op 20 November jl. is het navolgende gebleken:

I. Op 1 October jl. waren van de 7388 *achtmaanders* in: klasse A (die der *minst* geoefenden) 1445 miliciens d. w. z. 20 pct.; klasse B (die der *verder gevorderden*) 4967 miliciens d. w. z. 67 pct.; klasse C (die der *scherpshutters*) 976 miliciens d. w. z. 13 pct.; van de 3632 *viermaanders* in: klasse A 2260 miliciens d. w. z. 62 pct.; klasse B 1297 miliciens d. w. z. 36 pct.; klasse C 75 miliciens d. w. z. 2 pct.

II. Op 20 November jl. waren van de 7322 *achtmaanders* in: klasse A 263 miliciens d. w. z. 3,5 pct.; klasse B 4576 miliciens d. w. z. 62,5 pct.; klasse C 2483 miliciens d. w. z. 34 pct.

Uit de beschouwing van de gegevens onder I vermeld, vloeit voort, dat ten gevolge van de pl. m. 2½ maand, die de achtmaanders op 1 October jl. langer onder de wapenen waren dan de viermaanders, op evenvermeld tijdstip onder de viermaanders 42 pct. *meer minst geoefende* schutters, 31 pct. *minder verder gevorderde* schutters en 11 pct. *minder scherpshutters* waren dan onder de achtmaanders. In het algemeen was dus de schietvaardigheid van de viermaanders op 1 October jl. nog veel minder dan de *helft* van die der achtmaanders.

Eene vergelijking — voor zoover betreft de *acht*-maanders — tusschen de gegevens onder I met die onder II vermeld, stelt in een helder licht hoezeer, bij een langer verblijf onder de wapenen van ruim 1½ maand, de schietvaardigheid toeneemt; een feit, dat inderdaad geen nadere toelichting behoeft en de waarde ook van dezen langeren tijd van eerste-oefening buiten elken twijfel brengt.

In het tijdperk van 1 October tot 20 November jl. is van de achtmaanders het aantal *minstgeoefende* schutters met 16,5 pct. verminderd en tot 3,5 pct. gedaald; het aantal *verder gevorderde* schutters met 4,5 pct. afgenomen, een en ander geheel ten bate van het aantal *scherpshutters*, hetwelk met 21 pct. is toegenomen. Op 20 November tellen de achtmaanders alzoo 34 pct. *scherpshutters*; de overigen behoorden allen — op 3½ pct. na — tot de klasse der

verder gevorderden. Enkele achterblijvers — wegens ziekte, enz. — in die 3½ pct. vertegenwoordigd doen geen afbreuk aan de conclusie, dat de achtmaanders bij hun vertrek met verlof op 1 December eene vrij voldoende geoefendheid in het schieten hebben, terwijl daarentegen de geoefendheid van de viermaanders op 1 October jl. als beslist onvoldoende moet worden aangemerkt.

Al moge nu de schietvaardigheid van de achtmaanders, zooals ze op 1 December is, nog voor verbetering vatbaar zijn, toch is het voor de waarde en de bruikbaarheid van het leger eene geheel andere zaak, of het samengesteld is uit miliciens die de geoefendheid van de achtmaanders op 1 December bezitten, dan uit de nog zeer weinig bedreven viermaanders. Dat men, wat de schietvaardigheid betreft, met de eerste-oefeningstijd van 6 à 6½ maand zou kunnen volstaan, omdat in dat opzicht ook in 8 maanden het maximum niet wordt bereikt, is eene stelling, die in hare consequente doorvoering het achterwege laten van de schietoefeningen zou rechtvaardigen.

Het is nog onbewezen, dat men tot het maximum van schietvaardigheid zou kunnen komen, door een schietplicht buiten het leger wettelijk in te voeren.

De bezwaren tegen zoodanige verplichting, de onmogelijkheid om er eene werkelijke en geen schijnuitvoering aan te geven, de groote kosten daaraan verbonden, zullen trouwens wel immer een beletsel vormen, om te trachten op die wijze dat maximum deelachtig te worden.

In de laatste oefeningsmaanden worden voorts de détail-oefeningen met velddienst- en gevechtsoefeningen in grooter verband afgewisseld en dragen ook overigens een ander karakter dan in den aanvang van den eerste-oefeningstijd. Met eene maand voor deze oefeningen kan, ook gelet op de te vorderen schietvaardigheid, niet worden volstaan.

Ook bij de vesting-artillerie vormt de diensttijd na 30 September voor de achtmaanders een tijdperk, waarin naast herhaling en uitbreiding van het geleerde ten deele ook de schietoefeningen in de legerplaats bij Oldebroek vallen.

De opleiding van het kader kan onmogelijk in de zomermaanden geschieden. Men behoeft slechts na te gaan, wat er in dien tijd al niet moet worden verricht om te beseffen, dat daarvan geen sprake kan zijn.

Aangenaam was het den ondergeteekende in het Voorloopig Verslag te lezen, dat met de hiervoren door hem bestreden beschouwingen door andere leden niet werd ingestemd, en dat deze leden, evenals hij, beslist bezwaar moeten maken tegen verkorting van de eerste-oefeningstijd van 8½ maand.

Ter beantwoording van de beide in het Voorloopig Verslag, in verband met de besproken beschouwingen, gestelde vragen, kan worden medegedeeld, dat de rapporten van de militaire autoriteiten tot de navolgende conclusiën leiden.

1°. De geoefendheid voor de viermaanders, die aan de eischen van militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid hebben voldaan, is na het einde van den viermaandschen eerste-oefeningstijd *aanmerkelijk minder* dan die van de achtmaanders na het einde van hun acht-en-een-halve-maandschen eerste-oefeningstijd. In cijfers uitgedrukt kan worden gezegd, dat de geoefendheid van de eerstgenoemden *ruim half zoo groot* is als die van de laatstgenoemden: de verhouding tusschen beiden is ongeveer als van 5 : 8½.

Wijziging van de Militiewet in den zin als bij de eerste vraag in het Voorloopig Verslag is bedoeld, nl. dat allen die aan de gestelde eischen voldoen, ook bij de viermaanders kunnen worden ingelijfd, zou er toe kunnen leiden, dat een onvoldoend geoefend en onvoldoend gedisciplineerd leger werd verkregen. Daaraan kan mitsdien niet worden gedacht.

2°. De geoefendheid van de niet voorgeoefende viermaanders, na het einde van hun viermaandschen oefeningstijd, is *onvoldoende*; zij is, in cijfers uitgedrukt, *nog niet half zoo groot* als die van de achtmaanders na afloop van hun achtmaandschen eerste-oefeningstijd; de verhouding tusschen beiden is ongeveer als van 4 : 8½.

Waar nu de mate van geoefendheid van het gros der achtmaanders na den onafgebroken 8½ maandschen eerste-oefeningstijd niet meer dan ternauwer-

nood voldoende genoemd kan worden, daar blijkt uit het vorenstaande, dat de viermaanders onvoldoende geoefend naar hunne haardsteden terugkeeren.

Wijziging van de Miliewet in dien zin, dat alleen zij die aan de gestelde eischen voldoen bij de viermaanders worden ingedeeld, zou aan het gemiddeld peil der geoefendheid van de viermaanders eenigszins ten goede komen, doch daarentegen nog meer onbillijk worden tegenover de velen die, om welke reden ook, niet in staat of in de gelegenheid zijn, om aan de vooroefeningen deel te nemen, en die daardoor de kans, om bij de viermaanders te worden ingedeeld, geheel zouden missen.

Van het op vier maanden stellen van den eerste-oefeningstijd voor alle miliciens, kan voorshands geen sprake wezen. Na de voorafgaande mededeelingen, zal nader betoog te dier zake wel overbodig zijn.

De leden die aan het door hen beweerde „gebrekking” voorbereidend militair onderricht wijten, dat de viermaanders niet voldoende worden gewaardeerd, verwijst de ondergeteekende naar zijn antwoord, op § 15 van het Voorloopig Verslag. Er wordt van dat onderricht gemaakt wat mogelijk is. Dat de uitkomsten niet beantwoorden aan de verwachting van hen die meenden, dat dit onderricht den oefeningstijd in het leger zoo aanzienlijk zou vermogen te beperken, is niet de schuld van de wijze waarop het onderricht wordt gegeven. Die leden geven zich geen voldoende rekenschap van de groote bezwaren en hinderpalen, die aan het verkrijgen van uitkomsten van eenige beteekenis in den weg staan.

De opmerkingen gesteld in de slotalinea van § 16 van het Voorloopig Verslag, geven den toestand in dat opzicht in algemeenen zin juist weer, hoezeer overal bij het voorbereidend militair onderricht zooveel doenlijk met de belangen en wenschen van de deelnemers omtrent de regeling van dat onderricht rekening wordt gehouden.

§ 17. *Rapporten van de officieren die in Zuid-Afrika de krijgsverrichtingen hebben bijgewoond.*

In de maand September van het loopende jaar werd bericht ontvangen, dat het laatste deel van het verslag, handelende over de oorlogsgebruiken, nageuoeg gereed was. Het is evenwel op het oogenblik nog niet ingediend.

Zooals overigens blijken zal uit het gestelde in de voorlaatste alinea op bladz. 13 van deel I van het verslag, kan vooreerst niet tot openbaarmaking worden overgegaan, waarom dan ook op bladz. 31 van de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegrooing voor het loopende jaar alleen overweging werd toegezegd van het „overleggen” van het verslag.

Ten eijnde nu gehoor te geven aan den herhaalden aandrang ten deze van de zijde der Kamer, zal het gereed zijnde gedeelte thans worden toegezonden, om ter kennisneming aan de leden der Staten-Generaal te worden neergelegd; in verband met het vorenstaande onder het bepaalde voorbehoud van „geheimhouding”.

De bestudeering van het verslag zal doen blijken, dat het van grooter waarde kan worden geacht uit een geschiedkundig oogpunt, dan wel als bron van studie voor de inrichting onzer landsverdediging.

§ 18. *Herhalingsoefeningen.*

Dat de herhalingsoefeningen, zooals deze bij art. 111 der Militiewet 1901 zijn geregeld, in sommige gevallen tot bezwaren aanleiding geven, kan niet worden ontkend.

Bij het in die wet vastgelegde stelsel van korten eerste-oefeningstijd, gepaard aan langen dienstdtijd, zijn echter herhalings-oefeningen van betrekkelijk langen duur en doelmatig verdeeld over den verloftijd, onmisbaar.

Niet alleen in bijzondere gevallen, als bij invoering van een nieuw geweer, maar de noodzakelijkheid van herhaalde opkomst is onafscheidelijk van het stelsel. Zonder deze zou bij de oudere lichten het behoud van eene voldoende geoefendheid niet zijn gewaarborgd. Een voorstel tot wijziging van bedoeld art. 111 in den zin van vermindering van herhalingsoefeningen kan daarom niet worden toegezegd.

Aangaande de mogelijkheid, om bij de onbereden korpsen althans de derde opkomst van de militie te doen vervallen, kon de ervaring tot dusver nog geen uitspraak doen. Deze mogelijkheid wordt evenwel, gelet op den langen

diensttijd, sterk betwijfeld en zou in elk geval eerst kunnen blijken, zoodra bij de opkomst voor herhalingsoefeningen bij de landweer aangaande den graad van geoefendheid der daarbij overgegene lichten een oordeel kan worden uitgesproken.

Eene verkorting van den duur der herhalingsoefeningen met zoovele dagen als in het laatste gedeelte van den daaraan voorafgaanden verloftijd aan schietoefeningen werden besteed, zou in strijd zijn met de wet, welke zoodanige verkorting niet kent.

Ook zonder dit wettelijk bezwaar wordt het denkbeeld niet voor verwezenlijking vatbaar geacht, zulks op de gronden aangevoerd in de Memorie van Antwoord betrekkelijk het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het loopende dienstjaar. (Gedrukte Stukken 1903—1904, 2, n°. 21, bladz. 24 en 25.)

§ 19. Landweer.

De mededeeling, dat, in verband met de nader aan den vóór 1906 beschikbaren landweertroep gegeven bestemming, niet zonder overwegend bezwaar kon worden nagelaten van de tot dezen troep behoorende infanterie te vormen een grooter aantal bataljons en van de daartoe behoorende vesting-artillerie een kleiner aantal compagnieën dan het aanvankelijk voornemen was, heeft aanleiding gegeven tot de vragen: welke is de bedoelde nadere bestemming en hoe sterk zal nu elk der bataljons en elk der compagnieën zijn?

Vermits het wel niet in de bedoeling kan gelegen hebben hier vergelijken-derwijs en in bijzonderheden de oorlogsbestemming besproken te zien, toegedacht aan de 18 bataljons en de 20 compagnieën, die volgens het oorspronkelijk plan van indeeling zouden beschikbaar gekomen zijn en aan de 24 bataljons en de 17 compagnieën, waarover thans de beschikking zal worden verkregen, zoo meent de ondergeteekende te kunnen volstaan met mede te deelen, dat, terwijl aanvankelijk de in 1905 aanwezige landweer-infanterie in haar geheel bestemd werd voor de liniën en steelingen, nader de wenschelijkheid werd gevoeld, om, zonder het aantal bataljons van de bedoelde bezettingstroepen te verminderen, een deel dier infanterie aan te wenden tot dekking van de concentratie van het leger en den troep dienovereenkomstig in een grooter aantal eenheden te splitsen. De gemiddelde sterkte van de bataljons wordt zoodoende in 1905, in rond cijfer, 600 man. Ten aanzien van de in 1905 aanwezige landweer-vesting-artillerie werd het daarentegen mogelijk geacht, de haar eerst toegewezen oorlogstaak zonder bezwaar eenigszins te beperken en langs dien weg te ontmoet te komen aan eene wenschelijke verhooging van de gemiddelde sterkte der compagnieën, die nu in 1905, in rond cijfer, 200 man zal bedragen.

Benoodigd zijn voor de aanvoering van de aldus te verkrijgen 24 *bataljons infanterie*: 24 luitenant-kolonels of majoors; 96 kapiteins; 312 luitenants, onder wie 192 dienstplichtigen; (ook vaandrighs kunnen onder deze laatsten begrepen zijn.) 600 vrijwillig dienende onderofficieren en wel: 24 adjudant-onderofficieren, 192 sergeant-majoors, 288 sergeanten en 96 fouriers; 864 dienstplichtige sergeanten; 384 vrijwillig dienende korporaals en 768 dienstplichtige korporaals.

Voor de 17 *compagnieën vesting-artillerie*: 17 kapiteins; 51 luitenants, onder wie 34 dienstplichtigen; (ook vaandrighs kunnen onder deze laatsten begrepen zijn.) 119 vrijwillig dienende onderofficieren en wel: 34 sergeant-majoors; 68 sergeanten en 17 fouriers; 204 dienstplichtige sergeanten; 68 vrijwillig dienende korporaals, en 204 dienstplichtige korporaals.

Van vorenbedoeld personeel zijn bij de thans reeds bestaande onderdeelen aanwezig, of komen daarbij binnenkort aanwezig: *bij de infanterie*: de hoofdofficieren; 27 kapiteins; 38 luitenants; (in het reserve-personeel zijn nog aanwezig 167 luitenants en 54 vaandrighs.) 139 vrijwillig dienende onderofficieren en wel: 10 adjudant-onderofficieren; 40 sergeant-majoors; 80 sergeanten en 9 fouriers; (in het reserve-personeel zijn nog aanwezig 6 vrijwillig dienende adjudant-onderofficieren, 34 sergeant-majoors, 852 sergeanten en 7 fouriers.) 3 vrijwillig dienende korporaals; (in het reserve-personeel zijn nog aanwezig 350 vrijwillig dienende korporaals.) terwijl in 1905 bij deze onderdeelen zullen aanwezig zijn, in ronde cijfers: 400 dienstplichtige sergeanten, en 1100 dienstplichtige korporaals.

bij de vesting-artillerie: 3 kapiteins; 3 luitenants; (in het resersee-personeel

zijn nog aanwezig 5 luitenants en 23 vaandrags.) 48 vrijwillig dienende onder-officieren en wel: 14 sergeant-majours en 34 sergeanten; (in het reserve-personeel zijn nog aanwezig 3 vrijwillig dienende sergeant-majours, 149 sergeanten en 19 korporaals.) terwijl in 1905 bij deze onderdeelen zullen aanwezig zijn, in ronde cijfers: 35 dienstplichtige sergeanten, en 225 dienstplichtige korporaals.

De ondergeteekende deelt in het van verschillende zijden uitgedrukt gevoelen, dat de administratie bij de landweer tot het strikt noodzakelijke behoort beperkt te blijven. Of het, in dit verband, echter ter snede is, te wijzen op de inrichting der administratie bij eene dienstdoende schutterij, als navolgenswaardig voorbeeld, meent hij te mogen betwijfelen.

Immers bij al den wenschelijken eenvoud van inrichting eener administratie, moet deze toch voldoen aan de eischen die door een richtig beheer van de instelling, voor welke zij dient, eigenaardig worden gesteld. Worden nu in het oog gehouden de eischen van een deugdelijk beheer van de veelal over uitgebreide districten verspreide landweer-bataljons, zoomede van de compagnieën der speciale wapens en dienstvakken, wier manschappen over het geheele Rijk verspreid zijn; wordt daarbij verder in aanmerking genomen, dat het beheer zoodanig moet worden gevoerd, dat bij de compagnieën alle gegevens en bescheiden aanwezig zijn, die eene aanpassing aan de administratie van het leger mogelijk maken, zoowel bij opkomst onder de wapenen ingevolge art. 11 der Landweewet, als in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, dan is het duidelijk, dat, hoezeer bij de voorschriften ter regeling van het administratief beheer der landweer met goeden uitslag naar beperking en eenvoud is gestreefd, daaraan niettemin eenige en allicht meer arbeid moet verbonden blijven, dan aan de administratie eener dienstdoende schutterij. Volledigheidshalve zij hieraan nog toegevoegd, dat de administratie, óók over tijdelijk onder één bevel vereenigde districten, districtsgewijze wordt gevoerd. Deze maatregel, die bij de geleidelijke uitbreiding van het aantal landweerdistrictscommandanten in hooge mate bevorderlijk is aan den geregelden gang van zaken bij het overnemen van het bevel, heeft aan den anderen kant ten gevolge, dat de administratieve arbeid ten bureele van de thans in functie zijnde landweerdistrictscommandanten tijdelijk, zonder bezwarend te zijn, meer dan den normalen omvang heeft. Zoodra echter de toegenomen sterkte van de landweer de aanwezigheid van een commandant in elk district zal vorderen en bovendien de noodige, thans nog ontbrekende, ervaring in het werk is opgedaan, zal kunnen blijken, hoe doeltreffend en tevens hoe eenvoudig en beknopt de administratie bij de landweer ingericht is.

Het ligt niet in de bedoeling, om, zoolang de landweer hare volle of bijna hare volle sterkte nog niet zal hebben bereikt, boven de districtscommandanten, in vreedstijd hoofd- of opperofficieren te bestemmen voor het bevel over eenige landweerdistricten; in oorlogstijd zijn, zoolang die toestand duurt, naar behoefte en omstandigheden voor de bevelvoering in hooger verband over de niet tot de bezettingstroepen behorende landweerafdelingen aangewezen: de inspecteur van het militair onderwijs, de commandant der vesting-artillerie, de gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie en de plaatselijke commandant van Breda. Tegen den tijd echter, waarop dit deel onzer weermacht zijne zeven lichten zal tellen, zal een maatregel aanbeveling verdienen, waarbij de indeeling van het Rijk in militaire afdelingen wordt herzien en aan den bevelhebber in elk dezer nieuw gevormde afdelingen het commando wordt opgedragen: in vreedstijd over de groep van daarbinnen gelegen landweerdistricten, in oorlogstijd over een groep landweer-bataljons, niet bestemd voor de bezetting van liniën en stellingen. Zoo doende zal in vreedstijd eene wenschelijke decentralisatie van gezag over en van arbeid ten behoeve van de landweer te verkrijgen zijn en tevens voor oorlogstijd eenhoofdige leiding voor elke groep landweer-bataljons, die bij de territoriale verdediging tot de vervulling eener eigen taak aangewezen is.

Met betrekking tot de vragen, omtrent de aanwezigheid van een voldoende aantal geweren M. 95 ter bewapening van de landweer, de plaatsen waar die wapenen zullen worden opgelegd, en het verband tusschen de aantallen en de inrichting van de daarvoor en voor het opleggen der kleeding te bestem-

men magazijnen, moge dienen, dat met de geleidelijke uitbreiding der sterkte van de landweer, krachtens het plan van aanmaak, bij het gestelde sub 3°. van § 1 bedoeld, ook het aantal der daarvoor beschikbare geweren en karabijnen M. 95 in toereikende mate toeneemt; dat verder de oplegging dier wapenen eensdeels zal geschieden in de magazijnen in de liniën en stellingen, anderdeels in de landweerdistricten in daarvoor in te richten of, als het noodzakelijk is, op te richten magazijnen, die voor zooveel slechts eenigszins doenlijk, en zoo noodig tevens geschikt worden gemaakt tot bergplaats van voorwerpen van kleeding en uitrusting. Verder is het de bedoeling de in- en oprichting dier magazijnen zoo te regelen, dat in den loop van 1907 de beschikking wordt verkregen over het volle benoodigde aantal en in 1905 over de helft van dit aantal.

Dat, gelijk eenige leden meenden, het bij deze begroting achterweg blijven der aanvraag om gelden voor de oefeningen, bedoeld bij art. 14 der Landweerwet, zou moeten doen vreezen, dat de Regeering zich niet ten volle bewust is van de beteekenis der vrijwillige oefeningen van de landweer, kan geenszins worden toegegeven. Integendeel; het nut dezer plaatselijke oefeningen, vooral dat der schietoefeningen, wordt zeer belangrijk geacht. Maar die oefeningen zijn, zooals zij door bovenbedoelde leden te recht worden genoemd, vrijwillige oefeningen. De deelneming daaraan moet dus aangemoedigd worden van de zijde der commandanten en de verdere officieren der compagnieën, ieder in zijn kring en omgeving. Daartoe bestaat thans, nu per landweerdistrict nog slechts ééne compagnie infanterie, verspreid over het geheele district, aanwezig is, geen of althans ontoereikende gelegenheid. Uitstel van de organisatie dezer oefeningen is derhalve een gevolg van bijzondere omstandigheden, die aan elken overgangstoestand onafwijsbaar verbonden zijn.

Dat de benoeming van officieren bij de landweer eene zaak is, die groote omzichtigheid vereischt en met zorg moet worden behandeld, wordt gaarne erkend.

In dit opzicht verkeert men op dit oogenblik nog in eene bijzondere moeilijkheid, omdat de normale toestand, waarop het institut van de landweer gebouwd is, en waarin men onder de landweerplichtigen zelf over een zeker aantal officieren zal kunnen beschikken, niet alleen op dit oogenblik nog niet is bereikt, maar het ook niet te zeggen is, wanneer die toestand zal intreden.

Men moet dus thans de officiersplaatsen aanvullen met elementen *buiten* de eigenlijke landweer staande. Dat men er niet in is kunnen slagen op die wijze *alle* officiersplaatsen met daarvoor geschikte personen te bezetten, zal dan ook wel geen verwondering wekken.

De grootste moeilijkheid ondervindt men in dit opzicht, uit den aard der zaak, bij de aanvulling van den kapiteins- en vooral van den luitenant-rang.

Men kan daartoe beschikken over een viertal categorieën van personen, nl. gepensioneerde of reserve-officieren van het leger hier te lande, gepensioneerde officieren van het Indische leger, gepensioneerde of reserve-officieren van het leger hier te lande en officieren of oud-officieren van de dienstdoende schutterijen.

Bij de ter sprake gebrachte benoemingen heeft voor allen in de eerste plaats de regel gegolden, dat de betrokken persoon, bij geneeskundig onderzoek, geschikt moet worden bevonden voor den dienst bij de landweer; terwijl verder ook voor den leeftijd zekere grenzen moeten worden gesteld, in verband met de diensten, welke zullen worden gevorderd; voorts werd bij de gepensioneerde officieren, zoowel van het leger hier te lande als van het leger in Nederlandsch-Indië, rekening gehouden met de omtrent hen uitgebrachte beoordeelingen en conduite-rapporten. Bij de voordracht van oud-onderofficieren voor den rang van tweede-luitenant bij de landweer zijn in beginsel alleen zij in aanmerking gebracht, die aan eene degelijke kennis van hun vak, veel dienstijver, een doorlopend goed gedrag en voldoende beschaving paren; aan de maatschappelijke positie door hen bekleed, is, als de genoemde eigenschappen aanwezig waren, geen overwegende beteekenis toegekend.

Van de schutterij-officieren zijn alleen zij in aanmerking gebracht, die tijdens eene dienstvervulling gedurende vier weken bij een der korpsen van

het leger blijk gaven de noodige kennis en geschiktheid voor de door hen verlangde betrekking bij de landweer te bezitten. Waar men, in een enkel geval, reden had, op grond van vroegere dienstvervullingen bij het leger, te mogen aannemen, dat die geschiktheid aanwezig was, is geen nieuwe detachering, als bovenbedoeld, geëischt. Ook de bekendheid van de personen, met de toestanden ter plaatse waar zij hunne betrekking hebben uit te oefenen, is, zooals in het Voorloopig Verslag te recht wordt aanbevolen, ten deze in aanmerking genomen.

Waar nu naar deze beginselen is gehandeld, meent de ondergeteekende dat mag worden betwijfeld, of op de benoemingen gegronde aanmerkingen zijn te maken, zooals door eenige leden is beweerd. Hij meent die bewering op goede gronden te mogen tegenspreken en is dan ook den leden, die als hunne meening uitspraken dat de benoemden met beleid zijn gekozen, ten eerste voor hun gunstig oordeel erkentelijk.

Welke officier der schutterij niet voor eene benoeming bij de landweer is voorgedragen, hoewel hij bij zijne superieuren hoog stond aangeschreven, is niet kunnen worden nagegaan, zoodat daaromtrent geene verklaring kan worden gegeven.

Bij volgende begrotingen zal ook opgenomen worden een volledige sterkte-staat van de landweer. Ter gemoetkoming, zooveel mogelijk, aan den ten deze gebleken wensch der Kamer, wordt eene recapitulatie der sterkte in de onderscheidene landweerdistricten als bijlage C bij deze Memorie gevoegd.

§ 20. *Dubbele nationaliteit in verband met den dienstplicht.*

Eene leemte is er niet in de op 4 October 1900 tusschen Nederland en België gesloten, bij de wet van 30 December 1901 (*Staatsblad* n°. 295) goedgekeurde, overeenkomst van vrijdom van militie- en schutterplicht der wederzijdsche onderdanen, in zoover die overeenkomst de gevolgen niet regelt voor het geval, dat iemand zoowel de Nederlandsche als de Belgische nationaliteit bezit en in de beide Rijken militie-, zelfs dienstplichtig, is; een geval dat zich ook kon voordoen vóór het in werking treden der wet van 24 Juni 1901 (*Staatsblad* n°. 159). De mogelijkheid van zulk geval werd besproken bij de beraadslaging in de Tweede Kamer der Staten-Generaal over het ontwerp van wet tot goedkeuring van bovenvermelde overeenkomst (*Handelingen* 1901—1902, II, bladz. 565—566). Hiermede is in verband te beschouwen de aanneming van het amendement van de heeren VAN KARNEBEEK en TYDEMAN, ten gevolge waarvan in de zoeven aangehaalde wet van 24 Juni 1901 niet is opgenomen eene bepaling, volgens welke voor de militie niet wordt ingeschreven „de Nederlander, die bewijst ook te behooren tot een Staat waar de Nederlanders niet aan den verplichten krijgsdienst zijn onderworpen of waar ten aanzien van den dienstplicht het beginsel van wederkeerigheid is aangenomen.” (*Handelingen der Staten-Generaal*, 1900—1901, II, bladz. 1097—1098.)

Zoolang niet een nader, door de wet goedgekeurd, verdrag het tegendeel medebrengt, zal de Nederlander, die hier te lande dienstplichtig is, zijn dienstplicht moeten vervullen hetzij op den gewonen tijd, hetzij na afloop van den tijd voor welken hem uitstel van eerste-oefening is verleend. De omstandigheid, dat hij ook in een ander land, welks nationaliteit hij *tevens* bezit, aan verplichten krijgsdienst is onderworpen, kan hem van eerstbedoelde verplichting niet bevrijden.

Een voorstel te dezer zake is niet van de Belgische Regeering uitgegaan. Wel heeft deze den wensch te kennen gegeven, tot eene regeling te geraken van de moeilijkheden, waartoe de zoogenaamde dubbele nationaliteit vooral met betrekking tot den dienstplicht aanleiding geeft en zijn haar door de Nederlandsche Regeering na voorloopige besprekingen de grondslagen medegedeeld, waarop eene oplossing zou kunnen berusten.

Dit voorontwerp bevindt zich nog bij de ten deze betrokken Belgische autoriteiten in studie. Waar het hier eene uiterst ingewikkelde materie geldt, is het verder verloop der onderhandelingen nog niet te voorzien.

Van bedenkingen, welke in deze door het Departement van Oorlog zouden zijn geopperd, kan dus geen sprake zijn. Dit Departement van Algemeen Bestuur is bij de regeling slechts middellijk betrokken en de hiervoren aan de Kamer verstrekte inlichtingen zijn dan ook ontleend aan mededeeling

dienaangaande van de hoofden van de Departementen van Binnenlandsche Zaken en van Buitenlandsche Zaken.

§ 21. *Herziening van de werklieden-reglementen.*

Tot zijn leedwezen is de ondergeteekende in zijne ten vorigen jare uitgesproken verwachting teleurgesteld. Wel zal de commissie, belast met de herziening van de werklieden-reglementen en voorschriften, vermoedelijk nog dit jaar met haar arbeid gereed komen, zoodat mag worden verwacht, dat het spoedig daarna zal kunnen worden vastgesteld, met uitzondering evenwel van de voorgestelde loonsregelingen, welke opgenomen worden in bijzondere voorschriften, die voor de verschillende inrichtingen of takken van dienst, nevens het Algemeen Reglement, zullen gelden. Deze loonregeling vereischt echter alsnog nadere overweging, en het was in geen geval mogelijk, bij de onderwerpelijke begrooting de voor de invoering noodige bedragen aan te vragen.

§ 22. *Algemeen depot van discipline.*

De maatregelen, welke noodig zullen zijn ter uitvoering van het Wetboek van het Militair Strafrecht en van de Wet op de Krijgstucht, maken een punt van overleg uit tusschen het Departement van Oorlog en de Departementen van Justitie en van Marine.

Zoolang dit overleg nog niet is geëindigd, kan nog niet worden gezegd, wat met het algemeen depot van discipline zal geschieden.

§ 22. *Pensioenfondsen voor weduwen en weezen van lagere militairen.*

Het door de hierbedoelde commissie ingediende rapport met bijlagen, heeft nog niet in dien zin geleid tot overleg tusschen de Departementen van Marine, Koloniën en Oorlog, dat er reeds sprake zou zijn van bepaalde voorstellen, waaromtrent eene beslissing zou kunnen worden genomen of uitgelokt, of van vaste denkbeelden, waarvan de verwezenlijking binnenkort zou kunnen worden te gemoet gezien. Wel is te dezer zake tusschen de betrokken Departementen — ook dat van Financiën — briefwisseling gevoerd; ook is het rapport en zijn de bijlagen, die daarvoor in aanmerking kwamen, afgedrukt en gaarne wordt de toezegging gegeven, dat, zoodra de verdere overweging van het rapport er toe leiden mocht, om voorstellen aan de goedkeuring van de Staten-Generaal te onderwerpen, gedrukte exemplaren van het rapport aan de Kamer zullen worden aangeboden.

§ 24. *Uitgaan tusschen appels.*

In het algemeen hebben militairen, voor zooveel zij niet gestraft zijn, vrijheid om uit te gaan wanneer zij geen dienst hebben.

De dienst bestaat intusschen, behalve in oefeningen, wacht- en werkbeurten, ook in het in goeden staat houden van wapenen, kleeding en uitrusting. Ook aan dit laatste dient de noodige tijd te worden besteed en ook daarvoor moeten alzoo — tusschen de overige diensten — uren worden aangewezen.

Voorts is het des zomers, en vooral wanneer bij groote hitte zeer vroeg wordt uitgerukt, noodig, dat de verkorte nachtrust wordt ingehaald door eene behoorlijke rust na de morgenoefening.

Gedurende dien rusttijd moeten de militairen dan ook, als regel, thuis blijven. Overigens is het in het algemeen niet raadzaam, vergunning te verleenen om in de middaguren de kazerne te verlaten, omdat het heen en weer loopen naar eene woning in de stad — dikwijls op grooten afstand van de kazerne gelegen — de krachten van de jeugdige miliciens te veel in beslag zou nemen, om hen, na een meestal vermoeienden morgendienst, nog met voldoende frischheid en opgewektheid aan de namiddagoefening te doen deelnemen.

De bevoegdheid, om vergunning te verleenen tot uitgaan berust en moet *blijven berusten* bij den commandeerende-officier, die daarbij, overeenkomstig den geest der voorschriften, rekening houdt zoowel met de belangen van den dienst, als in het algemeen en in bijzondere gevallen, met die van de daarbij betrokken personen.

In verband met het vorenstaande kunnen dezerzijds dan ook geen termen gevonden worden, om de commandeerende-officiëren, door het uitvaardigen eener beschikking, als in het Voorloopig Verslag bedoeld, aan banden te leggen.

§ 25. *Groote manoeuvres.*

Waar mogelijk worden de regimentsoefeningen gehouden in de nabijheid van het garnizoen, waar het grootste gedeelte van het regiment zich bevindt. Dit geschiedt ter wille van de kosten.

Slechts dan, wanneer in de nabijheid van dat garnizoen geen geschikte terreinen voor zulke oefeningen zijn, wordt het regiment in een kamp verenigd (bijv. Millingen, Laren).

Om deze oefeningen meer vruchtdragend te maken, neemt daaraan bij ieder regiment een eskadron en eene batterij deel.

Zoedoende kan het niet voorkomen worden, dat sommige afdeelingen der bereden korpsen eerst de regimentsoefeningen en daarna de groote manoeuvres medemaken.

Die overgang van kleinere tot groote manoeuvres is trouwens logisch en aanbevelenswaardig.

Alle legeroefeningen telkens op eenzelfde terrein te doen houden zou minder leerzaam zijn en buitendien met zich brengen eene aanzienlijke uitbreiding van troepenvervoer, terwijl de druk gelegd op de ingezetenen en de bewoners der omliggende gemeenten ook aanzienlijk zou stijgen.

Het stelsel van ruiling of uitbesteding, dat de wet van 14 September 1866 (*Staatsblad* n°. 138), houdende bepalingen betreffende de inkwartieringen en het onderhoud van het krijgsvolk enz. in art. 12 toelaat, behoeft geenszins tot gevolg te hebben, dat aan de ingekwartierde militairen niet wordt verschaft datgene, waarop zij recht hebben en heeft dan ook op zich zelf dat gevolg niet.

De wijze waarop in de wet dat stelsel is geregeld, geeft ten deze de vereischte waarborgen; en van militaire zijde wordt steeds de noodige controle uitgeoefend, dat ook bij ruiling of uitbesteding aan den ingekwartierden militair niet te kort wordt gedaan.

Het kan echter voorkomen, dat, ter wille van het belang der oefeningen, voor zooveel betreft *geriefelijkheid van het logies*, nooit voor wat betreft *voeding*, door de militaire autoriteit genoeg wordt genomen met minder dan waarop de wet recht geeft, bijv. wanneer ter wille van de oefeningsbelangen een groot aantal militairen in een bepaald oord of oordsgedeelte wordt gehuisvest.

Dit laatste is het geval, wanneer bij manoeuvres talrijke troepen in kort bestek worden samengebracht, in het welbegrepen belang van de soldaten.

Immers daardoor worden hun lange marschen, welke bij meer uitgebreide inkwartiering noodig zouden zijn vóór en na elke oefening bespaard en wordt voorkomen, dat een gedeelte van de troepen aan weer en wind moet worden blootgesteld in een tentbivak.

Bij de voorbereiding der manoeuvres worden steeds de kwartieren, waarin een groot aantal manschappen zullen worden gehuisvest, door officieren nagegaan en blijken zij uit een hygiënisch oogpunt niet aan billijke eischen te voldoen, dan worden zij niet voor logies aangewezen. Eveneens wordt bij geïntenseerde klachten gedurende de manoeuvres verandering van kwartier aan het betrokken gemeentebestuur gevraagd.

De regeling van de inkwartiering gedurende de groote manoeuvres dezen zomer in Noordbrabant gehouden, was zeer goed te noemen. Klachten betreffende deze regeling kwamen nagenoeg niet voor.

§ 26. *Personen, die voor den krijgsdienst niet meer mogen worden aangenomen.*

De meening, dat de op hier bedoelde opgave vermelde personen, voor zooveel zij niet vallen onder eene der categorieën bedoeld in art. 54 der Militiewet 1901, tot den dienst bij de Militie moeten worden toegelaten, wordt als juist erkend.

§ 27. *Beperking van wachtdiensten.*

Ten opzichte van beperking van den wachtdienst (waarop ook doelt het gestelde in de slotzinsnede van § 1 van het Voorloopig Verslag), zij medegedeeld, dat in 1902 in deze reeds het uiterste is bereikt.

Verder te gaan dan hetgeen toen, ook in overleg met den Minister van Justitie tot vermindering van den wachtdienst in de verschillende garnizoenen heeft plaats gehad, wordt hoogst onraadzaam geacht.

Niet overbodig is, hierbij op te merken, dat voor elk leger, dus ook voor een volksleger, het verrichten van wachtdienst uit een krijgstuuchtelijk en militair opvoedkundig oogpunt, onontbeerlijk moet geacht worden.

De wachtdienst worde dus niet beschouwd als een noodzakelijk kwaad, maar veeleer als een onmisbaar element bij de vorming van den soldaat.

Met betrekking tot het weder in gebruik nemen van het hoofdwachtgebouw op het Buitenhof te 's-Gravenhage, als zoodanig, wordt in herinnering gebracht, dat in 1900 op de Oorlogsbegrooting gelden werden aangevraagd en toegestaan voor het aanbrengen van wijzigingen aan genoemd gebouw, ten behoeve van het gebruik van den plaatselijke-commandant, in verband waarmede het gelijktijdig gebruik als wachtgebouw zou ophouden en waardoor tevens als voordeel werd verkregen, dat de wachtdienst eenigszins zou worden vereenvoudigd.

Daarmede is echter niet gezegd, dat van dat oogenblik af, die wacht is komen te vervallen. Integendeel, zij bleef bestaan en werd van toen af ondergebracht in het wachtlokaal, ten gebruike van de kazernewacht in de Oranjekazerne.

Toen, op den duur, het lokaal der hierbedoelde kazernewacht ongeschikt bleek te zijn, om het personeel van beide wachten te bevatten, terwijl geen ander lokaal in de Oranjekazerne tot gezegd doel kon worden aangewezen, en bovendien de wenschelijkheid was gebleken in het centrum der stad over eene afzonderlijke garnizoenswacht te kunnen beschikken, werd het hoofdwachtgebouw weder als zoodanig in gebruik gesteld.

Van het voornemen hiertoe werd meer melding gemaakt bij de aanvraag van de gelden noodig voor eenige voorzieningen ¹⁾, welke gelden werden toegestaan bij de wet van 31 December 1903 (*Staatsblad* n°. 354), zonder dat omtrent die aanvraag eenige opmerking was gemaakt.

Om genoemde redenen kunnen dezerzijds thans geen termen gevonden worden, tot opheffing dier wacht.

Nopens het van uit de hoofdwacht op eenigen afstand op den uitkijk stellen van militairen, wordt opgemerkt, dat deze maatregel te recht wordt beschouwd als een middel, waartoe men gemeend heeft zijne toevlucht te moeten nemen, ten einde de wacht bijtijds, tot het brengen van verschuldigde eerbewijzen, in het geweer te doen komen, en zulks in verband met de tegenwoordige ligging van het wachtlokaal (achter in het gebouw) en den korten afstand, waarop het hoofdwachtgebouw gelegen is van de drie hoofdtoegangen tot het Buitenhof.

Hoewel ondergeteekende vermeent, dat in het algemeen soortgelijke aangelegenheden moeten worden overgelaten aan de zorg der wacht-commandanten en het niet op den weg ligt van het legerbestuur, in deze in te grijpen, zoo zal toch dezerzijds worden overwogen, in hoeverre in dezen toestand wijziging zal zijn te brengen.

§ 28. *Sluiting van kazernes in den winter.*

Waar reeds herhaaldelijk over het des winters sluiten van kazernes van gedachten is gewisseld, wordt vermeend, ten deze te kunnen volstaan met de mededeeling, dat er, om de eischen voor den dienst niet hooger te stellen dan strikt noodig is, gedurende den tijd dat slechts een blijvend gedeelte onder de wapenen is, steeds naar gestreefd wordt, om, door het tijdelijk bij elkaar doen logeeren van verschillende onderdeelen, bijv. het doen bewonen door 2 compagnieën van de localiteit, anders voor ééne compagnie bestemd — zooveel mogelijk de benoodigde woonruimte in elke kazerne tot het strikt noodzakelijke te beperken, niettegenstaande de bezwaren, welke dikwerf daaraan mede uit een krijgstuuchtelijk oogpunt zijn verbonden.

De opmerking, dat door het sluiten van kazernes eene aanzienlijke inkrimping van het blijvend gedeelte zou kunnen worden verkregen, zou alleen juist zijn wanneer uit anderen hoofde niet de thans aangenomen sterkte werd gevorderd.

§ 29. *Verbod van dagbladen.*

Nopens het weren van dagbladen uit de militaire cantines, in het algemeen,

¹⁾ Zie bladz. 2/3 der Memorie van Toelichting op het wetsontwerp tot nadere wijziging en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting, dienstjaar 1903. (Gedrukte Stukken 1903—1904, 80, n°. 3).

en van de *Middelburgsche Courant* uit de cantine te Middelburg in het bijzonder, wordt opgemerkt, dat de commandeerende-officiëren der korpsen en onderdeelen bevoegd zijn, op hunne verantwoordelijkheid, te bepalen, welke dagbladen enz. in de cantines ter lezing zullen worden gelegd.

Om genoemde reden wordt het daarom dezerzijds niet wenschelijk geacht in te grijpen in de, voor de cantine te Middelburg, door den betrokken officier, genomen beslissing.

§ 30. *Vergoeding aan officieren voor toezicht enz. bij voorbereidend militair onderricht.*

De opmerkingen van enkele leden, dat de officieren voor de hierboven vermelde buitengewone werkzaamheden, indien ze in het garnizoen worden verricht, geene vergoeding ontvangen, is juist.

Het geven van of het toezicht houden op het voorbereidend militair onderricht wordt te recht als dienst beschouwd; er worden dan ook alleen vergoedingen of toelagen gegeven, voor zoover de betrokken officieren zich daarvoor moeten verplaatsen en dus onkosten hebben.

Wordt ook aan de officieren, die in de garnizoenen met evenbedoelden dienst worden belast, vergoeding gegeven, dan zouden de nu reeds aanzienlijke kosten voor het voorbereidend militair onderricht nog vrij aanmerkelijk stijgen.

§ 31. *Vergoeding voor beschadigingen in de kazerne.*

Wanneer in de kazerne iets breekt (ruiten bijv.) of wordt beschadigd, moeten de daarvoor te verrichten herstellingen of voorzieningen, volgens de desbetreffende bepalingen in het *Reglement betreffende het toezicht op en het beheer van de kazerneering*, ten laste van de gebruikers worden gebracht, wanneer zij een gevolg zijn van de nalatigheid, de onachtzaamheid of den moedwil van de bewoners.

In hoeverre dit laatste al dan niet het geval is, wordt bepaald door den officier van kazerneering in overleg met den officier der genie of opzichter van fortificatiën, met het toezicht op het onderhoud der kazerne belast, terwijl, bij verschil van gevoelen, door den plaatselijke- of garnizoens-commandant, c. q. door den bevelhebber in de militaire afdeling, ter zake wordt beslist.

Bij de toepassing van de genoemde bepaling wordt de noodige mildheid in acht genomen, terwijl schade, van welke niet vaststaat, dat zij door schuld of gebrek aan zorg der bewoners of gebruikers, of die door slijtage is ontstaan, nimmer ten laste van de gebruikers wordt gebracht.

De ten gevolge van beschadiging noodige herstellingen of voorzieningen worden uitgevoerd door den aannemer van het onderhoud; voor die ten laste van de gebruikers, worden rekeningen opgemaakt vanwege de genie, gegrond op de tariefprijzen van het onderhoudsbestek, waarna het bedrag van die rekeningen van de soldij wordt afgehouden, en, volgens door den plaatselijke- of garnizoenscommandant vastgestelde regelen, aan den aannemer wordt uitbetaald.

§ 32. *Ontruiming Binnenhof op 20 September j.l.*

Nopens het in § 32 van het Voorloopig Verslag gestelde, met betrekking tot de ontruiming van het Binnenhof op 20 September j.l., meent de ondergeteekende te kunnen volstaan, met te verwijzen naar hetgeen hieromtrent onder het hoofd: „Optreden van militairen bij de opening der Staten-Generaal” is gezegd in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag, betreffende het Vde Hoofdstuk der Staatsbegroting voor het jaar 1905.

§ 33. *Keuring van lotelingen.*

Tegenover de herhaalde klacht, dat de keuring van voor den dienst aangewezen lotelingen niet altijd op grondige wijze geschiedt, vermeent de ondergeteekende met vertrouwen de verzekering te mogen stellen, dat deze keuring in het algemeen met voldoende zorg plaats heeft.

Niettemin is, al wordt daarbij de meeste toewijding betracht, niet op afdoende wijze te voorkomen, dat soms lotelingen, tot schade van den Staat, zowel als van hen zelve, eerst na korter of langer verblijf onder de wapenen worden afgekeurd.

Zooals bij de beantwoording van het Voorloopig Verslag op de Oorlogsbegroting voor 1903 meer uitvoerig is verklaard ¹⁾ ligt de oorzaak voornamelijk hierin, dat in zulke gevallen niet dan na een zekeren tijd van waarneming kan worden uitgemaakt, of het door den loteling opgegeven gebrek inderdaad van dien aard is, dat daardoor zijne afkeuring en het dientengevolge tot militiedienst verplichten van den houder van een hooger lotingsnummer gerechtvaardigd is.

§ 34. Militaire bonden.

Naar aanleiding van de hier gestelde vragen zij medegedeeld, dat er verschillende militaire bonden bestaan, doch dat, naar de meening van den ondergeteekende, slechts een tweetal daarvan kan worden beschouwd als te behooren tot de door enkele leden bedoelde soort, te weten de *Bond van miliciens en oud-miliciens*, en „*Ons Belang*”, *Vereeniging van actief-dienende onderofficieren en geëmployeerden in den graad van onderofficier bij de Nederlandsche landmacht*.

Alleen de laatstgenoemde vereeniging heeft — en zulks in het jaar 1899 — rechtspersoonlijkheid verkregen.

Naar de meening van den ondergeteekende is het bestaan van dergelijke vereenigingen noch noodig, noch gewenscht.

ARTIKELEN.

ISTE AFDEELING.

Uitbreiding van het getal vaste burgerlijke ambtenaren.

Art. 2. Uit de voorgestelde uitbreiding van het getal vaste burgerlijke ambtenaren aan het Departement werd van verschillende zijden de gevolgtrekking gemaakt, dat hier van een streven naar zuinigheid weinig valt te bespeuren, maar veeleer eene neiging is waar te nemen tot voortdurende uitzetting van uitgaven.

Dit is echter geenszins het geval; ook bij de hierbedoelde uitgaven meent de ondergeteekende zich tot het strikt noodzakelijke te hebben beperkt.

Waar het jaarlijksch contingent van de militie met meer dan de helft is vermeerderd en bovendien een geheel nieuw instituut, als dat der vergoeding, in de Militiewet werd nedergelegd; waar voorts, naast de militie, een nieuwe legermacht — de landweer — werd in het leven geroepen, welke naar eigen eischen moet worden georganiseerd en naar eigen voorschriften beheerd, daar behoeft het geen betoog dat de omvang van den aan het Departement van Oorlog te verrichten arbeid zeer belangrijk is toegenomen. Zulks is zelfs in die mate het geval, dat, terwijl het aantal bij het Departement ingekomen stukken tot 1901 steeds onder de 40 000 bleef, dit aantal in 1904 tot ongeveer 80 000 zal klimmen.

Deze toeneming van arbeid maakt uitbreiding van het ambtenaarspersoneel tot een onafwijsbaren eisch, — en zulks ook in den rang van hoofdamtenaar, voor welken rang de ondergeteekende in aanmerking wenscht te brengen de twee, in de Memorie van Toelichting, bedoelde kapiteins, die met de daad hebben bewezen aan de daarvoor te stellen, niet geringe, eischen van geschiktheid te voldoen. Het ware ongetwijfeld onderschatting van die eischen, als men in de meening verkeerde dat gemakkelijk twee andere officieren zouden zijn te vinden, die daaraan in een klein aantal maanden naar behooren kunnen beantwoorden. Bovendien, op blijvende en ervaren werkkracht moet bij den zoo aanzienlijk toegenomen omvang van den arbeid kunnen worden gerekend. Hulp van telkens afwisselend personeel is hier niet toereikend en kan eene deugdelijke en regelmatige afdoening van de werkzaamheden, voortvloeiende uit de uitvoering der Militiewet 1901 en der Landweernet, niet waarborgen.

De bedoelde twee kapiteins genieten thans eene jaarlijksche bezoldiging respectievelijk van f 2600 en van f 2400. Van hen is de eerstbedoelde bij de ontwerp-begroting uitgetrokken als referendaris, met een jaarlijksch traktement van f 3000; de andere als hoofdcommies met eene jaarwedde van f 2700.

Neemt men nu in aanmerking, dat, bij aanstelling als burgerlijk ambtenaar,

¹⁾ Memorie van Antwoord. (Gedrukte Stukken 1902—1903, 2, no. 21, bladz. 31 en 32.)

deze officieren in de eerste vier jaren telkens een achtste van hun traktement moeten storten voor het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren dan zal moeten worden toegegeven dat hier inderdaad de zuinigheid is betracht.

De officier, die op de begrooting is uitgetrokken, om met den rang van referendaris in het korps burgerlijke ambtenaren over te gaan, staat thans reeds aan het hoofd van een der twee onderafdeelingen van de uitgebreide VIIde afdeeling van het Departement, bij welke afdeeling 36 ambtenaren — militaire en burgerlijke — werkzaam zijn. Hij is tevens aangewezen om bij ontstentenis van den raadadviseur, hoofd dier afdeeling, diens functiën te vervullen en is bestemd, om, wanneer eventueel evengemeld hoofdamtenaar 's lands dienst met pensioen verlaat, in diens plaats als hoofd der VIIde afdeeling op te treden.

De reden waarom wordt voorgesteld, over te gaan tot de benoeming van twee eerste-klerken en vier tweede-klerken, is de navolgende.

Gelijk in de Memorie van Toelichting is medegedeeld, zijn, om de aldaar vermelde reden, in het loopende jaar, bij het Departement van Oorlog jongelieden, niet-militairen, aangesteld tot tijdelijk schrijver op daggeld, met het vooruitzicht om, bij gebleken geschiktheid, te worden benoemd tot tweede-klerk. Op dezen voet zijn thans 10 jongelieden bij het Departement werkzaam gesteld, en de bedoeling is, vier van hen, die het langst op daggeld werkzaam zijn en blijken van geschiktheid hebben gegeven, aan te stellen tot tweede-klerk.

Verder zijn er bij het Departement van Oorlog nog onderofficieren, die, ten gevolge van een door hen afgelegd vergelijkend examen, bij het hoofdbestuur zijn gedetacheerd met het vooruitzicht om tot eerste-klerk bij het Departement te worden benoemd. Onder hen zijn er vier, wier detachering reeds dagteekent van het jaar 1901, zoodat het niet meer dan billijk is, dat deze eindelijk het doel, waarvoor zij examens hebben afgelegd, bereiken. Om echter de begrooting niet al te zeer te bezwaren, zijn slechts gelden uitgetrokken, om twee hunner tot eerste-klerk te kunnen benoemen.

Uit het bovenstaande blijkt, dat met de hierbedoelde benoemingen geene uitbreiding van personeel wordt beoogd, zoodat de opmerking, of bij eenige verlenging van de bureau-uren of eene betere inrichting van de bureau's de benoeming van deze ambtenaren niet achterwege zou kunnen blijven, hier verder buiten beschouwing kan worden gelaten.

Het aantal jongelieden, niet-militairen, die tot tijdelijk-schrijver op daggeld kunnen worden aangesteld, is niet organiek vastgesteld, doch regelt zich — evenals met de overige ambtenaren bij het Departement het geval is — naar de behoefte aan werkkrachten.

Wijders zij medegedeeld, dat de meening niet juist is, als zou de ondergeteekende niet voortgaan met toepassing van den ten vorigen jare ingevoerden maatregel, om gepensioneerde onderofficieren tot tijdelijke schrijvers op daggeld aan het Departement aan te stellen.

In den loop van dit jaar — laatstelijk in de maand September jl. — zijn nog 7 gepensioneerde onderofficieren als zoodanig benoemd, van wie er thans nog 5 werkzaam zijn. In het geheel zijn, op dit oogenblik, 13 personen van de hierbedoelde categorie bij het Departement van Oorlog in functie.

De ondergeteekende vertrouwde, door de mededeelingen, in de Memorie van Toelichting en den uitgewerkten en toelichtenden staat vervat, alleszins voldoende gegevens te hebben verstrekt tot het vormen van eene juiste voorstelling van de samenstelling van het ambtenaarspersoneel aan het Departement. Nu echter nadere ophelderingen ten deze worden verlangd, is hij gaarne bereid, ter beantwoording van de gemaakte opmerkingen, alsnog de gewenschte inlichtingen te verstrekken.

Bij de opmerking, dat het aantal van de in de artt. 2a en 2b bedoelde ambtenaren en beambten ten vorigen jare 105 bedroeg tegen een getal van 117, voor het dienstjaar 1905 uitgetrokken, is over het hoofd gezien, dat bij de Nota van Wijzigingen, gevoegd bij de Memorie van Antwoord betreffende de loopende Oorlogsbegrooting, eene som van f 2000 is aangevraagd voor de benoeming van 5 tweede-klerken.

Het getal der bovenbedoelde ambtenaren en beambten was dus, voor 1904, niet 105, maar 110, zoodat dit getal thans met 7, en niet met 12, wordt vermeerderd.

Dat ten vorigen jare 5 en thans slechts 4 hoofdcommiezen zijn vermeld, en zulks niettegenstaande — gelijk in het Voorloopig Verslag wordt opgemerkt — de voorgestelde benoeming van eenen nieuwen hoofdcommies is een gevolg van de omstandigheid, dat op dit oogenblik slechts 3 ambtenaren, in meergemelden rang, bij het Departement werkzaam zijn. Eén der 5, in de ontwerp-begrooting voor 1904 uitgetrokken, hoofdcommiezen is n.l. sedert benoemd tot referendaris, terwijl één naar het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid is overgegaan, gelijk reeds in de Memorie van Antwoord, betreffende de loopende Oorlogsbegrooting, werd medegedeeld.

Ten overvloede zij hier opgemerkt, dat, ten gevolge van de hierv vermelde mutatie in het personeel der hoofdcommiezen, het zoeven genoemde verschilcijfer, betreffende het ambtenaarspersoneel bij het Departement voor de jaren 1904 en 1905, slechts 7 bedraagt in plaats van 8.

Te recht is voor de thans vermelde vier hoofdcommiezen slechts eene bezoldiging van f 8650 uitgetrokken, daar — gelijk in de Memorie van Toelichting is medegedeeld — het traktement van den nieuw aan te stellen hoofdcommies slechts voor een half jaar is berekend.

Wijders is, in het Voorloopig Verslag, bij de vermelding van het aantal tweede-klerken — gelijk boven reeds is gezegd — geen rekening gehouden met de 5 tweede-klerken, bedoeld in de Nota van Wijzigingen, gevoegd bij de Memorie van Antwoord, betreffende de begrooting voor het loopende dienstjaar. In die begrooting zijn dan ook niet 10 tweede-klerken, met een gezamenlijk jaarlijksch traktement van f 4500 begrepen, maar een getal van 15 tweede-klerken, met eene gezamenlijke jaarwedde van f 6500.

In het thans geraamd bedrag van f 9300 is niet alleen begrepen het traktement, uitgetrokken voor de vier aan te stellen tweede-klerken, doch ook het montant van de, in 1904, aan de tweede-klerken toegekende periodieke traktementsverhooging.

Bij eene vergelijking van de uitgewerkte en toelichtende staten, behoorende bij de begrootingen voor 1904 en 1905, zullen, na kennisneming van bovenstaande nadere toelichtingen, de veranderingen blijken, welke het personeel van het Departement sedert de behandeling van de loopende begrooting heeft ondergaan.

HDE AFDEELING.

Opheffing van de plaatselijke staven.

Art. 10. De wenschelijkheid, om vacatures in de betrekkingen bij de provinciale en plaatselijke staven niet aan te vullen en op die wijze deze betrekkingen geleidelijk te doen verdwijnen, wordt geenszins toegegeven.

De officieren bij den plaatselijken en den provincialen staf vervullen eene betrekking van bijzonderen aard, die van den gewonen dienst bij de korpsen geheel is afgescheiden en die niet zonder groot bezwaar aan een officier, tot een der korpsen behorende, kan worden opgedragen, vooral thans, nu de taak der officieren bij die korpsen in de laatste jaren zoo in omvang is toegenomen.

Hierbij zij aangeteekend, dat slechts in de vijf grootste garnizoenen bepaalde plaatselijke-commandanten zijn, terwijl in de overige garnizoenen in het plaatselijke bevel wordt voorzien door een garnizoenscommandant, zijnde de hoogste in rang van de ter plaatse aanwezige officieren van een der korpsen.

De vervanging van de vijf bovenbedoelde plaatselijke-commandanten evenzeer door garnizoenscommandanten moet bepaaldelijk worden ontraden, indien men let op den omvangrijken dienst, zoowel aan het garnizoenscommando, als aan het korpsbevel verbonden.

Zelfs nu worden in de grootere garnizoenen, waar geen plaatselijke-commandant gevestigd is, de bezwaren aan die tweevoudige taak verbonden, reeds ernstig gevoeld en herhaaldelijk werden dan ook voorstellen gedaan, om ook in enkele der grootere garnizoenen een plaatselijke-commandant te vestigen. De bezwaren van den tegenwoordigen toestand werden geenszins ontkend, doch de wenschelijkheid om in deze de Oorlogsbegrooting niet te bezwaren met de aan die voorstellen verbonden meerdere uitgaven is oorzaak, dat geen gelden voor dergelijke uitbreiding zijn aangevraagd.

Nog zij vermeld, dat de betrekking van plaatselijke-commandant, in verband

met de invoering der militaire strafwetten, ook niet zal kunnen worden gemist in die plaatsen, waar eene militaire auditie is of zal worden gevestigd.

Het is van het grootste gewicht, dat de betrokken hoofdofficier een belangrijk deel van zijnen tijd beschikbaar heeft, om aan eene goede rechtsbedeeling te kunnen medewerken.

De betrekking van plaatselijke-adjutant eischt evenzeer de arbeid van een bepaald persoon.

Indien de eigenlijke plaatselijke-adjutant kwam te vervallen, zou in diens dienst moeten worden voorzien door een officier van een der korpsen, die alsdan echter voor een eigenlijken korpsdienst niet meer beschikbaar zou zijn.

De functie van provinciale-adjutant is evenmin eene betrekking die zou kunnen vervallen.

Ook hier zou men een hoofdofficier van een der korpsen moeten aanwijzen om, bij opheffing der betrekking, de daaraan thans verbonden werkzaamheden te vervullen.

De ondergeteekende is intusschen van meening, dat het alleszins overweging zou verdienen, te onderzoeken in hoeverre, na de totstandkoming van het thans bij de Staten-Generaal ingediende ontwerp van eene wet op het reservepersoneel voor de landmacht, de betrekking van provinciale-adjutant zou zijn te vervullen door een met reserveplicht gepensionneerd hoofdofficier, op gelijke wijze als thans reeds in de betrekking van landweerdistricts-commandant wordt voorzien.

III DE AFDEELING.

Onvolledige toelichting.

Art. 12. Tot nadere toelichting van dit artikel diene, dat bij de bestaande organisatie van het dienstvak der intendance een kapitein-intendant is bestemd voor de betrekking van hoofd der Vde afdeeling van het Departement van Oorlog.

Wel is waar bekleedt sedert eenige jaren het tegenwoordig hoofd van genoemde afdeeling den rang van majoor, maar hierdoor is het aantal hoofdofficieren bij de intendance niet vermeerderd, aangezien elders eene hoofdofficiërsbetrekking wordt waargenomen door een kapitein-intendant.

Thans ligt het in het voornemen om voor goed een hoofdofficier aan te wijzen voor de betrekking van hoofd der Vde afdeeling van het Departement van Oorlog, en zulks op de gronden, aangegeven in de Memorie van Toelichting.

Mitsdien is bij art. 12 voor dit doel ook een hoofdofficier voor $\frac{1}{2}$ jaar uitgetrokken.

De post van f 3000 en die van f 300 voor schadeloosstelling, welke onder art. 2c, Vde afdeeling, intendance, zijn vermeld, zijn bij laatstgenoemd artikel niet in rekening gebracht, maar wel bij het hierbedoelde art. 12.

Wat betreft den tweede kapitein-intendant, in het Voorloopig Verslag bedoeld, zij hier aangeteekend, dat het zeer wenschelijk is om een kapitein-intendant te Groningen te plaatsen voor het toezicht over de militaire verplegingsinrichtingen in de noordelijke provinciën. Die intendant zal tevens bij opkomend oorlogsgevaar worden belast met de voorbereiding van maatregelen voor het opzenden van levensmiddelen uit het noorden des lands naar de Stelling van Amsterdam.

Hoewel het dus bij het opmaken der ontwerp-begrooting noodig werd geacht, tot dit doel een kapitein-intendant in de organisatie van het korps intendanten op te nemen, kan thans worden medegedeeld, dat het op art. 12 uitgetrokkene, in verband met plaats gehad hebbende mutatiën bij het personeel der intendance en met het oog op het oogenblikkelijk gebrek aan adspiranten, welke voor eene overplaatsing in aanmerking kunnen komen, kan worden verminderd met een bedrag van f 3300, zijnde dit het traktement van een kapitein-intendant voor een geheel en van een kapitein-intendant voor een half jaar. Eene vermindering van de aangevraagde som met laatstgemeld bedrag is derhalve in de hierbij gevoegde Nota van Wijzigingen opgenomen.

Cotrôle over de inwendige administratie der korpsen.

Art. 13. Behalve het periodiek onderzoek van de geheele inwendige administratie der korpsen, behoort tot de werkzaamheden van de controleurs het

onderzoek van de halfmaandelijksche berekeningen van de sommen, welke de kwartiermeesters noodig hebben tot het doen van betalingen voor het eerstvolgende halfmaandelijksche tijdvak. Die berekeningen zenden de kwartiermeesters, die als secretaris van eene hoofdadministratie of van een raad van administratie fungeeren, aan de controleurs van de inwendige administratie met een afschrift van de kasboeken over het tijdvak, dat sedert de inzending van de laatste berekening is verlopen, en met de bewijzen van ontvangst en van uitgaaf over hetzelfde tijdvak.

Nadat de berekeningen zijn onderzocht, wordt daarop door den controleur eene verklaring gesteld, aanwijzende het aan den secretaris te verstrekken bedrag. Deze regeling in in het jaar 1896 in het leven geroepen, om te voorkomen, dat uit de korpeskassen aan de secretarissen meer geld wordt verstrekt dan zij voor het doen van betalingen voor 's Rijks dienst noodig hebben en om de voorzitters en de commissarissen van de hoofd-administratiën en van de raden van administratie der korpsen van de verantwoordelijkheid voor de gevolgen van onjuiste berekeningen te ontheffen.

Te gelijker tijd is aan de controleurs de verplichting opgelegd, minstens tweemaal per jaar, onverwachts, het geld, onder bewaring van de ongeveer 60 secretarissen, in hunne kantoren, met de kasboeken en met de voorhanden bewijzen van ontvangsten en uitgaven, en de kasboeken zelve met de hun toegezonden afschriften daarvan, te vergelijken.

Het doel, dat met de instelling van controleurs van de inwendige administratie en met de bovenomschreven regeling van het toezicht op de kassen der kwartiermeesters werd beoogd, is ten volle bereikt.

De grootere legersterkte en de uitbreiding van het leger met 5 nieuwe korpsen heeft echter ten gevolge, dat ook de militaire administratie omvangrijker wordt, en een goed en volledig toezicht zou niet behoorlijk verzekerd zijn, indien aan de controleurs meer werk werd opgedragen dan zij thans reeds hebben te verrichten. De ondergeteekende kan daarom geen vrijheid vinden, de post tot vermeerdering van personeel voor de contrôle te schrappen.

IVDE AFDEELING.

Kapiteins voor speciale diensten.

Art. 15. De kapiteins voor speciale diensten bij de regimenten infanterie, waarvan bij mobilisatie 1 bestemd is voor commandant van het VIde bataljon en 4 voor commandanten van compagnieën van het Vde bataljon, worden in vreedstijd bestemd voor het uitoefenen van toezicht op het korpsonderwijs en het voorbereidend militair onderricht, het zitting nemen in examencommissiën, het toezicht op schietbanen en het beheer van cantines, enz.

Aangezien voorts het meerendeel dier kapiteins aangewezen fortcommandanten zijn, zijn zij in vreedstijd ook belast met het bijhouden der memorie van verdediging hun fort betreffende.

Voor de functie van bataljonscommandant is ongetwijfeld een beroepsofficier noodig; of voor de functie van compagnies-commandanten in de toekomst militie-officieren zullen kunnen worden aangewezen, hangt daarvan af, of het mogelijk zal blijken, uit de militie geschikte kapiteins te krijgen.

Mocht dit het geval zijn, dan zal het zeker een punt van overweging kunnen uitmaken om het commando over compagnieën, die bij mobilisatie worden geformeerd, althans ten deele aan die kapiteins op dragen, en zal dat dan meer bepaald bij de landweer het geval kunnen zijn.

In antwoord op het gevraagde in de laatste zinsnede kan worden medegedeeld, dat gerekend is op 170 reserve-tweede-luitenants en op 60 militie-tweede-luitenants.

Uitbreiding van het aantal opzichters voor fortificatiën.

Art. 21. In de Memorie van Toelichting, behoorende bij het ontwerp der Oorlogsbegroting voor het dienstjaar 1903, is, op bladz. 8, medegedeeld, dat, in verband met de groote vermeerdering, in de Stelling van Amsterdam, aan militaire gebouwen en werken, voor wat betreft de artillerie-inrichtingen, de forten, gemeenschapsliniën, wegen, bruggen, enz., het niet meer doenlijk is met het daarvoor thans beschikbaar personeel een behoorlijk opzicht over de uitvoering van het onderhoud uit te oefenen; dat daarvoor eene geleidelijke

uitbreiding van bedoeld personeel bepaald noodzakelijk is geworden en mitsdien over 1903 wordt voorgesteld het aantal opzichters van fortificatiën uit te breiden met één opzichter van fortificatiën der 1ste en één der 2de klasse.

Voor de *verdere* uitbreiding van genoemd personeel is voor 1904 geen voorstel gedaan, omdat in dat jaar voor de aanstelling van opzichters van fortificatiën geen stof beschikbaar was.

Nu echter tegen 1 Mei 1905, wegens voleindiging van de studiën van de daarvoor bij het regiment genietroepen opgeleide onderofficieren, wederom opzichters van fortificatiën zullen zijn aan te stellen, is voorgesteld, in dat jaar de, ten behoeve van de Stelling van Amsterdam zeer noodig geachte *verdere* uitbreiding van dat personeel met nog 2 opzichters te doen plaats hebben, waarna voor die Stelling op voldoende wijze in de gebleken behoefte aan meerder opzicht zal zijn voorzien.

De groote noodzakelijkheid van de uitbreiding van het aantal opzichters van fortificatiën ten behoeve van de Stelling van Amsterdam werd nader uitvoerig toegelicht in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1903 (G. S. 1902—1903, 2, n°. 22, bladz. 14 en 15).

Ondergeteekende veroorlooft zich naar die toelichting te verwijzen, waarbij zij opgemerkt, dat daaruit tevens ten duidelijkste blijkt, dat de werkkring van de hierbedoelde opzichters wel degelijk is van veelomvattenden aard.

Behalve de daarin opgenoemde werkzaamheden wordt bovendien aan de betrokken opzichters, voor zoover zulks mogelijk is, opgedragen het toezicht op de uitvoering van verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de Stelling.

Volgens de organisatie is de staf van het wapen der genie o.m. samengesteld uit 15 opzichters van fortificatiën der 3de klasse. Na 23 Mei 1903 zijn opengevallen plaatsen niet aangevuld kunnen worden, waardoor het aantal opzichters van fortificatiën der 3de klasse incompleet is geworden.

Met dit incompleet is rekening gehouden bij de posten, uitgetrokken voor bezoldiging van die opzichters op de begroting 1904 en voor de vier eerste maanden op de begroting 1905.

Daar echter tegen 1 Mei 1905 het incompleet kan worden aangevuld is op de loopende begroting over 8 maanden op de volle sterkte van 15 opzichters der 3de klasse gerekend.

Behalve de vier aan te stellen opzichters van fortificatiën tot aanvulling van het incompleet zullen in 1905 nog opzichters aangesteld moeten worden door het openvallen van plaatsen ten gevolge van pensionneering van oudere opzichters, waaronder er zijn, die niet van een rijwiel gebruik maken, doch waarvan de werkkring van dien aard is, dat het in het Rijksbelang is, wanneer daarvoor gebruik kan worden gemaakt van een rijwiel.

Door een en ander is eene verhooging van de vergoeding voor onderhoud van rijwielen met f 300 voorgesteld, waarvoor aan een zestal opzichters meer, de rijwieltoelage kan worden verleend.

Wijziging in de omschrijving van het artikel.

Bij de Nota van Wijzigingen wordt voorgesteld, in de omschrijving van art. 21 alsnog het woord „daggelden” in te voegen, omdat het niet onmogelijk is, dat onder het personeel tot bediening van de drinkwatervoorziening voor de Stelling van Amsterdam ook personen zullen zijn, die op daggeld worden aangesteld en de bestaande omschrijving van den begrotingspost de betaling van zoodanig loon niet zou toelaten.

Uitbreiding van het aantal schrijvers.

Art. 22. Uit het te dezer plaatse in het Voorloopig Verslag voorkomende, meent ondergeteekende de gevolgtrekking te moeten maken dat de leden, die tegen de voorgestelde uitbreiding van het aantal schrijvers bezwaar hebben, van meening zijn, dat de schrijvers alléén noodig zijn voor den dienst bij de korpsen, waarbij zij, volgens den uitgewerkten en toelichtenden staat, administratief zijn ingedeeld; zoodat bijv. het regiment grenadiers en jagers voor het verrichten van het bij dat korps voorkomende schrijfwerk, de beschikking zou hebben over 12 onderofficieren. Mocht deze meening werkelijk

bestaan, dan kan den bedoelden leden al dadelijk de verzekering worden gegeven, dat de toestand in werkelijkheid een geheel andere is. Van de 12 bij het regiment grenadiers en jagers ingedeelde schrijvers komen er niet meer dan 3 voor rekening van het korps zelf; t. w. één voor den dienst op het regimentsbureau, en twee voor de hoofdadministratie; de 9 overigen, hoewel organiek behoorende tot den staf van het regiment, zijn noodig voor den dienst bij verschillende autoriteiten, en wel: één voor den chef van den generalen staf; één voor den inspecteur der infanterie; één voor den inspecteur van het militair onderwijs; één voor den inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht; één voor den hoofdintendant; één voor de Permanente Militaire Spoorwegcommissie; één voor den commandant der bereden artillerie; één voor den commandant der 1ste divisie infanterie, en één voor den plaatselijke-commandant te 's-Gravenhage.

Van de bij de overige korpsen administratief ingedeelde schrijvers geldt hetzelfde.

Overigens wenscht de ondergeteekende hierbij aan te teekenen, dat hij de voorgestelde uitbreiding van het aantal schrijvers zoo lang mogelijk heeft tegengehouden. Zooals reeds sub 3 op bladz. 17 der Memorie van Toelichting is gezegd, was hiervan het gevolg, dat in de werkelijk bestaande behoefte aan meerdere schrijvershulp op enkele bureelen moest worden voorzien door detachering van dienstdoende onderofficieren uit den troep, hetgeen, zooals ook in de Memorie van Toelichting vermeld wordt, zéér ten nadeele kwam van den gang der oefeningen.

Overigens kan de verzekering worden gegeven, dat bij de indeeling der schrijvers inderdaad rekening is gehouden — en geenszins op te ruime schaal — met de bestaande behoefte en met den omvang der werkzaamheden op de betrokken bureau's.

Bij de hoofdadministratiën van de regimenten infanterie en de regimenten vesting-artillerie is meer vast schrijvershulp noodig gebleken, omdat de administratieve werkzaamheden in de laatste jaren buitengewoon zijn toegenomen. Daartoe hebben voornamelijk bijgedragen:

de instelling van het reservekader, de vrijwillige oefeningen in den wapenhandel en vooral ook het toekennen van vergoedingen krachtens art. 113*bis* der Militiewet 1901.

Ten aanzien van de vraag, op welke wijze de bureau's van de hoofdadministratiën der korpsen infanterie en vesting-artillerie zijn ingericht, diene het volgende.

De secretaris van eene hoofdadministratie — majoor- of kapitein-kwartiermeester — is belast met de werkzaamheden, de administratie betreffende.

Hij doet alle ontvangsten en betalingen, aan de hoofdadministratie opgedragen, en is belast met het opmaken van alle stukken, welke tot het beheer en de verantwoording van gelden en goederen vereischt worden. Tevens is hij belast met het aanhouden van het stamboek van personeel en paarden.

Hij onderzoekt de verantwoordingsstukken welke van de gedeelten van het korps aan de hoofdadministratie worden gezonden en verricht voorts alles, wat tot een goed beheer en eene goede verantwoording van gelden en goederen noodig is.

Als vast personeel zijn aan den secretaris van de hoofdadministratie van een infanterie-regiment toegevoegd een adjudant-onderofficier en twee schrijvers. Voorts zijn bij de korpsen infanterie de luitenants-kwartiermeesters, ingedeeld bij de bataljons, welke met de hoofdadministratie in hetzelfde garnizoen verblijf houden, ten kantore van den secretaris van de hoofdadministratie werkzaam. Echter is steeds een aantal van deze officieren afwezig door detachering aan de Hoogere Krijgsschool, enz., terwijl de aanwezige niet geregeld hulp kunnen verleen, omdat zij ook met het verrichten van andere dagelijksche diensten zijn belast, als: met het doen van keuringen en fourageeringen en met het geven van onderwijs in de militaire administratieve en aanverwante vakken aan diverse categorieën van onderofficieren.

Bij een korps vesting-artillerie bestaat het vast personeel ten kantore van den secretaris van de hoofdadministratie uit twee schrijvers.

Daggeld wordt door de militaire schrijvers niet genoten. Zij hebben, evenals alle overige dienende mindere militairen, eene dagelijksche soldij, welke is vastgesteld op de bedragen, genoemd op bladz. 24 van de Memorie van

Toelichting, behorende bij hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1904.

Hoogere en lagere ramingen.

Ter voldoening aan de hier gedane vraag moge het navolgende dienen:

1°. Het bedrag van *f* 15 356,74, wegens uitbreiding van het regiment genie-troepen, is ontstaan als volgt.

Er is gerekend op eene *uitbreiding met*: 3 adjudanten-onderofficier ad *f* 1,82 *f* 1 992,90; 2 sergeant-majors ad *f* 1,27 *f* 927,10; 1 sergeant-teekenaar-licht-drukker ad *f* 0,72 *f* 262,80; 18 sergeanten ad *f* 0,72 *f* 4 730,40; 3 fouriers ad *f* 0,72 *f* 788,40; 20 korporaaals ad *f* 0,30 *f* 2 190,00; 1 korporaal-tamboer ad *f* 0,45 *f* 164,25; 24 vrijwilligers 1ste klasse ad *f* 0,18 *f* 1 576,80; 20 id. 2de klasse ad *f* 0,13 *f* 949,00; 10 tamboers en hoornblazers bevorderd tot 1ste klasse ad *f* 0,05 *f* 182,50; 5 magazijn-knechts (burgerwerklieden op daggeld) ad *f* 1,50 *f* 2 062,50; 5 lijnwerkers (id. id.) ad *f* 1,60 *f* 2 200,00; totaal *f* 18 026,65; *vermindering met*: 1 sergeant-majoor, opzichter bij den vesting-telegraaf-dienst ad *f* 1,32 *f* 481,80; 1 sergeant-majoor-instrumentmaker ad *f* 1,32 *f* 481,80; te zamen *f* 963,60, af van *f* 18 026,65 blijft er over *f* 17 063,05, daarvan gaat af 10 pct. of *f* 1 706,31, zoodat er overblijft *f* 15 356,74.

2°. Van het geheele bedrag, groot *f* 32 054,88, hetwelk bij de begrooting voor 1905 meer voor het blijvend gedeelte werd geraamd dan voor dat deel op de loopende begrooting werd uitgetrokken, komt voor rekening van de bereden artillerie *f* 17 978,15, van de cavalerie *f* 113,68⁵, en van de onbereden korpsen de rest ten bedrage van *f* 10 963,04⁵.

Voor de bereden korpsen artillerie is de verhooging, gelijk ook reeds in de Memorie van Toelichting werd uiteengezet, een gevolg van de verplaatsing der opkomst tot eerste-oefening van het voor- naar het najaar. Dit geschiedde bij de indeeling van de lichting van 1903. Dientengevolge moest bij de begrooting voor 1905 gerekend worden op 6 maanden dienst voor het blijvend gedeelte der lichting van 1903, waar bij de loopende begrooting slechts behoefde te worden voorzien in 2½ maand dienst voor het blijvend gedeelte der lichting van 1902.

Wat de cavalerie aangaat, wordt de verhooging veroorzaakt door eene gewijzigde verdeeling van het contingent, welke voor de eerste maal werd toegepast bij de indeeling der lichting van 1903. Werd vroeger de helft van het contingent tot eerste-oefening in werkelijken dienst gesteld in het voor- en de wederhelft in het najaar; te beginnen met genoemde lichting werd, in het belang der opleiding, het $\frac{2}{3}$ deel van het contingent eerst in October tot eerste-oefening opgeroepen. Dit maakt, dat op de begrooting voor 1905, voor het eerst, dienst voor het blijvend gedeelte voorkomt ten behoeve van het $\frac{2}{3}$ deel van het contingent, terwijl bij de begrooting voor het loopende jaar nog met gelden ten behoeve van het halve contingent kon worden volstaan.

Voor de onbereden korpsen spruit de verhooging hoofdzakelijk voort uit eene, bij Koninklijk besluit van 19 Maart 1904 n°. 27, tot stand gekomen wijziging in de regeling der soldijen. Werd te voren de soldij van een milicien van tien cent gebracht op dertien cent eerst na 8 maanden werkelijken dienst, bij genoemd besluit werd het bedrag van dertien cent toegekend aan alle miliciens, deel uitmakende van het blijvend gedeelte, waardoor de tot korte oefening ingelijfd den dienst voor dat gedeelte thans ook dertien, in plaats van tien cent soldij genieten.

De reden, waarom op deze begrooting een aanzienlijk bedrag minder is uitgetrokken voor verhooging van soldij wegens dienstjaren, is gelegen in de omstandigheid, dat, ten gevolge van het in werking treden van de Pensioen-wet voor de landmacht 1902, zeer vele onderofficieren, die in het genot van bedoelde verhooging waren, den dienst hebben verlaten en deze zijn vervangen door onderofficieren, die nog niet in de termen voor de soldijverhooging vallen.

Uit het feit, dat op deze begrooting ruim *f* 7400 minder is uitgetrokken voor het reservekader, kan op zich zelf niet worden afgeleid, dat voor een kleiner aantal leden van dat personeel gelden worden aangevraagd dan ten vorigen jare.

De vermindering vindt haar oorzaak niet in de soldijen en daggelden, doch in de toelagen, welke grootendeels zijn vervallen.

Ten aanzien van de laatste vraag veroorlooft de ondergeteekende zich de aandacht te vestigen op het gestelde in de Memorie van Toelichting, behorende bij de ontwerp-begroting voor 1903, waarin, bij art. 23 (bladz. 17), o.a. werd medegedeeld, dat de daggelden, als hier bedoeld, ter wille van de eenvoudigheid der administratie, onder de uitgaven voor soldijen waren behouden.

Herhalingsoefeningen voor de lichte van 1902.

Met het terugbrengen van den duur der eerste herhalingsoefening voor de lichte 1902 van 35 op 19 dagen, is, naar de overtuiging van ondergeteekende, inderdaad ten deze zoover gegaan als de belangen van den dienst slechts eenigszins toelaten. Door geheele vrijstelling van die oefening zou deze lichte een te groot aantal jaren buiten herhalingsoefening blijven, waardoor de vereischte waarborg voor het bezit van eene voldoende geoeffendheid zou ontbreken. Hierbij moge niet worden voorbijgezien, dat de diensten, welke de manschappen dezer lichte tijdens hun buitengewoon verblijf onder de wapenen in 1903 moesten verrichten, niet veroorloofden aan de herhalingsopleiding van den man in den troep dien tijd en die zorg te besteden, welke tijdens eene opkomst voor herhalingsoefeningen daaraan worden ten koste gelegd.

VDE AFDEELING

Voeding der manschappen.

Wanneer men let op hetgeen in de laatste jaren tot verbetering van de voeding van den soldaat is gedaan, dan is de klacht van enkele leden, als zou de voeding der manschappen grootendeels uit erwten en boonen bestaan, zeker niet van sterke overdrijving vrij te pleiten.

Overigens kan worden toegegeven, dat meerdere afwisseling gewenscht is en om daartoe te geraken, is dan ook in den loop van dit jaar bij het 7de regiment infanterie te Amsterdam eene proef genomen met eenige rations levensmiddelen, welke in samenstelling eenigszins afwijken van die der voorgeschreven rations.

Deze proef leverde bevredigende uitkomsten op en deze werden verkregen zonder dat de kosten van de voeding hooger waren dan bij verstrekking van de voorgeschreven rations.

Dientengevolge zijn bij beschikking van 26 October 1904, VIde afd., n°. 80 (R. M. bladz. 1111) betreffende de voeding nieuwe bepalingen vastgesteld, welke met ingang van 1 Januari 1905 in werking treden, waardoor de voeding van den soldaat aanmerkelijk zal verbeteren, niet alleen doordat daarin meer afwisseling zal worden gebracht, zoowel in de morgen- als in de middagmaaltijden, maar tevens doordat ook de te verstrekken spijzen zullen worden bereid op zoodanige wijze, dat ze meer overeenkomen met die, welke de soldaat gewoon is te nuttigen vóór zijne indiensttreding.

Bij de nieuwe regeling zal den commandeerende-officieren vrijheid worden gelaten, de voeding te regelen en daarin de gewenschte afwisseling te brengen op de wijze als hun met het oog op de belangen van den man, zoowel als van den dienst, het beste voorkomt, mits slechts wordt gezorgd, dat de uitgaven niet hooger stijgen dan het bedrag, hetwelk daarvoor van Rijksweg wordt toegestaan.

De maaltijden zullen bestaan uit een morgenmaaltijd, een middagmaaltijd en een derden maaltijd.

De verstrekking van soep zal niet uitsluitend bij den morgenmaaltijd, doch ook des middags kunnen geschieden en alsdan zal bij laatstgenoemden maaltijd tevens een gerecht, bestaande uit aardappelen, vleesch en groenten kunnen worden genuttigd, nu en dan ook meelkost. De derde maaltijd zal bestaan uit brood met boter en koffie.

De verstrekking van peulvruchten zal als volgt worden geregeld.

a. Erwtensoepe moet worden verstrekt minstens éénmaal per week in de maanden Januari, Februari, November en December; minstens éénmaal per twee weken in de maanden Maart, April, Mei en October.

b. Bruine boonen of kapucijners moeten worden verstrekt, minstens éénmaal

per week in de maanden Januari, Februari, Maart, October, November en December; minstens éénmaal per twee weken in de maanden April, Mei, Juni en September.

In verband met de hierbedoelde gewijzigde regeling van de voeding is het tevens wenschelijk geacht, verbetering te brengen in de wijze van toediening der spijzen, waartoe aan het tafelgereedschap eenige uitbreiding zal gegeven worden o. a. door verstrekking van platte en diepe borden en tafelmessen.

In het belang van eene zuinige en smakelijke bereiding der spijzen is ten slotte een handboek ten dienste van de koks der soldatenmenages samengesteld, waarvan aan elke dier menages een exemplaar zal worden verstrekt.

VIDE AFDEELING.

Practische en ruime kleeding.

De ondergeteekende is geheel doordrongen van het groote belang, dat voor den militair aan eene practische inrichting der kleeding verbonden is.

Hij stemt voorts geheel er mede in, dat de verstrekking van slobkousen, inzonderheid voor het wapen der infanterie, eene groote verbetering zou zijn.

Te dier zake zijn in de jaren 1897 tot 1899 proeven genomen, welke het practische nut van deze uitrustingsstukken hebben aangetoond. Tot de invoering is evenwel niet overgegaan wegens de daaraan verbonden kosten.

Waar nu de militaire uitgaven steeds stijgen, is alsnog geen vrijheid gevonden, ten deze eene andere dan de in 1899 aangenomen gedragslijn te volgen, doch blijft de aandacht hierop gevestigd.

Op het ruim en gemakkelijk zitten van de kleeding is voortdurend de aandacht van de autoriteiten gevestigd.

Evenwel kan moeilijk worden voorkomen, dat in geval van meer dan gewone lichaamsgroei van miliciens, dientengevolge aan deze bij het onder de wapenen komen nieuwe kleeding moet worden verstrekt of hunne kleeding moet worden vermaakt.

De kosten van het *passend maken* van kleeding, waaronder moet worden verstaan het, zoo noodig, pas maken van alle uit de kleedingmagazijnen aan de korpsen verstrekte lakensche kleedingstukken, hebben bedragen: in 1901 \pm f 6.600, in 1902 \pm f 7.000, in 1903 \pm f 9.200.

Eene opgave aanduidende het gebruik van kleeding per man bij de troepen te voet en bij de troepen te paard, gedurende de laatste jaren, is opgenomen in den bij deze Memorie gevoegden staat, bijlage D.

De cijfers in den staat geven het verbruik aan in *gewone* omstandigheden, zoodat de gevolgen van individueele meerdere of mindere slijtage en buiten-gewone verstrekkingen daarin buiten beschouwing zijn gelaten.

Ter voldoening aan het verzoek van sommige leden, die de meening van den ondergeteekende wenschen te vernemen omtrent aanschaffing van kleeding bij wijze van aanbesteding, zij het volgende aangeteekend.

De aanschaffing van alle kleeding- en uitrustingsstukken en van de grondstoffen tot vervaardiging daarvan geschiedt in den regel door aanbesteding.

Indien de levering, wegens de bijzondere eischen, aan grondstoffen of kleedingstukken te stellen, niet kan geschieden door middel van *openbare* aanbesteding, dan heeft de aanschaffing plaats bij onderhandsche inschrijving.

De confectie van de lakensche kleedingstukken wordt opgedragen aan niet in 's Rijks dienst zijnde burger-kleermakers, zoogenaamde buitenwerkers, die deze werkzaamheden verrichten tegen een voor elke soort van kleedingstuk vastgesteld loon.

De kleedingconfectie zou in haar geheel door middel van aanbesteding kunnen worden opgedragen aan bepaalde personen of firma's. Hierdoor zou 's Rijks geldelijk belang in zooverre gebaat zijn, dat vermoedelijk minder voor confectieloon zou moeten betaald worden, doch anderzijds moet worden betwijfeld of de deugdelijkheid van het werk er bij zou winnen, terwijl het houden van een nauwgezet toezicht op de uitvoering van het werk meer zorg zou vereischen dan thans reeds het geval is.

Buitendien geldt ten deze ook de overweging, dat de geldelijke belangen van een betrekkelijk groot aantal werklieden door den maatregel zouden worden

benadeeld, en dat daardoor tevens het zoogenaamde zweetstelsel allicht ruime toepassing zou vinden.

Zooals reeds meermalen werd te kennen gegeven, heeft er dan ook tot dusver geene aanleiding bestaan om tot gezegden maatregel over te gaan.

Het ligt in het voornemen om de korte jas voor de militie te doen vervallen, waarmede het volgend jaar bij de infanterie zal worden aangevangen.

Bepakking van den soldaat.

De in het Voorloopig Verslag bedoelde handwagentjes zijn eene vinding van den Franschen médecin major SAINT PAUL en zijn bij het 66ste Fransche regiment infanterie beproefd.

Op zulk een toestel kunnen 6 ransels worden geborgen. Bij niet-gebruik wordt het wagentje uit elkaar genomen en de deelen door vier manschappen gedragen. Het gewicht der bepakking neemt voor hen dan met gemiddeld 2 K.G. toe.

Die wagentjes mogen niet bij de voertuigen, die aan den staart eener troepenkolonne volgen, worden ingedeeld, daar in zoodanig geval hunne geleiders bij het aangaan van het gevecht aan den strijd zouden ontbreken.

De beladen toestellen moeten over de troepenkolonne verdeeld blijven, maar leveren dan het groote bezwaar deze aanzienlijk te verlengen, den marsch op minder goede wegen te belemmeren en den overgang van den marsch tot den gevechtsvorm te vertragen.

In de nabijheid van den vijand zal de troepencommandant het gebruik dientengevolge veelal verbieden. De manschappen, minder geoefend in het dragen hunner bepakking, worden, onder omstandigheden die zooveel van hunne krachten vorderen, plotseling bezwaard met hunne ransels en bovendien, voor het twee derde gedeelte, nog met deelen der wagentjes.

De genoemde bezwaren worden voldoende geacht, om voorshands eene beproeving van deze toestellen noodig noch gewenscht te verklaren.

Personeel der kleermakerijen.

Art. 31. Zooals uit de Memorie van Toelichting betreffende het ontwerp van wet tot nadere wijziging en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1904 (Gedrukte Stukken 218, Zitting 1903-1904), ad art. 31, kan blijken, is, bij de wijziging van de inrichting van de begroting voor 1904, in de omschrijving van art. 31 eene leemte gebleven, door daarin niet op te nemen de daggelden en arbeidslooonen van den aanmaak van kleeding bij het Instructie-bataljon. Genoemd wetsontwerp strekt o.a. om in die leemte te voorzien.

De hierbedoelde uitgaven werden in 1903 en vorige jaren gekweten uit art. 16 der begroting, terwijl voor het loopende jaar de kosten kunnen worden bestreden uit art. 31 van de begroting voor 1904, zoodat met eene wijziging van de omschrijving van laatstgenoemd artikel kan worden volstaan.

De verhoogingen, welke de tarieven van de loonen van eenige soorten van kleedingstukken hebben ondergaan, zijn de navolgende.

Het confectieloon voor: attila, onderofficieren is van f4,00 gebracht op f4,25, attila, onderofficieren, reservekader van f4,25 op f4,50, korte jas, onderofficieren, genietroepen van f4,00 op f4,25, dolman, ordinair van f4,00 op f4,25, attila, ordinair van f2,40 op f2,60, stalbuis, cavalerie van f1,05 op f1,15, stalbuis, cavalerie, reservekader van f1,25 op f1,35, manteljas, cavalerie van f1,30 op f1,40, manteljas, veld-artillerie van f1,30 op f1,40, manteljas, rijdende-artillerie van f1,60 op f1,70, korte jas, ordinaire, genietroepen van f2,15 op f2,25, kapotjas, genietroepen, onderofficieren en ordinair van f1,90 op f2,00, kapotjas, genietroepen, reservekader van f2,10 op f2,20, kapotjas, vesting-artillerie van f1,20 op f1,30, kapotjas, vesting-artillerie, reservekader van f1,40 op f1,50.

De algemeene verhooging van de confectieloonen tot vergoeding van de door de kleermakers gedane uitschotten wegens aanschaffing van materialen, enz., zal als volgt worden geregeld.

De hierbedoelde onkosten, hoofdzakelijk voortvloeiende uit de bijlevering van sournituren, het gebruik van vuur en licht en de slijtage van de naaimachine, houden ten nauwste verband met de soort van het te vervaardigen kleedingstuk.

De kleedingstukken zijn mitsdien, voor dit doel, in zeven groepen samengevoegd en voor elk van die groepen zal, wegens vergoeding van uitschotten, worden vastgesteld een bedrag, onderscheidenlijk van f 0,20, f 0,10, f 0,08, f 0,05, f 0,03, f 0,02 en f 0,01 per kleedingstuk.

Opmaken van eene verbruiksstatistiek van kleeding door de korpsen.

Art. 32. Niet zonder leedwezen heeft de ondergeteekende kennis genomen van de mededeeling, dat vele leden door het beloog in de Memorie van Toelichting, behelzende de redenen welke er den ondergeteekende toe hebben geleid, niet in te gaan op het voorstel van de Staatscommissie tot het opmaken van eene verbruiksstatistiek van kleeding door de korpsen, niet overtuigd zijn van de onjuistheid of de mindere wenschelijkheid van dat voorstel.

Ten einde te trachten die overtuiging alsnog ingang te doen vinden, zullen de modellen van de registers en staten, welke bij de korpsen en onderdeelen voor de verbruiksstatistieken zouden moeten worden opgemaakt en waarvan in de Memorie van Toelichting sprake is, ter inzage voor de leden, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal worden toegezonden, opdat daardoor de omvang van het te verrichten werk beter kunne beoordeeld worden.

Zooals in de Memorie van Toelichting uitvoerig is betoogd, zou door het aanhouden van de verbruiksstatistieken bij de korpsen een zeer omslachtige en nuttelooze arbeid moeten worden verricht, en in plaats van het administratieve werk bij de compagnieën te beperken, waarop evenals ten vorigen jare, ook nu weder, en te recht, in het Voorloopig Verslag (Xde afdeling, *toeneming van de administratie*) van verschillende zijden wordt aangedrongen, zou aan dat werk noodeloos nieuwe uitbreiding worden gegeven.

De ondergeteekende is van meening, dat hij daartoe in het belang van het leger niet mag overgaan.

Vermindering en vermeerdering van artikelen.

Artt. 32 en 33. Aan diverse werkbazen bij de korpsen van het leger worden uit de garnizoens-kleedingmagazijnen grondstoffen verstrekt, om te worden aangewend tot herstelling van kleeding en schoeisel. De waarde van hetgeen aldus wordt verstrekt moet door de betrokken werkbazen worden betaald, en het bedrag daarvan — naar raming f 120,000 per jaar — komt ten bate van het artikel der begrooting, ten laste waarvan de grondstoffen zijn aangeschaft. Doordat bij de vroegere inrichting der begrooting de kosten van aanschaffing van kleeding en grondstoffen tot aanmaak daarvan, alsmede de kosten van herstelling en onderhoud van kleeding en uitrusting in eenzelfde artikel werden uitgetrokken, is bovenbedoelde som ten onrechte in mindering gebracht van het bedrag, dat werd noodig geacht voor de uitgaven, bedoeld in artikel 33, in stede van deze in mindering te brengen van de uitgaven bedoeld in artikel 32 der ontwerp-begrooting voor 1905.

Ten einde deze onregelmatigheid te herstellen, wordt bij de Nota van Wijzigingen, welke deze Memorie vergezelt, voorgesteld, artikel 32 met f 120,000 te verminderen en artikel 33 met een gelijk bedrag te verhoogen.

VIII^{STE} AFDEELING.

Remontedepot.

Art. 47. Uit het gestelde in de Memorie van Toelichting mag geenszins worden afgeleid, dat het remontedepot niet aan de verwachting zou voldoen. De bedoeling is alleen, om door het aankopen van een aantal paarden van meerderen leeftijd de sterkte van het depot niet zoo hoog op te voeren als anders, wegens het grooter aantal aan te schaffen paarden, zou noodig zijn.

Buitendien ontstaat hierdoor nog het voordeel, dat de veld-artillerie, die in 1905 met 2 batterijen zal worden uitgebreid, voor een goed deel paarden zal verkrijgen, die onmiddellijk in africhting kunnen worden genomen, waardoor het tekort aan de organieke sterkte spoediger dan anders kan worden aangevuld.

Aanschaffing van fourage.

Art. 50. Op het tijdstip van de samenstelling van de ontwerp-begrooting heeft de ondergeteekende er zich toe moeten bepalen, zijne verwachtingen

uit te spreken, welke hij, te oordeelen naar de gunstige weersgesteldheid in het voorjaar, ten opzichte van den oogst meende te mogen koesteren.

Nu de uitkomsten van den oogst bekend zijn, kan hij niet anders doen dan zijn leedwezen uitspreken, dat hij in zijne verwachtingen is teleurgesteld.

De uitslag van de onlangs gehouden aanbestedingen voor de levering van fourage ten behoeve van het leger heeft doen zien, dat de som, thans daarvoor aangevraagd, ontoereikend zal zijn.

De prijzen, op bladz. 114 en 116 van den toelichtenden staat geraamd op onderscheidenlijk 68, 61, 62 en 60 cent, moeten thans gesteld worden op onderscheidenlijk 75, 68, 69 en 67 cent, dus 5 cent hooger dan voor de jaren 1903 en 1904 werd geraamd.

Daardoor is meer noodig voor: 1 969 786 rations + 2423 rations (reservekader) = 1 972 109 rations ad 7 cent per ration = f 138 047,63.

In verband daarmee is de raming van het artikel, bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen, met f 138 050,00 verhoogd.

Vermindering van een artikel.

Art. 51. Blijkens het aangeteekende op bladz. 26 van de Memorie van Toelichting, is in de aangevraagde som een bedrag van f 9700 begrepen voor kosten van aanmaak van eene voldoende hoeveelheid reserve-hoefbeslag.

Ten einde bruikbaar te zijn, onafhankelijk van het jaargetijde, waarin eventueel kan worden gemobiliseerd, moet dit reserve-beslag zijn „winterbeslag”. Het winterbeslag namelijk is wel des zomers, het zomerbeslag echter niet altijd des winters te gebruiken.

Intusschen is gebleken, dat omtrent een onderdeel van dit winterbeslag alsnog een nader onderzoek wenschelijk moet worden geacht, en wel ten opzichte van een punt, dat aanvankelijk voldoende scheen te zijn opgehelderd.

In afwachting dat eene alleszins bevredigende oplossing van dit technische vraagstuk zal zijn gevonden, heeft de ondergeteekende er de voorkeur aan gegeven, art. 51 van de ontwerp-begrooing bij nevensgaande Nota van Wijzigingen weder met het voor deze aangelegenheid uitgetrokken bedrag van f 9700 te verminderen.

IXDE AFDEELING.

Lagere raming.

Art. 54. De lagere raming van de uitgaven voor onderwijs bij de instructie-compagnie houdt verband met de mindere sterkte van dit onderdeel, ten gevolge waarvan de uitgaven voor schoolbehoeften zijn gedaald.

Huren van paarden.

Art. 55. De proeven met gehuurde paarden werden gehouden bij elk der regimenten veld-artillerie, door een twaalfstal paarden, gedurende 3 à 5 dagen, voor de oefeningen van een der batterijen beschikbaar te stellen.

De paarden werden gehuurd van stalhouders en openbare ondernemingen, wat het voordeel gaf, dat de paarden gewend waren zich veel op den openbaren weg te bewegen.

Belangrijke moeilijkheden werden bij het gebruik van deze paarden niet ondervonden. Het optuigen, aanspannen en berijden ging vrij gemakkelijk, de besturing was in den beginne moeilijk, doch voldoende voor het min of meer juist verrichten der voorkomende bewegingen.

Bij een zelfde stuk aangespannen met goed gaande batterijpaarden, trokken de gehuurde paarden zeer goed. Wel werd opgemerkt, dat de paarden minder goed op adem waren en minder bestand tegen vermoeienissen dan de rijkspaarden, hetgeen hoofdzakelijk werd afgeleid uit spoediger warm worden en minder rustige ademhaling na snelle gangen. Deze verschijnselen zijn te verklaren door den ongewonen toestand waarin de paarden verkeerden en zullen bij iets langer gebruik vermoedelijk zoo niet geheel, dan toch ten deele ophouden te bestaan.

Over het geheel waren dus de uitkomsten zoodanig, dat een meer uitgebreide proef alleszins wenschelijk is te achten.

Het op het artikel meer aangevraagde bedrag, ad f 6450, houdt verband met de oprichting van nieuwe korpsen en is voor een groot deel noodig voor

aanschaffing van nieuw schietmaterieel en voor verdere uitgaven ten dienste der schietoefeningen. Het bedrag is voorts gedeeltelijk bestemd om de ten laste van het artikel te doene uitgaven in overeenstemming te brengen met de werkelijke behoeften voor dit onderwerp.

Schietonderricht buiten het leger.

Art. 59. In de meening, als zoude er zoo weinig worden gedaan om de schietoefeningen buiten het leger te bevorderen, wordt door den ondergeteekende niet gedeeld.

Waar mogelijk, worden die oefeningen gehouden.

Dat daaraan niet zoo vele jongelieden deelnemen, als zou kunnen worden verwacht, moet uitsluitend worden toegeschreven aan de weinige belangstelling van de zijde der jongelieden zelve.

Zoolang nog in zeer vele gemeenten de gelegenheid ontbreekt om schietoefeningen te houden, zou, door wijziging van de wettelijke bepalingen, het voor oogen gestelde doel niet worden bereikt. Intusschen streeft men er naar, de beschikking te verkrijgen over een zoo groot mogelijk aantal schietbanen in plaatsen waar geen garnizoen ligt, voor zooverre deze banen toebehooren aan gemeenten, vereenigingen en particulieren. Het onderzoek naar de aanwezigheid van schietbanen, die hiervoor in aanmerking komen, en naar de voorzieningen die aan die schietbanen moeten geschieden, is in vollen gang; de ondergeteekende stelt zich voor te zijner tijd de daarvoor vereischte gelden aan te vragen, zooals reeds op bladz. 4 der Memorie van Toelichting vermeld werd.

Alhoewel deze schietbanen in hoofdzaak bestemd zullen zijn voor de schietoefeningen der landweer, is het duidelijk, dat zij ook zooveel mogelijk dienstbaar gemaakt zullen worden aan het schietonderricht buiten het leger, terwijl dat onderricht dan op veel uitgebreider schaal zal kunnen plaats hebben dan thans het geval is.

Na de overweging, waarvan sprake is op bladz. 44 der Memorie van Antwoord betreffende de begroting voor 1904, zijn de eischen tot het behalen van een eereprijs, ingesteld bij het Koninklijk besluit van 5 Februari 1902 (*Staatsblad* n°. 24) verminderd, zoodat in dit jaar een dergelijke eereprijs in zilver kon worden uitgereikt.

Wegens gebrek aan deelnemers werden de schietoefeningen tot verhooving van 's lands weerkraft in 1904 niet gehouden in Deventer, 's Hertogenbosch, Venlo, Roermond, Bergen op Zoom, Middelburg, Vlissingen, Delft, Breda, Geertruidenberg, Naarden, Doesburgh, Haarlem, den Helder, Hoorn, Kampen, Harderwijk, Willemstad, Hellevoetsluis, Hoek van Holland, IJmuiden en Brielle. Daarentegen werden wel oefeningen gehouden in Harlingen, Sneek, Ee, Rauwerd, Beetsterzwaag, Rotterdam en Terneuzen, waar geen garnizoen van de landmacht is.

Aan bedoelde oefeningen hebben deelgenomen 1184 personen tegen 1069 in 1903. Evenals in voorgaande jaren werden de oefeningen op werkdagen gehouden van 12 uur 's middags tot 7 à 8 uur 's avonds.

Vorbereidend militair onderricht.

Art. 60. Dat de ramingen voor verschillende onderdeelen van dit artikel lager zijn dan die ten vorigen jare, o. a. voor wat de reis- en verblijfkosten van officieren en de raming voor het schoonhouden van geweren betreft, is een gevolg van de in het afgelopen jaar opgedane ervaring.

De uitgedrukte meening, als zouden de bedragen voor belooningen van personeel, belast met het onderricht en de oefeningen van het reservekader, voor de officieren met f 150 en voor de onderofficieren met f 470 hooger zijn geraamd dan ten vorigen jare, berust klaarblijkelijk op een misverstand.

Immers werd voor bedoelde posten in 1904 geraamd: voor officieren en voor het overige personeel respectievelijk f 250 en f 930, dus totaal f 1180; die raming bedraagt voor 1905 respectievelijk f 150 en f 900, totaal f 1050, alzoo f 130 minder.

Daarentegen werden bedoelde bedragen, voor zooveel zij het voorbereidend militair onderricht betreffen, verhoogd; werd toch voor 1904 geraamd respectievelijk f 2000 en f 16 000, te zamen f 18 000, voor 1905 werd uitgetrokken f 2250 en f 16 500, totaal f 18 750 of f 750 meer; makende, met het hiervoren

vermelde verschil ad *f* 130 minder, eene verhooging van het betrekkelijk artikel met *f* 620, overeenkomende met het in het Voorloopig Verslag abusievelijk vermeld hooger bedrag ten behoeve van het reservekader.

Voor wat betreft de mindere raming, ad *f* 7400, voor het reservekader, moge worden verwezen naar het daaromtrent hiervoren gestelde aan het slot ad art. 22, in de voorlaatste alinea onder het hoofd: „*Hoogere en lagere ramingen.*”

Bij de raming van het bedrag voor het schoonhouden van geweren is aangenomen, dat, in verband met de vermoedelijke toeneming van het aantal leerlingen, het aantal benodigde geweren zal stijgen tot 7500 en dat de kosten voor het schoonhouden, gelijk in het oefeningstijdperk 1903/1904, ongeveer *f* 1 per geweer zullen bedragen.

XDE AFDEELING

Toeneming van de administratie.

Op bladz. 45 en 46 der Memorie van Antwoord betrekkelijk het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting over het loopende jaar, werd, op gelijke opmerkingen als thans zijn gemaakt, uitvoerig geantwoord en o.a. medegedeeld, dat de administratie — in den zin van geldelijk beheer — in de laatste jaren niet noemenswaardig is toegenomen, zelfs op sommige punten, zooals de menagerekening, vereenvoudiging is aangebracht. Tevens werden daarbij eenige van de onderwerpen opgesomd, welke aanleiding hebben gegeven en nog geven tot eene onvermijdelijke en niet geringe vermeerdering van schrijfwerk, waarbij niet over het hoofd moet worden gezien, dat het leger in een overgangstijdperk verkeert.

Evenals ten vorigen jare kan ook nu worden medegedeeld, dat de chefs wel degelijk de oefeningen leiden en controleeren en dat men, om bij een bataljon infanterie 20 personen te vinden met bureau-werkzaamheden belast, daartoe ook wel alle personen zal moeten optellen, die wel eens eenige stukken hebben na te zien of te teekenen.

Overigens is — zooals reeds hiervoren ad art. 22 is meegedeeld — met het oog op de wenschelijkheid, om zoo min mogelijk personen te onttrekken aan de oefeningen, door hen als tijdelijke schrijvers werkzaam te stellen op bureau's buiten den eigenlijken troep staande, vermeerdering van het aantal schrijvers voorgesteld en worden voor hetzelfde doel gaandeweg schrijfmachines aangeschaft.

Ook zijn, ten gevolge van eene daartoe door den ondergeteekende gedane opdracht, onlangs voorstellen ontvangen van de verschillende autoriteiten, ter decentralisatie van arbeid.

Hoezeer deze voorstellen wel niet alle zullen op te volgen zijn, stelt ondergeteekende zich toch voor, dat in meerdere opzichten besparing van arbeid zal kunnen verkregen worden, zonder zich te vleien dat daarna niet opnieuw klachten zullen worden gehoord.

In overeenstemming met de zienswijze van de Staatscommissie benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899 n°. 32, vermeld op bladz. 253 van het door haar uitgebracht verslag, zijn, bij de herziening van de inrichting der begrooting voor het Departement van Oorlog, de uitgaven daarin zooveel mogelijk groepsgewijze vermeld, ten einde daardoor een overzicht te verkrijgen van de totale kosten, welke voor sommige takken van dienst worden gevorderd.

Dit is oorzaak, dat in meer dan ééne afdeling van de begrooting uitgaven voor bureel- en administratiekosten worden uitgetrokken.

Het komt ondergeteekende niet gewenscht voor, ten deze verandering aan te brengen.

Ook in de begrootingen van andere Departementen van Algemeen Bestuur wordt in bovenstaanden zin gehandeld.

Eene opgave, wat op deze begrooting voor bureel- en administratiekosten wordt geraamd, wordt aangetroffen in de hiervolgende specificatie: Art. 5. Departement van Oorlog *f* 29 000; Art. 66. Korpsen, staven en landweer *f* 98 595; Art. 67. Raden van onderzoek *f* 100; Art. 93. Geneeskundige dienst *f* 6 700; Artt. 97–106. Inrichtingen van onderwijs *f* 3 000; Art. 108. Centrale magazijnen *f* 400; Art. 114. Verplegingsinrichtingen *f* 8 400; Art. 128. Artil-

lerie-inrichtingen *f* 9 950; Art. 133. Magazijnen der artillerie *f* 3 170; Art. 139. Dienst der genie *f* 14 505; Art. 178. Marechaussee *f* 6 700; Art. 187. Dienst der genie (buitengewone uitgaven) *f* 150.

Hierbij wordt opgemerkt, dat uit het geraamde bedrag ten dienste van het Departement ook moet worden betaald het onderhoud en schoonmaken van lokalen, het aanschaffen en onderhouden van meubelen en de kosten van druk- en bindwerk, en voorts, dat uit de vaste sommen, toegekend wegens vergoeding voor bureel- en administratiekosten, door onderscheidene autoriteiten en officieren ook moeten worden betaald de huur van bureellokalen en kosten vallende op de meubelen daarvan.

Voorts moeten uit het op artikel 66 uitgetrokken bedrag worden bestreden de uitgaven vallende op het aanschaffen en onderhouden van brandkasten, geld- en administratiekisten en op het verzenden van gelden.

Bureel- en administratiekosten.

Hieronder worden bij de korpsen van het leger, op grond van artikel 146 van het Reglement van Administratie bij de Landmacht, verstaan de kosten van bureelbehoefden, als de lokalen met het meubelen, verlichten en verwarmen daarvan, schrijf- en teekenbehoefden, schrijf- en drukloonen, stempels, boeken, registers, gedrukte stukken, bindwerk en andere dergelijke behoeften. Zooals ook reeds hiervoren is opgemerkt, moeten dus de autoriteiten, aan wie als vergoeding van de bedoelde kosten eene vaste som per jaar is toegekend, uit die som de kosten van vernieuwing van bureelmeubelen betalen.

Door den inspecteur der infanterie is het voorstel gedaan, om, behalve de op op zijn bureel reeds in gebruik zijnde schrijfmachine, nog over zulk eene machine te mogen beschikken wegens het in omvang toenemende schrijfwerk ten behoeve van het voorbereidend militair onderricht en het reservekader.

De aanschaffing wordt tevens noodig geacht, om het aantal schrijvers op zijn bureau zooveel mogelijk te kunnen beperken.

Met gelijk doel zijn bij meerdere autoriteiten van het leger schrijfmachines in gebruik. In hoeverre nader meerdere behoefte er aan zal blijken te bestaan is intusschen thans niet te bepalen.

De kosten van eene schrijfmachine bedragen ongeveer *f* 300.

Bedienden van de bureau's van den chef van den generalen staf en van den hoofdintendant.

Art. 65. De bedienden waarvan in dit artikel sprake is zijn de boden bij de hierbedoelde bureau's.

Vergoeding voor het lidmaatschap van eene commissie.

Art. 69. Doordat de leden van de commissie tot herziening van het Reglement van Administratie bij de Landmacht zeer drukke ambtsbezigheden hebben, kan aan de herziening van bedoeld reglement niet doorlopend worden gewerkt. De aan de herziening verbonden werkzaamheden moeten worden geregeld naar gelang daarvoor tijd beschikbaar is.

De pensionneering van een der leden van de commissie opende de gelegenheid, om een deel der werkzaamheden uitsluitend aan dat lid op te dragen, ten einde het werk zooveel mogelijk te bespoedigen.

De ondergeteekende achtte het alleszins billijk, aan dat lid voor de hem opgedragen werkzaamheden de voorgestelde belooning toe te kennen.

Bij nadere overweging is het hem echter wenschelijk voorgekomen, het lidmaatschap van genoemden gepensionneerden hoofdofficier niet langer dan tot ultimo December van dit jaar te bestendigen.

In verband daarmee wordt het artikel 69, bij de nevensgaande Nota van Wijzigingen, met *f* 600 verminderd.

XIDE AFDEELING.

Bijverdiensten van de muziekkorpsen.

Art. 74. Door den ondergeteekende kan niet worden nagegaan, op welken grond de bewering berust, dat de wijze van verdeling van de bijverdiensten, die de muziekkorpsen bij de infanterie maken, min of meer zonderling is. Wen-

schelijk ware het geweest, daarbij te vermelden, waarin dat zonderlinge bestaat.

De algemeene regel toch is, dat de verdiensten van het muziekkorps, wanneer het als geheel optreedt, gestort worden in het muziekkorpsfonds en derhalve ten bate komen van allen die tot bedoeld korps behooren.

De bijverdiensten, voortvloeiende uit uitvoeringen door een gedeelte van het personeel, komen geheel, of in hoofdzaak, ten voordeele van hen die er aan deelnemen. Kleine bedragen er van worden bij sommige korpsen gestort in het muziekkorpsfonds, wegens slijtage van instrumenten, dan wel aan den kapelmeester toegekend, wegens onderricht in strijkmuziek, zijne bemoeiingen ter zake, enz.

De aanwijzing van de leden die werkzaamheden hebben te verrichten, welke tot de bedoelde bijverdiensten aanleiding geven, geschiedt in den regel door den kapelmeester naar een rooster, in verband met de bezetting voor de bijzondere uitvoeringen vereischt.

Vergoedingen ingevolge artt. 113 en 113bis der Militiewet 1901.

Art. 76. Naar aanleiding van den door eenige leden geuiten wensch, om ingelicht te worden omtrent de wijze van besteding van het over 1903 uitgegeven bedrag van ruim f 300,000 voor vergoedingen, zij hier medegedeeld, met verwijzing overigens naar de opgave, verstrekt in de vergadering van de Tweede Kamer van de Staten-Generaal op 18 November 1903 (*Handelingen II, 1903-1904, bladz. 306*), dat, volgens de bij het Departement van Oorlog voorhanden gegevens, vergoeding is toegekend voor het verblijf onder de wapenen krachtens de artt. 107 en 109, en c. g. 110, aan 1086 dienstplichtigen; uitsluitend voor het verblijf onder de wapenen krachtens art. 109, en c. g. art. 110, aan 143 dienstplichtigen; uitsluitend voor het verblijf onder de wapenen krachtens art. 110 aan 1604 dienstplichtigen; en voor het verblijf onder de wapenen krachtens art. 111 aan 5732 dienstplichtigen.

Met betrekking tot het aantal en den aard der beslissingen, genomen naar aanleiding van door dienstplichtigen ingediende requesten, om, hetzij vergoeding, hetzij ontheffing, over het tijdvak 1 Januari tot en met 19 November 1904, is een overzicht, als Bijlage E, bij deze Memorie gevoegd.

Het wordt dezerzijds betreurd, dat sommige leden betwijfelen, of bij de toekenning van vergoeding wel steeds de billijkheid wordt betracht. Te recht wordt daartegenover door anderen opgemerkt, dat voor twijfel niet de minste grond aanwezig is. Immers herhaaldelijk is verklaard, dat bij de toekenning de belangen van de dienstplichtigen, ter zake van wier verblijf in werkelijken dienst vergoeding wordt gevraagd, zoo veel mogelijk worden behartigd; niet dan wanneer zulks stellig noodzakelijk wordt geacht, wordt eene van de uitgebrachte adviezen afwijkende beslissing genomen.

Waar eenige leden met genoegen hadden gezien, dat de raming voor 1905 hooger is gesteld dan die voor 1904, tevens de meening uitsprekende, dat op dezen post niet behoort te worden bezuinigd, en waar andere leden opmerkten, dat zorg gedragen dient te worden, dat de uitkeeringen binnen de perken van de noodzakelijkheid blijven, zij hier nogmaals verzekerd, dat de vergoeding steeds wordt toegekend tot het bedrag, niet hooger en niet lager, dan hetwelk na nauwgezette overweging volstrekt billijk en noodig geoordeeld wordt.

Ten aanzien van de vraag, of de hierbedoelde vergoedingen later ook zullen worden toegekend aan hen die voor den dienst der landweer hebben op te komen, moge worden herinnerd aan de, bij de beraadslagingen over de Landweerwet in 1901 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal door den toenmaligen Minister van Oorlog afgelegde verklaring, dat de wet, zooals zij nu is geredigeerd, volkomen vrijheid zou laten aan de Regeering om, indien zij het doelmatig acht, die schadeloosstelling toe te kennen. (*Handelingen II, 1900-1901, bladz. 1553.*)

Met opzicht tot het denkbeeld van het heffen van eene weerbelasting, waardoor vrijdom van dienstplicht tot belastingobject zou worden gemaakt, wordt vermeend, dat deze aangelegenheid eer tot de bemoeiing van den Minister van Financiën dan van den Minister van Oorlog behoort.

Premiestelsel.

Art. 77. Wat aangaat den maatregel, welke bij wijze van proef is ingevoerd, om door toekenning van verhoogde premiën het overgaan van ongehuwde milicien-korporaals naar het beroepskader te bevorderen, moet toegegeven worden, dat die maatregel tot dusver weinig bevredigende resultaten heeft opgeleverd. Hierbij dient echter in het oog te worden gehouden, dat de overgrootste meerderheid der milicien-korporaals van de lichting 1903 en die van de voorafgaande lichtingen zich op het tijdstip waarop de gunstige bepalingen van het betrekkelijk Koninklijk besluit te hunner kennis kon worden gebracht, reeds in het bezit dan wel in het vooruitzicht bevonden van eene hun min of meer passende burgerbetrekking. Het mag dan ook voorbarig genoemd worden, uit het tot nog toe verkregen resultaat af te leiden, dat de maatregel ook op den duur niet gunstig werken zal, en in ieder geval verdient het aanbeveling, de proef nog gedurende een jaar voort te zetten, hetgeen dan ook in het voornemen van den ondergeteekende ligt. De invoering van den maatregel geschiedde op het advies en dus met volkomen instemming van den inspecteur der infanterie. Als premiën worden aan de betrokken milicien-korporaals uitgekeerd:

a. een bedrag van *f*12 voor elk jaar, waarvoor zij zich verbinden, aan hen uit te betalen na de goedkeuring van het akkoord;

b. een bedrag in 't geheel van *f*50 te hunnen behoeve in te schrijven in de Rijkspostspaarbank.

Bovendien wordt aan hem die binnen zes maanden na het aangaan der verbintenis met goeden uitslag het examen voor vrijwillig-korporaal heeft afgelegd en ook overigens aan de voor dien rang gestelde eischen voldoet, nader een premie *uitbetaald* van *f*12 en op het spaarboekje *bijgeschreven* een bedrag van *f*25, zoolwel het een als het ander voor elk jaar waarvoor hij zich verbonden heeft.

De milicien-korporaal die zich voor 4 jaren verbindt, ontvangt dus: dadelijk in handen *f*48, inschrijving *f*50, na afgelegd examen in handen *f*48, inschrijving *f*100, te zamen in handen *f*96, inschrijving *f*150, totaal *f*246, vermeerderd met de rente van het op de Rijkspostspaarbank ingeschrevene.

Het verschijnsel, waarop thans bij vernieuwing in het Voorloopig Verslag de aandacht gevestigd wordt, n.l. dat van hen die zich bij het wapen der cavalerie als vrijwilliger verbinden, een betrekkelijk groot aantal binnen korten tijd uit hoofde van een rechterlijk vonnis uit den dienst moeten worden ontslagen, heeft reeds meermalen, en ook bij de behandeling der Oorlogsbegrotingen voor 1903 en 1904, een onderwerp van bespreking uitgemaakt. Niemand kan méér dan de ondergeteekende betreuren, dat het Rijk tengevolge van deze ontijdige — doch noodzakelijke — dienstverlatingen, vrij aanzienlijke schade lijdt. Hij is zich bewust, dat het hier besproken verschijnsel ten nauwste samenhangt met het stelsel, om aan de geworven vrijwilligers dadelijk bij hunne indiensttreding een vrij hoog handgeld uit te betalen, en dat dus van het verlaten van dit stelsel vermindering van het aangegeven nadeel een der eerste gevolgen wezen zou. Maar een ander gevolg, dat evenmin zou uitblijven, zou, naar zijne stellige meening, bestaan in eene bedenkelijke vermindering van het aantal vrijwilligers. Toepassing van het bedoelde middel zou dus in de tegenwoordige omstandigheden bepaald onraadzaam wezen. De ondergeteekende deelt in dit opzicht het gevoelen van den inspecteur der artillerie, waar deze vreest, dat vele jongelieden — en daaronder de beste — die thans besluiten om vrijwillig te gaan dienen, met de bedoeling hunne ouders te steunen, uit een financieele moeilijkheid te helpen, of voor andere doeleinden eene flinke som *in eens* in handen te krijgen, in den vervolge van het aangaan van eene vrijwillige verbintenis zouden worden teruggehouden. Het groote aantal vrijwilligers dat zich voor 6 jaren verbindt — in verhouding tot het gering aantal dat eene verbintenis voor 2, 3, 4 of 5 jaren aangaat — wijst er voorts op, dat het velen te doen is om de *volle* premie dadelijk in handen te krijgen. *Uitbetaling van de premie na het vervullen van de dienstverbintenis* zou ongetwijfeld ten gevolge hebben, dat het aantal aspirant-vrijwilligers tot een minimum terugging en die mogelijkheid mag onder de tegenwoordige omstandigheden niet worden aanvaard.

Voor zooveel het wapen der cavalerie betreft, werden in de jaren 1900 tot en met 1904 aangenomen respectievelijk 378, 515, 345, 306 en 294 vrijwilligers, met een gezamenlijk handgeld van onderscheidenlijk f 45,080, f 71,190, f 51,140, f 41,010 en f 35,740. Ten gevolge van eene rechterlijke uitspraak hebben in de genoemde tijdvakken achtereenvolgens 18, 27, 37, 50 en 43 aangenomen vrijwilligers de gelederen verlaten.

XII DE AFDEELING.

Militaire hospitalen.

In deze inrichtingen wordt de voeding geheel in overeenstemming met den toestand van den verpleegde geregeld.

Voor hen die ter verpleging worden opgenomen, wordt er rekening mede gehouden, dat zij bij den troep den morgenmaaltijd hebben genoten, in verband waarmede, in meerdere hospitalen, een, voor alle gevallen gelijk, licht dieet zonder vleesch wordt voorgeschreven, dat evenwel naar omstandigheden met melk of eieren wordt aangevuld. Het maakt een punt van overweging uit, in deze regeling wijziging te brengen.

De hoeveelheid voedsel in de militaire hospitalen verstrekt, is ruim voldoende, niet alleen naar de wetenschappelijke berekening der voedingsbestanddeelen, maar ook wat de hoeveelheid spijsen als zoodanig betreft. Klachten over te weinig eten zijn dan ook uiterst zeldzaam; enkelen zullen er echter steeds gevonden worden, die gewend zijn zoo groote hoeveelheden spijsen te nuttigen, dat zij ook in het militair hospitaal gaarne meer zouden ontvangen.

De meest mogelijke vrijheid wordt den officieren van gezondheid in het voorschrijven van spijsen en dranken gelaten.

Ter verbetering van de positie der ziekenoppassers zijn bereids, op artikel 96 van de ontwerp-begrooting voor 1905, gelden uitgetrokken om de geëmployeerden der 3de klasse (ziekenoppassers en bijkoks) in het genot van vrije woning te stellen (zie bladz. 35 van de Memorie van Toelichting).

Dat bij de militaire hospitalen een bepaald fooienstelsel zou bestaan, is niet gebleken, terwijl er ook overigens volstrekt geene aanleiding bestaat, om een speciaal onderzoek naar den toestand in de militaire hospitalen in het algemeen in te stellen.

In elk militair hospitaal bevindt zich eene brievenbus, die eenige malen per dag door de zorg van den chef der inrichting gelicht wordt. Verandering in dezen toestand te brengen door deze te vervangen door eene brievenbus die door de zorg van het bestuur der posterijen wordt geplaatst en gelicht, komt den ondergeteekende onnoodig voor. Van het eischen van fooien voor het bezorgen van brieven ter post is niets gebleken.

Homoeopatische geneesmiddelen.

Een geval waarin eene beslissing omtrent het al of niet verstrekken van homoeopatische geneesmiddelen uit eene militaire apotheek noodzakelijk was, heeft zich nog niet voorgedaan.

Door het ontbreken van contrôle van Staatswege op de bereiding en samenstelling van homoeopatische geneesmiddelen is tot dusver geene aanleiding gevonden, de vraag te overwegen, of bij den militairen geneeskundigen dienst bedoelde geneesmiddelen zouden kunnen worden toegepast.

Onnoodige hardheid.

Een onderzoek ingesteld in de verschillende garnizoenen, heeft omtrent het hier bedoelde feit niets bekend doen worden.

Voor de beantwoording van de ten deze gestelde vraag, zal dan ook het verstrekken van meerdere gegevens noodzakelijk zijn.

Administrateurs bij de hospitalen.

Waar bij meerdere hospitalen 2de klasse de functiën van administrateur door adjudanten-onderofficier worden waargenomen, ligt het in de bedoeling, bij de twee militaire hospitalen 2de klasse, te Bergen op Zoom en Breda, waar thans een officier als administrateur is geplaatst, dezen te zijner tijd door adjudanten-onderofficier te vervangen.

Bij de militaire hospitalen 1ste klasse kunnen bezwaarlijk officieren als administrateurs worden gemist; eensdeels omdat de chefs wegens hunne vele bezigheden, aan het beheer verbonden, veel aan den administrateur moeten kunnen overlaten en anderdeels voor het handhaven der discipline onder het vrij talrijke hospitaal-personeel.

Inkrimping van het personeel der militaire apothekers.

Art. 82. Dat het verminderen van het aantal militaire apothekers, voor het oogenblik, niet geleid heeft tot eene eenigszins belangrijke vermindering van dit artikel, vindt zijne oorzaak gedeeltelijk in de bepalingen der Bevorderingswet voor de Landmacht 1902, volgens welke de bevordering tot militairen apotheker der 1ste klasse na tien dienstjaren als militaire apotheker der 2de klasse moet plaats hebben, en gedeeltelijk ook in den bij de nieuwe traktements-regeling bepaalden regel, dat militaire apothekers na vijf jaren dienst eene traktementsverhooging van f200 verkrijgen en ook na dertig jaren dienst als militaire apotheker den rang van hoofdofficier kunnen bekomen.

Op den duur zal natuurlijk de bedoelde personeel-vermindering tot bezuiniging leiden.

Premien aan artsen die tot officier van gezondheid benoemd worden.

Art. 83. Volgens de meening van sommige leden zou de aanmelding van burgerartsen, die zich voor eene benoeming tot officier van gezondheid beschikbaar stellen, in de eerste plaats moeten worden bevorderd door eene zoodanige verhooging van de traktementen, dat een officier van gezondheid volgens zijn stand gehuwd kan leven, zonder genoodzaakt te zijn met bijbaantjes zijn inkomen te vermeerderen.

Hoewel zonder twijfel van eene traktementsverhooging van eenig belang kan worden verwacht, dat zij een zeer gunstigen invloed op bedoelde aanmelding zal hebben, moet toch niet worden voorbijgezien, dat de traktementen bij het personeel van den geneeskundigen dienst der landmacht reeds nu vrij hoog zijn. Het traktement dat bij aanstelling tot officier van gezondheid der 2de klasse genoten wordt, bedraagt f1600; elke vier jaar wordt het met eene som van f200 tot f400 verhoogd, zoodat na twintig dienstjaren f3000 traktement wordt verkregen.

Tot hoever men nu met de gewenschte vermeerdering zou moeten gaan, om aan den bovengenoemden eisch te voldoen, is eene vraag die niet gemakkelijk is te beantwoorden; zooveel is echter wel zeker, dat op den duur eene niet onbelangrijke verhooging van de begrooting van het Departement van Oorlog er het gevolg van zou zijn.

Daarbij is in het oog te houden, dat de traktementen van de officieren van gezondheid enig verband dienen te houden met de inkomsten van de overige officieren, voor wie het toch ook zeer wenschelijk is, om volgens hun stand gehuwd te kunnen leven.

Het doen vervallen van de premie bij de benoeming kan echter ook een ongunstigen invloed op de aanmelding hebben. Het toekennen dier premie wordt reeds sedert vele jaren gevolgd en eerst in de laatste jaren bleef de aanmelding beneden de vraag.

Vooralsnog wenscht de ondergeteekende er daarom niet toe te besluiten het premiëstelsel te laten varen en zal de invloed van de verhooging der premie, zooals die nu wordt voorgesteld, zijn af te wachten.

In het jaar 1904 werden tot nu toe zes burgerartsen tot officier van gezondheid benoemd.

Bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst.

Art. 84. De werkkring van den inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht is zeer uitgebreid.

Niet alleen heeft hij den geneeskundigen dienst der landmacht onder zijn onmiddellijk toezicht, waaronder ook gerekend moet worden het Rijksmagazijn van geneesmiddelen, met zijne vele en groote verstrekkingen van geneesmiddelen voor Oost- en West-Indië en voor verschillende Departementen van Algemeen Bestuur, doch hem is tevens laatstelijk bij Koninklijk besluit van 31 Augustus 1886 (*Staatsblad* n°. 159) het toezicht opgedragen op den genees-

kundigen en pharmaceutischen dienst bij de gevangenen en aanverwante gestichten.

De tegenwoordige organisatie van zijn bureau komt nog overeen met die, welke in 1880 werd vastgesteld, met dit verschil, dat destijds een werkman van 's Rijks magazijn van geneesmiddelen bij dat bureau als concierge was gedetacheerd en een korporaal of soldaat van het garnizoen voor ordonnansendienst werd aangewezen, voor welke diensten respectievelijk sedert 1901 en 1903 een concierge en een vaste-knecht zijn aangesteld.

Sedert het jaar 1880 zijn de werkzaamheden bij gemeld bureau belangrijk toegenomen, o. a. als een gevolg van instelling van den Militairen Pensioenraad, de invoering van de Militiewet 1901, met de daarmee gepaard gaande verhooging van het militie-contingent, en de invoering van de Pensioenwet voor de landmacht 1902.

Dat desniettegenstaande door den inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht tot dusverre niet op vermeerdering van personeel is aangedrongen, vindt zijn grond in den ijver en de toewijding van zijn tegenwoordig personeel en in de zakenkennis, die hier op den langen duur eigen is geworden.

Aan inkrimping van dat personeel kan in geen geval worden gedacht.

Bedrag voor huishuur.

Art. 87. Zooals in de Memorie van Toelichting werd medegedeeld, ligt het in het voornemen, over de woning, thans in gebruik bij den kapitein-administrateur van het militair hospitaal te 's Gravenhage, te beschikken ten behoeve van den dienst in dat hospitaal.

De genoemde officier, die, evenals alle andere administrateurs van militaire hospitalen, op grond van de bestaande bepalingen het voorrecht geniet van vrije woning, zal door den bedoelden maatregel verplicht zijn, zelf in eene andere woning te voorzien, daarvoor een zeker gedeelte van zijn traktement moeten afzonderen en dus een niet onbelangrijk financieel nadeel lijden.

Den tegenwoordigen administrateur daarin te gemoet te komen wordt alleszins billijk geacht.

Die tegemoetkoming zou, naar de ondergeteekende vermeent f 600 kunnen bedragen, ten einde dien kapitein in de gelegenheid te stellen, daarvoor eene woning die aan behoorlijke eischen voldoet, te verkrijgen.

Wijziging in de omschrijving van het artikel.

Bij de Nota van Wijzigingen wordt voorgesteld aanvulling der omschrijving van art. 87 met de woorden „en vergoedingen”. Tot toelichting hiervan wordt verwezen naar het vermelde ad art. 3, eerste lid, in de Memorie van Toelichting, behorende bij het ontwerp van wet tot verhooging en wijziging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1904 (Gedrukte Stukken 1904—1905, 107, n°. 3).

Verhooging van een artikel.

Art. 88. De prijs voor de verpleging van zieke militairen beneden den rang van officier, behorende tot het garnizoen te 's Hertogenbosch, in het Groot Ziekengasthuis aldaar, werd, in 1887, bij overeenkomst vastgesteld op f 1,10 per man en per dag.

Op grond, dat sedert gemeld tijdstip de eischen voor de ziekenverpleging veel omvangrijker zijn geworden en de levensstandaard belangrijk is gestegen, vordert het bestuur van die inrichting, met ingang van 1 Januari 1905, eene verhooging van den verplegingsprijs met f 0,10 per dag en bovendien eene uitkeering van f 130,00 voor elk der zes wintermaanden, als vergoeding voor de kosten van verlichting en verwarming der verschillende lokalen en gangen, waarvan gebruik wordt gemaakt.

Het aantal verpleegdagen, dat over het tijdvak 1 October 1903 tot 30 September 1904 17662 beliep, moet, met het oog op de grootere legersterkte, voor 1905 op minstens 18 000 worden geschat. De hoogere uitgaven, uit het nieuwe contract voortvloeiende, zullen derhalve voor 1905 minstens f 2580,00 bedragen (f 1800,00 + 6 × f 130,00). Daar, in verband met de prijzen der levensmiddelen en het toenemend aantal gevallen van verpleging van vrouwen en kinderen van militairen in particuliere ziekeninrichtingen, het op art.

88 aangevraagde bedrag, waarbij op de hierbedoelde meerdere uitgaven niet werd gerekend, ternauwernood voldoende kan worden geacht, ziet de ondergeteekende zich genoodzaakt, dat bedrag, bij de hiernevensgaande Nota van Wijzigingen, alsnog met eene som van f 3000,00 te verhoogen.

Aanvulling van den voorraad voorwerpen van ligging en kleeding.

Art. 91. Dank zij de omstandigheid, dat in vorige jaren een eenigszins ruime aanschaffing van voorwerpen van ligging en kleeding voor de zieken in de militaire hospitalen had plaats gevonden, kon bij het opmaken der begrooting voor 1904 worden aangenomen, dat hiervoor in dat jaar niet veel benoodigd zou zijn.

Thans zou eene beduidende aanvulling van den voorraad echter niet langer kunnen worden uitgesteld. De daarvoor uitgetrokken som van f 18 000 komt overeen met de waarde van de hoeveelheid kleeding en nachtleger, welke gemiddeld jaarlijks voor de zieken moet worden aangeschaft.

Wijziging in de omschrijving van het artikel.

In de Nota van Wijzigingen is opgenomen eene aanvulling van de omschrijving van art. 91.

De aanvulling geschiedt op denzelfden grond als is aangegeven ad art. 5 in de Memorie van Toelichting, behoorende bij het ontwerp van wet tot verhoogen en wijziging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1904 (Gedrukte Stukken 1904—1905, 107, n°. 3), waarnaar mitsdien beleefdelyk wordt verwezen.

XIII^{DE} AFDEELING.

Toeneming der uitgaven voor de inrichtingen van militair onderwijs.

Dat de geraamde kosten voor de Koninklijk Militaire Academie hooger zijn, dan de voor 1904 toegestane bedragen, vindt zijne oorzaak in de omstandigheid, dat voor het verrichten van herstellingen en vernieuwingen van de verschillende gebouwen een bedrag van f 11 275 meer moet worden uitgetrokken, voor welke vermeerdering de ondergeteekende zich veroorlooft te verwijzen naar het ter zake gestelde op bladz. 38 der Memorie van Toelichting, waaruit blijkt, dat het meerder bedrag vereischt wordt om uit hygiënisch oogpunt dringende verbetering van de Kasteelgracht tot stand te brengen.

Dat de Koninklijke Militaire Academie en de Cadettenschool onnoodig weelderig zijn ingericht, kan niet worden toegegeven.

Er wordt inderdaad naar gestreefd, bezuiniging aan te brengen op alle posten, die daarvoor eenigszins vatbaar zijn.

Intusschen is het niet onmogelyk, dat de geraamde bedragen voor 1905 de behoeften over dit jaar met een gering bedrag zullen overtreffen; mocht zulks het geval zijn, dan zal daarmede bij de samenstelling van de eerstvolgende ontwerp-begrooting rekening worden gehouden.

Afgescheiden van de vraag, in hoeverre het wenschelyk zoude zijn, uit een ander oogpunt over te gaan tot eene algeheele organisatie van het militair onderwijs, moge worden opgemerkt, dat stappen in die richting op het oogenblik ongeraden zouden zijn, zoolang de bij Koninklijk besluit van 21 Maart 1903 ingestelde Staatscommissie tot het voorbereiden van voorstellen aan de Regering tot reorganisatie van lager, middelbaar en hooger onderwijs, de resultaten van haar onderzoek nog niet openbaar heeft gemaakt.

Zoodra deze resultaten bekend zijn geworden, zal toch moeten worden overwogen, in hoeverre, in verband daarmede, reorganisatie van het militair onderwijs noodig en wenschelyk zal zijn, en kan tevens worden onderzocht, of, zonder het wetenschappelyk peil der officieren te schaden, inderdaad belangryke bezuiniging kan worden verkregen.

Hier moge tevens eene plaats vinden de beantwoording van het gestelde op bladz. 5 van het Voorloopig Verslag, voor wat betreft de kostbaarheid van de opleiding aan de Koninklijke Militaire Academie, de Cadettenschool en den Hoofdcursus. Hieromtrent zij opgemerkt, dat de kosten van opleiding aan vermelde inrichtingen gezamenlyk geraamd zijn op f 190 500 + f 266 700 + f 67 354 + f 87 360 + f 69 819 + f 48 427 = f 730 160.

Neemt men — evenals op bladz. 5 van het Voorloopig Verslag — aan, dat

hiervoor worden opgeleid ongeveer 150 officieren — 70 voor het leger hier te lande en 80 voor dat in Nederlandsch-Indië — dan komt ten laste van het Departement van Oorlog $\frac{7}{15} \times f 730\ 160$ of $f 340\ 741$.

Om de kosten voor den Staat te berekenen, moet echter van dit bedrag afgetrokken worden het totaal der bijdragen, die over het jaar door de betrekkingen der cadetten in de schatkist gestort en dus onder de middelen gebracht worden. Deze bijdragen beloopt voor de cadetten der Koninklijke Militaire Academie en de Cadettenschool, respectievelijk $f 58\ 400$ en $f 23\ 600 = f 82\ 000$, zoodat voor den Staat het kostende bedrag voor 70 officieren van het leger hier te lande wordt $f 340\ 741 - f 82\ 000 = f 248\ 741$ of per officier bijna $f 3\ 700$, dus belangrijk minder dan $f 5\ 000$, zooals in het Voorloopig Verslag wordt gezegd.

Vergelijkt men verder de kosten van de opleiding tot den officiersrang hier te lande met die in Frankrijk, wat, gelet op de geheel afwijkende opleiding in beide Rijken, evenwel bezwaarlijk gaat, dan komt men tot een geheel ander bedrag dan de in het Voorloopig Verslag genoemde $f 2\ 500$ opleidingskosten per officier. Zoo bijv. bedragen de kosten voor opleiding van artillerie- en genie-officieren, die niet afkomstig zijn van de „écoles militaires” en hunne opleiding genoten aan de „école polytechnique” en de „école d'application de l'artillerie et du génie” frs. 4930 + frs. 4386 = 9316, terwijl wanneer de leerlingen het voorbereidend onderricht wel aan de „écoles militaires” genoten, dit bedrag nog moet worden verhoogd met frs. 1250 per jaar, waarbij opgemerkt wordt, dat de cursus zeven jaren kan duren, afhankelijk van den leeftijd van den leerling.

Koninklijke Militaire Academie.

Artt. 99 en 100. Zooals op bladz. 53 van de Memorie van Toelichting op de loopende begroting is toegezegd, heeft de ondergeteekende de wenschelijkheid van het al dan niet opheffen van het zoogenaamde boekenfonds bij de Koninklijke Militaire Academie nader overwogen. Hij is daaromtrent echter nog niet tot eene vaste overtuiging gekomen. Ongetwijfeld is er van een zuiver comptabel standpunt wel aanleiding om tot de opheffing over te gaan. Tegenover dit voordeel staan vermoedelijk ook belangrijke nadeelen. Het is namelijk zeer de vraag, of daardoor 's Rijks geldelijk belang zou worden bevorderd, en of de administratieve omslag door de opheffing niet aanmerkelijk zou worden vermeerderd. Mocht een en ander werkelijk het geval zijn, dan zou het voordeel aan de opheffing verbonden, wellicht niet tegen de nadeelen opwegen.

De ondergeteekende wensch hieromtrent echter nog geen definitief oordeel uit te spreken, het voor- en nadeel nog nader te overwegen en met den gouverneur der Koninklijke Militaire Academie — die de opheffing van het fonds ontraadt — nogmaals overleg te plegen.

Mochten de uitkomsten van dit nader overleg leiden tot opheffing van het fonds, dan bestaat het voornemen, de gelden, welke op het uitgeven van boekwerken en op den lithographischen arbeid vallen, bij de eerst in te dienen ontwerp-begroting aan te vragen.

Verhooging van twee artikelen.

Ad artt. 103 en 104. In verband met de omstandigheid, dat het aantal tot den Hoofdcursus toegelaten onderofficieren grooter is dan het aantal leerlingen waarvoor aanvankelijk gelden waren uitgetrokken, moeten de op artt. 103 en 104 geraamde bedragen respectievelijk met $f 2633$ en $f 688$ worden verhoogd.

Deze verhoogingen zijn opgenomen in de bij deze Memorie gevoegde Nota van Wijzigingen.

Normaal-schietschool.

Artt. 105 en 106. Met verwondering is kennis genomen van het oordeel, door verscheidene leden uitgesproken, als zou de Normaal-schietschool eene verouderde inrichting zijn.

Waar deze inrichting eerlang 50 jaar zal hebben bestaan, is zij zeker, wat levensduur betreft, een oude instelling; maar dat zij eene verouderde instelling zou zijn, wordt beslist ontkend, gelet op de vele en velerlei gewichtige diensten welke de genoemde inrichting, zoo aan het leger hier te lande en in

Nederlandsch-Indië, als aan de zeemacht en het korps mariniers heeft bewezen en nog voortdurend bewijst, niet alleen ten bate van de practische en wetenschappelijke opleiding van officieren en onderofficieren in het schieten, de gymnastiek, het scherm en het zwemmen, maar ook door hare proefnemingen en onderzoekingen nopens vraagpunten op het gebied van de draagbare vuurwapenen, enz.

Alleen reeds tot het laatstgenoemde doel is eene inrichting als de onderwerpelijke onmisbaar te achten en bij geen enkel leger, van welken aard ook de vorming daarvan moge zijn, kan zij worden gemist.

XIVDE AFDEELING.

Uitbreiding van tentmaterieel.

Art. 109. De vraag, of het gebruik van tenten tot het onderbrengen van troepen, bijv. in permanente oefeningskampen, als *Harskamp*, op den duur niet kostbaarder zou zijn dan het gebruik, voor genoemd doel, van zeer eenvoudige barakken, moet de ondergeteekende in ontkennenden zin beantwoorden, en wel om de volgende redenen:

In verband met de prijzen, waartegen de barakken, waarop men hier het oog heeft, en de linnen tenten, zooals bij het leger worden gebruikt, kunnen worden aangeschaft, en een tijdvak van 20 jaren, bij de vergelijkende kostenberekening, tot grondslag nemende, worden de kosten per man over dat tijdsverloop bij gebruik van zeer eenvoudige *vaste* barakken op $\pm f 35$ en van *verplaatsbare* barakken op $\pm f 45$ geschat.

Over hetzelfde tijdsverloop worden, bij gebruik van tenten, de kosten per man op $\pm f 15$ geraamd.

Het verblijf in de bedoelde zeer eenvoudige barakken, welke van enkele wanden en daken zouden voorzien zijn, is, uit een hygiënisch oogpunt, niet te verkiezen boven het verblijf in tenten.

Maakt men gebruik van verplaatsbare barakken van doelmatiger constructie, n.l. van barakken met dubbele wanden en daken — aan de buitenzijde golfijzer en aan de binnenzijde hout — dan zouden de kosten, naar denzelfden maatstaf berekend, op $f 60$ à $f 70$ moeten gesteld worden.

Voor kampplaatsen, waar de troepen gedurende geruimen tijd moeten verblijven, is het gebruik van barakken of eene eenvoudige kazerne, en alsdan met dubbelen wand en dak, ongetwijfeld aan te bevelen. Dit zou bijv. het geval zijn voor het vaste detachement, hetwelk jaarlijks gedurende verscheidene maanden in de legerplaats bij *Harskamp* verblijft en is dit later in overweging te nemen.

Voor troepen die slechts korten tijd kampeeren, moet de voorkeur gegeven worden aan het gebruik van tenten.

Het opleggen van het tentmaterieel in eenvoudige gebouwen, bij de verschillende oefeningskampen op te richten, zou alleen dan kunnen geschieden, wanneer ter plaatse personeel aanwezig bleef, tot het herstellen, reinigen en onderhouden van de tenten met toebehooren. Deze werkzaamheden, welke met veel zorg moeten worden verricht, geschieden thans onder behoorlijk toezicht in het centraal magazijn van militaire kleeding en uitrusting te Woerden, en het staat voor den ondergeteekende vast, dat deze regeling veel minder kostbaar is dan het in verschillende kampplaatsen oprichten en onderhouden van gebouwen tot berging van tenten en het gedurende een groot gedeelte van het jaar aldaar doen verblijven van werklieden en toezichthoudend personeel, tot het verrichten van de vorenomschreven werkzaamheden.

In bijzondere gevallen kan het echter ten deele toepassing vinden, door bijv. — zooals te Oldebroek plaats heeft — het houtwerk opgelegd te laten. In hoeverre dat voor *Harskamp* mogelijk en nuttig kan zijn zal worden nagegaan.

In de volgende jaren zullen tenten noodig zijn:

1°. tot het onder dak brengen van troepen, wegens gebrek aan localiteit in de garnizoenen;

2°. tot het onder dak brengen van troepen in vaste kampen, als: Oldebroek, *Harskamp*, Zeist en Bildtsche Duinen;

3°. tot het doen kampeeren van troepen tijdens de bataljons- en regiments-

oefeningen in de legerplaatsen bij Rijen, Zeist, Laren, Milligen, Haarlem, Ede, Assen en op de Kemperheide;

4°. als voren, tijdens verschillende oefeningen van de artillerie- en de genie-troepen;

5°. als voren, tijdens de veldoefeningen op groote schaal.

Om, wegens vorenomschreven doeleinden, in de behoefte te kunnen voorzien, zal aanvankelijk met eene uitbreiding van het bestaande tentmaterieel met 20 hoofdofficiersbuitententen, 1000 zestienmanstenten en 2000 draagbare tenten, waarvan de kosten ongeveer f 75 000 zullen bedragen, kunnen worden volstaan.

In de voor 1905 meer aangevraagde gelden is het bedrag van f 10 000 (f 2800 is bestemd tot aanschaffing van veldflesschen) in de aangehaalde Nota betreffende de uitgaven voor de landweer bedoeld, niet begrepen.

Genoemd bedrag was reeds begrepen in de voor het jaar 1904 wegens aanschaffing van tentmaterieel meer aangevraagde som van f 13 500, welke ook is vervat in het voor 1905 geraamde bedrag. Voor dit doel is dus thans meer aangevraagd dan in de jaren voorafgaande aan 1904 f 37 000. Naar dien maatstaf zal bovengenoemde hoeveelheid tentmaterieel in twee jaren kunnen verkregen worden.

Daarna zal evenwel moeten worden voortgegaan met den aanmaak van tenten wegens de grootere sterkte van de lichten miliciens die in de toekomst voor herhalingsoefeningen onder de wapenen zullen komen, doch het is thans moeilijk te zeggen hoe groot de voorraad tentmaterieel zal moeten zijn, als de Militiewet 1901 en de Landweernet geheel in werking zijn getreden. De noodige gegevens daaromtrent zullen geleidelijk moeten worden verkregen.

XVDE AFDEELING.

Verbetering van de positie der Rijkswerklieden.

Met verwijzing naar zijn antwoord op het gestelde ad § 21, meent de ondergeteekende, ten aanzien van het hier opgemerkte, te moeten mededeelen, dat hij nimmer in gebreke is gebleven, om aan bepaalde misstanden, ook bij de artillerie-inrichtingen, waar deze te zijner kennis kwamen, indien dit mogelijk was, een einde te maken, en zulks onafhankelijk van het stadium, waarin de herziening van het werklieden-reglement verkeerde.

Onder die misstanden mag echter geenszins worden gerekend de bestaande regeling omtrent vervoer van Rijkswegen van tot de genoemde, aan de Hembrug gevestigde, inrichtingen behoorend personeel. Zooals door den ondergeteekende reeds op bladz. 55 van de Memorie van Antwoord, betreffende de Oorlogsbegroting van 1904, en later bij het mondeling debat op 21 December 1903 is aangetoond, bestond er wel degelijk gegronde aanleiding voor de indertijd getroffen regeling. Deze aanleiding is o.a. ontleend aan het belang van den dienst, hetwelk door den ondergeteekende evenmin mag worden uit het oog verloren als bijv. dat der werklieden.

Afgezien nu van de omstandigheid, dat het prijsgeven van het dienstbelang uit zijn aard bezwaren zou scheppen, welke geenszins denkbeeldig zijn, dient de aandacht gevestigd te blijven op het niet te loochenen feit, dat van dat prijsgeven buitendien eene meerdere uitgave van eenige duizenden guldens per jaar het gevolg zou wezen.

Met het oog op deze omstandigheid wordt op dit oogenblik eene proef genomen met vervoer, gedurende de 5 wintermaanden, per stoomboot van Zaandam naar Hembrug en terug, ten einde na te gaan, in hoeverre dit al dan niet tot bezwaren aanleiding geeft. Voldoet dit vervoer, hetgeen te verwachten is, dan zal het mogelijk zijn, om, zonder verhooging van kosten voor het Rijk, niet alleen de te Zaandam, maar ook de te Amsterdam wonende ambtenaren, onderofficieren en werklieden te vervoeren van af 1 November tot 1 April, en kan dan zonder meerdere uitgaven in dien zin worden besloten, voor zooverre nadere overweging zal aantoonen dat daartegen uit anderen hoofde geen bezwaar bestaat.

Voor zieke Rijkswerklieden gelden bepalingen, welke, wat mildheid betreft, de vergelijking met andere groote fabrieken kunnen doorstaan.

Na langdurige ziekte moet volgens de in het betrekkelijk reglement gestelde of te stellen regelen, ontslag volgen, hetzij met, hetzij zonder pensioen, al naarmate de betrokken werkman daarop krachtens de wet al dan niet aanspraak heeft.

Het is ondergeteekende niet duidelijk, wat men zou wenschen dat in het bijzonder voor lijdens aan tuberculose zou moeten worden gedaan, aangezien toch deze ziekte, als oorzaak van ontslag, niet uit een ander oogpunt moet worden beschouwd, dan elke andere ziekte, welke ongeschiktheid voor den dienst medebrengt en niet in en door den dienst is ontstaan.

In verband met het bepaalde in art. 2a der wet van den 18den Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 109), zooals die laatstelijk gewijzigd is bij de wet van 11 Juli 1904 (*Staatsblad* n°. 134) is eene regeling getroffen in dier voege, dat werklieden, die ter zake van ouderdom aanspraak op pensioen hebben, ontslagen worden met ingang van den 1sten April van het jaar, *volgens op dat* waarin zij den 60-jarigen leeftijd hebben bereikt.

Slechts om zeer bijzondere redenen wordt van die regeling afgeweken.

Deze regeling stemt in hoofdzaak overeen met de van de zijde der werklieden kenbaar gemaakte wenschen.

Reeds uit het feit, dat het ontslag eerst wordt gegeven met ingang van den 1sten April van het jaar *volgens op dat*, waarin de 60-jarige leeftijd is bereikt, moge blijken, dat er geen sprake van is, dat er met groote gestrengheid op wordt gelet, dat de werklieden ontslag krijgen *op* 60-jarigen leeftijd.

In verband met de aan de hier behandelde opmerking toegevoegde zinsnede: „Ook al zouden zij later wegens langdurigen dienstdienst aanspraak hebben kunnen maken op eene gouden medaille en f 100 moge het volgende dienen:

Sedert de invoering van bovenbedoelde regeling is van slechts twee werklieden der artillerie-inrichtingen een verzoek ingekomen om uitstel van ontslag. Bijzondere redenen tot inwilliging van die verzoeken was niet aanwezig.

Een dier werklieden zal op 1 April 1905 (datum van ontslag) niet meer dan 20 dienstjaren tellen als werkman, zoodat hij ten deze feitelijk buiten beschouwing kan blijven. Toch mag niet onvermeld blijven, dat hij een militair pensioen geniet van f 432, zoodat zijne inkomsten bij nadere pensionneering ruim f 600 per jaar zullen bedragen. De ander die op 1 April 1905 62 ½ jaar oud zal zijn, zou op 2 Januari 1906 voor toekenning der gouden medaille met daaraan verbonden gratificatie van f 100 in aanmerking komen. Bij de afwijzing van diens verzoek is uit dien hoofde dadelijk overwogen, om hem in dit bijzonder geval en voor zoover daartoe termen aanwezig blijven, bij het verlaten van den dienst — welke door zijn aanblijven niet zou worden gebaat — op zoodanige wijze te gemoet te komen, dat de reden, waarop zijn verzoek om langer te mogen in dienst blijven is gegrond — nl. het erlangen der gouden medaille met f 100 — als vervallen zal kunnen worden beschouwd.

Wegens de bijzondere omstandigheden, welke zich in 1903 hebben voorgedaan, werd, bij Koninklijk besluit, eene loonregeling vastgesteld voor de tot de inrichtingen van de landmacht behoorende op daggeld of uurloon in dienst gestelde personen, die in het jaar 1903 krachtens art. 110 der Militiewet 1901 of voor herhalingsoefeningen onder de wapenen zijn geweest, over den tijd gedurende welken zij uit dien hoofde niet bij de betrokken inrichting werkzaam waren.

Overigens maakt eene definitieve regeling van de financieele positie der Rijkswerklieden, die voor herhalingsoefeningen onder de wapenen worden geroepen — in den geest zooals dit voor de burgerlijke ambtenaren is geregeld bij Koninklijk besluit van 3 Mei 1904 (*Staatsblad* n°. 103) — bij ondergeteekende sinds eenigen tijd een punt van overweging uit.

Aangezien echter bij eene zoodanige regeling niet alleen het Departement van Oorlog betrokken is en het wenschelijk moet worden geacht ook ten aanzien van deze aangelegenheid voor allen zooveel mogelijk overeenkomstige maatregelen te treffen, is voorafgaand overleg met andere Departementen onvermijdelijk. Dit overleg is nog niet afgelopen.

Dat de werklieden door de invoering van de ongevalverzekering van minder goede conditie zijn geworden is toch zeker allerminst aan den ondergeteekende te wijten, die zijnerzijds, na het in werking treden der betrek-

kelijke wet, het Koninklijk besluit van 28 Januari n°. 36 heeft uitgelokt, waarbij de Minister van Oorlog gemachtigd wordt voor de werklieden en mindere geëmployeerden bij de verschillende, onder het Departement van Oorlog ressorteerende, inrichtingen, het geldelijk bedrag van de uitkeeringen krachtens de Ongevallenwet 1901, en eventueel krachtens de Beroepswet, naar gelang van omstandigheden en tot door dien Minister vast te stellen bedragen, aan te vullen door toekenning van een zeker aantal uren loon, respectievelijk van geheel of gedeeltelijk daggeld. Hierdoor ontvangen bedoelde personen nooit minder dan vóór de invoering der Ongevallenwet bij reglement was vastgesteld.

Hetgeen van Rijkswege wordt bijgedragen, boven de door de Rijksverzekeringsbank toe te kennen schadeloosstelling, wordt op de gebruikelijke wijze elke week uitbetaald en de vraag, of daarbij te gelijk een voorschot ware te verstrekken op de schadeloosstelling van de Bank, is reeds dikwijls overwogen, doch tot nu toe op bezwaren afgestuit. Intusschen verklaart de ondergeteekende zich bereid, nogmaals te doen nagaan, in hoeverre het mogelijk is in bedoelden zin eene regeling te treffen.

Verbetering van de positie der schrijvers aan de artillerie-inrichtingen.

De verbetering van de positie der schrijvers bij de artillerie-inrichtingen maakt inderdaad sinds geruimen tijd een punt van overweging uit.

Zoodanige positie-verbetering houdt echter noodwendig verband met de mede in overweging zijnde herziening van de bestaande regeling, betreffende het burger opzichtvoerend personeel van voormelde inrichtingen, terwijl laatsbedoelde herziening op hare beurt ten nauwste samenhangt met de hierboven, in § 21, bedoelde nieuwe loonregeling.

De ondergeteekende kan echter reeds nu mededeelen, dat eene afdoende verbetering in de bezoldiging van het burgerlijk personeel, alléén van de artillerie-inrichtingen, jaarlijks eene beduidende uitgave zou vorderen.

Aanschaffing van revolvers.

Art. 123. Inderdaad heeft bij de raming van dit artikel de bedoeling voorgezet, om de hier aanbevolen handelwijze te volgen. Dat voornemen was wellicht duidelijker aan den dag getreden, indien in de Memorie van Toelichting was gesproken van eene grootere behoefte aan „vuistvuurwapenen”. Van invloed op de noodzakelijkheid, om het ten deze bedoelde hogere bedrag aan te vragen, is de uitslag van het onderzoek van zelfaadpistolen evenwel niet, omdat, indien de beproeving van deze wapenen een negatief resultaat mocht opleveren — hetgeen echter niet waarschijnlijk is — revolvers zullen moeten worden aangeschaft.

XVIIDE AFDEELING.

Bouwen door de genie.

De klacht over de duurte van het bouwen door de genie werd herhaalde malen geuit en de noodige verklaring ter zake werd door ondergeteekende reeds gegeven in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting over het dienstjaar 1902 (Gedrukte Stukken 1901—1902, 2, n°. 21, bladz. 22).

Dat de door de genie gevolgde werkwijze duurder is dan bij den zoogenaamden revolutiebouw wordt voorzeker erkend, doch die werkwijze is niet duurder dan in het algemeen voor dergelijke bouwwerken wordt gevolgd.

Bij die werkwijze wordt echter wel rekening gehouden met de aan materialen en werk te stellen eischen in verband met den aard en het doel van het bouwwerk.

Bij den bouw en de inrichting van de nieuwe kazernes wordt weelde vermeden. Aan enkele lokalen, bij voorbeeld cantines, legt men, met het oog op de bestemming, wat meer ten koste, doch overigens worden de lokalen zoo eenvoudig mogelijk ingericht en wordt daarbij in hoofdzaak gelet op het verkrijgen van luchtige, goed verlichte en zindelijke kamers, voorzien van de hoogst noodige meubelen.

Voor wat het uitwendige van de gebouwen betreft wordt getracht, met de

geringste middelen te bereiken, dat geen misstand wordt gevormd in de omgeving waarin de gebouwen worden geplaatst.

Voor afsluiting van den publieken weg is het maken van hekken somtijds bepaald noodig. Uit den aard der zaak moeten die hekken van degelijke samenstelling zijn, doch overigens wordt daarvoor de meest mogelijke zuinigheid betracht.

Waar zulks van pas is worden gebouwen aan elkander geplaatst of met verdiepingen gebouwd; de financieele invloed daarvan moet echter niet te hoog worden geschat.

Het bedrag van f 44 970 voor verwerk uitgetrokken, is bestemd voor het vernieuwen van binnen- en buitenverwerk van verschillende militaire gebouwen en werken e. a.

Voor eene juiste beoordeeling van dezen post zij opgemerkt, dat voor alle thans bestaande militaire gebouwen en werken e. a. te zamen, globaal geschat omstreeks 1 800 000 M². verwerk valt te onderhouden.

Wordt daarbij in aanmerking genomen, dat met de voor 1905 uitgetrokken som slechts ongeveer $\frac{1}{10}$ van de geheel te onderhouden oppervlakte is te vernieuwen, dan is die hooge som van f 44 970 voor dat jaar niet buitengewoon hoog en zal het bedrag in volgende jaren zelfs nog eenigszins vermeerderen, in verhouding tot de toename van de te onderhouden oppervlakte.

Kazernes te 's-Gravenhage.

Voor zooverre den ondergeteekende bekend, bestaat er geen kans en acht hij het zelfs niet mogelijk, dat de Haagsche kazernes, zonder geldelijk bezwaar voor de schalkist, naar den buitenkant van de gemeente zouden kunnen worden verplaatst.

Voor het Departement van Oorlog bestaat er, ook daarom, geen aanleiding, ten aanzien van zulk eene verplaatsing, het initiatief te nemen, gelijk reeds is vermeld in de Memorie van Antwoord betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1904 (Gedrukte Stukken 1903—1904, 2, n°. 21, bladz. 64) en nog nader werd toegelicht door den ondergeteekende bij de mondelinge behandeling van 21 December 1903 (*Handelingen* 1903—1904, bladz. 1117).

Opening van onderhandelingen zou dan ook moeten uitgaan van de gemeente 's-Gravenhage, die grootendeels eigenares is van de terreinen met de daarop staande militaire gebouwen.

Deze zijn bij den Staat kosteloos in gebruik tot tijd en wijle een en ander voor militaire doeleinden niet meer noodig is, als wanneer de betrokken gemeente er de beschikking over verkrijgt.

Eenig voorstel ter zake is evenwel van die gemeente bij den ondergeteekende niet ingekomen.

Artilleriepark bij Arnhem.

De verplaatsing van het artilleriepark bij Arnhem naar een ander terrein wil de ondergeteekende wel in nadere overweging nemen; uit den aard der zaak kan hieromtrent echter nog geenerlei toezegging worden gedaan.

Exercitieveld te Groningen.

Dat de gemeente Groningen weinig medewerking van het Rijk zou onder vinden bij haar streven om het exercitieveld aan de Bloemstraat aldaar in eigendom te verkrijgen, kan niet toegegeven worden.

Ook de ondergeteekende zou zeer gaarne eene regeling tot stand zien komen, waardoor en de belangen van het Rijk en de belangen der gemeente gebaat zouden worden.

Daartoe echter is de medewerking van het gemeentebestuur van Groningen een vereischte.

In vele gevallen wordt het verkrijgen van geschikte exercitieterreinen op niet te groote afstanden van de garnizoensplaatsen ten zeerste bemoeijkt, doordat de betrokken eigenaren ongenegen zijn hunne eigendommen te verkoopen of doordat voor den verkoop te groote financieele eischen worden gesteld.

Daarentegen is meermalen eene goede oplossing voor het verkrijgen van die terreinen tot stand gekomen, doordat de betrokken gemeentebesturen

daarvoor hunne tusschenkomst verleenden. Meerdere bekendheid met plaatselijke toestanden en de vanzelf sprekende, meerdere invloed, dien zij kunnen uitoefenen, maken voor hen het overwinnen van moeilijkheden dikwerf gemakkelijker. Dat een gemeentebestuur daartoe zijne medewerking verleent, wordt, met het oog op de voordeelen aan het hebben van garnizoen voor eene gemeente verbonden, geenszins een overdreven eisch geacht en te meer kan die medewerking worden geëischt wanneer zij niet alleen in het belang van het Rijk is, maar wanneer daarbij ook gemeentebelangen zijn betrokken.

Voor het garnizoen te Groningen is het van groot belang, dat de beschikking wordt verkregen over een nieuw exercitieterrein op niet te grooten afstand van de kom der gemeente. Reeds sedert geruimen tijd is ten deze een onderzoek ingesteld, en bij de ter zake gevoerde onderhandelingen is gebleken, dat alleen door tusschenkomst van de gemeente Groningen wellicht eene voor het Rijk aannemelijke oplossing zal zijn te verkrijgen. Voor genoemde gemeente is het daartegenover van belang, dat zij in het bezit komt van het bestaande exercitieveld aan de Bloemstraat.

Ondergeteekende moet dan ook blijven vasthouden aan den eisch, dat de gemeente Groningen, in ruil voor het exercitieterrein aan de Bloemstraat, een oefeningsterrein beschikbaar zal stellen, dat aan billijke eischen voldoet.

Lighal bij het militaire hospitaal te Breda.

De bedoelde lighal, eigenlijk niet meer dan een abri tegen regen en te fellen zonneschijn, is bestemd voor reconvalescenten van alle ziekten en gebreken, wier volkomen herstel door geregeld verblijf in de open lucht bespoedigd wordt.

Verhooging van artikel 138.

Tot vermeerdering der veiligheid is het alsnog dringend noodig gebleken, eenige verbeteringen aan te brengen aan de schietbanen te Hoorn en te Middelburg, zoomede aan die op het Laarderhoog bij Laren.

De kosten dezer verbeteringen worden geraamd op f 10 410, met welk bedrag, bij de nevenstaande Nota van Wijzigingen, wordt voorgesteld, artikel 138 te verhoogen.

XVIII^{DE} AFDEELING.

Studiereizen.

In het loopende jaar zijn de volgende studiereizen gemaakt: door een officier ter bestudeering van de inrichting van artillerie-schietkampen in België, Zwitserland en Oostenrijk; door een officier ter bestudeering van de oefening en africhting der cavalerie in Zwitserland; door een officier, om de kaderopleiding en de oefening der infanterie in Zweden na te gaan; door een officier, om studie te maken van het terrein der veldslagen in 1815 in België en dat van de veldslagen in 1870 in Frankrijk.

Uit het hier gegeven overzicht blijkt, dat rekening is gehouden met de wenken, waarvan hier ter plaatse in het Voorloopig Verslag sprake is.

Ten aanzien van de eventueel in 1905 te verstrekken opdrachten voor studiereizen, stelt de ondergeteekende zich voor, op den ingeslagen weg voort te gaan. Hij dient hierbij rekening te houden met de voorstellen, dienaangaande door de inspecteurs der verschillende wapens en chefs van dienstvakken te doen, en de eventuele medewerking en bereidwilligheid der buitenlandsche Mogendheden, op wier gebied de studiereizen gedaan worden.

Negatieve omschrijving.

Art. 149. Ter beantwoording van de hier gedane vraag wordt medegedeeld, dat uit dezen post moet worden bestreden de vergoeding wegens reis- en verblijfkosten voor het verrichten van dienstreizen van algemeenen aard.

Daartoe kunnen onder andere worden geacht te behooren, reizen wegens: verplaatsingen en detacheringen; het houden van inspectiën; het afhalen van gelden; het deelnemen aan tactische- en belegeringsoefeningen op de kaart; het deelnemen aan wedstrijden; het deelnemen aan lessen in het paardrijden; het verrichten van studiereizen; het opnemen van kassen; het houden

van oefeningen met schutterijen; het houden van garnizoensinformatiën; het afhalen en wegbrengen van lotelingen; het houden van dienstbesprekingen.

Onvoldoende toelichting.

Art. 150. In vorige jaren was het bedrag noodig voor het onderwerp in het artikel omschreven, te laag geraamd.

Ten einde de te doene uitgaven meer in overeenstemming te brengen met de werkelijkheid, wordt eene verhooging van f 20,000 aangevraagd. Daardoor is ook gehandeld in overeenstemming met het gestelde aan het slot van het Verslag van de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal betrekkelijk het wetsontwerp tot nadere wijziging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1902 (Zitting 1903—1904, Gedrukte Stukken 84, n°. 5).

Het aangevraagde bedrag is noodig voor het vervoer van detachementen, alleen reizende militairen, goederen en materieel over spoor- en tramwegen, met stoombooten en diverse andere middelen van vervoer.

Eene specificatie van de bedragen, welke voor elk onderwerp worden vereischt, kan moeilijk worden gegeven.

Spoorweg-brigade.

Art. 151. De exploitatie-compagnie van de spoorwegafdeeling van het regiment genietroepen zal, behalve uit het reeds tot dat regiment behorende personeel, bestaan uit dienstplichtigen en uit vrijwillig personeel, dat niet dienstplichtig is.

Voor de dienstplichtigen, die dus — voor zoover zij kosten veroorzaken — reeds uit anderen hoofde in de begrooting vermeld zijn, behoeft thans geen afzonderlijk bedrag te worden uitgetrokken.

Het vrijwillig personeel zal jaarlijks een zekere premie ontvangen. Het totaal dier premiën is natuurlijk afhankelijk van het aantal in de verschillende functiën benoedigde ambtenaren, en zulks in verband met het te exploiteeren net. Omtrent een en ander is nog niet tot eene vaste overeenstemming gekomen met het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid en met de hierbij betrokken spoorwegmaatschappijen. Eene raming dier kosten is dan ook op deugdelijke gronden nog niet te maken.

Aangezien verder ook zal moeten worden uitgemaakt, of, en zoo ja welk deel dier kosten zal zijn te dragen door die Spoorwegmaatschappijen, voor zoover zij ten deze als belanghebbende moeten worden beschouwd, is op deze begrooting geen afzonderlijk bedrag uitgetrokken voor wat men gewoonlijk de „Spoorwegbrigade” noemt. Mocht het in het komende dienstjaar alsnog noodig blijken, dan zal daarvoor een afzonderlijk krediet worden aangevraagd.

XIXDE AFDEELING.

Vermindering van een artikel.

Art. 157. Nadat het hoofdbestuur der vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland” zijne instemming had betuigd met het dezerzijds geopperde denkbeeld, om de jaarlijksche collecte achterwege te laten, waarvan het gemis in 1905 geheel zou worden gecompenseerd, indien het Rijkssubsidie op f 15 000 bepaald bleef, werd dit bedrag bij de ontwerp-begrooting aangevraagd.

Sedert is in de op 5 September jl. gehouden algemeene vergadering van genoemde vereeniging besloten, dit jaar de collecte niet te houden en voorts, met het oog op het batig saldo der rekening over 1903/4 en het steeds afnemend aantal der oud-strijders, voor het jaar 1905 slechts een subsidie van f 10 000 aan te vragen. Het bedrag van de ondersteuning behoeft daardoor geen vermindering te ondergaan.

Het uitgetrokken bedrag van f 15 000 wordt dientengevolge bij de Nota van Wijziging, tot f 10 000 teruggebracht.

Nieuw artikel.

Art. 164 bis. Voor bureel- en administratiekosten van raden van onderzoek werd in een aantal achtereenvolgende begrootingen (in die voor 1904 onder artikel 67) een bedrag van f 100 uitgetrokken. Ook bij het ontwerpen van de begrootingswet voor 1905 werd deze post onder de Xde afdeeling (administratiekosten) overgenomen.

Met het oog op de vele en uiteenlopende uitgaven, die onder de werking der Bevorderingswet voor de landmacht 1902 uit de werkzaamheden dezer raden kunnen voortvloeien, is het wenschelijk, in de begrooting een artikel op te nemen, waaruit de verdere kosten kunnen worden bestreden.

Daarbij dient dan tevens te worden voorzien in de uitgaven van de raden van appel en in de kosten van herziening, mede in art. 69 van gemelde Bevorderingswet bedoeld, en waarvan in het bestaande artikel geen melding wordt gemaakt.

Bij de nevensgevoegde Nota van Wijziging wordt, te dien einde, aan de begrooting een nieuw artikel, 164 *bis*, toegevoegd, waarop voorloopig een bedrag van f 1000 wordt uitgetrokken.

Het artikel wordt tevens begrepen onder die, waarop ingevolge het eerste lid van artikel 2 der begrotingswet uit den post voor onvoorziene uitgaven kan worden overgeschreven.

Het ligt in de bedoeling, in volgende begrootingen den post voor bureel- en administratiekosten, die thans onder art. 67 afzonderlijk voorkomt, te doen vervallen. Voor het oogenblik zou die maatregel het verspringen van een groot aantal artikelen ten gevolge hebben, hetgeen ongewenscht voorkomt.

*Kosten voor het Departement van Oorlog voortvloeiende uit de
Ongevallenwet 1901.*

Art. 165. Dat te eeniger tijd in eene der inrichtingen van de landmacht een ongeval van ernstigen aard kan voorkomen, ten gevolge waarvan een aanzienlijk bedrag aan vergoedingen zou moeten worden uitgekeerd, is natuurlijk mogelijk, doch, gelet op de ervaring, is de kans daarop, ten gevolge van de voorzorgsmaatregelen welke genomen worden, en van het voortdurend toezicht, uiterst gering.

De vrees voor een dergelijk ongeval behoeft dus, naar de meening van den ondergeteekende, geen grond op te leveren om het stelsel van het dragen van eigen risico ten aanzien van de ongevallenverzekering te laten varen.

Uit de tot nu toe opgedane ondervinding, wat de cijfers betreft, blijkt wijders, dat de kosten uit de Ongevallenwet bij het dragen van eigen risico voor het Departement van Oorlog voortvloeiende, over het jaar 1903 aanzienlijk minder hebben bedragen, dan, wanneer dat stelsel niet was gevolgd, het geval zou zijn geweest.

Met verscheidene andere leden is hij dan ook van meening, dat de ten deze thans gevolgde regeling moet worden bestendigd.

XXSTE AFDEELING.

Slechts enkele weken vóór dat het in het Voorloopig Verslag bedoelde adres van de vereeniging „Prins Hendrik der Nederlanden” vanwege Hare Majesteit de Koningin aan de Departementen van Oorlog, Marine en Koloniën werd gerenvoeyerd, was een request van ongeveer dezelfde strekking, ingediend door het bestuur der vereeniging onder de zinspreuk „Moed, beleid en trouw”, vanwege Hare Majesteit bij het Departement van Oorlog ingekomen. Omtrent dit laatstbedoelde request werd door den ondergeteekende in schriftelijk overleg getreden met zijne ambtgenooten voor Marine en Koloniën, en in afwachting van den uitslag van bedoeld overleg, kon het hooger genoemd adres van de vereeniging „Prins Hendrik der Nederlanden”, hetwelk, als gezegd, van ongeveer dezelfde strekking was, voorloopig buiten beslissing blijven. Wat nu betreft het aangeduide overleg moet de ondergeteekende er op wijzen, dat omtrent een der voornaamste punten van de aan de orde zijnde aangelegenheid, nl. eene eventueele wijziging van de wet van 22 April 1864 (*Staatsblad* n°. 33), nog geen overeenstemming van gevoelen tusschen de betrokken Ministers bestaat, en dat alsnu in overweging is het denkbeeld, om de zaak tot een onderwerp van gezamenlijke studie te maken tusschen een drietal ambtenaren van de betrokken Departementen.

Verhooging van een artikel.

Art. 175. Na het opmaken van de ontwerp-begrooting moest, ten gevolge van de opheffing der geschutgieterij, te rekenen van 1 September 1904, wachtgeld worden toegelegd aan den gewezen portier bij die inrichting. Met het

jaarlijksch bedrag van dat wachtgeld, ad f 325, wordt de voor 1905 op dit artikel aangevraagde som alsnog bij de Nota van Wijzigingen verhoogd.

XXISTE AFDEELING.

Overgang van het wapen der marechaussee naar het Departement van Justitie.

Tegen het ontnemen van het militair karakter aan het wapen der marechaussee bestaan, zooals in het Voorloopig Verslag te recht wordt opgemerkt, overwegende bezwaren.

Een groot gedeelte van de deugdzaamheid van het korps ligt juist in dat militair karakter. De militaire tucht geeft de zekerheid, dat de gegeven orders en opdrachten, zoowel van de militaire als van de justitieele autoriteiten, alsmede de voorgeschreven diensten, stipt, onverwijld en zonder aanzien van personen uitgevoerd zullen worden. Anderzijds kan bij het leger de marechaussee in oorlogstijd niet gemist worden.

Dat de militair-hierarchische verhoudingen bij het wapen aanleiding geven tot eigenaardige moeilijkheden, daarvan is den ondergeteekende niets gebleken.

Gehalte van het personeel der marechaussee.

Over het gehalte van het personeel valt in het geheel niet te klagen. De wijze, waarop het gerecruteerd wordt geeft daarvoor waarborgen.

Alvorens een militair op de lijst van aspiranten voor het wapen te plaatsen, worden omtrent hem bij de militaire en als hij niet meer in dienst is ook bij de burgerlijke autoriteiten inlichtingen ingewonnen. Hij wordt niet op de bedoelde lijst geplaatst, indien de inlichtingen niet in alle opzichten gunstig zijn, terwijl uit de sollicitanten, bij voorkomende vacatures, nog steeds de beste worden genomen.

Het geval, dat er onder de jonge manschappen gevonden worden, die, eenmaal bij het wapen ingedeeld, daarvoor minder geschikt blijken te zijn, hetzij door gebrek aan aanleg voor den dienst, hetzij door minder gewenschte karaktereigenschappen, doet zich dan ook zelden voor. Zoo werden dit jaar slechts drie marechaussees wegens ongeschiktheid voor den dienst (art. 12 van het Koninklijk besluit dd. 14 October 1851 n°. 29) verwijderd en geen enkele wegens berispelijk gedrag.

Mede pleit voor het gehalte van het personeel, dat het aantal opgelegde disciplinaire straffen gering kan genoemd worden, terwijl het gedurende dit jaar slechts eenmaal is voorgekomen, dat een militair van het wapen voor den krijgstraad heeft terechtstaan en veroordeeld is geworden wegens mishandeling; een feit, waartoe hij door het tegen hem gepleegd verzet gebracht was.

Het wordt dan ook niet noodig geacht maatregelen tot het verkrijgen van beter personeel te nemen.

Cursussen ter opleiding van de marechaussees.

De marechaussees worden bij aankomst bij het wapen geplaatst bij de brigades in de standplaatsen van de divisie-commandanten. Zij blijven daar eenige maanden, worden in den beginne theoretisch en practisch in hun nieuwen werkkring geoefend.

Zoodra zij zoodanigen graad van bedrevenheid hebben verkregen, dat zij de diensten als jongste marechaussee mede kunnen verrichten, gaan zij naar de buitenbrigades.

Gedurende de wintermaanden genieten de jonge marechaussees, alsmede de oudere, die daartoe in de termen vallen en in de gelegenheid zijn, lager onderwijs van een burgeronderwijzer, tweemaal in de week en 's avonds.

Nimmer wordt er personeel, ter bijwoning dier cursussen, aan den dienst onttrokken. Wanneer daartoe door de divisie-commandanten personeel op hoofdplaatsen wordt gedetacheerd, wordt dit in zijne standplaats tijdelijk vervangen door ervaren personeel.

Het streven bestaat de grensbrigades steeds op volledige sterkte te houden.

Het onderricht in wetten, wettelijke voorschriften en dienstreglementen wordt feitelijk op elke brigade gedurende het geheele jaar gegeven.

Kennis van wetten en wettelijke voorschriften.

De marechaussees worden tot nu toe niet in het bezit gesteld van een exemplaar van nieuwe en gewijzigde wetten en wettelijke voorschriften.

De brigade-commandanten zijn verplicht deze aan te schaffen uit eigen middelen. Nu de dienstvoorschriften aan alle marechaussees in 1903 kosteloos zijn verstrekt, zal in overweging worden genomen in hoeverre in het aanschaffen van evenbedoelde wetten en wettelijke voorschriften door het Rijk kan worden te gemoet gekomen.

Kennis van de taal van naburige landen.

Zoo mogelijk wordt rekening gehouden met bezit van eenige kennis van vreemde talen bij de aanwijzing van commandanten voor de grensbrigades. Wanneer daaraan behoefte bestaat, zal weder een cursus geopend worden voor het onderricht in vreemde talen, evenals zulks in 1896 en 1897 geschiedde.

Teruggaaf van uitschotten en kleine uitgaven.

De onderofficieren der marechaussee genieten vrijdom van briefport voor hunne briefwisseling over dienstzaken met de officieren van het wapen en de griffiers van de kantongerechten in de provincie en aangrenzende provinciën en de bezoldigde rijksveldwachters beneden den rang van inspecteur in het arrondissement, — welke vrijdom zoo noodig verder uitgebreid kan worden.

Klachten omtrent de teruggaaf van gedane uitschotten zijn door den ondergeteekende niet vernomen.

Voor het doen van kleine betalingen wordt nu reeds aan de brigade-commandanten een klein voorschot verstrekt.

XXIISTE AFDEELING.

Geweer van 6,5 m.M.

Het geweer van 6,5 m.M. voldoet uitmuntend, omdat het zeer juist schiet, gemakkelijk in de behandeling en stevig van samenstelling is.

Dat dit geweer ook in oorlogstijd goed zal voldoen wordt bevestigd door de uitkomsten, die daarmede in onze Oost-Indische bezittingen worden verkregen.

Dat steeds met 5 patronen te gelijk geladen moet worden is allerminst een nadeel, was zelfs eisch voor het in 1895 aangenomen geweer. Intusschen is met de mogelijkheid van sneller vuren en grooter munitieverbruik rekening gehouden door vermeerdering van den munitievoorraad bij den man van 94 tot 120 patronen.

De aanvulling van de munitie is in de practijk mogelijk, ook doordien de patronen van het 6,5 m.M. geweer kleiner zijn dan de vroegere en ook lichter (22,55 G. tegen 43 G.), waardoor in den patrooncaisson 23 040 patronen kunnen worden medegevoerd tegen 14 856 van het 11 m.M. geweer. Voorts worden in de compagnieskar voor het 6,5 m.M. geweer 5160 patronen medegevoerd, tegen 2000 voor het 11 m.M. geweer.

Kazernes te Utrecht en te Ede.

Art. 186. Terwijl de ondergeteekende in de Memorie van Toelichting op de ontwerp-begrooting 1905 bereids de *urgentie* van den bouw eener kazerne voor de genietroepen te Utrecht uiteenzette, moge te dien aanzien nog het navolgende worden aangeteekend.

In het Voorloopig Verslag wordt er onder § 10 op bladz. 14 bovenaan op gewezen, dat verbetering van de huisvesting van onderofficieren in de kazerne op den voorgrond moet staan, als een der ingrijpende maatregelen, om verbetering te brengen in het incompleet aan kader. Nu geldt zulks toch zeker mede ten aanzien van vrijwilligers, wanneer deze sedert jaren zoo hoogst gebrekkig gehuisvest zijn als met de geniesoldaten het geval is, wat dan ook door ondergeteekende in vermelde Memorie bereids werd opgemerkt. En de omstandigheid, dat bij het regiment genietroepen reeds in bedenkelijke mate zich een tekort aan vrijwilligers doet gevoelen, als gevolg waarvan ook eene goede kaderaanvulling reeds thans zeer bemoeilijkt wordt, wijst er wel op, dat ten opzichte van den onderwerpeliijken bouw, uitstel ten zeerste

te ontraden is. Trouwens dit zou onder meer ten gevolge hebben, dat dan niet tijdig de beschikking te verkrijgen zou zijn over het, voor uitbreiding van stalling c. a. benodigde terrein ten behoeve van het 1ste regiment veldartillerie, als gevolg van de reorganisatie van het leger.

Is uitstel ten deze dan ook niet wel mogelijk, zoo geldt dit mede ten aanzien van den bouw van de kazerne voor de bereden troepen te Ede, welke toch einde 1907 beschikbaar wezen moet, in verband met vorengenoemde reorganisatie.

Met het denkbeeld, om den bouw van één van beide kazernes tot na de voltooiing van de andere uit te stellen, als van verschillende zijden in overweging wordt gegeven, kan de ondergeteekende zich dan ook niet vereenigen.

Trouwens zou hij zich juist dan schuldig maken aan het hem, onder § 1 in het Voorloopig Verslag, gedane verwijt, als zou hij de ingediende begrooiting kunstmatig laag hebben gehouden door allerlei uitgaven, waarvan bij de Regeering vaststaat dat zij zullen moeten geschieden, voor korteren of langeren tijd uit te stellen.

Ten aanzien van het denkbeeld, om den bouw van het kazernement te Utrecht uit te stellen, omdat daar ter stede de quaestie van de omlegging van de spoorwegterreinen nog steeds hangende is, zij het navolgende opgemerkt.

Geenszins staat nog vast, dat die omlegging eenig verband zal kunnen houden met dien bouw, terwijl de enorme kosten, verbonden aan die omlegging, de uitvoering er van wel tot in eene verre toekomst zullen doen verschuiven; dit laatste te meer, gelet op de groote uitgaven, welke men zich getroost voor de eerst onlangs op het centraalstation te Utrecht tot stand gekomen tunnel en de binnenkort te maken onderdoorgang nabij dat station, ter vervanging van den overweg in den Leidschen straatweg.

Ondergeteekende zou zich dan ook allerminst verantwoord achten, om de aangevoerde reden uitstel te aanvaarden, aangezien dit dan zou moeten leiden tot een uitstel voor onbepaalden tijd, wat ondergeteekende niet wel vereenigbaar acht met de urgentie van den onderwerpeliijken bouw.

Niet zonder bevreemding heeft de ondergeteekende ontwaard, dat men gemeend heeft het in de Memorie van Toelichting onder letter *w* gevoerde betoog als „zonderling” te moeten qualificeeren. Gaarne zal hij echter ter vermijding van misverstand, dat betoog nog eenigszins toelichten.

In een dicht bevolkt land, als het onze, is het uiterst moeilijk, steeds te kunnen beschikken over de noodige oefeningsterreinen, zonder welke er natuurlijk van eene behoorlijke oefening van het leger geen sprake kan zijn. Verschillende oorzaken werken er toe mede, dat voortdurend minder terreinen voor het onderwerpeliijke doel in aanmerking komen; terwijl in de laatste jaren, als gevolg van de veranderde bewapening en vechtwijze, de aan een oefeningsterrein te stellen eischen aanmerkelijk hooger zijn geworden. De zorg voor behoorlijke oefeningsterreinen in de verschillende garnizoenen vereischt dan ook de voortdurende aandacht van den ondergeteekende.

Waar men nu, zooals te Ede het geval is, de hand heeft kunnen leggen op een oefeningsterrein, dat aan billijke eischen voldoet, kan het geen verwondering baren, dat van dit terrein zooveel mogelijk partij getrokken wordt, door aldaar ook bereden wapens in garnizoen te leggen; en zulks te meer omdat, ook om redenen van strategischen aard, het leggen van een groot garnizoen te Ede, waarin ook de bereden wapens in voldoende mate vertegenwoordigd zijn, zeer gewenscht te achten is.

De vraag of eene plaats als Ede niet te klein is voor een zoo groot garnizoen, als de ondergeteekende daar wenscht te leggen, kan ontkennend beantwoord worden.

De stellige verwachting toch wordt gekoesterd, dat Ede zich, wanneer het garnizoen aldaar gevestigd wordt, zoodanig zal uitbreiden, dat de geestelijke en stoffelijke belangen van het garnizoen voldoende gewaarborgd zullen zijn. De ondervinding, in dit opzicht te Amersfoort en te Assen opgedaan, geeft voor deze verwachting allen grond.

Bouw van twee stokerswoningen aan de Hembrug.

Met leedwezen heeft de ondergeteekende bespeurd, dat het ter zake gestelde in de Memorie van Toelichting de bedoeling niet juist weergaf en dus aanleiding moest geven tot misverstand. Het ligt geenszins in de bedoeling,

het geheele bedrag van f 10 200 te besteden voor den bouw van twee stokerswoningen.

Voor de beide woningen is gerekend op een bedrag van ruim f 6000; het overige gedeelte van de aangevraagde som zal besteed worden voor verbeteringen van ondergeschikt belang aan de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug.

Het ligt namelijk in de bedoeling, voor dat gedeelte eene verbetering te brengen in de gelegenheid voor de werklieden, om zich te wasschen; zekerheid kan hieromtrent echter nog niet worden gegeven, met het oog op andere voorzieningen, die wellicht meer noodzakelijk zullen blijken.

Bouw van woningen voor onderofficieren.

Terwijl de kosten voor den bouw van woningen voor gehuwde militairen immer een zeer gering onderdeel vormen van de waarde der overige kazerneering ter plaatse, kan er nimmer sprake van wezen, dat het, wegens dien bouw, later bezwaarlijk zou kunnen worden het garnizoen weg te nemen uit gemeenten, die als garnizoensplaatsen minder geschikt mochten blijken.

Bovendien zij er nog op gewezen, dat bij opheffing van een garnizoen, juist die woningen, geschikt als ze zijn ook voor burgergezinnen, hare waarde blijven behouden, wat ten aanzien van de overige militaire gebouwen slechts bij uitzondering het geval zal wezen.

Aanvulling en verhooging van artikel 186.

Het bestaande magazijn voor springmiddelen te Zutphen is geplaatst op een terrein, dat in de bebouwde kom der gemeente gelegen is.

Alhoewel geenerlei vrees bestaat voor een mogelijk onheil, moet toch erkend worden, dat deze toestand minder gewenscht is, en de ondergeteekende is dan ook van oordeel, dat er termen aanwezig zijn, om te geloof te komen aan het onlangs kenbaar gemaakte verlangen der omwonenden, om verandering in dezen toestand te brengen. Zulks kan geschieden door in het fort de Pol een magazijn voor springmiddelen te bouwen, waarvan de kosten geraamd worden op f 1520.

Het artikel moet daartoe aangevuld worden met den post: *i.z.* Bouwen van een magazijn voor springmiddelen in het fort de Pol f 1520.

Op bladz. 15 der Nota van Toelichting, betreffende de ontwerp-organisatie en garnizoensindeeling van het Nederlandsche leger werd medegedeeld, dat gaandeweg eenige uitbreiding van kazernement zal moeten plaats hebben in die garnizoenen, waar, door de vermeerdering van het aantal onder de wapenen komende manschappen, de logiesruimte beperkt is geworden, en dat daarbij dan tevens eenige wenschelijke verbeteringen in het logies zullen worden aangebracht.

Voor eene uitbreiding als boven bedoeld, komen thans in aanmerking de kazernementen te Gouda en te Delft.

Daartoe moet het artikel aangevuld worden met den post: *j.j.* Uitbreiden van de kazernementen te Gouda en te Delft f 4430.

Beide aanvullingen zijn opgenomen in de bij deze Memorie gevoegde Nota van Wijzigingen.

's-Gravenhage, 10 December 1904.

*De Minister van Staat,
Minister van Oorlog,
J. W. BERGANSIUS.*

BIJLAGE A VAN DE MEMORIE VAN ANTWOORD.

VOORSTEL.

Na overleg met de Algemeene Rekenkamer te bepalen, dat door de hoofd-administratiën der korpsen, bij de driemaandelijksche afrekeningen met 's Rijks schatkist, moet worden overlegd een rekening tot verantwoording van het verschil tusschen het bedrag dat het korps bij slot van het kwartaal aan het Rijk schuldig blijft en het saldo in de kassen van het korps.

TOELICHTING.

Volgens het verslag der Staatscommissie, benoemd ingevolge art. 6 der wet van 29 December 1898 (*Staatsblad* n°. 279), zal eene herhaling van onregelmatigheden, als vóór het jaar 1894 in de legeradministratie hebben plaats gehad, dan alleen onmogelijk zijn, wanneer aan de inwendige administratie der korpsen een einde wordt gemaakt en de korpsadministratie in haar geheel omvang wordt onderworpen aan het toezicht der Algemeene Rekenkamer. In de bestaande wettelijke bepalingen ziet de Staatscommissie geen waarborg, dat de plaats gehad hebbende onregelmatigheden niet meer zullen voorkomen. „Elke wettelijke regeling, hoe goed ook ingericht, hoe streng ook toegepast, is” — naar het oordeel der Staatscommissie — „onvoldoende, zoolang de inwendige administratie, die buiten het toezicht der Algemeene Rekenkamer valt, als zoodanig blijft bestaan.”¹⁾

Indien dit oordeel juist is, mist de wet van 29 December 1898 (*Staatsblad* n°. 279) haar doel. Door deze wet is het voorschotfonds voor aanschaffing en aanmaak van kleding opgeheven en worden de uitgaven voor kleding en uitrusting sedert 1 Januari 1900 in de Staatsbegrooting begrepen, dus aan het toezicht van de Algemeene Rekenkamer onderworpen. Dientengevolge mogen de korpsen geen gelden, aan het Rijk toebehoorende, meer ontvangen, beheeren of onder zich hebben, welke niet aan de Algemeene Rekenkamer worden verantwoord. Hierdoor is de gelegenheid weggenomen, om onregelmatigheden in de korpsadministratie, ingeval deze onvermijdelijk zijn, verborgen te houden. Met recht mag daarom worden betwijfeld, of herhaling van de plaats gehad hebbende onregelmatigheden nog denkbaar is. Het schijnt zelfs geoorloofd te betwijfelen, of de Staatscommissie, bij de verdere bewerking van haar verslag, hare op bladz. 27 vooropgezette meening daaromtrent heeft behouden. Op bladz. 168 luidt haar oordeel over de bestaande regeling reeds minder ongunstig. Daar wordt gezegd, dat de toestand nooit „geheel bevreemdend” worden zal, zoolang de inwendige administratie als zoodanig blijft bestaan en daarmede een deel van het beheer der korpsen aan het toezicht der Algemeene Rekenkamer onttrokken wordt, maar tevens wordt erkend, dat de toestand „veel verbeterd” is, doordat de voornaamste hoofden der inwendige administratie: de uitrusting- en reserverekening en de rekening met de centrale magazijnen²⁾ sedert 1900 daaruit vervallen zijn.

Op welke wijze de zoogenaamde inwendige administratie der korpsen ontstaat, is op bladz. 162 van het verslag door eenige voorbeelden verklaard. Vervolgens zijn op bladz. 183 en volgende alle rekeningen besproken, welke bij het sluiten van den dienst van het jaar 1899 in de inwendige administratie voorkwamen. Daarbij is tevens vermeld welke van die rekeningen, naar het gevoelen der Staatscommissie, zouden kunnen verdwijnen.

Zelfs indien geheel overeenkomstig de bedoeling van de Staatscommissie werd gehandeld, zouden sommige rekeningen van de inwendige administratie in stand moeten blijven, zooals die wegens betalingen voor rekening van andere Departementen van Algemeen Bestuur, en enkele andere, welke ontstaan door ontvangsten en betalingen ten behoeve of voor rekening van sommige militairen. Dit wordt op bladz. 189 en 190 erkend, en blijkt ook uit het ontwerp-model van een kwartaalrekening.³⁾ Hieruit volgt, dat het niet in de bedoeling der Staatscommissie heeft gelegen, de inwendige administratie geheel af te schaffen, maar de posten van ontvangst en van uitgaaf, waardoor de inwendige administratie ontstaat, te verantwoorden in dezelfde driemaandelijksche afrekening, waarin de ontvangsten en uitgaven worden verantwoord, welke betrekking hebben op het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting.

Duidelijk blijkt die bedoeling uit de volgende aanhaling, ontleend aan bladz. 182 en 183 van het verslag:

„Voor de boekhouding bij de korpsen worden aangehouden twee kasboeken, één voor het korps en één voor den secretaris van de hoofdadministratie of

¹⁾ Verslag, bladz. 27.

²⁾ Het totaal der saldo's van deze beide rekeningen, c. q. vermeerderd met het geldelijk saldo van het voorschotfonds, was het bedrag, dat de korpsen bij slot van een dienstjaar wegens niet verantwoorde voorschotten aan het Rijk schuldig bleven. Sedert het jaar 1900 sluiten de jaarlijksche eindafrekeningen der korpsen met quitte rekening.

³⁾ Bijlage L 1 van het Verslag.

den raad van administratie, een rekeningboek met diversen en eenige registers voor verschillende aantekeningen.

„In die *boekhouding* worden geen ingrijpende veranderingen noodig geacht. „Hoofdzaak is hier de *verantwoording*, die, gelijk reeds beschreven is, uit twee deelen bestaat: 1°. de afrekening met 's Rijks schatkist; 2°. de inwendige verantwoording.

„De inwendige administratie moet, zooals reeds is opgemerkt, als zoodanig verdwijnen en daartoe kan men geraken door de afrekening met 's Rijks schatkist en de inwendige verantwoording. *voor zoover de daarin voorkomende rekeningen niet kunnen vervallen*, te combineeren tot één kwartaalafrekening, waarin het afrekeningsaldo tevens het kassaldo zal zijn; m. a. w., al de ontvangsten en uitgaven, die door de korpsadministratie gedaan worden, moeten zijn samengevat in één rekening, uitsluitend met het Rijk.”

Op den voorgrond stellende, dat het Departement van Oorlog er geen bedenking hoegenaamd tegen kan hebben de Algemeene Rekenkamer in de gelegenheid te stellen, haar onderzoek uit te breiden tot de posten van ontvangst en van uitgaaf, welke in de rekeningen van de inwendige administratie der korpsen worden geboekt, rijst de vraag, of het uit een comptabel oogpunt aanbeveling verdient, overeenkomstig het voorstel der Staatscommissie, de driemaandelijksche afrekeningen der korpsen met 's Rijks schatkist te vervangen door *kasrekeningen*.

Op grond van navermelde overwegingen, schijnt die vraag ontkennend beantwoord te moeten worden.

Tot het doen van betalingen ontvangen de korpsen ter nadere verantwoording voorschotten uit 's Rijks schatkist, ingevolge art. 33 der wet van 5 October 1841 (*Staatsblad* n°. 40). Aan het verstrekken van die voorschotten moet voorafgaan kredietopening, met voorkennis van de Algemeene Rekenkamer (art. 26). Om kredieten te kunnen *openen*, moeten kredieten beschikbaar zijn.

De beschikbaarstelling geschiedt door de Staatsbegrooting. De voorschotten welke de korpsen ontvangen, moeten dus beperkt blijven tot de sommen, welke op de artikelen van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting zijn toegestaan en daarna zijn afgezonderd voor uitgaven, welke aan latere vereevening worden onderworpen. Niettemin moeten de voorschotten gedeeltelijk worden aangewend tot het doen van betalingen, voor rekening van andere Departementen van Algemeen Bestuur. Die betalingen worden eerst in een kwartaal, volgende op dat der betaling, door de betrokken Departementen gerestitueerd. Moeten uit de korpskassen betalingen worden gedaan voor *materieele* behoeften ten dienste van andere Departementen, bij voorbeeld voor aanschaffing en bereiding van geneesmiddelen en geneeskundige behoeften voor het leger in Oost-Indië, dan mogen de daarvoor uitgegeven sommen niet rechtstreeks aan de korpsen worden terugbetaald. De wet vordert, dat die sommen in 's Rijks schatkist worden gestort, en er kan niet dan bij de wet opnieuw over worden beschikt. Voorts worden de betalingen, welke de korpsen buiten hunne standplaatsen te doen hebben, meestal gedaan door korpsen, welke in de plaatsen van betaling garnizoen houden, voor rekening van de korpsen, die de uitgaven op hunne afrekeningen met 's Rijks schatkist verantwoorden. Hierdoor ontstaan rekeningen tusschen de korpsen onderling, en er bestaat geen noodzakelijkheid, om die rekeningen elk kwartaal te vereevenen.

Bij slot van een kwartaal is het kassaldo van een korps dus kleiner of grooter dan het verschil tusschen het bedrag der uit 's Rijks schatkist ter nadere verantwoording ontvangen voorschotten en het bedrag der uitgaven, welke op de afrekening met 's Rijks schatkist ten laste van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting in rekening kan worden gebracht. Het verschil tusschen het bedrag dat het korps, volgens de kwartaalrekening, aan het Rijk schuldig blijft en het saldo in de kassen van het korps, wordt thans door middel van de inwendige administratie verantwoord. Worden nu in een en dezelfde kwartaalrekening de door een korps te verantwoorden ontvangsten en uitgaven, welke hare omschrijving vinden in het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting, opgeteld bij die, welke op andere hoofdstukken betrekking hebben en bij ontvangsten en betalingen ten behoeve of voor rekening van andere korpsen, dan komt het saldo dier kwartaalrekening niet overeen met het nog niet verantwoorde bedrag der ontvangen voorschotten. Splitsing van de kwartaalrekening in twee afzonderlijke deelen zou dus noodig zijn. Doch

dan wordt het beoogde doel veel eenvoudiger bereikt door den bestaanden vorm van de driemaandelijksche afrekeningen met 's Rijks schatkist te behouden en bij elke afrekening over te leggen een kasrekening, waarin het verschil tusschen het saldo schuld van het korps aan het Rijk en het saldo in de kassen van het korps wordt opgehelderd. Dat aan laatstbedoelde wijze van verantwoording ook door de Algemeene Rekenkamer de voorkeur zou worden gegeven mag worden afgeleid uit het verslag van dat Staatscollege nopens hare werkzaamheden over het jaar 1902, waarin op bladz. 55 wordt medegedeeld, dat het der Kamer wenschelijk voorkomt, dat, „afgescheiden van de thans reeds bestaande verantwoording ten opzichte der begrooting, van de eigenlijke kassen der korpsen aan haar verantwoording wordt gedaan.”

Nopens den vorm dier verantwoording zou met de Algemeene Rekenkamer in overleg moeten worden getreden.

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1905.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ter beantwoording van de beschouwingen en opmerkingen, voorkomende in het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, naar aanleiding van het onderzoek van het wetsontwerp tot vaststelling van de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1905, heeft de ondergeteekende de eer het volgende te doen kennen.

Met ingenomenheid is door hem kennis genomen van de meening van die leden, die van oordeel waren, dat de toestand van 's lands geldmiddelen den doorslag behoort te geven bij de beantwoording van de vraag, of al of niet met eene snellere voltooiing van de kringstelling van *Amsterdam* zal kunnen worden aangevangen.

Waar door den ondergeteekende herhaaldelijk uitdrukking is gegeven aan de waarde, die ook zijnerzijds gehecht wordt aan een spoedig afwerken dier stelling, daar zal het wel geen nadere mededeeling vereischen, dat hij niet dan zeer ongaarne voor de naaste toekomst van dat denkbeeld heeft moeten afzien.

Aangezien de eerstvolgende jaren de Staatsbegrooting bezwaard zal worden ten gevolge van de uitgaven, voor de verwapening der bereiden artillerie gevorderd, is de beantwoording van de vraag, of, wanneer die uitgaven de begrooting niet meer zullen bezwaren, zal kunnen worden besloten tot het aangaan van eene geldleening om daaruit de kosten van de voltooiing der Stelling te dekken, thans niet wel mogelijk. Uit den aard der zaak kunnen tal van — niet alle te voren bekende — omstandigheden van invloed zijn op eene om trent die vraag te nemen beslissing en moet de Minister van Oorlog daarbij ook rekening houden met den toestand van 's Rijks financiën en in overleg handelen met zijne ambtgenooten.

Met het gevoelen der leden, die van oordeel waren, dat de Stelling, al moge zij dan niet geheel zijn voltooid, toch wel met hoop op goeden uitslag te verdedigen is, wordt geheel ingestemd.

Het verdedigingsvermogen der Stelling aan de West- en Noordwestzijde is door de voltooiing van de aldaar aanwezige forten aanzienlijk vermeerderd, zoodat aan die zijde een geduchte weerstand, met hoop op goeden uitslag, kan worden ontwikkeld.

Toch blijft het afwerken der overige forten een dringende eisch en moeten ook op bedoeld gedeelte nog verschillende verbeteringen worden uitgevoerd om, desvereischt, met meerdere zekerheid eene hardnekkige verdediging te kunnen voeren.

Wat de meening van enkele leden betreft, die het zeer twijfelachtig blijven vinden, of de Stelling, ook na hare voltooiing, met goed gevolg zal kunnen worden verdedigd, zoo wenscht de ondergeteekende in herinnering te brengen, dat reeds meermalen door hem is medegedeeld, dat de Stelling van

Amsterdam na hare voltooiing eene bij uitstek sterke zal worden en voor een aanvaller zeer ernstige bezwaren zal opleveren, zoodat men omtrent het behoud van die Stelling in de toekomst volkomen gerust kan zijn.

De vermeerstering van de sluizen bij *IJmuiden* zal niet dan na hevigen strijd mogelijk zijn. Zoolang de forten bij *IJmuiden* en bij *Velsen* in onze handen zijn, kan den vijand het bezit van het *Noordzeekanaal* steeds met goed gevolg betwist worden. Een bombardement van die sluizen van uit zee zou weinig doeltreffend zijn. Niet alleen is daarvoor een groote voorraad munitie noodig, maar ook, al zou het den vijand gelukken een stel sluisdeuren te vernielen, dan blijven er nog twee stellen over, voordat de geheele afsluiting verdwenen zal zijn.

Mochten de sluizen vernield worden of wel in 's vijands handen vallen, en het dezen daardoor mogelijk zijn, veel water in de Stelling te voeren, dan zullen daarvan ongetwijfeld nadeelen ondervonden worden. Die nadeelen zullen echter, zooals reeds meermalen is gezegd, niet het verlies van de Stelling ten gevolge behoeven te hebben.

Het dreigen met het doorsteken van den *Noorder-Lekdijk* behoeft op een' krachtigen verdediger geen indruk te maken, terwijl het doorsteken zelf ook den vijand zou dwingen tot het beperken van zijne krijgsverrichtingen, vermoedelijk tot het opbreken van het beleg van *Amsterdam*.

Wat betreft de vraag, welke de totale uitgaven zullen zijn voor de algeheele afwerking en voltooiing van de Stelling van *Amsterdam*, zoo kan worden medegedeeld, dat, wanneer die Stelling zal zijn voltooid, overeenkomstig het gestelde in de bij schrijven van 9 October 1903 aan de Tweede Kamer der Staten Generaal, uitsluitend ter kennisneming voor de leden, aangeboden Nota, betreffende de werkzaamheden, die voor het verder afwerken van de Stelling van *Amsterdam* worden noodig geacht, die uitgaven — ongerekend de kosten voor bewapening en approviandeering — ruim 32 *millioen* zullen hebben bedragen.

Zooals reeds het vorige jaar in de Memorie van Antwoord nopens de Vestingbegrooting voor 1904 werd medegedeeld, zou het niet verder afwerken van de kringstelling met permanente versterkingen, die nu reeds voor een zoo belangrijk deel zijn voltooid, als een ramp voor onze verdediging moeten worden beschouwd. Met het oog op die meening, kan het denkbeeld, om door eene enquête-commissie deze quaestie te doen nagaan, dan ook geene instemming vinden.

Met het onderzoek van de vraagstukken, betreffende de approviandeering van de Stelling van *Amsterdam* wordt voortgegaan. Nadat de commissie tot onderzoek van het vraagstuk der graanvoorziening hare taak had volbracht is eene commissie ingesteld tot onderzoek van het vraagstuk, betreffende de brand- en lichtstoffen.

Deze commissie is met haren arbeid nog niet gereed, in verband met een door haar in te stellen onderzoek omtrent het langs electrischen weg vervaardigen van briquetten uit veenslik.

Intusschen is eene commissie benoemd, in zake de voorziening in de behoefte aan vee en de verzorging van den veestapel. Het door laatstbedoelde commissie in te dienen verslag zal waarschijnlijk binnen een niet te lang tijdsverloop kunnen worden te gemoet gezien.

Verder ligt het in de bedoeling omtrent de regeling van de verpleging van de burgerbevolking der Stelling bij eene eventueele insluiting, door eene commissie van deskundigen advies te doen uitbrengen.

Er bestaat geen reden om aan te nemen, dat het vraagstuk betreffende de approviandeering der Stelling van *Amsterdam*, niet voor oplossing vatbaar zou zijn. Deze oplossing wordt geheel beheerscht door de daarvoor beschikbaar te stellen gelden.

Omtrent de totale uitgaven voor de approviandeering kan thans nog geene raming worden gemaakt.

Omtrent de capaciteit van de prise d'eau der drinkwatervoorziening op het terrein aan het *Nieuwe Meer* kan worden medegedeeld, dat met het proefpompen in Augustus jl. een aanvang is gemaakt; dat de hoeveelheid aan de prise d'eau ontnomen water geleidelijk is en wordt vermeerderd en dat thans eene hoeveelheid van ± 12000 M³. per dag wordt opgepompt.

Daarbij is tot dusverre gebleken, dat het water van goede hoedanigheid blijft en dat met grond mag verondersteld worden, dat ook 15000 M³. water per etmaal aan den bodem onttrokken kan worden, zonder dat de hoedanigheid van het water daardoor zal achteruitgaan.

Hoewel een definitief oordeel niet uitgebracht kan worden, alvorens het proefpompen nog gedurende een drietal maanden zal zijn voortgezet, is de waarschijnlijkheid dus zeer groot, dat de uitkomst bevredigend zal blijken te zijn.

Uit laatstgenoemden termijn blijkt voldoende, dat het dezerzijds niet in de bedoeling kan liggen, tijdens de mondelinge behandeling den betrekkelijken begrotingspost met de voor de uitbreiding noodige som te verhoogen.

De ondergeteekende behoudt zich echter voor, de zaak in den loop van 1905 bij suppletoire begroting aanhangig te maken, indien zulks, ook in verband met de uitkomsten van het proefpompen, wenschelijk mocht voorkomen.

De rapporten betreffende de oefeningen in de Stelling van Amsterdam in 1903 gehouden, zijn ingekomen. De eischen der defensie laten niet toe, die rapporten openbaar te maken. De ondergeteekende is evenwel bereid die bescheiden ter griffie van de Kamer, uitsluitend ter kennisneming van de leden, te doen neerleggen.

Aangaande de vraag of de eerstgebouwde forten, en in het bijzonder dat te *Abcoude*, nog bestand zijn tegen het moderne geschut, zij medegedeeld, dat het genoemde fort en de overige verdedigingswerken der Stelling van Amsterdam, welke van ouderen datum zijn dan dat fort, wat hunne grondwerken aangaat, tegen het moderne geschut bestand zijn, doch dat zulks niet geheel het geval is met de bomvrije gebouwen in die werken, aangezien deze geacht kunnen worden geen voldoende weerstandsvermogen te bezitten tegenover het zwaarste worpgeschut, dat een vijand daartegen zou kunnen aanwenden. Met het oog hierop, ligt het dan ook in de bedoeling, als onderdeel van de geleidelijke afwerking van genoemde Stelling, eenige dier bomvrije gebouwen te verbeteren door verzwaren van de gewelfdekkingen met beton, waardoor een voldoende weerstandsvermogen, ook tegenover het zwaarste belegeringsgeschut verkregen zal kunnen worden.

In de hiervoren aangehaalde Nota betreffende de werkzaamheden, die voor het verder afwerken van de Stelling van Amsterdam worden noodig geacht, is dan ook de uitvoering van bedoelde verbeteringen opgenomen.

Betreffende de ter sprake gebrachte drie stukken zwaar geschut zij medegedeeld, dat de onderheide betonbeddingen voor die vuurmonden nooit eenige zakking of onvasten stand hebben vertoond.

Die vuurmonden zijn vervoerd, omdat wegens den veranderden toestand van het vaarwater, op het fort bij *Durgerdam*, met vuurmonden van minder vermogen kon worden volstaan en door de aldaar vroeger opgestelde kanonnen van 24 c.M. L/35 in de Stelling van den Helder eene aanmerkelijke verbetering in de bewapening kon worden verkregen.

De ondergeteekende mag zich niet ontveinzen, dat het artilleristisch vermogen der vestingwerken bij *Neuzen* en *Ellenoutsdijk* niet meer op de hoogte van den tijd is, zoodat op den duur verbetering niet zal kunnen uitblijven, zooals te zijner tijd zal blijken zoodra mededeeling kan worden gedaan van de voorstellen betreffende de herziening en aanvulling der defensiemiddelen aan de zeezijde, ingediend door de commissie in zake samenwerking van land- en zeemacht, waaromtrent nog overleg met den Minister van Marine moet plaats hebben.

Art. 4. Het door sommige leden in overweging gegeven denkbeeld, om, met het oog op den toestand van 's lands geldmiddelen, in 1905 niet te beginnen met het afwerken van de forten bij *Kudelstaart* en bij de *Kwakel*, kan door ondergeteekende niet worden aanvaard. Zooals reeds hiervoor werd medegedeeld, is hij er niet dan zeer ongaarne toe overgegaan, eene begroting, waarbij van eene snellere voltooiing van de Amsterdamsche Stelling werd afgezien, in te dienen, doch om met den voortgang aan die Stelling nagenoeg geheel op te houden, daartoe bestaat, ook voor wat den toestand van 's lands geldmiddelen betreft, geene aanleiding.

De technische redenen, welke het wenschelijk deden achten den bouw van het fort bij *Hoofddorp* niet te overhaasten, zijn gelegen in den aard van den ondergrond, waarop dit fort wordt gebouwd.

Eene desbetreffende beproeving leidde er toe, om het maken van de kunstwerken niet te doen aanvangen vóór dat die ondergrond, door de ter verhooging van het weerstandsvermogen toegepaste belastingen, geheel tot rust zoude zijn gekomen.

's Gravenhage, 13 December 1904.

*De Minister van Staat,
Minister van Oorlog,*

J. W. BERGANSIUS.

STAATSBEGROOTING VOOR HET DIENSTJAAR 1906.

VIIIste HOOFDSTUK.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN,
PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, volgens de artikelen 123 en 124 der Grondwet, de algemeene begrooting jaarlijks moet worden vastgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL 1. Het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1906, betreffende het *Departement van Oorlog*, wordt vastgesteld als volgt:

ISTE AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Artikel 1. Traktement van den Minister *f* 12 000,00

Art. 2. a. Traktemeten van den secretaris-generaal en van de verdere ambtenaren, tot en met den rang van adjunct-commies *f* 109 800,00. *b.* Traktemeten van de eerste- en tweede-klerken, den kamerbewaarder, de boden en de vaste knechts *f* 44 800,00. *c.* Toelagen van officieren, onderofficieren en mindere militairen, ter zake hunner plaatsing of detachering bij het Departement, daggelden voor tijdelijke schrijvers en voor een stoker *f* 16 700,00. Totaal 171 300,00.

Art. 3. Periodieke traktemensverhooving voor de ambtenaren en bedienden, in *artikel 2, b.*, genoemd *f* 2 000,00.

Art. 4. Toelagen voor het verlies van het genot der leges, alsmede aan den ambtenaar bij het Departement, belast met de invordering dier leges, als vergoeding wegens den hem opgelegden last tot zekerheidsstelling voor zijn beheer *f* 4 607,00.

Art. 5. Bureel- en lokaalbehoefden, drukwerk en kleine uitgaven bij het Departement. *f* 33 000,00.

Art. 6. Reis en verblijfkosten van den Minister, van den secretaris-generaal en van het verder personeel bij het Departement geplaatst of gedetacheerd *f* 500,00. Totaal *f* 223 407,00.

IIDE AFDEELING.

Bezoldiging van het personeel der staven van het leger.

Art. 7. Traktemeten, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de officieren van den grooten staf *f* 47 400,00.

Art. 8. Als voren van den generalen staf *f* 88 800,00.

Art. 9. Als voren van den provincialen staf *f* 30 500,00.

Art. 10. Als voren van den plaatselijken staf *f* 47 850,00.

Art. 11. Traktemeten van opzichters-bureelambtenaren op de bureelen van linie- en stellingcommandanten *f* 4 380,00. Totaal *f* 218 930,00.

III^{DE} AFDEELING.*Bezoldiging van het personeel der militaire administratie.*

Art. 12. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de intendanten en toelagen van officieren bij de intendance gedetacheerd *f* 61 850,00.

Art. 13. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de kwartiermeesters *f* 204 425,00.

Art. 14. Als voren van de magazijnmeesters, hoofden van de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en van de luitenants-kwartiermeesters, assistent-magazijnmeesters bij die inrichtingen *f* 13 350,00. Totaal *f* 279 625,00.

IV^{DE} AFDEELING.*Bezoldiging van het personeel der verschillende wapens en der landweer.*

Art. 15. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de officieren van het wapen der infanterie en van de officieren van de compagnieën hospitaalsoldaten *f* 1 740 837,00.

Art. 16. Als voren van het wapen der cavalerie *f* 287 253,00.

Art. 17. Als voren van het wapen der artillerie *f* 906 878,00.

Art. 18. Als voren van het wapen der genie, en toelagen van officieren van andere wapens, bij het regiment genietroepen gedetacheerd *f* 228 950,00.

Art. 19. Traktementen, toelagen en tegemoetkomingen van officieren van de landweer en van reserve-officieren, dienstdoende bij de landweer *f* 132 600,00

Art. 20. Traktementen en vergoedingen van conducteurs der artillerie *f* 84 150,00.

Art. 21. Traktementen en vergoedingen van opzichters van fortificatiën en van buitengewone opzichters van fortificatiën, traktementen van opzichters-bureelambtenaren der genie, vergoedingen van opzichters van den vestingtelegraafdienst en van reserve-vestingtelegrafisten, daggelden en toelagen van militaire wachters en traktementen en loonen van personeel tot bediening van de drinkwatervoorziening voor de Stelling van Amsterdam *f* 134 233,00.

Art. 22. Soldijen, daggelden, toelagen en verdere vergoedingen van onder-officieren en soldaten van het wapen der infanterie of daarbij gedetacheerd van andere wapens, alsmede van de onderofficieren en soldaten van de compagnieën hospitaalsoldaten en van de landweer *f* 1 609 530,00.

Art. 23. Als voren van het wapen der cavalerie of daarbij gedetacheerd van andere wapens *f* 343 605,00.

Art. 24. Jaarwedden, soldijen, daggelden, toelagen en verdere vergoedingen van onderofficieren en soldaten van het wapen der artillerie of daarbij gedetacheerd van andere wapens, alsmede van de onderofficieren en soldaten van de landweer *f* 861 055,00.

Art. 25. Soldijen, daggelden, loonen, toelagen en verdere vergoedingen van onderofficieren en soldaten en van verder personeel van het regiment genietroepen of daarbij gedetacheerd van andere wapens, alsmede van de onderofficieren en soldaten van de landweer *f* 108 598,00. Totaal *f* 6 437 689,00.

V^{DE} AFDEELING.*Kosten van voeding van onderofficieren en soldaten.*

Art. 26. Aanschaffing van graan, meel, brandstoffen en hetgeen verder noodig is voor het bereiden van brood *f* 366 087,00.

Art. 27. Aanschaffing van brood en vergoeding wegens gemis van brood *f* 119 100,00.

Art. 28. Aanschaffing en onderhoud van vee;
aanschaffing van levensmiddelen, waaronder verduurzaamde levensmiddelen en beschuit;

koffie en melk ten dienste van de wachten;

aanschaffing en onderhoud van gereedschappen voor het inkoop, bereiden en uitdeelen van levensmiddelen en van verdere benodigdheden in de soldatenkeukens *f* 1 882 441,00.

Art. 29. Bijslag op de soldij tot aankoop van groenten en verdere kleine benoedigheden voor de soldatenmenages en schadeloosstelling wegens gemis van voeding *f* 770 403,00.

Art. 30. Reis- en verblijfkosten en verdere kosten, vallende op de keuring van levensmiddelen en vee *f* 2 200,00. Totaal *f* 3 140 234,00.

VI DE AFDEELING.

Kosten van kleeding en uitrusting van onderofficieren en soldaten, van ledergoed en paardetuig en van onderhoud van wapenen.

Art. 31. Traktementen en loonen van het personeel der kleermakerijen bij de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en bij het instructiebataljon en arbeidsloonen voor den aanmaak van kleeding *f* 221 358,00.

Art. 32. Aanschaffing van kleeding en uitrusting en van grondstoffen en andere benoedigheden tot aanmaak daarvan, van onderscheidingsteekenen van onderofficieren en soldaten en van modellen van kleeding en uitrusting;

kosten vallende op de keuring van een en ander *f* 1 560 037,00.

Art. 33. Maat nemen, van pas maken en onderhouden van kleeding en uitrusting;

uitgaven voor verschillende voorwerpen, waarvan de militairen boven en behalve het stel kleeding en uitrusting, wapenen en ledergoed, moeten worden voorzien;

benoedigheden voor het in goeden staat houden van kleeding en uitrusting in deponeerkamers;

benoedigheden voor het merken en nummeren;

aanzuivering van schuld van militairen, die worden overgenomen van het Departement van Marine en van het Departement van Koloniën;

uit te betalen tegoed op de rekeningen van onderofficieren en soldaten, daaronder begrepen het tegoed waarop het recht in vorige jaren is ontstaan; begrafeniskosten en verdere uitgaven, waarmede de rekeningen van die militairen worden belast;

na aftrek van de sommen, welke worden ingehouden op de soldij van onderofficieren en soldaten, die eene uitrusting en reserverekening hebben, en van de sommen, welke ten bate van die rekeningen vrijwillig worden gestort *f* 561 000,00.

Art. 34. Reinigen en herstellen van onderkleeding, handdoeken, zakdoeken, werk- en stalbroeken en werk- en stalkielen van soldaten *f* 145 000,00.

Art. 35. Toelagen voor eerste uitrusting van vaandrags en kornetten;

vergoeding aan reserve-adjutant-onderofficieren voor eerste aanschaffing en voor onderhoud van wapenen, kleeding en uitrusting *f* 13 400,00.

Art. 36. Aanschaffing en wijziging van ledergoed, van paardetuig voor de cavalerie — de adjudanten-onderofficier van dat wapen inbegrepen — en voor officieren, die niet tot het houden van dienstpaaarden gerechtigd zijn, doch diensten te paard moeten verrichten; van trommen, hoorns en trompetten met toebehooren, van stokken voor sergeanten- en korporaals-tamboer en van pioniergereedschappen, waaronder benoedigheden tot het onbruikbaar maken van spoorwegen en telegraaflijnen;

kosten vallende op de keuring van een en ander *f* 198 850,00.

Art. 37. Herstelling en onderhoud van de in het vorige artikel genoemde voorwerpen *f* 54 000,00.

Art. 38. Herstelling en onderhoud van wapenen;

daggelden en loonen van oppassers op de wapenkamers;

benoedigheden voor het onderhouden van wapenen in de wapenkamers bij de korpsen *f* 35 900,00. Totaal *f* 2 789 545,00.

VII DE AFDEELING.

Kosten van huisvesting, stalling, nachtligging en reiniging.

Art. 39. Huisvesting van officieren en huisvesting en voeding van onderofficieren en soldaten, zoomede stalling van paarden, een en ander krachtens

de wet houdende bepalingen betrekkelijk de inkwartieringen, en kantonnementskosten, niet begrepen in *art. 57a* f 50 000,00.

Art. 40. Huisvesting en voeding bij de ingezetenen, zoomede daggelden en tegemoetkomingen van in te lijven manschappen en opgeroepen verlofgangers der nationale militie, van naar het buitenland vertrekkende miliciens, die binnen vier maanden na hunne inlijving wegens lichaamsgebreken worden ontslagen en van personeel van het reservekader en van de landweer f 14 000,00.

Art. 41. Huur van gebouwen of gedeelten daarvan tot huisvesting van gehuwde militairen beneden den rang van officier en van hunne gezinnen f 207 000,00.

Art. 42. Verlichting en verwarming van wachtlokalen;
verlichting van soldatenkamers, van kazernepleinen, aanhoorigheden van kazernen, stallen, en niet tot oefening dienende kamp- en andere terreinen;
brandstoffen tot verwarming van de door ongehuwde soldaten bewoonde lokalen in de kazernen;

aanschaffing, huur en onderhoud van de kachels met toebehooren, bestemd voor onderofficiers- en soldatenkamers;

aanschaffing van kleine geriefelijkheden voor soldatenkamers;

aanschaffing en onderhoud van benodigdheden in arrestkamers;

kosten, vallende op het in gereedheid brengen van niet tot oefening dienende kampterreinen, bivaks en dergelijke;

drinkwater in de garnizoenen, waaronder begrepen kosten voor het bedienen van motoren en pompen ten dienste van waterleidingen f 200 000,00.

Art. 43. Aanschaffing en onderhoud van gereedschappen en andere benodigdheden tot het schoonhouden van militaire gebouwen, in gebruik bij de korpsen van het leger f 22 000,00.

Art. 44. Daggelden en loonen van personeel voor het reinigen van kazernepleinen en van aanhoorigheden van kazernen en van wachtlokalen f 61 000,00.

Art. 45. Aanschaffing, onderhoud en reiniging van slaapfurnituren;

aanschaffing en snijden van ligstroo;

kosten, vallende op de keuring van een en ander f 176 865,00.

Art. 46. Uitgaven voor het reinigen van het lichaam en voor scheren en haarsnijden van ongehuwde soldaten f 30 800,00. Totaal f 761 665,00.

VIIIESTE AFDEELING.

Aanschaffing, voeding en verzorging van paarden.

Art. 47. Aanschaffing van paarden f 286 605,00.

Art. 48. Reis- en verblijfkosten en verdere uitgaven, vallende op de aanschaffing van paarden f 25 995,00.

Art. 49. Daggelden, loonen en toelagen van geëmployeerden bij fouragemagazijnen f 500,00.

Art. 50. Aanschaffing van fourage en vergoeding van officieren, die voor hunne dienstvaarden geen fourage in natura genieten;

aanschaffing van strooisel en huur van weiden;

reis- en verblijfkosten en verdere kosten, vallende op de aanschaffing van fourage en het huren van weiden f 1 249 731,00.

Art. 51. Hoefbeslag en hoevensmeer;

stal- en manegebehoeften;

benodigdheden voor het merken, meten, voederen, drenken en voor de verdere verzorging van paarden;

materieel voor fourage-magazijnen;

aanschaffing en onderhoud van voertuigen voor den dienst bij het remonte-depot;

kosten van het onderricht aan de rij- en hoefsmidschool f 91 000,00. Totaal f 1 653 831,00.

IXDE AFDEELING.

Studiën, onderwijs en oefeningen.

Art. 52. Kosten vallende op het bijwonen door officieren van enkele lessen aan Universiteiten en aan de Technische Hoogeschool *f* 1 000,00.

Art. 53. Kosten van nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis en van openbaarmaking van de uitkomsten daarvan:

a. toelage van den directeur van het Krijggsgeschiedkundig archief en van andere bij dat archief werkzaam gestelde personen *f* 1 500,00;

b. reis- en verblijfkosten en verdere kosten *f* 2 000,00. Totaal *f* 3 500,00.

Art. 54. Kosten van het onderwijs aan de cursussen bij het wapen der infanterie en van het schoolonderwijs bij de korpsen, van het onderwijs in exercitie- en dienstreglementen, schermen, gymnastiek, voltige, zwemmen, schaatsenrijden, dansen, muziek en andere voor militairen noodige en nuttige vakken;

belooningen aan onderwijzers en prijzen aan leerlingen;

aanschaffing van exercitie- en dienstreglementen, kosteloos te verstrekken aan onderofficieren en soldaten;

onderhoud der korpsboekertijen *f* 61 050,00.

Art. 55. Kosten van practische en theoretische oefeningen van officieren, van oefeningen in het paardrijden van onbereden officieren in garnizoensplaatsen waar geen bereden troepen zijn gevestigd, van oefeningen in het schieten en van het deelnemen aan wedstrijden in het schieten, de gymnastiek, het schermen en van andere militaire oefeningen;

prijzen en belooningen aan onderofficieren en soldaten bij de oefeningen in het schieten en andere militaire oefeningen;

vaandels, standaards, richtvlaggen, exercitie-lijnen en dergelijke benodigdheden *f* 54 380,00.

Art. 56. Kosten, vallende op de aanschaffing, het onderhoud en de huur van rijwielen voor den dienst bij de korpsen;

reis- en verblijfkosten en verdere kosten, vallende op de keuring daarvan *f* 19 610,00.

Art. 57. Kampeeren en manoeuvres:

a. kosten van oefeningen van officieren en troepen buiten hunne standplaatsen, daaronder begrepen de kosten van drinkwater, ligstroom, lichtstoffen, hout voor bivakvuren, kantonnementskosten, bruggemateriaal, benodigdheden voor pionierarbeid en verdere op de oefeningen vallende kosten, alsmede vergoeding van schade, welke is toegebracht aan eigendommen van bijzondere personen, voor zoover die vergoeding te voren is bedongen of daarna door een daartoe benoemde commissie is geschat *f* 39 000,00;

e. toelagen van het personeel, dat aan de oefeningen deelneemt, daaronder begrepen officieren der schutterijen en personeel van de koloniale reserve *f* 102 500,00;

c. reis- en verblijfkosten, kosten van vervoer, tol-, brug-, weg- en veergelden *f* 155 000,00. Totaal *f* 296 500,00.

Art. 58. Kosten, vallende op den postduivendienst:

a. traktementen, toelagen, premieën en belooningen van personeel belast met toezicht en verzorging *f* 1 435,00;

b. reis- en verblijfkosten en verdere kosten *f* 4 565,00. Totaal *f* 6 000,00.

Art. 59. Kosten van schietonderricht buiten het leger *f* 20 100,00.

Art. 60. Kosten van het voorbereidend militair onderricht en van oefeningen met het reservekader buiten het leger:

a. vergoedingen en belooningen van personeel met het onderwijs en toezicht belast *f* 19 735,00;

b. reis- en verblijfkosten, huur, verwarming en verlichting van oefeningslokalen, schoonhouden van geweren en verdere uitgaven *f* 48 070,00. Totaal *f* 67 805,00.

Art. 61. Subsidiën aan vereenigingen voor volksoefeningen in de gymnasiek *f* 5 000,00.

Art. 62. Subsidie aan het hoofdbestuur der Vereeniging Volkswaarbaarheid *f* 3 500,00.

Art. 63. Subsidie aan de Militaire Sportvereeniging te 's Gravenhage *f* 600,00.

Art. 64. Subsidiën aan den Koninklijken officiers- en aan den Nederlandschen onderofficiers-schermbond *f* 1 000,00. Totaal *f* 540 045,00.

XDE AFDEELING.

Administratiekosten.

Art. 65. Belooningen voor bedienden bij de bureau's van den chef van den generalen staf en van den hoofdintendant *f* 1 500,00.

Art. 66. Bureel- en administratiekosten voor de staven van het leger, voor intendanten en kwartiermeesters, voor de wapenkorpsen en voor de landweer *f* 107 288,00.

Art. 67. Druk- en bindwerk ten dienste van het leger *f* 23 000,00.

Art. 68. Toelagen, schrijffoonen, drukwerk en verdere uitgaven, verbonden aan de werkzaamheden van bij Koninklijk besluit of door den Minister van Oorlog benoemde commissiën, voor zoover die uitgaven niet moeten worden bestreden uit andere artikelen der begrooting *f* 300,00.

Art. 69. Schrijf- en teekenbehoeften voor aangewezen commandanten van stellingen, van forten en van groepen van versterkte plaatsen, alsmede voor officieren, belast met het opmaken van memoriën betreffende de approviandeering van forten en versterkte plaatsen *f* 300,00. Totaal *f* 132 388,00.

XIIDE AFDEELING.

Verschillende uitgaven bij de staven en diensten en de wapenkorpsen.

Art. 70. Gratificatiën en kosten van vervoer van officieren, die bij het leger in Nederlandsch-Indië worden gedetacheerd *Memorie*.

Art. 71. Voorschotten aan officieren, die een dienstpaard verliezen, of opnieuw tot het houden van een dienstpaard verplicht worden, doch daarvoor van Rijkswege geen vergoeding genieten *f* 4 000,00.

Art. 72. Kosten van onderscheidingsteekenen voor officiersdienst, van medailles voor diensten van onderscheiden aard, van de daaraan verbonden gratificatiën en van eeresteekenen, ingesteld bij Koninklijk besluit van den 10den Mei 1865 (*Staatsblad* n°. 32) en bij Koninklijk besluit van den 8sten September 1877 (*Staatsblad* n°. 179), alsmede van gratificatiën aan mindere geëmployeerden en werklieden, die korten tijd vóór zij op een eereteeken aanspraak verkrijgen den dienst moeten verlaten *f* 4 000,00.

Art. 73. Toelagen voor de muziekkorpsen bij de infanterie *f* 79 644,00.

Art. 74. Gratificatiën voor eens aan onderofficiëren en soldaten, die wegens lichaamsgebreken, zonder verdere aanspraak op verzorging, uit den dienst worden ontslagen en vergoedingen aan gezinnen van overleden gehuwde onderofficiëren en soldaten *f* 11 000,00.

Art. 75. Vergoedingen ingevolge de laatste zinsnede van art. 113 en ingevolge art. 113bis der Militiewet 1901 *f* 425 000,00.

Art. 76. Werfkosten, daaronder begrepen premiën van miliciens van het regiment genietroepen, die, ter opleiding in den rang van milicien-sergeant, vier maanden vrijwillig onder de wapenen blijven *f* 105 000,00.

Art. 77. Kosten tot verzekering en uitoefening van den eeredienst bij de militairen in de garnizoensplaatsen, daaronder begrepen tegemoetkomingen aan predikanten, geestelijken en onderwijzers *f* 10 900,00.

Art. 78. Begrafeniskosten van militairen voor wie geene uitrusting en reserve-rekening wordt aangehouden *f* 1 000,00. Totaal *f* 640 544,00.

XIIIDE AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Art. 79. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de officieren van gezondheid *f* 284 875,00.

Art. 80. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de militaire paardenartsen *f* 64 425,00.

Art. 81. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de militaire apothekers en apothekersbedienden *f* 87 912,00.

Art. 82. Premiën aan artsen, die tot officier van gezondheid benoemd worden en aan studenten voor den militairen geneeskundigen dienst, die aan de Universiteiten hier te lande opgeleid worden *f* 24 000,00.

Art. 83. Traktementen en loonen van de ambtenaren en geëmployeerden bij het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst *f* 7 500,00.

Art. 84. Traktementen en loonen van de ambtenaren en geëmployeerden bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen *f* 20 100,00.

Art. 85. Toelage voor het verlies van het genot der leges *f* 132,00.

Art. 86. Traktementen, toelagen, vergoedingen, tegemoetkomingen en schadeloosstellingen van de administrateurs en tijdelijke administrateurs, dagelden en vergoedingen van de geëmployeerden en loonen voor de kleermakers en naaisters bij de militaire hospitalen *f* 139 850,00.

Art. 87. Kosten van voeding en verpleging van zieken en van geëmployeerden in de militaire ziekeninrichtingen met uitzondering van de kosten van levensmiddelen, die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt;

kosten van aanschaffing en onderhoud van meubilair, van voorwerpen van ligging en kleeding voor de zieken en van kleeding en uitrusting voor de geëmployeerden en van verdere inventarisgoederen;

kosten van verwarming, verlichting en schoonhouden;

hospitaalsoldijen;

kosten, vallende op het onderricht van geëmployeerden in de kookkunst;

vervoerkosten van ouders, voogden en echtgenooten van ter verpleging opgenomen militairen;

begraveniskosten van geëmployeerden;

kosten van onderhoud van wandelplaatsen en alle verdere huishoudelijke uitgaven, de militaire ziekeninrichtingen betreffende *f* 214 275,00.

Art. 88. Kosten vallende op de verpleging van zieken, buiten de in art. 87 bedoelde inrichtingen, met inbegrip van de hospitaalsoldijen van verpleegde militairen, en op de genees- en heilkundige verzorging door anderen dan de officieren van gezondheid bij de landmacht en de militaire apothekers, benevens vervoerkosten van ouders, voogden en echtgenooten van verpleegd wordende militairen *f* 53 963,00.

Art. 89. Kosten, vallende op het aanschaffen van geneesmiddelen, brancards, chirurgicale, orthopaedische, pharmaceutische en andere benodigdheden voor militairen en andere personen, die aanspraak hebben op geneeskundige verzorging voor rekening van het Departement van Oorlog;

uitgaven voor 's Rijks magazijn van geneesmiddelen en voor de militaire apotheken, zoomede kosten, voortvloeiende uit de uitoefening van den militairen geneeskundigen dienst buiten de militaire ziekeninrichtingen *f* 43 562,00.

Art. 90. Kosten van geneeskundige behandeling van paarden door burgerlijke veeartsen;

kosten, vallende op het nemen van maatregelen tot voorkoming of wering van besmettelijke ziekten onder de paarden, met inbegrip van vergoeding voor onteigende paarden van officieren en voor verbrande of vernietigde goederen van officieren, onderofficieren en soldaten, en voor het weghalen en begraven van gestorven en afgemaakte paarden *f* 4 050,00.

Art. 91. Bureel- en administratiekosten en advertentiekosten *f* 6 700,00.

Art. 92. Reis- en verblijfkosten, wegens keuring van instrumenten en andere benodigdheden *f* 200,00.

Art. 93. Gratificatiën van geëmployeerden bij ontslag uit den dienst en vergoedingen aan gezinnen van overleden militair personeel *f* 500,00.

Art. 94. Huur van gebouwen of gedeelten daarvan tot huisvesting van gehuwde apothekersbedienden en geëmployeerden en van hunne gezinnen *f* 25 350,00. Totaal *f* 977 394,00.

XIII^{DE} AFDEELING.*Inrichtingen van onderwijs.**A. Kosten van de Hoogere Krijgsschool.*

Art. 95. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van den directeur en de officieren-leeraren; bijslag op traktement, toelagen en gratificaties van leerlingen;

traktementen van vaste burgerlijke leeraren en verdere ambtenaren; belooningen van leeraren, niet behoorende tot het vaste personeel;

idem van leeraren der Rijks-hoogere land-, tuin- en boschbouwschool en van den directeur en leeraren der Nederlandsche School voor Nijverheid en Handel te Enschedé voor het geven van onderwijs, alsmede vergoedingen van geëmployeerden bij die inrichtingen;

soldijen, daggelden en belooningen van het overige personeel;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 29 343,00.

Art. 96. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen; aankoop en onderhoud van meubelen; brand, licht, water, voeding, kleeding en uitrusting, fourage, boeken, instrumenten, bureel- en administratiekosten, reis- en verblijfkosten en alle andere uitgaven ten dienste der inrichting, met uitzondering van de kosten van vervoer, de kosten van levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt, en van kleeding en uitrusting, voor zoover die worden verstrekt uit de magazijnen van militaire kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 7 380,00.

B. Kosten van de Koninklijke Militaire Academie.

Art. 97. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van den gouverneur en de officieren; traktementen van burgerlijke leeraren en van verdere ambtenaren;

jaarwedden, soldijen, daggelden, loonen en vergoedingen van het overige personeel en van burgerlijke geëmployeerden;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 105 403,00.

Art. 98. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, aankoop en onderhoud van meubelen; brand, licht, water, voeding, zakgeld van cadetten, kleeding en uitrusting, fourage, boeken, instrumenten, bureel- en administratiekosten, reis- en verblijfkosten en alle verdere uitgaven ten dienste der inrichting, met uitzondering van de kosten van vervoer, de kosten van levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt, en van kleeding en uitrusting, ledergoed, paardetuig en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstrekt uit de magazijnen van militaire kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 123 305,00.

C. Kosten van de Cadettenschool.

Art. 99. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van den directeur en de officieren; traktementen van burgerlijke leeraren en van verdere ambtenaren;

jaarwedden, soldijen, daggelden, loonen en vergoedingen van het overige personeel en van burgerlijke geëmployeerden;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 35 872,00.

Art. 100. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen; aankoop en onderhoud van meubelen; brand, licht, water, voeding, zakgeld van kadetten, kleeding en uitrusting, fourage, boeken, instrumenten, bureel- en administratie-

kosten, reis- en verblijfkosten en alle verdere uitgaven ten dienste der inrichting, met uitzondering van de kosten van vervoer, de kosten van levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt en van kleeding en uitrusting, ledergoed en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstrekt uit de magazijnen van militaire kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald f38 818,00.

D. Kosten van den Hoofdcursus.

Art. 101. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van den directeur en de officieren; traktementen van vaste burgerlijke leeraren; belooningen en vergoedingen van leeraren en bedienden, niet behoorende tot het vaste personeel;

soldijen, daggelden, loonen en vergoedingen van het overige personeel en van burgerlijke geëmployeerden;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald f47 956,00.

Art. 102. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, aankoop en onderhoud van meubelen; brand, licht, water, voeding, kleeding en uitrusting, fourage, boeken, instrumenten, bureel- en administratiekosten, reis- en verblijfkosten en alle verdere uitgaven ten dienste der inrichting, met uitzondering van de kosten van vervoer, de kosten van levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt en van kleeding en uitrusting en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstrekt uit de magazijnen van militaire kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald 24 585,00.

E. Kosten van de Normaal-Schietschool.

Art. 103. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van den directeur en de officieren; bijslag op traktement en toelagen van officieren, bij de inrichting gedetacheerd;

jaarwedden, soldijen, daggelden, toelagen en vergoedingen van het overige personeel;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald f26 626,00.

Art. 104. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen en werken; aankoop en onderhoud van meubelen; brand, licht, water, voeding, kleeding en uitrusting, fourage, boeken, instrumenten, schietmaterieel, belooningen bij het schijfschieten, bureel- en administratiekosten, reis- en verblijfkosten en alle verdere uitgaven ten dienste der inrichting, met uitzondering van de kosten van vervoer, de kosten van levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt, en van kleeding en uitrusting, voor zoover die worden verstrekt uit de magazijnen van militaire kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald f11 155,00. Totaal f450 443,00.

XIVDE AFDEELING.

Centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en militaire verplegingsinrichtingen; aanschaffing en onderhoud van kampementsgoederen en velduitrusting.

A. Centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting.

Art. 105. Toelagen van officieren wegens diensten bij de keurings-commissie, traktementen bij burgerlijke ambtenaren en loonen van geëmployeerden en werklieden bij de centrale magazijnen te Amsterdam, Delft en Woerden f124 540,00.

Art. 106. Reis- en verblijfkosten, bureel- en administratiekosten; aanschaffing en onderhoud van werktuigen, instrumenten en ander materieel en magazijnskosten f12 126,00.

B. *Kampements-goederen en velduitrusting.*

Art. 107. Aanschaffing, herstelling en onderhoud van kampementsgoederen en van voorwerpen van velduitrusting, waaronder veldkijkers, veldlantaarns en officiers-cantines; kosten, vallende op de keuring van een en ander f 75 275,00.

C. *Verplegingsinrichtingen.*

Art. 108. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van administrateurs, tijdelijke administrateurs en opzichters, en loonen en toelagen van het verdere personeel bij de militaire bakkerijen f 68 760,00.

Art. 109. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de administrateurs en tijdelijke administrateurs en loonen en toelagen van het verdere personeel van de militaire magazijnen van levensmiddelen en de militaire slachterijen f 21 740,00.

Art. 110. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de administrateurs en tijdelijke administrateurs en loonen en toelagen van het verdere personeel van de garnizoensmagazijnen van kleding en van nachtleger en van de magazijnen van kleding en van nachtleger bij het instructie-bataljon f 64 866,00.

Art. 111. Vergoedingen aan gezinnen van overleden militair personeel f 400,00.

Art. 112. Reis- en verblijfkosten, bureel- en administratiekosten; aanschaffing en onderhoud van werktuigen en ander materieel en magazijnskosten f 46 614,00. Totaal f 414 321,00.

XVDE AFDEELING.

Artillerie-inrichtingen, magazijnen der artillerie, artillerie-materieel bij de korpsen en inrichtingen van het leger en practische oefeningen en proeven bij het wapen der artillerie.

A. *Artillerie-inrichtingen.*

Art. 113. Jaarwedden en tegemoetkomingen van burgerlijke ambtenaren; toelagen en tegemoetkomingen van officieren, van conducteurs der artillerie en van onderofficieren, wegens diensten bij de artillerie-inrichtingen;

toelage van den officier, krachtens artikel 24 der Hinderwet, belast met het toezicht op bewaarplaatsen voor ontplofbare stoffen f 127 845,00.

Art. 114. Daggelden, loonen, soldijen, premiën en tegemoetkomingen van burgerlijke en militaire werklieden;

loonen voor het doen verrichten door particulieren van werk voor aan te maken, samen te stellen of te wijzigen artillerie-materieel 408 830,00.

Art. 115. Grondstoffen, vóórbewerkte onderdeelen, bestanddeelen en verdere benoedigheden tot het aanmaken, samenstellen, wijzigen, opleggen, onderhouden, beproeven, herstellen en verzenden van geschut, mitrailleurs, richtmiddelen, waarnemingstoestellen, affuiten, beddingen, voertuigen, geschutmunition en andere ernstvuurwerken, een en ander met toebehooren f 168 500,00.

Art. 116. Als voren van draagbare wapenen, met toebehooren, met uitzondering van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M. f 4 100,00.

Art. 117. Als voren van brandblusch-, ponton- en torpedo-materieel, paardetuig, materieel voor de afstandmeting en voor de telephonische verbindingen ten dienste der artillerie, een en ander met toebehooren f 8 500,00.

Art. 118. Als voren van patronen tot draagbare vuurwapenen, met toebehooren f 276 000,00.

Art. 119. Aanschaffing van werktuigen, gereedschappen, maten, brandstoffen, olie, verlichtingsmiddelen, water en andere benoedigheden voor het aanmaken, samenstellen, wijzigen, beproeven, herstellen, opleggen, onderhouden en verzenden van artillerie-materieel, in de voorgaande artikelen dezer afdeeling genoemd;

benoedigheden voor het scheikundig laboratorium;

kosten, vallende op het onderhoud van artillerie-materieel, werktuigen en gereedschappen f 147 380,00.

Art. 120. Aanschaffing van geschut, mitrailleurs, richtmiddelen, waarnemings-toestellen, affuiten, beddingen, voertuigen, geschutmunitieën en andere ernst-vuurwerken, een en ander met toebehooren *f* 22 500,00.

Art. 121. Aanschaffing van draagbare wapenen, met toebehooren *f* 17 000,00.

Art. 122. Aanschaffing van brandblusch-, ponton- en torpedo-materieel, paar-detuig, materieel voor de afstandmeting en voor de telephonische verbindingen ten dienste der artillerie, een en ander met toebehooren *f* 12 950,00.

Art. 123. Aanschaffing van patronen voor draagbare vuurwapenen, met toe-behooren *f* 5 000,00.

Art. 124. Aanschaffing van buskruit;

kosten, vallende op het aanmaken, het vermalen en omwerken daarvan, met geheele of gedeeltelijke levering van de daartoe noodige bestanddeelen, alsmede op het bewaren en het in staat van verzending brengen van buskruit *f* 319 100,00.

Art. 125. Aanschaffing van grondstoffen, vóórbewerkte onderdeelen en bestand-deelen van artilleriematerieel en brandstoffen, een en ander tot het vormen van een reserve-voorraad *f* 50 000,00.

Art. 126. Reis- en verblijfkosten;

kosten, vallende op de keuringen;

bureel- en administratiekosten;

kosten van vervoer van ambtenaren, conducteurs, onderofficieren, werk-liedenschrijvers en werklieden, werkzaam bij de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug, doch wonende te Amsterdam en te Zaandam, naar en van de Hem-brug *f* 26 200,00.

Art. 127. Kosten van vervoer van goederen van en naar de artillerie-inrich-tingen, voor zoover daartoe niet van openbare middelen wordt gebruik ge-maakt *f* 2 200,00.

B. Magazijnen der artillerie, niet tot de artillerie-inrichtingen behoorende.

Art. 128. Bezoldiging van magazijnknechts; daggelden van conducteurs en hulpconducteurs bij verzendingen;

daggelden en toelagen van waarnemende conducteurs en van waarnemende magazijnknechts;

loonen voor burgerlijke werklieden; toelagen voor buitengewone dienstver-richtingen;

vergoeding voor onderhoud van rijwielen van magazijnpersoneel *f* 85 114,00.

Art. 129. Aanschaffing van benodigdheden en verdere kosten voor onder-houd van het in de magazijnen in verantwoording zijnde artilleriematerieel, met inbegrip van de wapenen, opgelegd in het wapendepot te Dordrecht *f* 7 650,00.

Art. 130. Brandstoffen voor de pantserforten en den torpedodienst *f* 4 000,00.

Art. 131. Reis- en verblijfkosten, bureel- en administratiekosten *f* 7 500,00.

C. Artillerie-materieel bij de korpsen en inrichtingen van het leger.

Art. 132. Herstelling en onderhoud van het artillerie-materieel, daaronder begrepen het paardetuig der artillerie *f* 45 000,00.

D. Practische oefeningen.

Art. 133. Aanschaffing en onderhoud van materieel, druk- en bindwerk en andere benodigdheden;

belooningen voor personeele hulp;

schadeloosstelling voor het gebruik van terreinen, vaartuigen en gebouwen;

het doen uitvoeren van werk door particulieren;

een en ander ten dienste van de practische oefeningen en proeven bij het wapen der artillerie; zoomede vindingsloonen voor ingeleverde projectielen *f* 35 000,00. Totaal *f* 1 780 369,00.

XVIDE AFDEELING.

*Militaire verkenningen en Topographische Inrichting.*A. *Militaire verkenningen.*

Art. 134, a. Belooning van een bediende bij het bureau van den directeur f 800,00;

b. Reis- en verblijfkosten en verdere kosten van de militaire verkenningen f 9 630,00. Totaal f 10 430,00.

B. *Topographische Inrichting.*

Art. 135, a. Traktementen van ambtenaren, toelagen van officieren wegens diensten bij de Topographische Inrichting, daggelden en belooningen van ge-employeerden, zoomede loon voor verrichte werkzaamheden buiten den gewonen werktijd;

een en ander na aftrek van het bedrag, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald f 53 678,00.

b. verdere kosten van de Topographische Inrichting, na aftrek als boven f 12 890,00;

c. toelagen voor het verlies van het genot der leges voor ambtenaren bij de Topographische Inrichting f 2 079,00. Totaal f 68 647,00. Totaal f 79 077,00.

XVIIDE AFDEELING.

Dienst der Genie.

A. *Materieel der genie en kazerneering, met uitzondering van al wat de inrichtingen van onderwijs, de artillerie-inrichtingen, de artillerie-schietschool en het wapen der marechaussee betreft.*

Art. 136. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van vestingwerken, oefeningsterreinen, schietbanen, kazerne- en andere gebouwen, loodsen, exercitievelden, zweminrichtingen, dijken, kaden, wegen, grachten, bruggen, beplantingen, met hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren;

kleine herstellingen en leveringen;

werkzaamheden betreffende het bouwen en planten binnen verboden kringen van vestingwerken;

werkgeldten voor militairen, gebezigd tot den arbeid aan fortificatiën en tot anderen arbeid voor de genie;

grensbepalingen;

aanbestedingskosten;

kosten vallende op keuringen;

kosten en ongeldten betrekkelijk het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;

afkoop van rechten;

bijdragen voor uitvoering en onderhoud van werken;

koopen van perceelen;

grondboringen, slaan van proefpalen, metingen, waterpassingen en peilingen;

aanschaffing, onderhoud en schoonhouden van geniegoederen in vestingen en forten;

herstellingen en vernieuwingen van meubelen en andere voorwerpen in de gebouwen tot huisvesting van troepen bestemd, alsmede van gereedschappen voor algemeen gebruik in werkplaatsen in die gebouwen;

daggelden en toelagen van tijdelijke opzichters en teekenaars bij geniewerken f 607 530,00.

Art. 137. Aanschaffen, herstellen en verbeteren van kaarten, plans en memoriën;

aanschaffen en inbinden van boekwerken, tijdschriften en reglementen;

meet- en waterpas- en andere instrumenten en teekenbehoeften f 2 800,00.

Art. 138. Aanschaffing en onderhoud van gereedschappen, voertuigen en materieel voor de genietroepen *f* 34 700,00.

Art. 139. Aanschaffing en onderhoud van en voorzieningen aan permanente telegraphische en telephonische verbindingen en van het daartoe behoorende materieel *f* 9 000,00.

Art. 140. Aanschaffing en onderhoud van materieel voor vernielingen in oorlogstijd en voor het nemen van proeven ten behoeve van de voorbereiding van die vernielingen *f* 925,00.

Art. 141. Aanschaffing en onderhoud van materieel voor de practische oefeningen van het regiment genietroepen, van de opzichters van fortificatiën en die van den vesting-telegraafdienst, alsmede van andere wapens, voor zooveel die geschieden onder leiding van genietroepen *f* 14 750,00.

Art. 142. Onderhoud, vernieuwing en aanschaffing van vaartuigen, onder het beheer van het Departement van Oorlog, dienende tot het onderhouden van gemeenschap met verdedigingswerken, en van de daarvoor benoodigde wachthuisjes, een en ander met de daarbij behoorende inventarissen; zoomede steenkolen, kosten van verwarming en verlichting, haven- en sluisgeld *f* 5 000,00.

B. *Artillerie-inrichtingen en Artillerie-schietschool.*

Art. 143. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van werken, terreinen en gebouwen en hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren;

kleine herstellingen en leveringen;

grensbepalingen;

aanbestedingskosten;

kosten vallende op keuringen;

kosten en ongelden betreffende het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;

afkoop van rechten;

bijdragen voor uitvoering en onderhoud van werken;

koopen van perceelen;

grondboringen, slaan van proefpalen, metingen, waterpassingen en peilingen;

herstellingen en vernieuwingen van meubelen en andere voorwerpen;

aanschaffing van gereedschappen en andere benoodigheden voor het schoonhouden van de gebouwen der Artillerie-schietschool;

daggelden en toelagen voor tijdelijke opzichters en teekenaars bij de uitvoering van werken in dit artikel bedoeld *f* 32 500,00.

C. *Huur van gebouwen, huur, erfpacht en erfdienstbaarheden van oefeningsterreinen en loodsen; herstellen van schade, ontstaan door storm, water en brand; reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoefden; met uitzondering van al wat de inrichtingen van onderwijs en het wapen der marechaussee betreft.*

Art. 144. Huur van gebouwen, voor zoover die uitgaven niet zijn omschreven in de artikelen 41, 42, 60b, 94, 96, 98, 100, 102 en 104;

huur, erfpacht en erfdienstbaarheden van oefeningsterreinen en loodsen *f* 64 670,00,

Art. 145. Herstellen van schade, ontstaan door storm, water en brand *f* 10 000,00,

Art. 146. Reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoefden *f* 28 300,00.
Totaal *f* 810 175,00.

XVIII^{DE} AFDEELING.

Kosten van verplaatsing van personen en goederen.

Art. 147. Reis- en verblijfkosten, teerkosten en vacatiën, voor zoover die kosten niet zijn begrepen in een der artikelen 6, 30, 48, 50, 53b, 56, 57c, 58b, 60b, 92, 96, 98, 100, 102, 104, 106, 112, 126, 131, 134b, 146, 149b, 177, 183 en 186 *f* 42 350,00.

Art. 148. Kosten van vervoer, tol-, brug-, weg- en veergelden voor zoover die kosten niet zijn begrepen in een der artikelen 48, 57c, 70, 87, 88, 126, 127 en 179 *f* 171 750,00.

Permanente Militaire Spoorwegcommissie.

Art. 149, a. Belooningen voor spoorwegambtenaren en gepensioneerde officieren en van eenen bediende bij het bureau der commissie *f* 1 700,00.

b. reis- en verblijfkosten, vacatiën en verdere kosten van de commissie: aanschaffing en wijziging van petten van etappecommandanten *f* 4 250,00. Totaal *f* 5 950,00. Totaal *f* 220 050,00.

XIXDE AFDEELING.

Subsidiën, gratificatiën en verdere uitgaven van bijzonderen aard.

Art. 150. Subsidie aan het hoofdcomité van de Vereeniging „Het Nederlandsche Roode Kruis” en toelage aan den secretaris van het hoofdcomité *f* 1 000,00.

Art. 151. Subsidie aan de Koninklijke Vereeniging van gepensioneerde officieren van het Nederlandsche leger *f* 1 000,00.

Art. 152. Subsidie aan het Fonds ten behoeve van onderofficieren, die onder toekenning van gagement of gratificatie uit den militairen dienst worden ontslagen *f* 15 000,00.

Art. 153. Subsidie aan het Fonds tot ondersteuning der weduwen en weezen van vrijwillig dienende militairen beneden den rang van officier *f* 2 000,00.

Art. 154. Subsidie aan de Vereeniging van gepensioneerde onderofficieren en minderen van het Nederlandsche leger *f* 15 000,00.

Art. 155. Subsidie aan de Vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland” te Utrecht *f* 3 000,00.

Art. 156. Subsidie aan het Invalidenhuis te Leiden *f* 5 000,00.

Art. 157. Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid *f* 600,00.

Art. 158. Gratificatiën *f* 25 000,00.

Art. 159. Kleine tegemoetkomingen en reispelden aan gewezen militairen en aan kinderen en weduwen van militairen *f* 900,00.

Art. 160. Kosten wegens het onderhouden van veteranen en militaire huisgezinnen, in de aan het Rijk toebehoorende gestichten te Veenhuizen verblijf houdende, of tot de sterkte van die gestichten behorende *f* 92,00.

Art. 161. Kosten vallende op telegraphische en telefonische correspondentie *f* 6 000,00

Art. 162. Kosten van exploten en processen; schadevergoedingen, waartoe de Staat naar het gevoelen van den landsadvocaat, hetzij op grond van artikel 625 of van artikel 1401 of volgende van het Burgerlijk Wetboek verplicht, hetzij op grond van billijkheid gehouden is *f* 1 000,00.

Art. 163. Kosten van raden van onderzoek en van appèl, zoomede kosten van herziening, bedoeld bij artikel 69 der Bevorderingswet voor de landmacht 1902 *f* 1 000,00.

Art. 164. Kosten voor het Departement van Oorlog, voortvloeiende uit de Ongevallenwet 1901 *f* 5 000,00.

Art. 165. Schadeloosstelling voor de schutterlijke diensten in en buiten de garnizoensplaatsen *Memorie*. Totaal *f* 82 492,00.

XXSTE AFDEELING.

Nonactiviteits-traktementen, pensioenen, onderstanden, lijfrenten, toelagen en wachtgelden.

Art. 166. Nonactiviteits-traktementen *f* 80 000,00.

Art. 167. Pensioenen en onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden, gegageerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting *f* 3 000 000,00.

Art. 168. Tijdelijke en voorloopige pensioenen en tijdelijke onderstanden.

daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensionneerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting f40 000,00.

Art. 169. Pensioenen aan mindere geëmployeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrichtingen van 's Rijks landmacht, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensionneerden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting f85 000,00.

Art. 170. Aandeel van het Departement van Oorlog in de toelagen en presentiegelden van den voorzitter en van de leden van den Militairen Pensioenraad f1 300,00.

Art. 171. Kosten voortvloeiende uit het geneeskundig onderzoek naar de geschiktheid van burgerlijke ambtenaren f200,00.

Art. 172. Teruggave van bijdragen voor pensioen f200,00.

Art. 173. Lijfrente, toegekend aan den Pruisischen generaal graaf Bülow von DENNEWITZ en diens mannelijke afstammelingen in de rechte linie (besluit van den Souvereinen Vorst van den 6den Februari 1814 n°. 3, en Koninklijk besluit van den 8sten Juli 1815 n°. 4) f5 250,00.

Art. 174. Wachtgelden f1 125,00. Totaal f3 213 075,00.

XXIste AFDEELING.

Wapen der Marechaussee.

Art. 175. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de officieren f49 950,00.

Art. 176. Jaarwedden, soldijen, daggelden en verdere vergoedingen van onderofficieren en marechaussees f495 848,00.

Art. 177. Reis- en verblijfkosten, bureel- en andere administratiekosten f15 300,00.

Art. 178. Subsidie voor het onderling ziekenfonds bij het wapen f4 000,00.

Art. 179. Kosten van huisvesting, nachtligging en stalling, van kleeding en uitrusting, paarden, fourage en van verzorging van paarden, kosten van vervoer, van oefening en onderwijs en verdere kosten van het wapen, na aftrek van de sommen welke worden ingehouden op de soldij van onderofficieren en marechaussees en van die welke vrijwillig ten bate hunner rekeningen wegens kleeding en uitrusting worden gestort en van andere baten, waarmede die rekeningen worden te goed geschreven f294 183,00. Totaal f859 281,00.

XXIIste AFDEELING.

Buitengewone uitgaven.

A. *Vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M.*

Art. 180. Daggelden, loonen en soldijen van burgerlijke en militaire werklieden voor de vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M., van verwisselstukken en van toebehooren f115 000,00.

Art. 181. Aanschaffing van grondstoffen, vóorbewerkte onderdeelen en bestanddeelen tot de vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M., van verwisselstukken en van toebehooren f60 000,00.

Art. 182. Aanschaffing van werktuigen en van daartoe behoorende onderdeelen, zoomede van gereedschappen en maten tot de vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M., van verwisselstukken en van toebehooren f6 000,00.

Art. 183. Reis- en verblijfkosten en verdere kosten van keuring f2 000,00.

B. *Dienst der genie.*

Art. 184. Toelagen voor officieren der genie en opzichters van fortificatiën; toelagen en daggelden van tijdelijke opzichters en teekenaars; een en ander ook voor die nog in uitvoering zijnde werken, waarvoor bij vorige begrootingen van het Departement van Oorlog, bij „*Buitengewone uitgaven, dienst der Genie*”, geld is toegestaan f20 000,00.

Art. 185. Verbetering van Rijksgebouwen en werken en van gebouwen door de gemeenten tot militair gebruik aan het Rijk afgestaan, die zich in de gar-

nizoenen en op de legerplaatsen bevinden, bestemd tot kazernen, stallen, loodsen, magazijnen, hospitalen en bakkerijen;

opbouw van daartoe bestemde nieuwe gebouwen;

aankoop van perceelen;

afkoop van rechten;

bijdragen voor het maken en aankopen van die gebouwen en daartoe noodige gronden;

kosten en ongelden bij het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;

aanbestedingskosten;

kosten van keuring;

een en ander voor de navermelde werken;

a. bouwen van eene wachterswoning bij het Fort *Hinderdam* f 4 000,00.

b. aanbrengen van Veltman-inrichtingen op de schietbanen X tot en met XIV op het exercitieveld op het Laarderhoog f 5 545,00.

c. bouwen van een kazernement voor het regiment genietroepen te *Utrecht* (2de termijn) f 180 000,00.

d. aansluiten van de kazerne voor de vestingartillerie te *Utrecht* aan de waterleiding op het terrein *Damlust* aldaar f 2 500,00.

e. aanbrengen van Veltman-inrichtingen op de schietbanen in de legerplaats bij *Zeist* f 3 580,00.

f. verbeteren van de kazerneering van de bereden wapens te *Leiden* f 9 600,00.

g. verbeteren van de kazerneering van de infanterie te *Hoorn* f 2 480,00.

h. verbeteren van de kazerneering van de veldartillerie te *Bergen op Zoom* (2de termijn) f 15 645,00.

i. bouwen van eene rijloods en uitbreiding van de stalling en kazerneering te *Breda* (2e termijn) f 25 450,00.

j. bouwen van een kazernement voor twee bataljons infanterie te *Ede* (4de termijn) f 220 000,00.

k. bouwen van een kazernement voor bereden wapens te *Ede* (2de termijn) f 250 000,00.

l. bouwen van een kazernement voor twee bataljons infanterie te *Nijmegen* (4de termijn) f 70 000,00.

m. aankopen van en het doen van eenige herstellingen aan een stal, en eene overdekte longeerplaats c.a. op het terrein van het remonte-depot te *Milligen* f 3 600,00.

n. aanbrengen van spaarfornuizen voor 650 man in keuken n°. 1 in de legerplaats bij *Oldebroek* f 2 800,00.

o. verlengen van de keuken voor onderofficieren in de legerplaats bij *Oldebroek* f 2 300,00.

p. inrichten van kampeerterreinen voor de landweerplichtigen van de infanterie bij *Milligen*, *Katwijk*, *Bergen op Zoom*, *'s Hertogenbosch* en *Roermond* f 12 800,00.

q. aankoop van oefeningsterreinen f 10 000,00. Totaal f 820 300,00.

Art. 186. Reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoefden f 1 000,00.

C. *Approviandeering van stellingen en liniën.*

Art. 187. Kosten wegens aankoop, gebruik en onderhoud van werktuigen tot het vervaardigen van geperste turf in de *Stelling van Amsterdam*, alsmede kosten wegens het in die stelling en in de overige stellingen en liniën in voorraad opleggen van brand- en lichtstoffen f 12 800,00.

Art. 188. Kosten vallende op proefnemingen, in verband met de voorbereiding van eene eventueele approviandeering der *Stelling van Amsterdam* f 500,00. Totaal 1 037 600,00.

XXIII^{STE} AFDEELING.

Onvoorziene uitgaven.

Art. 189. Onvoorziene uitgaven f 50 000,00.

XXIVSTE AFDEELING.

Voltooiing van het vestingstelsel.

Art. 190. Dekking der uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1906 *f* 520 100,00. Totaal *f* 27 312 280,00.

Zeven en twintig millioen driehonderd twaalf duizend tweehonderd tachtig gulden.

ARTIKEL 2.

Wanneer het bedrag, uitgetrokken bij een der *artikelen* 2c, 3, 5, 6, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53b, 54, 55, 56, 57a, 57b, 57c, 58b, 59, 60a, 60b, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 82, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 98, 100, 102, 104, 106, 107, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134b, 135b, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149b, 161, 162, 163, 164, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 174 en 185a tot en met *q* van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk ontoereikend wordt bevonden, kan het, met inachtneming van het voorschrift van het tweede lid van artikel 24 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* no. 40), door overschrijving uit *artikel* 189 van dat hoofdstuk worden aangevuld.

Uit dit *artikel* kan mede worden overgeschreven op de *artikelen* 70 en 165.

Voorts kan nog worden overgeschreven tusschen de *artikelen* 6, 30, 57c, 92 en 147; tusschen de *artikelen* 57c, 127 en 148; tusschen de *artikelen* 26 en 27; tusschen de *artikelen* 28 en 29 en tusschen de *artikelen* 47 en 48.

ARTIKEL 3.

Op *artikel* 189 van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk worden aangevoerd de tot het dienstjaar 1906 behoorende uitgaven, welke het Departement van Oorlog betreffen, hare omschrijving niet vinden in een der andere *artikelen* van dat hoofdstuk en moeten dienen ter voorziening in behoeften, die in den loop van dat dienstjaar onverwacht opkomen.

Die uitgaven worden voor elke soort afzonderlijk in de rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven:

De Minister van Oorlog,

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Tot toelichting van het ontwerp der begrooting van het Departement van Oorlog voor het dienstjaar 1906, heeft de ondergeteekende de eer — onder opmerking dat hij, wegens den korten tijd welke hem was gegeven, zich genoodzaakt heeft gezien in hoofdzaak over te nemen de door zijnen ambtsvoorganger opgemaakte en bereids door den Raad van State overwogen ontwerp-begrooting — het navolgende te doen kennen.

§ 1. *Inrichting der begrooting.* De ontwerp-begrooting voor het dienstjaar 1906 is, behoudens de hierna vermelde wijzigingen, ingericht als de Oorlogsbegrooting voor het loopende jaar.

De uitgaven voor den geneeskundigen dienst voor het dienstjaar 1905, begrepen in de artt. 88 tot en met 91 der begrooting, zijn thans samengevat in de artt. 88, 89 en 90. Deze wijziging, waarbij de omschrijving zooveel mogelijk is vereenvoudigd, heeft ten doel de uitgaven meer stelselmatig in een drietal begrootingsposten te groepeeren, in dien zin, dat art. 88 bestemd is voor de kosten, vallende op de verpleging *in* en art. 89 voor die, vallende op de verpleging *buiten* de militaire ziekeninrichtingen van de landmacht, terwijl uit art. 90

zullen zijn te kwijten de kosten van aanschaffing van geneesmiddelen en verdere benodigdheden, de uitgaven voor 's Rijks magazijn van geneesmiddelen en voor de militaire apotheken, en de kosten, vallende op de uitoefening van den militairen geneeskundigen dienst buiten de militaire ziekeninrichtingen.

De uitgaven voor reis- en verblijfskosten, bureel- en lokaalbehoefte voor den dienst der genie zijn overgebracht van het onderdeel *A* naar het onderdeel *C* van de XVIIde afdeling en, in verband daarmee, is de omschrijving van onderdeel *C* gewijzigd.

Zulks is geschied omdat uit het betrokken begrootingsartikel ook bestreden moeten worden de onderwerpelijke uitgaven voor zooveel de artillerie-inrichtingen en de artillerie-schietschool betreft.

§ 2. *Eindcijfer*. Voor den dienst van het loopende jaar werd — ongeacht de suppletoire wet van 6 Juni 1905 (*Staatsblad* n°. 175), uitgaven betreffende voor den aanmaak en de aanschaffing van snelvuurveldmaterieel — een bedrag toegestaan van f27 174 140.

Voor 1906 wordt aangevraagd f27 312 280, derhalve meer f138 140.

In ronde cijfers is in de aangevraagde som begrepen:

voor uitgaven voortvloeiende uit de reorganisatie van de landweer, daar- onder begrepen de kosten wegens opkomst onder de wapenen van de vrijwilligers en dienstplichtigen van de landweer voor de eerste herhalingsoefening van zes dagen f426 000;

voor meerdere kosten wegens het oproepen van militieplichtigen voor herhalingsoefeningen f159 000;

voor vergoedingen krachtens art. 113*bis* der Militiewet 1901, meer geraamd dan voor 1905 f150 000;

voor pensioenen, meer benodigd f95 000;

voor kosten van kazerneering (tweede of latere termijnen) f155 000.

Zoodat alleen voor deze onvermijdelijke uitgaven meer moest worden uitgetrokken f985 000.

Dat de som waarmee het eindcijfer van 1905 is overschreden nog niet het zevende gedeelte bedraagt van hetgeen reeds voor de hier opgenoemde onderwerpen meer dan in dat jaar benodigd zal zijn, moet worden toegeschreven:

1°. aan het feit dat in de ontwerp-Oorlogsbegroting voor 1906 slechts zoodanige posten zijn opgenomen die uit bestaande wetten en verordeningen en reeds aangegane verplichtingen voortvloeien, of wel onvermijdelijk zijn tot het behoorlijk gaande houden van den dienst; en

2°. aan de omstandigheid, dat, tot dekking der uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1906 slechts is uitgetrokken eene som van f520 100, tegen een bedrag van f965 000 voor den dienst van 1905.

In de onderwerpelijke ontwerp-begroting zijn dan ook geene uitgaven gebracht voor soldijverhooging van het administratief kader en van het personeel beneden den rang van officier bij het regiment genietroepen, noch om verbetering van de inkomsten der administrateurs van de militaire hospitalen en de militaire verplegingsinrichtingen en van het opzichthebbend personeel der genie, noch voor de verhooging van soldijen bij het wapen der Koninklijke marechaussee. Evenmin zijn gelden aangevraagd voor de verbetering van de positie der burgerlijke opzichtvoerende en administratieve ambtenaren bij de artillerie-inrichtingen enz., en voor de invoering van eene nieuwe loonregeling voor werklieden en magzijknechts.

De hierbedoelde lotsverbeteringen komen den ondergeteekende evenwel dringend noodig voor, en de eenige reden, waarom voor deze onderwerpen geene gelden op de ontwerp-begroting zijn uitgetrokken, is hierin gelegen dat wanneer de ondergeteekende gevolg gaf aan het bij hem vaststaande voor-nemen, om te dezer zake de noodige gelden aan te vragen, vele artikelen der bereids opgemaakte ontwerp-begroting, met de daarbij behoorende toelichtende staten, hadden moeten worden gewijzigd, hetgeen, met het oog op den daarvoor beschikbaren tijd, niet mogelijk was.

Hij verklaart echter reeds bij deze de evenbedoelde gelden alsnog, te zijner tijd, bij Nota van Wijziging te zullen aanvragen.

§ 3. *Legerorganisatie.* Bij de wet van den 9den Februari 1905 (*Staatsblad* n°. 67), tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1905, werden de vereischte gelden toegestaan om in den loop van het jaar 1905 over te gaan tot het geheel of gedeeltelijk ten uitvoer leggen der organisatiën van het leger, zooals die waren aangegeven in het „Overzicht der ontwerp-organisatie van het Nederlandsche leger”, welk overzicht, met de bijlagen en nota van toelichting, onder dagteekening van 19 Juli 1904, Kabinet La. H 48, aan den Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd toegezonden.

Bij de Koninklijke besluiten van 30 Maart 1905, n°. 40, n°. 41, n°. 42, n°. 43, n°. 44 en n°. 45, werden daarop, resp. voor het wapen der infanterie, voor het wapen der cavalerie, voor het wapen der artillerie en voor het wapen der genie, alsmede voor de dienstvakken der militaire administratie en van den geneeskundigen dienst, de organisatiën op voet van vrede, overeenkomstig die in het hierboven genoemde overzicht aangegeven, vastgesteld, terwijl vervolgens op 1 Juli 1905 werd overgegaan om, voor wat de infanterie betreft, aan het desbetreffend besluit uitvoering te geven. Op genoemden datum werden opgericht één nieuw bataljon infanterie, de staf van het 11de regiment infanterie, alsmede de staf van de 4de divisie, zoodat het wapen thans de formatie heeft verkregen, zooals die voor de naaste toekomst bestendig zal kunnen blijven.

De dislocatie heeft echter nog niet volledig haar beslag gekregen, omdat het kazernement voor het 1ste en het 2de bataljon van het 11de regiment infanterie te Ede nog niet gereed is en alzoo deze bataljons voorloopig nog garnizoenen zullen blijven houden te Bergen op Zoom en te Utrecht (1 compagnie te Arnhem).

De cavalerie zal op den 1sten September 1905 in zooverre hare eindorganisatie bereiken, dat zij alsdan zal zijn samengesteld uit 16 veld-eskadrons, 2 depots, het eskadron ordonnansen en de rij- en hoefsmidschool.

Aangezien echter het kazernement voor de 2 te Ede in garnizoen komende eskadrons vermoedelijk eerst in 1907 zal gereed komen, zal de staf van het nieuwe regiment eerst in genoemd jaar worden opgericht. Tot zoolang blijft het eskadron ordonnansen te Amersfoort en blijven de 2 veld-eskadrons, die resp. te Ede en te Amersfoort in garnizoen komen, te Deventer, resp. te Venlo.

Hierbij wordt opgemerkt, dat het nieuw op te richten regiment huzaren niet, zooals aanvankelijk in het voornemen lag, den naam zal krijgen van 4de regiment, maar dien van 1ste regiment, terwijl — uit overwegingen van traditie — het bestaande 1ste regiment, dat voorheen, toen het wapen eveneens uit 4 regimenten bestond, den naam van 4de regiment droeg, thans weder dien naam ontvangt.

De organisatiewijzigingen der cavalerie zullen, om redenen den inwendigen dienst van het wapen betreffende, eene maand vroeger plaats hebben dan, blijkens het ten vorigen jare medegedeelde, in het aanvankelijk voornemen lag.

Meerdere kosten zijn hieraan evenwel niet verbonden.

De veld-artillerie wordt op 1 September 1905, overeenkomstig het ten vorigen jare kenbaar gemaakt voornemen, uitgebreid met een afdelingsstaf en 2 batterijen, in garnizoen komende te Bergen op Zoom, terwijl voorts thans gelden zijn aangevraagd om, zooals in het plan lag, in den loop van het jaar 1906 te kunnen overgaan tot het oprichten eener nieuwe batterij, en daarmede de afdeling te Bergen op Zoom op hare normale sterkte te brengen van 3 batterijen.

De afdeling te 's Hertogenbosch vormt van af 1 September ll. de 1ste afdeling van het 4de regiment veld-artillerie, van welk regiment de staf en de IIde afdeling te Ede zullen worden opgericht, wanneer het kazernement aldaar gereed zal zijn, hetgeen vermoedelijk ook in 1907 het geval zal wezen.

De oprichting van de compagnie administratietroepen en van de 4de compagnie hospitaalsoldaten, alsmede de organisatiewijzigingen van ondergeschikt belang der overige — nog niet genoemde — troepen der onbereden wapens, hebben met 1 Juli 1905 hun beslag gekregen.

Er worden alzoo voor het jaar 1906 ten behoeve van het, in verband met de legeruitbreiding oprichten van nieuwe onderdeelen, geen meerdere gelden

aangevraagd dan die welke noodig zijn om te kunnen overgaan tot het oprichten van ééne batterij veld-artillerie.

Dat niettemin verschillende artikelen der begrooting, verband houdende met de legeruitbreiding, hooger zijn geraamd dan voor 1905, is een gevolg van de omstandigheid, dat de uitgaven voor de in het jaar 1905 nieuw opgerichte of nog op te richten onderdeelen op de loopende begrooting slechts voor $\frac{1}{2}$ of voor $\frac{1}{4}$ jaar waren uitgetrokken, doch dat deze uit den aard der zaak thans voor een vol jaar in rekening moeten worden gebracht.

§ 4. *Landweeer*. In overeenstemming met hetgeen ter zake werd vermeld bij § 4 der Memorie van Toelichting, behoorende bij het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1905 (Gedrukte Stukken 1904—1905, 2, n°. 2) heeft de landweeer sedert 1 Augustus 1905 eene sterkte van:

- 24 bataljons infanterie;
- 17 compagnieën vesting-artillerie;
- 2 compagnieën genietroepen;
- 1 compagnie pontonniers;
- 2 compagnieën hospitaalsoldaten;

en kan de lichte der militie, welke op 1 Augustus 1906 voor den dienst bij de landweeer zal worden bestemd, die van 1898, in deze onderdeelen worden opgenomen, zonder dat daarvoor nieuwe bataljons infanterie of compagnieën van andere wapens op te richten zijn.

Dienovereenkomstig zijn dan ook bij deze begrooting geene gelden aangevraagd voor de oprichting van nieuwe landweeeronderdeelen.

Vermits volgens de regeling van de bij artikel 11 der Landweeerwet bedoelde oefeningen — welke regeling werd uiteengezet in § 4 der zoeven aangehaalde Memorie van Toelichting — in 1906 de landweeerlichtingen 1903, 1904 en 1905 voor den tijd van zes dagen onder de wapenen komen, zijn op deze begrooting de daarvoor benodigde gelden uitgetrokken.

Ten einde dien oefeningstijd van zes dagen, bij het vorenaangehaalde artikel 11 der Landweeerwet beschikbaar gesteld, naar vermogen dienstbaar te maken aan oefening van de troepen in rechtsreeksch verband met hunne oorlogsbestemming, ligt het in de bedoeling de landweeer-infanterie, behoorende tot de bataljons die in geval van mobilisatie bestemd zijn voor de territoriale verdediging, te legeren en te oefenen in een achtal daartoe in onderscheiden gedeelten van het Rijk, bij voorkeur op Rijksground, op eenvoudige wijze in te richten kampementen, terwijl de overige landweeer-infanterie, behoorende tot de bataljons bestemd voor den dienst in de liniën en stellingen, zoomede de landweeer-vesting-artillerie, als regel zullen worden ondergebracht en geoefend in die liniën en stellingen.

De landweeer-genietroepen en de landweeer-pontonniers zullen tot hunne zesdaagsche oefening onder de wapenen worden geroepen onderscheidenlijk bij het regiment genietroepen en het korps pontonniers.

Bij de bepaling van den tijd van het jaar, waarin de landweeertroepen tot de vermelde oefeningen zullen moeten opkomen, zal zooveel doenlijk rekening worden gehouden óók met de maatschappelijke en bedrijfsbelangen.

Voor de op- en inrichting van magazijnen ter oplegging van wapenen c. a. ten behoeve van de landweeer, en voor het verkrijgen van de beschikking over en het doen van voorzieningen aan schietbanen ten dienste van schietoefeningen van de landweeer, zijn bij deze begrooting geene gelden aangevraagd.

Zoodra de gegevens voldoende zullen verkregen zijn, zal echter nog in den loop van dit jaar een voorstel worden gedaan tot verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1905 met den eersten termijn van de daarvoor benodigde gelden, om zoodoende uitvoering te kunnen geven aan hetgeen ter zake bij § 4 der Memorie van Toelichting nopens dat hoofdstuk van vermelde begrooting reeds in uitzicht werd gesteld.

Uit dat voorstel zal dan tevens kunnen blijken welke uitgaven de voorziening in de bedoelde behoeften in 1906 vorderen zal.

Eene aanvraag om gelden voor de vrijwillige plaatselijke oefeningen van de landweeer, bedoeld bij artikel 14 der Landweeerwet, wordt ook op deze begrooting nog niet aangetroffen.

Zij moest achterwege blijven om dezelfde redenen, als daarvoor vermeld aan het slot van § 4 der hiervoren meer aangehaalde Memorie van Toelichting nopens de begrooting voor het dienstjaar 1905, en nader uiteengezet op bladz. 43 der mede reeds aangehaalde Memorie van Antwoord betreffende de zelfde begrooting.

Intusschen is aan het Departement van Oorlog voor de belangrijke aangelegenheid der plaatselijke oefening o. a. van de officieren, het verdere kader en de manschappen van de landweer reeds eene regeling ontworpen, welke op sommige punten nog wel nadere overweging zal vereischen, doch niettemin mag worden verwacht dat in het volgend jaar de stand der organisatie van de landweer zal toelaten de gelden aan te vragen, gevorderd om die regeling in 1907 in werking te doen treden.

§ 5. *Militie- en reservekader.* In aansluiting aan hetgeen dezerzijds werd opgemerkt in de aan het slot van § 3 aangehaalde Memorie van Antwoord betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1905 (§ 14, bladz. 30 e. v.), kan worden medegedeeld, dat de opleiding bij de infanterie tot militie-officier over het jaar 1904 een zeer bevredigend resultaat heeft opgeleverd. Van de 61 aspiranten zijn er 52 tot luitenant benoemd kunnen worden, terwijl van de 6 aspiranten der vesting-artillerie 5 voor het officiersexamen zijn geslaagd en aangesteld.

Ook voor dit jaar laat zich de toestand gunstig aanzien, daar bij het wapen der infanterie 67, en bij dat der vesting-artillerie 7 aspiranten in opleiding zijn genomen.

Met voldoening kan er voorts op worden gewezen, dat een 12-tal militie-luitenants verzocht heeft, behalve gedurende het verplicht verblijf onder de wapenen (in 1905), nog eenige weken vrijwillig te mogen blijven dienen.

Met het vorenstaande wordt geenszins beweerd, dat ten aanzien van de vorming van militie-officieren reeds afdoende uitkomsten zijn verkregen. Integendeel blijft meerdere toeloop in het belang van leger en landweer dringend noodig, doch waar — blijkens de uitkomsten — de opleiding zelf is geslaagd, mag vertrouwd worden dat de toeloop ook gaandeweg zal vermeederen, vooral nu ook door het tot stand komen van de wetten van 6 Juni 1905 (*Staatsbladen* nos. 177 en 178) de rechtspositie en de bevordering van de militie- en landweer-officieren behoorlijk op wettelijken grondslag is geregeld.

Voor wat betreft den toeloop tot, alsmede de sterkte en de bevordering bij het reservekader der verschillende wapens zij hier, in aansluiting aan hetgeen dienaangaande het vorige jaar werd opgemerkt, het volgende aange- teekend.

Aantal reservisten der 1ste categorie, dat tusschen 1 November 1904 en 1 Juni 1905 is bevorderd tot:

WAPENS.	Reserve- korporaal.	Reserve- sergeant (-wachtm.).	Vaandrig (kornet).	Reserve- tweede- luitenant.
Infanterie.....	31	45	17	31
Artillerie.....	6	7	2	3
Cavalerie.....	3	1	—	2
Genie.....	3	3	2	1
Totaal...	43	56	21	37

In vorenvermeld tijdvak werden tot eene verbintenis bij het reservekader der 1ste categorie toegelaten 18 jongelieden.

Hierbij zij opgemerkt dat de toelatings-examens voor het reservekader bij de verschillende wapens in 1905 nog niet hebben plaats gehad.

Ter voldoening aan het in het slot van § 13 van het Voorloopig Verslag over het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1905 te kennen gegeven verlangen wordt thans overgelegd een staat, bijlage G, houdende de sterkte van het reservekader der 2de categorie op 1 Juli 1904 en op 1 Juli 1905.

§ 6. *Bezuinigingscommissie.* Bij de openbare behandeling van hoofdstuk VIII der Staatsbegroting, dienst 1905, werd door den vorigen Minister op 23 December 1904 de toezegging gedaan het instellen van eene bezuinigingscommissie ernstig te zullen overwegen en te zullen trachten een grondslag voor de taak van zoodanige commissie vast te stellen (Handelingen van de Tweede Kamer, 1904—1905, bladz. 1017).

De ongesteldheid welke dien titularis in het begin van 1905 overviel was oorzaak dat deze aangelegenheid vertraging ondervond, zoodat pas in Maart besprekingen konden plaats hebben, o. a. ook met personen die voor voorzitter c. q. lid der commissie in aanmerking konden komen.

Bij die besprekingen stond eene ruime opdracht op den voorgrond, doch bleek dat het zeer moeilijk was iemand te vinden, ten volle geschikt en tevens genegen om de taak van voorzitter der commissie te aanvaarden, eene taak welke dan ook zeker als eene niet gemakkelijke is te beschouwen.

Wat den ondergeteekende betreft, hij is van meening dat eene opdracht voor *éene* commissie bezwaarlijk, zoo niet onmogelijk, zoodanig is te geven dat van het optreden van die commissie een nuttig resultaat is te verwachten.

Wordt toch de opdracht *ruim* gesteld — en dat zou bij het aanwijzen van *éene* commissie van zelf het geval moeten zijn — dan zou, aangezien het onderzoek dier commissie zich over zeer verschillende onderwerpen (organisatie, kleeding, uitrusting, voeding, kazerneering, onderwijs, kadervorming, enz.) zou moeten uitstrekken, het aantal leden zóo talrijk en de samenstelling van de commissie zoodanig moeten zijn, dat van haar gemeenschappelijken arbeid wel niet veel heil zou zijn te verwachten.

Immers, burgerpersonen — en zelfs ook militairen — die, ieder voor zich, als deskundige in al die onderwerpen zijn te beschouwen, zijn moeilijk te vinden.

Men zou dus, *éene* commissie instellende, daarin evenveel groepen van deskundigen moeten brengen als er speciale onderwerpen te behandelen zijn.

Die commissie zou zich wel in sub-commissiën *moeten* splitsen tot het instellen van een onderzoek omtrent de onderscheidene onderwerpen of groepen van deze.

En het resultaat zou wezen, dat *de* commissie, in haar geheel, zich bezwaarlijk verantwoordelijk zou kunnen stellen voor haar rapport, in zijn geheel.

De ondergeteekende is dan ook van oordeel dat, wanneer een ernstig onderzoek zijnerzijds — dat hij voornemens is in te stellen — hem de noodzakelijkheid, of ook maar de wenschelijkheid, zal doen gevoelen van voorlichting van onpartijdige, deskundige zijde, hij veel beter, en zelfs ook veel meer in de bedoeling der Volksvertegenwoordiging zal handelen door niet *éene*, maar verschillende commissiën in te stellen.

Aan elk dezer commissiën, welke dan uit een beperkt aantal leden zou kunnen bestaan — wat vlugge behandeling van zaken zeer zeker in de hand zal werken — zou dan de behandeling kunnen worden opgedragen van een of meer bepaalde onderwerpen.

Gaarne geeft hij de verzekering dat hij bij de samenstelling van die commissiën volstrekt onpartijdig te werk zal gaan, en zich geheel zal stellen op het standpunt dat een nauwgezet onderzoek noodig is, om na te gaan of bezuiniging in het huishouden van den Staat — hier voor zooveel betreft het militaire gedeelte van dat huishouden — mogelijk is.

§ 7. Tot verdere toelichting van de verschillen tusschen de sommen welke voor het jaar 1905 werden toegestaan, en die welke voor het jaar 1906 worden geraamd, alsmede tot verdere toelichting van deze raming, heeft de ondergeteekende de eer het navolgende mede te deelen.

I STE AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Artt. 2a, 2b en 2c. Traktementen, enz.

Op *art. 2a* wordt *f* 3550 meer aangevraagd dan voor den dienst van 1905 werd toegestaan.

Overeenkomstig het medegedeelde op bladz. 7 van de Memorie van Toelichting betreffende de ontwerp-Oorlogsbegroting voor 1905 (Gedrukte Stukken 1904—1905, 2, n°. 2), zijn, met ingang van 1 Juli 1905, twee kapiteins bij het Departement werkzaam, in burgerlijken dienst overgegaan, respectievelijk met den rang van referendaris en hoofdcommies.

Hun traktement als zoodanig, dat voor 1905 slechts voor een half jaar behoefde te worden uitgetrokken, moest nu voor het volle jaar worden aangevraagd.

Het overblijvende bedrag der verhooving — zijnde *f* 500 — strekt om aan enkele burgerlijke ambtenaren, die daarop de meeste aanspraak hebben, bevordering in rang of traktement te kunnen verleenen.

De bevordering van twee referendarissen tot raad-adviseur — welke in den loop van 1905 heeft plaats gehad — is geschied zonder dat daarmede al dadelijk verhooving van bezoldiging is gepaard gegaan.

Art. 2b is *f* 1150 hooger uitgetrokken dan de som die voor 1905 werd toegestaan. Hierbij moet echter in aanmerking worden genomen, dat gedurende het loopende jaar, krachtens het Koninklijk besluit van 22 Juli 1903 (*Staatsblad* n°. 215), aan periodieke traktementsverhoovingen een bedrag van *f* 2100 is of nog moet worden toegekend, terwijl met het oog op de steeds toeneemende werkzaamheden — hoofdzakelijk in verband met de Militie- en Landweervetten — de aanstelling van een viertal nieuwe tweede-klerken noodzakelijk wordt geacht.

Bij *art. 2c* is minder uitgetrokken: *f* 300 wegens toelagen van bij het Departement werkzaam gestelde officieren en *f* 2100 wegens toelagen van onderofficieren, waarvan er nog slechts een zevental tijdelijk bij het Departement zijn geplaatst. Daarentegen zal *f* 2850 meer noodig zijn voor daggeld van gepensioneerde onderofficieren, als tijdelijk schrijver werkzaam, en van jongelieden die als tijdelijk schrijver zijn aangesteld, met het vooruitzicht om, bij gebleken geschiktheid, eventueel tot tweede-klerk te worden benoemd.

Art. 5. Bureel- en lokaalbehoefden, enz. In den loop van 1906 zal het nieuwe gebouw, naast het hoofdgebouw aan het Plein, voor de daartoe bestemde bureaux kunnen worden in gebruik genomen. In verband met de kosten van inrichting daarvan wordt op het artikel *f* 4000 meer aangevraagd dan voor het loopende jaar is toegestaan.

II DE AFDEELING.

Bezoldiging van het personeel der staven van het leger.

Art. 7. Groote staf. Toegestaan voor 1905 *f* 47 800; geraamd voor 1906 *f* 47 400. Minder voor 1906 *f* 400.

Minder: Voor verhooving van traktement wegens dienstjaren *f* 400.

Art. 8. Generale Staf. Toegestaan voor 1905 *f* 86 050; geraamd voor 1906 *f* 88 800. Meer voor 1906 *f* 2 750.

Meer: Een majoor voor $\frac{1}{2}$ jaar *f* 1 600;

een kapitein idem *f* 1 150;

voor verhooving van traktement wegens dienstjaren *f* 400;

voor toelage wegens het houden van dienstpaaarden *f* 400. Totaal *f* 3 550.

Minder: Voor schadeloosstelling aan officieren die bij de invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan *f* 800. Meer als boven *f* 2 750.

Art. 9. Provinciale Staf. Toegestaan voor 1905 *f* 30 850; geraamd voor 1906 *f* 30 500. Minder voor 1906 *f* 350.

Minder: Een luitenant-kolonel minder en een majoor meer *f* 400.

Meer: Voor schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing f 50. Minder als boven f 350.

Art. 10. Plaatselijke Staf. Toegestaan voor 1905 f 46 650; geraamd voor 1906 f 47 850. Meer voor 1906 f 1 200.

Meer: Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 1 000; voor schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing f 200. Meer als boven f 1 200.

III DE AFDEELING.

Bezoldiging van het personeel der militaire administratie.

Art. 12. Intendance. Toegestaan voor 1905 f 58 417,00; geraamd voor 1906 f 61 850,00. Meer voor 1906 f 3 433,00.

Meer: Een luitenant-kolonel voor $\frac{1}{2}$ jaar f 1 700,00;
 een majoor, idem f 1 500,00;
 een kapitein, idem f 1 100,00;
 voor toelagen wegens detachering bij de intendance f 133,33. Totaal f 4 433,33.

Minder: Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 800,00;
 voor schadeloosstelling aan officieren, die bij invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan f 200,00;
 voor verschil door afronding van sommen f 0,33. Totaal f 1 000,33. Meer als boven f 3 433,00.

Art. 13. Kwartiermeesters. Toegestaan voor 1905 f 202 025; geraamd voor 1906 f 204 425. Meer voor 1906 f 2 400.

Meer: Een majoor voor $\frac{1}{2}$ jaar f 1 500;
 drie kapiteins ad f 2000 f 6 000;
 een kapitein voor $\frac{1}{2}$ jaar f 1 000. Totaal f 8 500.

Minder: Drie eerste-luitenants ad f 1200 f 3 600;
 een tweede-luitenant f 1 000;
 voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 400;
 voor schadeloosstelling aan officieren, die bij de invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan f 1 100. Totaal f 6 100. Meer als boven f 2 400.

De uitbreiding van het aantal kapitein-kwartiermeesters houdt verband met de nieuwe legerorganisatie, waardoor het aantal korpsen is vergroot en dus vermeerdering van het aantal hoofdadministratiën noodzakelijk is.

Art. 14. Magazijnmeesters, hoofden van de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en luitenant-kwartiermeesters, assistent-magazijnmeesters bij die inrichtingen. Toegestaan voor 1905 f 11 400; geraamd voor 1906 f 13 350. Meer voor 1906 f 1 950.

Meer: Voor traktement en toelagen van een luitenant-kwartiermeester, assistent-magazijnmeester bij het centraal magazijn te Amsterdam f 1 600;
 voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 400;
 voor schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing f 50. Totaal f 2 050.

Minder: Voor schadeloosstelling aan officieren, die bij invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan f 100. Meer als boven f 1 950.

De vermeerderde kosten ten gevolge van de benoeming van een assistent-magazijnmeester bij het centraal magazijn van militaire kleeding en uitrusting te Amsterdam, zijn ontstaan door het overlijden van den vorigen functionaris, een burgerlijk ambtenaar, wiens bezoldiging niet op dit artikel werd uitgetrokken.

IVDE AFDEELING.

Bezoldiging van het personeel der verschillende wapens en der landweer.

Art. 15. Infanterie. Toegestaan voor 1905 f 1 803 289,00; geraamd voor 1906 f 1 740 837,00. Minder voor 1906 f 62 452,00.

Minder: Negen kapiteins ad f 2000 f 18 000,00;
 negen en twintig eerste-luitenants ad f 1200 f 34 800,00;
 vijftien tweede-luitenants ad f 1000 f 15 000,00. Totaal f 67 800,00;
 voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 6 000,00;
 voor schadeloosstelling aan officieren, die bij invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan f 2 100,00;
 voor verschil ronde som f 0,50
 wegens aftrek van officieren aan het compleet ontbrekende, met verlof, als anderszins f 30 000,00. Totaal f 105 900,50.

Meer: Een generaal-majoor voor $\frac{1}{2}$ jaar f 2 750;
 een kolonel, idem f 2 250;
 drie luitenant-kolonels meer en drie majoors minder f 1 200;
 een luitenant-kolonel voor $\frac{1}{2}$ jaar f 1 700;
 een majoor, idem f 1 500;
 twee kapiteins-adjutanten van den Minister van Oorlog en van den inspecteur van het militair onderwijs ad f 2000 f 4 000;
 een kapitein-adjutant voor $\frac{1}{2}$ jaar f 1 000;
 twintig kapiteins voor $\frac{1}{2}$ jaar, ad f 1000 f 20 000;
 een eerste-luitenant, commandant van eene compagnie hospitaalsoldaten, voor $\frac{1}{2}$ jaar f 600;
 een idem, commandant van de compagnie administratietroepen f 1 200. Totaal f 36 200,00;
 voor traktementen en toelagen van reserve- en militie-officieren f 6 936,00;
 voor toelagen voor het houden van dienstpaarden f 300,00;
 voor vergoeding voor onderhoud van rijwielen f 12,50. Totaal f 43 448,50.
 Minder als boven f 62 452,00.

Art. 16. Cavalerie. Toegestaan voor 1905 f 273 738; geraamd voor 1906 f 287 253. Meer voor 1906 f 13 515.

Meer: Twee luitenant-kolonels meer en twee majoors minder f 800;
 zes eerste-luitenants, ad f 1200 f 7 200;
 drie tweede-idem, ad f 1000 f 3 000. Totaal f 11 000;
 voor traktementen en toelagen voor reserve-officieren f 715;
 voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 3 200;
 voor toelagen voor het houden van dienstpaarden f 3 600. Totaal f 18 515.
Minder: Wegens aftrek van officieren aan het compleet ontbrekende, met verlof, als anderszins f 5 000. Meer als boven f 13 515.

De vermeerdering van het aantal eerste-luitenants is een gevolg van de bepalingen der Bevorderingswet voor de landmacht 1902. Die van de tweede-luitenants is een gevolg van te verwachten aanstellingen van cadets tot officier.

Aangezien door de nieuwe organisatie van het wapen der cavalerie het aantal ritmeesters eenigszins vermindert, is niet te verwachten dat het aantal eerste-luitenants door bevordering tot ritmeester in den loop van het volgende dienstjaar in belangrijke mate zal verminderen.

Art. 17. Artillerie. Toegestaan voor 1905 f 908 447; geraamd voor 1906 f 906 878. Minder voor 1906 f 1 569.

Minder: Een kapitein voor $\frac{1}{2}$ jaar f 733,33;
 een kapitein-magazijnmeester f 2 000,00. Totaal f 2 733,33;
 voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 200,00;

voor schadeloosstelling aan officieren, die bij de invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten zijn achteruitgegaan *f* 1 400,00;
 voor vergoeding voor onderhoud van rijwielen *f* 410,00;
 verschil door afronding van sommen *f* 0,67;
 wegens aftrek van officieren aan het compleet ontbrekende, met verlof, als anderszins *f* 10 000,00. Totaal *f* 14 744.

Meer: Een luitenant-kolonel *f* 3 400;
 negentien eerste-luitenants meer en negentien tweede-idem minder *f* 3 800.
 Totaal *f* 7 200,00;

voor traktement en toelage van reserve- en militie-officieren *f* 2 875,00;
 voor toelage wegens het houden van dienstpaarden *f* 1 000,00;
 voor tegemoetkoming bij aanstelling voor eerste aanschaffing van uniform *f* 2 100,00. Totaal *f* 13 175. Minder als boven *f* 1 569.

Art. 18. Genie. Toegestaan voor 1905 *f* 231 000; geraamd voor 1906 *f* 228 950. Minder voor 1906 *f* 2 050.

Minder: Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 500. Voor toelagen wegens detachering bij het regiment genietroepen *f* 1 200. Wegens aftrek van officieren aan het compleet ontbrekende, met verlof, als anderszins *f* 5 000. Totaal *f* 6 700.

Meer: Twee eerste-luitenants ad *f* 1 500 *f* 3 000. Voor traktement en toelagen van reserve-officieren *f* 1 450. Voor tegemoetkoming bij aanstelling voor eerste aanschaffing van uniform *f* 200. Totaal *f* 4 650. Minder als boven *f* 2 050.

De vermeerdering van het aantal eerste-luitenants is een gevolg van de mogelijkheid om het bestaande incompleet in dien rang eenigszins te kunnen aanvullen door bevordering van tweede-luitenants, die twee jaar in dezen rang hebbend gediend.

De vermindering van de toelagen wegens detachering bij het regiment genietroepen is mogelijk, doordat bij het eenigszins geringer incompleet aan genie-officieren, detachering van infanterie-officieren bij genoemd korps voorloopig niet zal behoeven te worden toegepast.

Art. 19. Landveer. Toegestaan voor 1905 *f* 136 250. Geraamd voor 1906 *f* 132 600. Minder voor 1906 *f* 3 650.

Minder: Voor tegemoetkoming voor eerste aanschaffing van uniform *f* 11 400.

Meer: Voor toelagen *f* 3 300. Voor traktementen bij opkomst onder de wapenen *f* 4 450. Totaal *f* 7 750. Minder als boven *f* 3 650.

Art. 20. Conducteurs der artillerie. Toegestaan voor 1905 *f* 82 500. Geraamd voor 1906 *f* 84 150. Meer voor 1906 *f* 1 650.

Meer: Een conducteur der artillerie 1ste klasse en een idem 2de klasse *f* 1 500. Voor vergoeding voor onderhoud van rijwielen *f* 150. Meer als boven *f* 1 650.

Door aan zes conducteurs der artillerie eene vergoeding toe te kennen voor onderhoud van eigen rijwielen, welke door deze militairen in dienst worden gebruikt, kan aan hen het toezicht over materieel in meer dan een verdedigingswerk worden opgedragen, en aldus naar beperking in aantal worden gestreefd.

Niettemin is het noodig, ook ten gevolge van de oprichting van sectorparken in de Stelling van Amsterdam, het totale aantal conducteurs der artillerie met twee uit te breiden, waarvan één tot de 1ste en één tot de 2de klasse kan behooren.

Art. 21. Traktementen en vergoedingen van opzichters van fortificatiën, enz. Toegestaan voor 1905 *f* 131 681,00. Geraamd voor 1906 *f* 134 233,00. Meer voor 1906 *f* 2 552,00.

Meer: Voor traktementen van opzichters van fortificatiën *f* 2 166,70. Voor traktement van één opzichter-bureelambtenaar voor 8 maanden *f* 913,33. Voor verschil ronde som *f* 0,37. Totaal *f* 3 080,40.

Minder: Voor traktementen en loonen van personeel tot bediening van de drinkwatervoorziening voor de Stelling van Amsterdam *f* 528,40. Meer als boven *f* 2 552,00.

Artt. 22–25. Soldijen. Toegestaan voor 1905 *f* 2 834 604. Geraamd voor 1906 *f* 2 922 783. Meer voor 1906 *f* 88 184.

Meer: 1°. Ten gevolge van de reorganisatie van het leger:

Meer: Voor soldijen en voor soldijverhoogeningen voor sergeanten-titulair: Infanterie *f* 11 188,83. Artillerie *f* 34 987,74. Genie *f* 1 689,22. Totaal *f* 47 865,79.

Minder: Cavalerie *f* 11 463,34. Blijft *f* 36 402,45.

2°. Voor verhoogde soldijen wegens het verleenen van den effectieven rang van sergeant-majoor (opperwachtmeester) aan sergeanten (wachtmeesters) [sergeanten-majoor- en opperwachtmeesters-titulair], die zijn aangewezen om zoo noodig de plaats van een luitenant te vervullen *f* 32 055,76.

Zooals onder § 12 op blz. 28 van de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1905 is aangeteekend, lag het in de bedoeling aan de sergeanten (sergeanten-majoor-titulair), die zijn aangewezen om zoo noodig de plaats van een luitenant te vervullen, den effectieven rang van sergeant-majoor te verleenen. Bij de invoering der nieuwe legerorganisatie is met dit voornemen rekening gehouden. Dientengevolge komen deze onderofficieren in het genot van de soldij, tot dusver voor de sergeanten-majoor-administrateur vastgesteld.

3°. Voor miliciens tot samenstelling van het blijvend gedeelte *f* 2 453,90.

Het verschil is hoofdzakelijk een gevolg van de verhooging der sterkte van het blijvend gedeelte bij de regimenten veld-artillerie, in verband met het grooter aantal in 1904 aan die korpsen toegewezen lotelingen.

4°. Als voren tot het bijwonen van herhalingsoefeningen *f* 51 118,49.

In het loopende jaar kwamen bij de infanterie en de genie slechts twee lichtingen voor herhalingsoefeningen onder de wapenen, onderscheidenlijk voor 28 en voor 19 dagen; in 1906 zullen, ter voldoening aan het bepaalde bij art. 111 der Militiewet 1901, drie lichtingen moeten worden opgeroepen, onderscheidenlijk voor 35, 28 en 21 dagen. De jongste dezer lichtingen, die van 1903, heeft bovendien eene grootere sterkte aan achtmaanders, terwijl daarbij tevens voor de eerste maal viermaanders zullen moeten opkomen.

Verder bestaat het voornemen, om bij de veld-artillerie, behalve ééne lichting en de van de cavalerie overgeplaatste treinsoldaten, nog bovendien bij het 2de regiment en bij de 2de afdeling van het 3de regiment op te roepen twee andere lichtingen, ten einde te worden geoefend met het snelvuurgeschut.

Vandaar de hoogere raming.

5°. Voor soldijen, enz. voor schrijvers *f* 6 533,48.

In 1905 waren de schrijvers, evenals in 1904, uitgetrokken voor de gewone soldij, vermeerderd met de verhoogeningen wegens dienstjaren voor de sergeant-majors, adjudanten-onderofficieren en gepensionneerden.

Het uitgetrokken bedrag is gebleken niet voldoende te zijn om daaruit ook te bestrijden de toelagen boven de soldij, waarop sommige schrijvers aanspraak konden maken wegens achteruitgang in inkomsten, ten gevolge van de nieuwe soldijregeling. (Zie bladz. 24 en 25 van de Memorie van Toelichting der Oorlogsbegrooting 1904).

Thans zijn de verhoogeningen van de soldij en de bovenbedoelde toelagen afzonderlijk uitgetrokken.

6°. Landweer.

Voor soldijen en toelagen voor gewone opkomst onder de wapenen van de vrijwilligers *f* 4 657,50. Voor soldijen bij buitengewone opkomst onder de wapenen voor zes dagen van de dienstplichtigen der landweer *f* 16 925,50. Totaal *f* 21 583,00.

De hoogere raming van het bedrag voor soldijen en toelagen van de vrijwilligers bij de landweer is eensdeels het gevolg van de met de uitbreiding van het aantal landweer-compagnieën verband houdende versterking van het daarbij vrijwillig dienend kader; ten andere vloeit zij voort uit de omstandigheid, dat bedoeld kader in zijn geheel in 1906 met de dienstplichtigen bij de landweer onder de wapenen komt voor de oefeningen, bedoeld bij art. 11 der Landweeerwet.

Het hooger geraamde wegens soldijen voor de dienstplichtigen bij de landweer is mede een gevolg van de opkomst onder de wapenen in 1906, zooeven vermeld.

7°. Voor verhooging van soldij wegens dienstjaren *f* 9 608,62⁵.

8°. Voor verschillen door afronding van sommen *f* 64,25⁵. Totaal *f* 159 819,96.

Minder: 9°. Voor miliciens tot eerste oefening *f* 5 148,53.

De lagere raming is hieraan toe te schrijven, dat in 1906 alle bij de cavalerie in te deelen lotelingen eerst op 1 October tot eerste-oefening in werkelijken dienst zullen worden gesteld, terwijl in het loopende jaar de eerste-oefening voor het $\frac{1}{3}$ deel der lichte reeds in Maart aanving.

10°. Voor bijslag op de soldij voor gehuwde militairen, wier vrouwen voorheen belast waren met het wasschen der lijfgoederen van ongehuwde korpaaals en soldaten *f* 2 190,00.

11°. Wegens afloopende betalingen *f* 58,40.

12°. Voor het reservekader *f* 11 056,00.

13°. Wegens aftrek van meerdere procenten *f* 53 183,03.

In verband met de uitkomsten der laatste jaren, kan het percentage van den aftrek 2 $\frac{1}{2}$ % hooger worden gesteld. Totaal *f* 71 635,96. Meer als boven *f* 88 184,00.

VDE AFDEELING.

Kosten van voeding van onderofficieren en soldaten.

Art. 26. Aanschaffing van graan, enz. voor de broodbereiding. Toegestaan voor 1905 *f* 352 392,00; geraamd voor 1906 *f* 366 037,00. Voor 1906 meer *f* 13 695,00.

Meer: Wegens verhooging van het aantal te verstrekken rations brood voor de korpsen en de landweer, verminderd met een hooger aftrek (2 $\frac{1}{2}$ %) om redenen als bij de soldijen omschreven *f* 23 333,84⁵. Wegens verstrekking ten behoeve van de cadetten bij de Koninklijke Militaire Academie *f* 700,00. Totaal *f* 24 033,84⁵.

Minder: Voor de Koninklijke Militaire Academie (art. 98) *f* 83,95. Voor de Normaal Schietschool (art. 100) *f* 20,99. Voor verhooging van den aftrek wegens aanschaffing van brood (art. 27) *f* 7 124,25. Als voren, wegens bezoldiging van personeel *f* 3 109,00. Verschil ronde som *f* 0,65⁵. Totaal *f* 10 338,84⁵. Meer als boven *f* 13 695,00.

Het meer geraamde bedrag is noodig in verband met de grootere legersterkte en de zesdaagsche oefeningen van de landweer.

Art. 27. Aanschaffing van brood en vergoeding wegens gemis van brood. Toegestaan voor 1905 *f* 111 666; geraamd voor 1906 *f* 119 100. Voor 1906 meer *f* 7 434.

Het meer geraamde bedrag is noodig in verband met de grootere legersterkte. Het hier uitgetrokken aantal rations is in mindering gebracht van de bij art. 26 geraamde hoeveelheid.

Art. 28. Aanschaffing en onderhoud van vee, enz. Toegestaan voor 1905 *f* 1 837 608,00; geraamd voor 1906 *f* 1 882 444,00. Voor 1906 meer *f* 44 836,00.

Meer: Voor te verstrekken levensmiddelen, in verband met de grootere legersterkte en de oefeningen van de landweer *f* 122 010,24⁵. Voor vleesch ten behoeve van de cadetten bij de Koninklijke Militaire Academie *f* 600,00. Totaal *f* 122 610,24⁵.

Minder: Voor verhooging van den aftrek, bedoeld aan het slot van de verzameling der soldijen enz. (bladz. 106 van den Uitgewerkten en Toelichtenden Staat), van 14 tot 17 $\frac{1}{2}$ ten honderd *f* 77 026,77⁵. Voor levensmiddelen, te verstrekken aan het personeel der Koninklijke Militaire Academie *f* 299,88. Als voren van den Hoofdcursus *f* 447,12⁵. Verschil ronde som *f* 0,46⁵. Totaal *f* 77 774,24⁵. Meer als boven *f* 44 836,00.

Tegenover de meerdere behoefte, in verband met de grootere legersterkte en de oefeningen van de landweer, is, op grond van de verhouding tusschen de raming en de gedane en nog te doene uitgaven voor 1904, een hooger aftrek toegepast, wegens aan het compleet ontbrekende onderofficieren en minderen.

Art. 29. Bijslag op de soldij tot aankoop van groenten, enz. en schadeloosstelling wegens gemis aan voeding. Toegestaan voor 1905 750 906,00; geraamd voor 1906 *f* 770 403,00. Voor 1906 meer *f* 19 497,00.

Meer: In verband met de grootere legersterkte en de oefeningen van de landweer, bijslag ad 2,5 cent f 12 450,15. Schadeloosstelling wegens gemis van voeding f 39 731,00. Totaal f 52 181,15.

Minder: Voor verhooging van den aftrek van 14 tot 17½ ten honderd, als bij art. 28: op den bijslag f 7 859,88; op de schadeloosstelling wegens gemis van voeding f 24 823,87. Verschil ronde som f 0,40. Totaal f 32 684,15. Meer als boven f 19 497,00.

Evenals bij art. 28 is tegenover de meerdere behoefte een hoogere aftrek toegepast wegens aan het compleet ontbrekende onderofficieren en minderen.

VIDE AFDEELING.

Kosten van kleeding en uitrusting van onderofficieren en soldaten, enz.

Art. 31. Traktementen en loonen van het personeel der kleermakerijen, enz., en arbeidsloonen voor den aanmaak van kleeding. Toegestaan voor 1905 f 233 260; geraamd voor 1906 f 221 358. Voor 1906 minder f 11 902.

In verband met de vermoedelijke mindere behoefte aan lakensche kleeding zijn de te betalen confectieloonen tot bovenvermeld bedrag lager kunnen geraamd worden.

Art. 32. Aanschaffing van kleeding en uitrusting en van grondstoffen en andere benodigdheden tot aanmaak daarvan. Toegestaan voor 1905 f 1 598 385; geraamd voor 1906 f 1 560 037. Voor 1906 minder f 38 348.

Minder: Voor aanschaffing en aanmaak van kleeding ten behoeve van onderofficieren en soldaten f 41 110. Voor de Hoogere Krijgsschool f 3. Voor de Koninklijke Militaire Academie f 100. Voor aanschaffing van zwaluwnesten f 1 000. Voor modellen van kleeding en uitrusting f 275. Totaal f 42 488.

Meer: Voor aanschaffing van kleeding bij den Hoofdcursus f 140. Wegens opkomst van de lichteningen der landweer tot het houden van oefeningen f 4 000. Totaal f 4 140. Minder als boven f 38 348.

Wegens de invoering van een eenvoudig kleedingstuk ter vervanging van de korte jas en ten gevolge van eene geringe daling van de prijzen van de grondstoffen, welke zich in het jaar waarvoor deze begrooting strekt, naar gehoopt wordt, zal bestendigen, is voor aanschaffing van kleeding bovenvermeld bedrag lager geraamd kunnen worden.

Art. 33. Onderhoud van kleeding en uitrusting, enz. Toegestaan voor 1905 f 500 630; geraamd voor 1906 f 561 000. Meer voor 1906 f 60 370.

De ondervinding in de laatste jaren heeft geleerd dat de kosten, vallende op het onderhouden van kleeding en uitrusting, ook in verband met de uitbreiding van het leger, voortdurend stijgen. Voor dat onderhoud wordt een bedrag van f 45 370 geacht meer noodig te zullen zijn.

Voor de landweeroefeningen is, voor gemeld doel, het matige bedrag van f 1000 geraamd.

Voorts daalt het aantal militairen dat kleeding en uitrusting op rekening ontvangt, geleidelijk, en daardoor verminderen de bedragen welke ten bate van de rekeningen van onderofficieren en soldaten worden ingehouden en gestort. Ook de in April dezes jaars genomen maatregel, om miliciens der oudere lichteningen, voor wie nog eene uitrusting- en reserverekening wordt aangehouden, gedurende hun verblijf onder de wapenen, krachtens art. 111 der Militiewet 1901, niet te onderwerpen aan inhoudingen op de soldij, als bedoeld bij de artikelen 75 en 76 van het Reglement van Administratie bij de Landmacht, draagt bij tot die vermeerdering. In verband met een en ander is aangenomen, dat de inhoudingen en stortingen f 14 000 minder zullen bedragen dan in 1905.

Vermits het totaal van bedoelde inhoudingen en stortingen van de uitgaven, geraamd voor artikel 33, wordt afgetrokken, zullen de uitgaven ook met het zoeven genoemde bedrag van f 14 000 vermeerderen.

In verband met eene door de Algemeene Rekenkamer gemaakte opmerking, is de omschrijving van het artikel aangevuld met eene clause, waardoor ook andere uitgaven dan de reeds in het artikel genoemde, waarmede de rekeningen van militairen die eene uitrusting- en reserverekening hebben, moeten worden bezwaard, ten laste van het Rijk kunnen worden gebracht.

Art. 34. Reinigen en herstellen van lijfgoederen. Toegestaan voor 1905 f 147 000; geraamd voor 1906 f 145 000. Minder voor 1906 f 2 000.

In verband met de gedane uitgaven in vorige jaren, kan met f 2000 minder worden volstaan dan in 1905 was geraamd.

De omschrijving van het artikel is voorts aangevuld, waardoor het ook mogelijk zal worden zakdoeken, in gebruik bij militairen, voor Rijksrekening te doen reinigen.

Art. 37. Herstelling en onderhoud van ledergoed, enz. Toegestaan voor 1905 f 50 000; geraamd voor 1906 f 54 000. Meer voor 1906 f 4 000.

Ten gevolge van de uitbreiding van de legersterkte, is een bedrag van f 4000 voor de gewone behoefte meer geraamd. Reeds in 1904 is het voor dat jaar toegestane bedrag, ad f 50 000, met ruim f 3200 overschreden.

Art. 38. Herstelling en onderhoud van wapenen. Toegestaan voor 1905 f 33 900; geraamd voor 1906 f 35 900. Meer voor 1906 f 2 900.

Meer: Voor daggelden en loonen van oppassers op de wapenkamers f 700; voor benooidigheden voor onderhoud in de wapenkamers bij de korpsen f 3 000. Totaal f 3 700.

Minder: Voor herstelling bij de korpsen f 800. Meer als boven f 2 900.

De uitgaven voor het behoorlijk onderhoud van de in de wapenkamers der korpsen opgelegde wapens zijn in de laatste jaren, ook in verband met de uitbreiding van het leger, aanhoudend gestegen. In verband daarmee wordt het wenschelijk geacht voor bedoeld onderhoud een bedrag van f 3700 meer te ramen. Daarentegen kunnen de kosten voor de herstellingen met eene som van f 800 worden verminderd.

VII DE AFDEELING.

Kosten van huisvesting, stalling, nachtligging en reiniging.

Art. 39. Huisvesting en voeding bij de ingezetenen, enz. Toegestaan voor 1905 f 45 000; geraamd voor 1906 f 50 000. Meer voor 1906 f 5 000.

Voor dit onderwerp wordt geacht een bedrag van f 5 000, waaronder begrepen f 1000 voor de oefeningen van de landweer, meer noodig te zullen zijn. Ook in 1904 was voor dit onderwerp f 45 000 geraamd, waarmee echter niet is kunnen worden volstaan.

Art. 40. Huisvesting en voeding bij de ingezetenen, zoomede daggelden en tegemoetkomingen van in te lijven manschappen, enz. Toegestaan voor 1905 f 6 000; geraamd voor 1906 f 14 000. Voor 1906 meer f 8 000.

In verband met de onderscheidene betalingen, welke ten laste van dit artikel worden en behooren te worden gebracht, is de omschrijving eenigszins aangevuld.

In 1904 is niet kunnen worden volstaan met het bedrag van f 6000, dat voor genoemd jaar was geraamd.

Vermits dit bedrag met ruim f 3000 is moeten worden overschreden, en in 1906 eene som van f 5000 meer wordt geacht noodig te zijn voor het personeel van de landweer dat in 1906 voor oefeningen onder de wapenen komt, is het artikel verhoogd met f 8000.

Art. 41. Huur van woningen voor gehuwde militairen. Toegestaan voor 1905 f 247 080; geraamd voor 1906 f 207 000. Minder voor 1906 f 40 080.

Voor dit onderwerp werd in 1905 hetzelfde bedrag geraamd als in 1904 was toegestaan. Vermits in laatstbedoeld jaar, ten gevolge van het verloop onder de gehuwde onderofficieren en minderen, op dit artikel een belangrijk bedrag beschikbaar bleef, en dat vooruitzicht ook voor 1906 bestaat, heeft de ondergeteekende vermeend het bedrag te kunnen verminderen met f 40 080.

Art. 42. Verlichting en verwarming van soldatenkamers, enz., en drinkwater. Toegestaan voor 1905 f 164 000; geraamd voor 1906 f 200 000. Meer voor 1906 f 36 000.

De verbetering van de verlichting van de lokalen, bewoond door ongehuwde korporaaals en soldaten, de uitgaven voor brandstoffen ten dienste van de verwarming van die lokalen, en het doen leveren van water uit gemeente-

lijke en particuliere drinkwaterleidingen, hebben — ook in verband met de uitbreiding van het kazernement — gaandeweg de uitgaven voor bovenvermeld onderwerp in de laatste jaren aanhoudend en belangrijk doen stijgen.

Op grond van de uitkomsten der laatste jaren wordt het dan ook noodig geacht een bedrag van f 36 000 meer te ramen dan voor 1905 was toegestaan.

De omschrijving van het artikel is, duidelijkheidshalve, eenigszins gewijzigd.

Art. 43. Aanschaffing en onderhoud van gereedschappen, enz. tot het schoonhouden van militaire gebouwen. Toegestaan voor 1905 f 20 000. Geraamd voor 1906 f 22 000. Meer voor 1906 f 2 000.

Met het oog op de uitbreiding van het kazernement, wordt voor dit onderwerp eene som van f 2000 meer geacht noodig te zijn.

Art. 44. Daggelden en loonen van personeel voor het reinigen van kazernepleinen, van aanhoorigheden van kazernen en van nachtlokalen. Toegestaan voor 1905 f 60 000. Geraamd voor 1906 f 61 000. Meer voor 1906 f 1 000.

Wegens de uitbreiding van het kazernement is f 1 000 meer geraamd.

Art. 45. Aanschaffing, onderhoud en reiniging van slaapfournituren. Toegestaan voor 1905 f 170 865. Geraamd voor 1906 f 176 865. Voor 1906 meer f 6000.

Voor onderhoud en reiniging wordt, in verband met de grootere legersterkte, het meer geraamde noodig geacht.

VIII^{STE} AFDEELING.

Aanschaffing, voeding en verzorging van paarden.

Artt. 47 en 48. Voor aanschaffing van paarden en verdere kosten vallende op die aanschaffing, zijn wederom dezelfde bedragen aangevraagd als ten vorigen jare.

Onder verwijzing naar hetgeen toen op bladz. 25 der Memorie van Toelichting betreffende de Oorlogsbegroting werd vermeld betrekkelijk de artt. 47 en 48, zij in herinnering gebracht, dat in het jaar 1906 dus het tweede vijfde deel van het aantal paarden, benodigd voor de legeruitbreiding, zal worden aangeschaft.

Zijn eenmaal de voor de legeruitbreiding benodigde aantallen paarden verkregen, dan zullen geene aanvragen meer op de begroting behoeven te worden gebracht voor *buitengewone* aanvulling, doch zal de *gewone* aanvulling, naar verhouding van de grootere legersterkte moeten worden verhoogd.

Art. 50. Aanschaffing van fourage, enz. Toegestaan voor 1905 f 1 355 015,00. Geraamd voor 1906 f 1 249 731,00. Minder voor 1906 f 105 284,00.

Minder: Wegens lagere raming ad f 0,07 per ration, f 1 969 686. f 137 878,02. Voor het reservekader f 166,79. Voor verschil door afronding van sommen f 2,68. Totaal f 138 047,49.

Meer: Fourage, enz. voor 6 officierspaarden bij den generalen staf en den staf der infanterie, voor 183 dagen, 1098 rations ad f 0,68 f 746,64. Als voren voor 5 officierspaarden bij de regimenten infanterie 915 rations ad f 622,20. Als voren voor 16 officierspaarden bij de regimenten veld-artillerie, waarvan 12 paarden voor 243 en 4 paarden voor 122 dagen, 3404 rations ad f 0,60 f 2 042,40. Voor 65 paarden voor de cavalerie (het vorige jaar voor 245 dagen uitgetrokken bij het remonte-depot) ad 365 dagen, 23 725 rations ad f 0,61 f 14 472,25. Voor 60 paarden bij de regimenten veld-artillerie voor 365, en voor 60 paarden voor 35 dagen, 24 000 rations ad f 0,62 f 14 880,00. Totaal f 32 763,49. Minder als boven f 105 284,00.

In verband met den gunstigen uitslag van den oogst zijn de prijzen van de rations fourage 7 cent lager kunnen worden geraamd.

Art. 51. Hoefbeslag, enz. Toegestaan voor 1905 f 96 050. Geraamd voor 1906 f 91 000. Minder voor 1906 f 5 050.

In verband met de voor dit onderwerp gedane uitgaven in vorige jaren kan thans f 5 050 minder worden geraamd.

IXDE AFDEELING.

Studiën, onderwijs en oefeningen.

Art. 52. Kosten van het bijwonen door officieren van enkele lessen aan Universiteiten en aan de Technische Hoogeschool. Toegestaan voor 1905 f 700. Geraamd voor 1906 f 1000. Meer voor 1906 f 300.

Het voor dit onderwerp in 1904 toegestane bedrag, ad f 500, is met f 440 overschreden geworden, terwijl thans reeds is gebleken dat het voor 1905 toegestane bedrag ad f 700 evenmin toereikend zal zijn.

In verband daarmee wordt voor de onderwerpelijke uitgaven eene som van f 300 meer geacht noodig te zijn.

Art. 53. Kosten van nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis, enz.

De omschrijving van het artikel is eenigszins gewijzigd, in verband met het voornemen om ook andere personen dan den directeur, bij het Archief tegen belooning werkzaam te kunnen stellen.

Dientengevolge is het bedrag vermeld onder *a*, met f 500 verhoogd. Het onder *b* vermelde bedrag is met eene gelijke som verminderd, omdat kan worden verwacht, dat de uitgaven voor reis- en verblijfkosten ten behoeve van vorenbedoelde nasporingen zullen verminderen.

Art. 54. Kosten van het onderwijs aan de cursussen bij het wapen der infanterie en van het schoolonderwijs bij de korpsen, enz. Toegestaan voor 1905 f 60 250. Geraamd voor 1906 f 61 050. Meer voor 1906 f 800.

Het meer geraamde bedrag van f 800 is bestemd tot voortzetting van eenen bij het regiment genietroepen, bij wijze van proef, ingestelden ambachtscursus en herhalingscursus.

Art. 55. Kosten van practische oefeningen, enz. Toegestaan voor 1905 f 49 550; geraamd voor 1906 f 51 380. Meer voor 1906 f 4 830.

In het jaar 1905 worden voor een veertiental dagen paarden gehuurd, ten behoeve van ééne afdeeling van een regiment veldartillerie, welke paarden ook bij dat regiment zullen blijven gedurende den tijd dat het deelneemt aan de groote manoeuvres. Het ligt in de bedoeling in het jaar 1906 hetzelfde te doen geschieden bij de beide afdeelingen van zulk een regiment, waarvoor een bedrag van f 2000 meer is uitgetrokken.

Bij het wapen der infanterie zijn gedurende eenige jaren contrôle-brillen in beproeving ten dienste van de schietoefeningen. Vermits deze brillen zeer goed voldoen, wordt f 830 aangevraagd, ten einde iedere compagnie van twee dezer brillen te kunnen voorzien.

Voorts is een bedrag van f 2000 meer geraamd, in verband met de in de laatste jaren noodig gebleken uitgaven.

Art. 56. Kosten vallende op de aanschaffing, het onderhoud en de huur van rijwielen voor den dienst bij de korpsen. Toegestaan voor 1905 f 17 850; geraamd voor 1906 f 19 610. Meer voor 1906 f 1 760.

Een bedrag van f 1785 wordt meer noodig geacht ter completeering van de aantallen rijwielen bij de regimenten infanterie, die rijwielen hebben moeten afstaan bij de oprichting van de nieuwe regimenten gedurende de laatste jaren. Voorts is de wenschelijkheid gebleken, om ten behoeve van het korps pontonniers over vier rijwielen te beschikken.

De post voor reis- en verblijfkosten, enz. kan met f 25 worden verminderd.

Art. 57. Kampeeren en manoeuvres. Toegestaan voor 1905 f 246 500; geraamd voor 1906 f 296 500. Meer voor 1906 f 50 000.

In 1905 waren de uitgaven voor bovenbedoeld onderwerp verdeeld als volgt:

art. 57 *a* f 46 500; art. 57 *b* f 70 000; art. 57 *c* f 130 000. Samen f 246 500.

Vermits de uitkomsten der vorige jaren hebben geleerd dat eene andere verdeling der uitgaven gewenscht is, zouden die bedragen — indien voor 1906 in totaal hetzelfde bedrag werd aangevraagd als voor 1905 was toegestaan — moeten worden geraamd als volgt:

art. 57 *a* f 30 000; art. 57 *b* f 86 500; art. 57 *c* f 130 000. Samen f 246 500.

Om de na te noemen redenen kunnen die bedragen echter respectievelijk met *f* 3000, *f* 9000 en *f* 13 000 worden verminderd, terwijl ze daarentegen ten dienste van de oefeningen van de landweer, hierna vermeld, moeten worden vermeerderd met respectievelijk *f* 12 000, *f* 25 000 en 38 000.

De specificatie is derhalve als volgt:

	Art. 57a.	Art. 57b	Art. 57c.
Bij raming van hetzelfde totaal bedrag als voor 1905	<i>f</i> 30 000	<i>f</i> 86 500	<i>f</i> 130 000
Minder.....	3 000	9 000	13 000
Blijft.....	<i>f</i> 27 000	<i>f</i> 77 500	<i>f</i> 117 000
Meer.....	12 000	25 000	38 000
Alzoo voor 1906.....	<i>f</i> 39 000	<i>f</i> 102 500	<i>f</i> 155 000
	<i>f</i> 296 500		

Ten aanzien van die verminderingen en vermeerderingen zij het navolgende medegedeeld:

Ten einde althans eenigszins te gemoet te komen aan de wenschelijkheid tot verlaging van het artikel, is *f* 25 000 minder aangevraagd voor de oefeningen van het actieve leger. Dientengevolge zal het vermoedelijk niet mogelijk zijn in het jaar 1906 groote manoeuvres te houden. Hoewel dit zeer te betreuren is, zal daardoor de gelegenheid bestaan, in dat jaar wel cavalerie-manoeuvres en andere zeer nuttige oefeningen te doen plaats hebben, welke reeds eenige jaren, om der kosten wille, of uitgesteld werden, of niet voldoende tot haar recht konden worden gebracht. Overigens is het de bedoeling om voor 1907 — als wanneer geene landweeroefeningen als hierna genoemd zullen plaats hebben — een zoodanig bedrag aan te vragen, dat dan groote manoeuvres op iets uitgebreider schaal dan anders kunnen worden gehouden.

De hooger geraamde bedragen van dit artikel dienen ter bestrijding van kosten, voortvloeiende uit het verblijf onder de wapenen van de landweer voor de oefeningen, bedoeld bij art. 11 der Landweernet, en houden verband met het voornemen, deze oefeningen in 1906 te doen plaats vinden in kampementen en in verdedigingswerken, van welk een en ander meer uitvoerig melding is gemaakt hierboven, bij § 4.

Art. 60. Kosten van voorbereidend militair onderricht en van oefeningen met het reservekader buiten het leger. Toegestaan voor 1905 *f* 75 050; geraamd voor 1906 *f* 67 805. Minder voor 1906 *f* 7 245.

Bij de raming van de benodigde gelden is rekening gehouden met de ervaring ten vorigen jare opgedaan.

In de raming van kosten voor het reservekader buiten het leger is voor de eerste maal opgenomen een post van *f* 500, ten einde de reserve-officieren, niet woonachtig in garnizoensplaatsen waar winterbijeekomsten — tot het onderhouden en vermeerderen hunner theoretische bekwaamheid — voor dergelijke officieren worden gehouden, daaraan te doen deelnemen, en hun de ter zake gemaakte reiskosten te vergoeden. Het ligt in de bedoeling, om ook de militie-officieren in de gelegenheid te stellen vorenbedoelde bijeenkomsten bij te wonen, en ook hen alsdan van de hiervoren ten aanzien van reserve-officieren vermelde gunstige bepaling te doen genieten.

XDE AFDEELING.

Administratiekosten.

Art. 65. Belooningen voor bedienden bij de bureau's van den chef van den generalen staf en van den hoofd-intendant. Toegestaan voor 1905 *f* 1 475; geraamd voor 1906 *f* 1 500. Meer voor 1906 *f* 25.

Met ingang van 1 Juli 1905 is een bediende in het genot van eene traktementsverhooging van *f* 50 getreden. De helft van dat bedrag is op de begroo-ting voor genoemd dienstjaar uitgetrokken; het geheele bedrag moet thans worden geraamd, zoodat verhooging van het artikel met *f* 25 behoort te geschieden.

Art. 66. Bureel- en administratiekosten van de staven van het leger, voor intendanten en kwartiermeesters, voor de wapenkorpsen en voor de landweer. Toegestaan voor 1905 f 98 595; geraamd voor 1906 f 107 288. Meer voor 1906 f 8 693.

Meer: Voor den commandant in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie f 243; voor den commandant der vesting-artillerie f 460; wegens uitbreiding van de organisatie van het leger: voor den chef van den staf der 4de divisie infanterie f 800; voor den intendant bij genoemde divisie f 450; voor een controleur van de inwendige administratie der korpsen f 450; Voor de kwartiermeesters f 2 150. Voor de wapenkorpsen: infanterie f 1000; artillerie f 500. Voor de landweer f 3 400. Totaal f 9 453.

Minder: Voor den commandant van de Stelling van Amsterdam f 175. Voor den inspecteur der infanterie f 475. Voor den commandant der bereden artillerie f 110. Totaal f 760. Meer als boven f 8 693.

De bedragen, meer en minder geraamd bij verschillende militaire autoriteiten, vinden hun ontstaan in buitengewone uitgaven — aanschaffing van schrijfmachines, vernieuwing van meubilair, enz. — welke in 1906 worden geacht noodig te zijn, en in buitengewone uitgaven, welke voor 1905 waren geraamd en toegestaan.

De overige verhoogingen houden verband met de uitbreiding van het leger. Vermits de bureelen van de landweer-districtscommandanten slechts in enkele gevallen zijn kunnen gevestigd worden in Rijks- of gemeentelijke gebouwen, is het noodig geweest aan de autoriteiten voor wie dit niet het geval is, eene verhoogde vergoeding toe te kennen tot het huren van eene voor dit doel geschikte localiteit.

In verband daarmee is het bedrag wegens bureelkosten voor 24 district-commandanten geraamd op f 5 000.

Voorts is de vergoeding voor 118 landweer-compagniescommandanten geraamd op f 1 400, maakt f 6 400, zijnde f 3 400 meer dan het voor 1905 toegestane bedrag.

Art. 67. Druk- en bindwerk ten dienste van het leger. Toegestaan voor 1905 f 20 000; geraamd voor 1906 f 23 000. Meer voor 1906 f 3 000.

Het meer aangevraagde bedrag is noodig, omdat in de laatste jaren meer is moeten worden uitgegeven dan geraamd was, voornamelijk ten gevolge van de uitbreiding van het leger.

XI DE AFDEELING.

Verskillende uitgaven bij staven en diensten en de wapenkorpsen.

Art. 71. Voorschotten aan officieren die een dienstvaard verliezen, of opnieuw tot het houden van een dienstvaard verplicht worden, doch daarvoor van Rijkswege geene vergoeding genieten. Toegestaan voor 1905 f 3 000; geraamd voor 1906 f 4 000. Meer voor 1906 f 1 000.

Met het ten vorigen jare toegestaan bedrag kan niet worden volstaan. Er wordt geacht een bedrag van f 1000 meer noodig te zijn.

Art. 72. Kosten van onderscheidingsteekenen, enz.

Het komt billijk voor, de gelegenheid te openen om aan de mindere gemploeyerden en werklieden die, naar de thans geldende voorschriften, den dienst moeten verlaten op een oogenblik waarop zij weldra in het genot zouden treden van de aan eene medaille voor trouwen dienst verbonden gratificatie, bij het verlaten van den dienst een evenredig deel van die belooning toe te kennen.

In verband daarmee is de omschrijving van het artikel aangevuld.

Art. 74. Gratificatie voor eens aan onderofficieren en soldaten, die wegens lichaamsgebreken, zonder verdere aanspraak op verzorging, uit den dienst worden ontslagen, en vergoedingen aan gezinnen van overleden gehuwde onderofficieren en soldaten. Toegestaan voor 1905 f 10 000; geraamd voor 1906 f 11 000. Meer voor 1906 f 1000.

Met het oog op de uitbreiding van het leger, wordt voor dit onderwerp eene som van f 1000 meer geacht noodig te zijn.

Art. 75. Vergoedingen ingevolge de laatste zinsnede van art. 113, en ingevolge art. 113bis der Militiewet 1901. Toegestaan voor 1905 f 275 000; geraamd voor 1906 f 425 000. Meer voor 1906 f 150 000.

Terwijl in 1905 bij de infanterie twee lichtingen onder de wapenen zijn geroepen, onderscheidenlijk voor 28 en voor 19 dagen, moeten in 1906 opkomen drie lichtingen, onderscheidenlijk voor 35, voor 28 en voor 21 dagen. Bovendien telt de lichte van 1903, welke voor 35 dagen onder de wapenen komt, eene grootere sterkte aan ter volledige oefening ingelijfden, en zullen daarbij tevens voor de eerste maal ingelijfden tot korte oefening voor herhalingsoefeningen worden opgeroepen.

Dientengevolge mag worden aangenomen, dat voor 1906 een bedrag van niet minder dan f 425 000 noodig zal zijn.

Art. 76. Werfkosten. Toegestaan voor 1905 f 114 195; geraamd voor 1906 f 105 000. Minder voor 1906 f 9 195.

In verband met de uitkomsten der laatste jaren, wordt geacht dat voor dit onderwerp met een bedrag van f 9 195 minder zal kunnen worden volstaan.

XII DE AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Art. 79. Traktementen enz. van de officieren van gezondheid. Toegestaan voor 1905 f 278 300. Geraamd voor 1906 f 284 875. Voor 1906 meer f 6 575.

Meer: 4 officieren van gezondheid 2de klasse meer en 1 officier van gezondheid 1ste klasse minder f 4 200. 1 reserve-officier van gezondheid 1ste klasse voor 1½ maand f 275. Wegens het verminderen van den aftrek voor officieren aan het compleet ontbrekende f 3 200. Totaal 7 675.

Minder: Wegens verhooging na een zeker aantal dienstjaren f 400. Wegens schadeloosstelling voor gemis van residentie-toelage f 700. Totaal f 1 100. Meer als boven f 6 575.

De verhooging van kosten, voortspruitende uit de vermeerdering van het aantal officieren van gezondheid is een gevolg van de omstandigheid dat het aantal dier officieren door het ruimere aanbod van artsen die in aanmerking wenschen te komen voor eene benoeming tot officier van gezondheid, in het jaar 1906 waarschijnlijk niet ver van het organiek aantal zal afwijken.

Art. 80. Traktementen enz. van de paardenartsen. Toegestaan voor 1905 f 60 625. Geraamd voor 1906 f 64 425. Voor 1906 meer f 3 800.

Meer: 2 dirigeerende paardenartsen (majoor) meer en 1 paardenarts 1ste klasse (kapitein) minder f 4 000. Wegens het houden van een dienstpaard f 200. Totaal f 4 200.

Minder: Wegens verhooging na een zeker aantal dienstjaren, aan een paardenarts 1ste klasse, na 25 jaren, f 600 minder, en aan een idem, na 15 jaren, f 200 meer. Totaal f 400. Meer als boven f 3 800.

De vermeerdering van het aantal dirigeerende paardenartsen is het gevolg van het bepaalde in het Koninklijk besluit van 16 Maart 1904 n°. 7, waarbij de mogelijkheid geopend is om paardenartsen, die gedurende 30 jaren als zoodanig hebben gediend, en die voldoen aan den eisch voor bevordering tot hoofdofficier gesteld, aan te stellen tot dirigeerende paardenarts.

De bevordering tot paardenarts der 1ste klasse is voorts geregeld in de wet van 9 Juni 1902 (*Staatsblad* n°. 89).

Art. 81. Traktementen enz. van de militaire apothekers en apothekers-bedienden. Toegestaan voor 1905 f 85 400. Geraamd voor 1906 f 87 912. Voor 1906 meer f 2 512.

Meer: Wegens verblijf te Amsterdam, een hoofdofficier meer, 1 subaltern officier minder f 100. Wegens het verminderen van den aftrek voor officieren aan het compleet ontbrekende f 4 200. Wegens schadeloosstelling voor het gemis van vrije woning aan twee apothekersbedienden f 312. Totaal f 4 612.

Minder: 1 dirigeerend apotheker (luitenant-kolonel) meer, 1 dirigeerend

apotheker (majoor) *minder*, 3 apothekers 1ste klasse (kapitein) *meer* en 6 idem 2de klasse (eerste-luitenant) *minder* f2000. Wegens verhooging na een zeker aantal dienstjaren: 1 apotheker 1ste klasse, 10 jaren, en 2 apothekers 2de klasse, 5 jaren, f800 *minder* en 1 apotheker 1ste klasse, 15 jaren, f700 *meer*, f100. Totaal f2100. Meer als boven f2512.

De militaire apotheker te Amsterdam is, in verband met zijn dertigjarigen dienst als zoodanig, bevorderd tot hoofd-officier.

De oudste dirigerende militaire apotheker, met rang van majoor, kan voorts voor eene bevordering tot luitenant-kolonel in aanmerking komen, zoodat de daartoe vereischte gelden zijn uitgetrokken.

Het ligt intusschen in het voornemen, het korps der militaire apothekers niet aan te vullen boven het thans aanwezige aantal, en dus het bestaande incompleet te bestendigen.

Aan twee apothekersbedienden, voor wie in het hospitaal waarbij zij werkzaam zijn geen vrije woning beschikbaar is, moet, wegens gemis van dat genot, eene schadeloosstelling worden uitgekeerd.

Art. 83. Traktementen en daggelden van de ambtenaren en geëmployeerden bij het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst. Toegestaan voor 1905 f7200. Geraamd voor 1906 f7500. Voor 1906 meer f300.

Het meer geraamde is noodig, ten einde het traktement van den commies met f200 en dat van den eerste-klerk met f100 te kunnen verhoogen.

Art. 84. Traktementen, enz. van ambtenaren en geëmployeerden bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen. Toegestaan voor 1905 f20000. Geraamd voor 1906 f20100. Meer voor 1906 f100.

Het meer geraamde is noodig, ten einde het traktement van een schrijver bij het magazijn van geneesmiddelen met f100 te kunnen verhoogen.

Art. 86. Traktementen, enz. van de administrateurs en daggelden van de geëmployeerden bij de militaire hospitalen. Toegestaan voor 1905 f137898. Geraamd voor 1906 f139850. Voor 1906 meer f1952.

Meer: 1 administrateur (adjutant-onderofficier) f800,00. Voor tijdelijke administrateurs f175,00. Voor schadeloosstelling wegens verhuiskosten bij verplaatsing f200,00. Voor daggelden aan tijdelijke ziekenoppassers f1820,00. Voor loonen aan kleermakers en naaisters (zie art. 87) f5200,00. Verschil ronde som f0,19. Totaal f8195,19.

Minder: 1 kapitein-administrateur f1800,00, 2 adjutant-onderofficieren f1400,00, 2 ziekenoppassers f1095,00, 1 portier f547,50, 2 koks f949,00. Voor verhooging van daggeld aan mindere geëmployeerden na 6- en 12-jarigen dienst f451,69. Totaal f6243,19. Meer als boven f1952,00.

In den loop van het jaar 1905 zijn of zullen worden opgeheven de militaire hospitalen te Schoonhoven en te Groningen, en is om die reden geene bezoldiging uitgetrokken voor het aan deze inrichtingen verbonden personeel.

Voorts is, ter verdere besparing, een officier-administrateur van een der hospitalen 2de klasse door een onderofficier vervangen.

Het voor 1905 uitgetrokken bedrag voor daggelden van tijdelijke ziekenoppassers is onvoldoende gebleken; in verband met de behoefte aan dergelijk personeel is thans f2600, of f1820 meer, uitgetrokken.

De loonen van kleermakers en naaisters bij de militaire hospitalen, die tot dusver werden bestreden uit art. 91 (aanschaffing en onderhoud van kleding), zijn overgebracht op art. 86, waarop zij meer eigenaardig thuis behooren.

Art. 87. Kosten wegens verpleging van militairen in de militaire ziekeninrichtingen. Toegestaan voor 1905 (art. 88 en gedeeltelijk artt. 90 en 91) f206388. Geraamd voor 1906 f214275. Voor 1906 meer f7887.

Meer: Voor meer verpleegdagen in verband met de grootere legersterkte f5824. Voor uit te betalen hospitaalsoldij f616. Voor verhooging van de kosten per verpleegdag f10062. Als voren van de hospitaalsoldij f1612. Voor vervoer van ouders en voogden, enz. van verpleegde militairen f50. Voor afronding f28. Totaal f18192.

Minder: Voor de kosten wegens de uitoefening van den geneeskundigen dienst buiten de militaire hospitalen (thans gebracht op art. 89) f1000. Voor loonen aan kleermakers en naaisters (thans gebracht op art. 86) f5200. Voor

verpleegkosten, enz., in verband met de opheffing van het militair hospitaal te Groningen f3105. Voor aanschaffing en onderhoud van materialen in de militaire hospitalen te Groningen en te Schoonhoven f1000. Totaal f10305. Meer als boven f7887.

Blijkens het vermelde op bladz. 33 en 34 van de Memorie van Toelichting betreffende de ontwerp-begrooting voor 1905 (Gedrukte Stukken 1904—1905, 2, n°. 2) werd, in verband met de stijging van den prijs der levensmiddelen, de verpleegprijs per dag, die jaren achtereen op hetzelfde cijfer was uitgetrokken, tot 49 cent verhoogd.

Hoewel het bij de samenstelling dier begrooting bekend was, dat de uitgaven over 1903 een veel hooger gemiddelden verpleegprijs hadden aangegeven, meende men de oorzaak daarvan nagenoeg uitsluitend te moeten zoeken in het buitengewoon onder de wapenen roepen van twee lichten miliciens in de eerste helft van dat jaar.

Uitgaven onder zulke buitengewone omstandigheden gedaan, konden niet als basis voor de raming strekken.

Eerst later kon worden beschikt over de gegevens voor het vaststellen van de uitgaven over 1904, en daaruit bleek dat ook de voor dat jaar toegestane som belangrijk was overschreden, zoodat eene verhooging van het artikel met f25000, hoofdzakelijk tot dekking van de meerdere kosten van verpleging in de militaire hospitalen, moest worden aangevraagd.

In de Memorie van Toelichting betreffende het daartoe strekkend en thans nog bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal aanhangig wetsontwerp (Gedrukte Stukken 1904—1905, 209, n°. 3) werd dan ook reeds medegedeeld, dat met de vorenbedoelde verhooging van 2 cent per verpleegdag niet zou kunnen worden volstaan.

Daar, blijkens de sedert ingekomen verantwoordingstukken, ook voor den dienst van het loopende jaar verhooging van het toegestane bedrag onvermijdelijk moet worden geacht, is als grondslag voor de berekening van de thans aangevraagde som aangenomen dat de kosten van verpleging, voor zoo veel zij uit dit artikel moeten worden bestreden, gemiddeld op minstens f0,52 per dag behooren te worden gesteld.

De ondergeteekende vleit zich dat dit bedrag zal blijken voldoende te zijn, ook in verband met genomen maatregelen, om bij het doen der uitgaven de meest mogelijke zuinigheid te betrachten, zonder aan de eischen eener goede verpleging tekort te doen.

In die richting zal naar besparing worden gestreefd, o. a. door het afschaffen van de verstrekking van bier bij den maaltijd der zieken.

In aansluiting aan het vermelde in de Memorie van Toelichting voor de begrooting, dienst 1905, is de gemiddelde hospitaalsoldij 0,5 cent hooger uitgetrokken.

Het bij die begrooting geraamde bedrag voor kosten van vervoer van ouders, enz. van ter verpleging opgenomen militairen, blijkt niet voldoende te zijn en is daarom f50 hooger gesteld.

Het ligt in de bedoeling om, in verband met de opheffing van het militair hospitaal te Groningen, de zieke militairen in dat garnizoen ter verpleging te doen opnemen in het Academisch ziekenhuis aldaar.

Om die reden zijn op dit artikel de kosten van verpleging voor 5200 dagen en de in verband daarmee uit te betalen hospitaalsoldij, tot een gezamenlijk bedrag van f3105 minder uitgetrokken.

Voorts is, mede in verband met de opheffing van de militaire hospitalen te Schoonhoven en te Groningen, een bedrag van f1000 minder geraamd wegens aanschaffing en onderhoud van materieel, aanschaffing van kleeding en uitrusting voor de geëmployeerden en kosten wegens het schoonhouden der ziekeninrichtingen.

Art. 88. Kosten wegens verpleging van militairen en niet-militairen in andere dan de militaire ziekeninrichtingen en door anderen dan de officieren van gezondheid bij de landmacht en de militaire apothekers. Toegestaan voor 1905 (artt. 88 en 89 gedeeltelijk) f41045. Geraamd voor 1906 f53963. Voor 1906 meer f12918.

Meer: voor meer verpleegdagen in verband met: a. de grootere legersterkte f3480; b. de opheffing van het militair hospitaal te Groningen f6480. Voor uit te betalen hospitaalsoldij, in verband met de grootere legersterkte f251.

Idem te Groningen *f* 297. Voor meerdere kosten van verpleging (niet-militairen) *f* 1 610. Voor de waarneming van den militairen geneeskundigen dienst te Schoonhoven door een burgergeneesheer *f* 800. Meer als boven *f* 12 918.

Voor de verpleging van vrouwen en kinderen van militairen beneden den rang van officier en van geëmployeerden en burgerwerklieden op daggeld in gemeentelijke of particuliere ziekeninrichtingen, is gebleken meer noodig te zijn dan waarop tot dusver was gerekend.

Om die reden is ter zake eene som van *f* 1 610 meer aangevraagd.

Voorts is, in verband met de opheffing van het militair hospitaal te Groningen, (artt. 86 en 87) gerekend op eene uitgaaf van *f* 6 480 voor verpleging in het Academisch ziekenhuis aldaar, en op eene meerdere uitgaaf ad *f* 297 wegens hospitaalsoldij, welk bedrag aanvankelijk was begrepen in de te dier zake op art. 87 aangevraagde som, terwijl voor vergoeding aan den burgergeneeskundige te Schoonhoven, wegens de waarneming van den militairen geneeskundigen dienst aldaar, eene som van *f* 800 is uitgetrokken.

Art. 89. Aanschaffing van geneesmiddelen, enz. Toegestaan voor 1905 (art. 90) *f* 35 960; geraamd voor 1906 *f* 43 562. Voor 1906 meer *f* 7 602.

Meer: wegens de grootere legersterkte *f* 6 000. Voor aanschaffing van tassen en sacoches voor officieren van gezondheid *f* 690. Voor aanschaffing van tassen en waterflesschen voor hospitaalsoldaten *f* 1 420. Voor kosten wegens uitoefening van den geneeskundigen dienst buiten de militaire hospitalen (in 1905 uitgetrokken op art. 91) *f* 1 000. Voor aanschaffing van raderbaren *f* 32. Totaal *f* 9 142.

Minder: voor het meer beschikbaar komend bedrag wegens in 1905 gedane en te doene verstrekingen *f* 1 540. Meer als boven *f* 7 602.

Ondanks de grootere legersterkte is voor aanschaffing van geneesmiddelen in de laatste jaren nog steeds hetzelfde bedrag uitgetrokken, hetgeen gebleken is onvoldoende te zijn.

Art. 92. Reis- en verblijfkosten. Toegestaan voor 1905 (art. 94) *f* 2 000; geraamd voor 1906 *f* 200. Voor 1906 minder *f* 1 800.

De ervaring heeft geleerd, dat er herhaaldelijk verschil van gevoelen bestond over de vraag, of de kosten van eene gedane reis uit dit artikel dan wel uit den algemeenen post voor reis- en verblijfkosten (voor 1905 art. 149) moesten worden bestreden. Het verdient daarom aanbeveling ten laste van dit artikel voortaan slechts de kosten van die reizen te brengen welke gestrekt hebben tot het keuren van instrumenten en andere benodigdheden. De omschrijving is dienovereenkomstig gewijzigd en het artikel *f* 1 800 lager aangevraagd, welk bedrag thans op art. 147 meer is uitgetrokken.

Art. 94. Huur van gebouwen. Toegestaan voor 1905 (art. 96) *f* 22 059. Geraamd voor 1906 *f* 25 350. Voor 1906 meer *f* 3 291.

Blijkens het gestelde op bladz. 35 van de Memorie van Toelichting op de ontwerp-begrooting voor 1905 (Gedrukte Stukken 1904—1905, 2, n°. 2) zijn de hospitaal-geëmployeerden van de 3de klasse in het genot van vrije woning gesteld, met ingang van 1 April 1905.

Het meer geraamde is noodig om de aan dien maatregel verbonden kosten thans over een geheel jaar te kunnen lijden.

XIII DE AFDEELING.

Inrichtingen van Onderwijs.

A. *Kosten van de Hoogere Krijgsschool.*

Art. 95. Traktementen van officieren, enz. en soldijen van het overige personeel. Toegestaan voor 1905: Oorlog *f* 30 467, Koloniën *f* 32 425. Totaal *f* 62 892. Geraamd voor 1906: Oorlog *f* 29 343, Koloniën *f* 33 258. Totaal *f* 62 601. Meer voor 1906: Koloniën *f* 833. Minder voor 1906: Oorlog *f* 1 124. Totaal *f* 291.

Minder: Voor schadeloosstelling aan officieren, die bij invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten achteruitgaan *f* 550,54. Voor toelagen en bijslag voor officieren-leerlingen wegens tijdelijk verblijf, in verband met de detachering aan de Rijks-hoogere land-, tuin- en boschbouwschool te Wage-

ningen, enz. f 316,88. Voor soldijen, enz. f 6,35. Voor verschil door afronding van sommen f 0,56. Totaal f 874,33.

Meer: Voor traktementen en verhooging van traktementen wegens dienstjaren f 183,33. Voor toelagen voor den directeur en officieren-leeraren van het leger hier te lande f 100,00. Voor belooningen aan leeraren der Rijks-hoogere land-, tuin- en boschbouwschool f 300,00. Totaal f 583,33. Minder als boven f 291,00.

Art. 96. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz. Toegestaan voor 1905: Oorlog f 5 874, Koloniën f 4 618. Totaal f 10 492. Geraamd voor 1906: Oorlog f 7 380, Koloniën f 5 597. Totaal f 12 977. Meer voor 1906: Oorlog f 1 506, Koloniën f 979. Totaal f 2 485.

Meer: Huisvesting. Voor onderhoud van meubelen, brandstoffen, boeken, enz. f 2,30. Voor het inrichten van een gedeelte der voormalige geschut-gieterij ten behoeve der Hoogere Krijgsschool f 2 435,00. Totaal f 2 437,30. Voor onderhoud en herstelling van het gebouw minder f 240 00. Blijft f 2 197,30. Voor fourage f 292,00. Voor minderen aftrek van de kosten van aanschaffing en aanmaak van uit de centrale magazijnen van kleding aan onderofficieren en soldaten te verstrekken kleding en uitrusting f 3,00. Totaal f 2 492,30.

Minder: Voor kleding en uitrusting f 7,30. Meer als boven f 2 485,00.

Ten einde te gemoet te komen aan eene lang gevoelde behoefte aan meer-dere ruimte voor de leerzalen en de bibliotheek van de Hoogere Krijgsschool, bestaat het voornemen het gebouw van die inrichting te vergrooten met een gedeelte van de voormalige geschutgieterij; daarvoor is een bedrag van f 2435 uitgetrokken.

B. Kosten van de Koninklijke Militaire Academie.

Art. 97. Traktementen van officieren, enz. en soldijen van het overige personeel. Toegestaan voor 1905: Oorlog f 100 355, Koloniën f 90 145. Totaal f 190 500. Geraamd voor 1906: Oorlog f 105 403, Koloniën f 88 553. Totaal f 193 956. Meer voor 1906: Oorlog f 5 048. Totaal f 3 456. Minder voor 1906: Koloniën f 1 592.

Meer: Voor traktementen en toelagen van officieren f 516,66. Voor traktementen van burgerlijke beambten f 1 033,27. Voor uitbreiding van het aantal burgergeëmployeerden f 2 000,00. Voor kampeeren en manoeuvres (toelagen bij oefeningen), tevens sluitpost f 282,02. Totaal f 3 831,95.

Minder: Voor soldijen, enz. f 375,95. Meer als boven f 3 456,00.

Het ligt in de bedoeling, de traktementen van burgerlijke beambten eenig-zins te verhoogen, ten einde die meer in overeenstemming te brengen met de traktementen welke dergelijke leeraren aan overeenkomstige onderwijs-inrichtingen genieten, waardoor uit den aard der zaak het onderwijs aan de Koninklijke Militaire Academie zal worden gebaat.

Art. 98. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz. Toegestaan voor 1905: Oorlog f 109 389, Koloniën f 126 207. Totaal f 235 596. Geraamd voor 1906: Oorlog f 123 305, Koloniën f 130 475. Totaal f 253 780. Meer voor 1906: Oorlog f 13 916, Koloniën f 4 268. Totaal f 18 184.

Meer: Voor huisvesting van personeel, enz. f 100,00. Voor voeding en zak-geld der cadetten f 15 837,50. Voor kleding en uitrusting der cadetten f 9 390,77. Voor reis- en verblijfkosten f 1 000,00. Voor aankoop van boeken, enz. f 2 590,00. Voor practische exercitiën f 200,00. Voor onderhoud en herstelling van verschillende voorwerpen f 2 311,70⁵. Voor schadevergoeding voor het betreden van particuliere terreinen f 50,00. Voor uit militaire bakkerijen minder te verstrekken brood aan het personeel beneden den rang van officier, bij de inrichting gedetacheerd f 83,95. Voor uit militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen minder te verstrekken levensmiddelen, als voren f 299,88. Voor minderen aftrek van de kosten van aanschaffing en aanmaak van uit centrale magazijnen van kleding en uitrusting aan onder-officieren en soldaten bij de inrichting gedetacheerd, te verstrekken kleding en uitrusting f 100,00. Voor verschil door afronding van sommen f 0,17. Totaal f 31 963,97⁵.

Minder: Voor brood f 83,95. Voor voeding van Rijkswegen en bijslag tot

aankoop van menagebenodigdheden f 389,48. Voor kleeding en uitrusting van onderofficieren en soldaten f 98.02⁵. Voor het reinigen van lijfgoederen f 50,00. Voor bureel- en administratiekosten f 200,00. Voor het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan verschillende gebouwen f 11 370,00. Voor fourage f 68,52. Voor huur van rijwielen en vergoeding voor onderhoud van rijwielen f 120,00. Voor uit de militaire bakkerijen meer te verstrekken brood voor de cadetten f 700,00. Voor uit de militaire slachterijen meer te verstrekken vleesch voor de cadetten f 600,00. Voor meerderen aftrek van de kosten van vernieuwing van ledergoed en paardetuig uit de centrale en garnizoensmagazijnen van kleeding te verstrekken f 100,00. Totaal f 13 779,97⁵. Meer als boven f 18 184,00.

In verband met het thans bestaande incompleet aan officieren van het leger hier te lande, meer in het bijzonder voor zooveel het wapen der artillerie van dit leger betreft, ligt het in de bedoeling, in 1906 een zoodanig aantal plaatsen voor de Koninklijke Militaire Academie open te stellen, dat het aantal cadetten zoo mogelijk zal worden gebracht op ongeveer 350.

Met de daardoor te veroorzaken kosten is in dit artikel rekening gehouden.

C. Kosten van de Cadettenschool.

Art. 99. Traktementen van officieren, enz., en soldijen van het overige personeel. Toegestaan voor 1905: Oorlog f 31 824. Koloniën f 35 530. Totaal f 67 354. Geraamd voor 1906: Oorlog f 35 872. Koloniën f 36 605. Totaal f 72 477. Meer voor 1906: Oorlog f 4 048. Koloniën f 1 075. Totaal f 5 123.

Meer: Voor traktementen van burgerlijke beambten f 3 356,66. Voor loonen aan burgerwerklieden (in 1905 uitgetrokken op art. 102) f 4 800,00. Voor kampeeren en manoeuvres (toelage bij oefeningen) tevens sluitpost f 102,44⁵. Totaal f 8 259,10⁵.

Minder: Voor traktementen en voor verhooging van traktement wegens dienstjaren van officieren f 2 916,68. Voor soldijen, enz. f 219,00. Voor verschil door afronding van sommen f 0,42⁵. Totaal f 3 136,10⁵. Meer als boven f 5 123,00.

De hoogere raming van dit artikel vindt hoofdzakelijk haren grond hierin, dat de kosten voor burgerwerklieden voor het loopende jaar waren uitgetrokken op het artikel materieel (artikel 102) en thans zijn overgebracht naar het artikel personeel, waar zij meer eigenaardig thuis behooren.

Intusschen is het eindeijfer van de totale raming van de kosten voor de Cadettenschool voor 1906 lager dan de voor 1905 voor deze inrichting toegestane gelden.

Art. 100. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz. Toegestaan voor 1905: Oorlog f 40 176. Koloniën f 46 084. Totaal f 86 260. Geraamd voor 1906: Oorlog f 38 818. Koloniën f 40 732. Totaal f 79 550. Minder voor 1906: Oorlog f 1 358. Koloniën f 5 352. Totaal f 6 710.

Minder: Voor kleeding en uitrusting der cadetten f 438,00. Voor aankoop en onderhoud van boeken f 320,00. Voor de bibliotheek en hulpmiddelen voor het onderwijs f 250,00. Voor vuur en licht f 400,00. Huisvesting en stalling: Voor daggelden van burgerwerklieden (thans geraamd op art. 101) f 4 818,00. Voor het gewoon jaarlijksch onderhoud van de gebouwen der inrichting f 20,00. Voor huur van woningen voor gehuwde onderofficieren en soldaten f 200,00. Voor onderhoud en aanschaffing van voorwerpen, de huisvesting betreffende f 591,30. Totaal f 5 629,30. Voor het verrichten van kleine voorzieningen meer f 270,00. Totaal f 5 359,30. Totaal f 6 767,30.

Meer: Voor eeredienst (zitplaatsen in de Hervormde en Rooms-Katholieke kerken) f 50,00. Voor fourage f 7,30. Totaal f 57,30. Minder als boven f 6 710,00.

D. Kosten van den Hoofdcursus.

Art. 101. Traktementen van officieren, enz., en soldijen van het overige personeel. Toegestaan voor 1905: Oorlog f 43 361. Koloniën f 29 091. Totaal f 72 452. Geraamd voor 1906: Oorlog f 47 956. Koloniën f 26 318. Totaal f 74 274. Meer voor 1906: Oorlog f 4 595. Totaal f 1 822. Minder voor 1906: Koloniën f 2 773.

Meer: Voor vergoedingen aan leeraren, belast met het geven van onderwijs, enz. f 500,00. Voor soldijen, enz. f 427,95. Voor toelagen bij oefeningen (in

1905 uitgetrokken op art. 104) f 200,00. Voor loonen van burgerwerklieden enz. (in 1905 uitgetrokken op art. 104) f 3 140,00. Totaal f 4 267,05.

Minder: Voor traktementen en verhooging van traktement wegens dienstjaren van de officieren f 2 245,00. Voor traktementen van de burgerlijke beambten f 200,00. Voor verschil door afronding van sommen f 0,05. Totaal f 2 445,05. Meer als boven f 1 822,00.

De hoogere raming van dit artikel spruit hoofdzakelijk voort uit het overbrengen van de posten loonen van burgerwerklieden, enz. en van toelagen bij oefeningen, van artikel 104 van de begroting voor het dienstjaar 1905 naar artikel 101 van de ontwerp-begroting voor het dienstjaar 1906, waar deze posten meer eigenaardig thuisbehooren.

Voorts is hier rekening gehouden met de traktementsverhooging van den leeraar, belast met het geven van onderwijs in de Maleische taal, enz., in verband met het aantal dienstjaren van dezen leeraar bij voornoemde inrichting.

Intusschen is het eindcijfer voor de totale raming van de kosten van den Hoofdcursus voor 1906 lager dan de voor 1905 voor deze inrichting toegestane gelden.

Art. 102. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz. Toegestaan voor 1905: Oorlog f 23 433. Koloniën f 20 178. Totaal f 43 611. Geraamd voor 1906: Oorlog f 24 585. Koloniën f 16 344. Totaal f 40 929. Meer voor 1906: Oorlog f 1 152. Minder voor 1906: Koloniën f 3 834. Totaal f 2 682.

Minder: Voor kleeding en uitrusting f 40,45. Voor reinigen van lijfgoederen f 50,00. Voor toelagen bij oefeningen (thans uitgetrokken op art. 103) f 200,00. *Huisvesting:* Voor daggelden van burgerwerklieden (thans geraamd op art. 103) f 1 400,00. Voor het verrichten van herstellingen en voorzieningen van onderscheiden aard, enz. f 1 030,00. Voor het aanschaffen en herstellen van huisraad, schoolmeubelen, enz. f 326,00. Totaal f 2 756,00. Voor gewoon onderhoud van de verschillende gebouwen, meer f 18,25. Totaal f 2 737,75. Voor aanschaffing en aanmaak van uit centrale en garnizoensmagazijnen van kleeding aan onderofficieren en soldaten minder te verstrekken kleeding en uitrusting f 140,00. Voor verschil door afronding van sommen f 1,07⁵. Totaal f 3 169,27⁵.

Meer: Voor voeding f 32,85. Voor fourage f 7,30. Voor uit militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen minder te verstrekken levensmiddelen, voor personeel beneden den rang van officier, bij de inrichting gedetacheerd f 447,12⁵. Totaal f 487,27⁵. Minder als boven f 2 682,00.

E. Kosten voor de Normaal-schietschool.

Art. 103. Traktementen van officieren, enz. en soldijen van het overige personeel. Toegestaan voor 1905: Oorlog f 26 700. Koloniën f 14 062. Totaal f 40 762. Geraamd voor 1906: Oorlog f 26 626. Koloniën f 13 988. Totaal f 40 614. *Minder:* Oorlog f 74. Koloniën f 74. Totaal f 148.

Minder: Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 200,00. Voor schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing f 500,00. Voor soldijen, enz. f 422,15. Voor onvoorziene uitgaven f 0,50. Voor verschil door afronding van sommen f 0,35. Totaal f 1 123.

Meer: Voor toelagen voor den dienst bij de Normaal-schietschool f 100,00. Voor bijslag op traktement bij aankomst in eene nieuwe standplaats, enz. f 350,00. Voor traktement en vergoeding voor onderhoud van een rijwiel voor een beheerder van het materieel f 525,00. Totaal f 975. Minder als boven f 148.

Voor toelagen is op één officier meer gerekend, in verband met detacheringen van officieren, tot *tijdelijke* versterking van het vaste personeel, om dienst te doen zoowel bij de schiet- als bij de gymnastiekcursussen.

De bijslag op traktement bij aankomst in eene nieuwe standplaats is hooger geraamd, in verband met de uitbreiding van het wapen der infanterie.

Het traktement voor een beheerder van het materieel houdt verband met het Koninklijk besluit van 30 Maart 1905 n°. 40, nopens de vredesorganisatie der infanterie.

Art. 104. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen en werken, enz. Toegestaan voor 1905; Oorlog f 11 986. Koloniën f 6 070. Totaal f 18 056. Ge-

raamd voor 1906: Oorlog f 11 155. Koloniën f 6 070. Totaal f 17 225. Minder voor 1906: Oorlog f 831. Totaal f 831.

Minder: Voor brood f 20,98⁵. Voor schadeloosstelling wegens gemis van voeding van Rijkswegen f 91,25. Voor kleeding en uitrusting f 47,45. Voor huur van het gebouw der Normaal-schietschool f 700,00. Voor onderhoud van gebouwen en werken te Waalsdorp en te 's Gravenhage f 780,00. Voor verving van gebouwen te Harskamp f 420,00. Voor onvoorziene uitgaven f 59,81⁵. Totaal f 2 119,50.

Meer: Voor fourage f 36,50. Voor herstellingen, wijzigingen en vernieuwingen te Harskamp f 1 230,00. Voor uit de militaire bakkerijen minder te verstrekken brood voor het personeel beneden den rang van officier f 20,98⁵. Voor verschil door afronding van sommen f 1,01⁵. Totaal f 1 288,50. Minder als boven f 831,00.

XIVDE AFDEELING.

Centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en militaire verplegingsinrichtingen, aanschaffing en onderhoud van kampementsgoederen, enz.

Art. 105. Centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting. Toegestaan voor 1905 f 126 040. Geraamd voor 1906 f 124 540. Voor 1906 minder f 1 500.

De vermindering is het gevolg van het vertrek van den assistent-magazijnmeester bij het centraal magazijn van militaire kleeding en uitrusting te Amsterdam, welke functie voortaan door een luitenant-kwartiermeester zal worden waargenomen.

Art. 106. Reis- en verblijfkosten en magazijnkosten, enz. Toegestaan voor 1905 f 11 626. Geraamd voor 1906 f 12 126. Voor 1906 meer f 500.

Tot uitbreiding en vernieuwing van de hulpmiddelen in het laboratorium van het centraal magazijn van kleeding te Amsterdam aanwezig tot het verrichten van scheikundige onderzoekingen, verband houdende met de keuring van grondstoffen en kleeding- en uitrustingsstukken, wordt bovenvermeld bedrag meer aangevraagd.

Art. 107. Aanschaffing enz. van kampementsgoederen en voorwerpen van velduitrusting; kosten vallende op de keuring van een en ander. Toegestaan voor 1905 f 73 900. Geraamd voor 1905 f 75 275. Voor 1906 meer f 1 375.

Wegens het wasschen van dekens ten behoeve van de oefeningen van de landweer, is een bedrag van f 1375 meer geraamd.

Art. 109. Traktementen, toelagen, loonen, enz. van de administrateurs en het verdere personeel bij de militaire magazijnen van levensmiddelen en de militaire slachterijen. Toegestaan voor 1905 f 21 690. Geraamd voor 1906 f 21 740. Voor 1906 meer f 50.

Het meer geraamde bedrag is noodig voor vergoeding wegens gemis van vrije woning ten behoeve van den administrateur van het militair magazijn van levensmiddelen te Amsterdam, welke vergoeding van f 150 op f 200 moest worden gebracht.

Art. 110. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de administrateurs en loonen van het verder personeel bij de garnizoensmagazijnen van kleeding en nachtleger. Toegestaan voor 1905 f 61 316. Geraamd voor 1906 f 64 866. Voor 1906 meer f 3 550.

Meer: Voor traktement van een administrateur (kapitein) f 2 400. Voor verhooging van toelage aan een administrateur f 100. Voor schadeloosstelling wegens gemis van vrije woning f 50. Voor loonen van losse werklieden f 2 000. Totaal f 4 550.

Minder: Voor toelage aan een administrateur (gepensionneerd officier) f 1 000. Meer als boven f 3 550.

De indienststelling van een actief dienend officier als administrateur van een kleedingmagazijn (te Breda), ter vervanging van een gepensionneerd officier, veroorzaakt eene slechts schijnbare vermeerdering van uitgaven, aangezien door die indienststelling niet behoefde te worden overgegaan tot pensionneering van eerstbedoelde.

Voor toelage van den administrateur van het garnizoenskleedingmagazijn te Leiden is een bedrag van f100 meer uitgetrokken.

Voorts is een bedrag van f50 meer geraamd voor vergoeding wegens het gemis van vrije woning voor den administrateur van het garnizoens-nachtlegermagazijn te Amsterdam, welke vergoeding van f150 op f200 moest worden gebracht.

De noodzakelijkheid is gebleken om, in verband met de toenemende werkzaamheden in de garnizoens-kleeding- en nachtlegermagazijnen, een ruimer gebruik te maken van de diensten van losse werklieden.

Voor loon van zoodanige personen wordt derhalve f2000 meer aangevraagd.

Art. 111. *Vergoeding aan gezinnen van overleden militair personeel.* Toegestaan voor 1905 f100. Geraamd voor 1906 f400. Voor 1906 meer f300.

In verband met de gebleken behoefte wordt een bedrag van f300 meer gevraagd.

XVDE AFDEELING.

Artillerie-inrichtingen.

Ad. Artt. 113—133.

Evenals in vorige jaren wordt de opgave van vuurmonden, projectielen, affuiten, voertuigen, buskruit, draagbare wapenen en ander artillerie-materieel, afzonderlijk aan den voorzitter der Kamer gezonden, met de bedoeling dat stuk ter griffie te doen neerleggen, ter inzage voor de leden die zulks verlangen.

Artikel 115 is hooger geraamd, in verband met de behoefte aan munitie voor de vesting-artillerie.

De hoogere ramingen van de artt. 116 en 131 houden verband met onvermijdelijke kleine verschillen in de eischen van opvolgende dienstjaren; die van de artt. 118, 121 en 123 zijn een gevolg van de grootere behoefte aan vuistvuurwapenen en aan patronen tot draagbare vuurwapenen voor den dienst van leger en landweer.

In het bedrag van f12 950, uitgetrokken voor artikel 122, is begrepen eene som van ruim f9000, welke bestemd is om voort te kunnen gaan met de geleidelijke vervanging van eene hoeveelheid torpedo-kabel. Zooals reeds op bladz. 45 der Memorie van Toelichting op de loopende begrooting is gezegd, is die vervanging noodig, omdat eene hoeveelheid voorhanden kabel door ouderdom geleden heeft en dus niet meer volkomen betrouwbaar is.

Aan artikel 126 is, onder *d* (uitgewerkte en toelichtende staat), een post toegevoegd voor kosten van vervoer van ambtenaren, onderofficieren en werklieden der artillerie-inrichtingen tusschen Hembrug en Zaandam of Amsterdam, overeenkomstig de op bladz. 73 van de Memorie van Antwoord betrekkelijk de Oorlogsbegrooting voor het jaar 1905 gedane mededeelingen. De daarbij bedoelde proef heeft goed voldaan en is het aldus, door het bezigen van een ander vervoermiddel, mogelijk gebleken, met geringe geldelijke opoffering van de zijde van het Rijk, niet alleen de werklieden wonende te Zaandam, maar ook die wonende te Amsterdam gedurende 5 wintermaanden naar en van de Hembrug te doen vervoeren. Het bedrag van dit onderdeel van artikel 126 is geraamd op f12 500, zijnde ongeveer f2000 meer dan tot nu toe jaarlijks voor dat vervoer werd besteed.

De kosten van het hierbedoelde vervoer werden, voor zooveel den dienst van 1905 betreft, gebracht ten laste van de XVIIIde afdeeling (artikel 150). Zij zijn nu overgebracht naar de XVde afdeeling, in verband met het eigenaardig karakter van deze uitgaven, welke een gevolg zijn van de ligging der artillerie-inrichtingen aan de Hembrug, en daarom geacht kunnen worden meer bepaaldelijk op de exploitatie van deze inrichtingen te drukken.

In het geraamde bedrag voor artikel 127 is eene som van f2000 begrepen voor kosten van vervoer van artillerie-materieel tusschen de artillerie-inrichtingen te Delft en die aan de Hembrug, welke uitgaven, in verband met de omschrijving van het artikel, daaruit behooren te worden gekweten.

De verhooging van artikel 133 houdt verband met de grootere sterkte van het practisch te oefenen personeel, welke sterkte onder de werking van de Militiewet 1901 belangrijk is toegenomen.

De lagere raming van de artt. 114, 117, 119, 120, 124 en 129 is een gevolg

van beperking in den aanmaak en aanschaffing van de onder die artikelen genoemde benodigdheden.

In aansluiting aan hetgeen in de voorlaatste alinea van bladz. 45 der Memorie van Toelichting op de Oorlogsbegroting van 1905 is gezegd, kan voorts worden medegedeeld, dat in den loop van 1905 de opbrengst van het afval der metalen — dat vroeger werd omgewerkt en waarvan de waarde dus de begroting ten goede kwam — ongeveer f115 000 heeft bedragen, welke som in 's Rijks schatkist is gestort.

Bij de beoordeeling der aangevraagde bedragen dient hiermede dus rekening te worden gehouden.

XVI DE AFDEELING.

Militaire verkenningen en Topographische Inrichting.

A. Militaire verkenningen.

Art. 134, a en b. Toegestaan voor 1905 f10 380. Geraamd voor 1906 f10 430. Voor 1906 meer f50.

Het meer aangevraagde is noodig om den bode bij het bureau van den directeur der Militaire Verkenningen in aanmerking te kunnen brengen voor eene traktementsverhooging van f50.

B. Topographische Inrichting.

Artikel 135 a, b en c. Toegestaan voor 1905 f65 711. Geraamd voor 1906 f68 647. Voor 1906 meer f2 936.

Meer: Voor traktementsverhooging ten behoeve van het personeel f700. Voor eene nieuwe kleurendruksnelpers f4 000. Totaal f4 700.

Minder: Voor het opplakken van kaarten f750. Voor het aanschaffen van werktuigen, druk- en photographiematerialen f750. Voor toelage wegens het gemis van het genot der leges f264. Totaal f1 764. Meer als boven f2 936.

Het meer geraamde voor traktementsverhooging is bestemd voor een 9-tal personen, waarvan er 7 tot het technisch, 1 tot het administratieve en 1 tot het bedienende personeel behooren. Al deze personen hebben wegens ijver en geschiktheid aanspraak op de voor hen uitgetrokken verhooging.

De eerste en oudste kleurendruksnelpers bij de Topographische Inrichting, die in 1883 werd aangeschaft, levert sedert eenige jaren minder gunstige resultaten op. In den laatsten tijd toont zij zoodanige slijting te hebben ondergaan dat het niet meer mogelijk is eene juiste sluiting van de kleuren te verkrijgen.

Aangezien de inrichting bij de toeneming van de zeer nauwkeurige kleurendrukwerken onmogelijk eene kleurendruksnelpers kan missen, is de aankoop van eene nieuwe pers, waarvan de kosten f4000 zullen bedragen, gebiedend noodzakelijk. De te vervangen pers blijft evenwel geschikt voor zwartdruk, waarbij het passen geen vereischte is.

XVII DE AFDEELING.

Dienst der genie.

A. Materieel der genie en kazernering.

Art. 136. De herstelling van den omgelegden Diefdijk wordt gevorderd door de Commissie voor gemeene belangen van de Alblasserwaard c. a. en de Vijfheerenlanden, ingevolge de overeenkomst van 25 Augustus 1880. Bij deze overeenkomst werd aan den Staat vergund een gedeelte van den Diefdijk, nabij het fort Everdingen, om te leggen, en nam het Rijk de verplichting op zich het omgelegde gedeelte op bepaalde afmetingen te onderhouden.

In de behoefte aan warm water in de operatiekamer in het hospitaal te Utrecht wordt thans op vrij gebrekkige wijze voorzien, zoodat verbetering van den bestaanden toestand dringend noodig wordt geacht.

Ten gevolge van de sterktevermeerdering van de korpsen te Bergen op Zoom, te Vlissingen en te Middelburg is de militaire slachterij in laatstgenoemde plaats te klein, en wordt uitbreiding daarvan vereischt.

Art. 13S. Een gedeelte van het aanwezige oefeningsmaterieel voor den militairen telegraafdienst heeft in den loop der tijden zoodanig geleden, dat herstelling niet dan met steeds hogere kosten mogelijk en vernieuwing thans noodig is. Vermeerdering van bedoeld materieel wordts voorts vereischt door de belangrijke uitbreiding die het personeel der telegraafafdeeling ondergaan heeft. Voor een en ander is sub *b* van het artikel eene som van *f* 4500 uitgetrokken.

De 4de veldpioniercompagnie moet, onder meer, kunnen beschikken over twee gereedschaps- en twee munitiekarren, voor welker aanschaffing met bijbehorende uitrusting sub *d* een bedrag van *f* 5780 is uitgetrokken.

Voor de aanschaffing van het materieel voor de telegraafafdeeling van de 4de divisie van het veldleger wordt een bedrag van *f* 18 600 vereischt.

De bedoeling is deze aanschaffing over drie jaren te verdeelen, zoodat thans onder *e* van het artikel een derde gedeelte van genoemd bedrag wordt aangevraagd.

Voor de oefeningen van de technische compagnie van de spoorwegafdeeling werd tot dusverre gebruik gemaakt van een van particulieren gehuurd oefeningsterrein, gelegen in de Bildtsche duinen, waarvoor thans jaarlijks *f* 1227 aan huur wordt betaald.

Ten gevolge van verandering van eigenaar van bedoeld terrein, deed zich de noodzakelijkheid gevoelen op andere wijze te voorzien in de behoefte aan zulk een oefeningsterrein. De beste wijze om in die behoefte te voorzien bestaat in het bezigen van een gedeelte van de tot de legerplaats bij Zeist behorende oefeningsterreinen. Daartoe is het noodig enkele eenvoudige gebouwen, op eerstgenoemd oefeningsterrein aanwezig, in de legerplaats bij Zeist op te stellen en voorts eene verbinding tot stand te brengen voor den aanvoer van oefeningsmaterieel. Voor een en ander is onder *f* eene som van *f* 14 620 uitgetrokken.

XVIII^{DE} AFDEELING.

Kosten van verplaatsing van personen en goederen.

Art. 147. Reis- en verblijfkosten. Toegestaan voor 1905 *f* 37 850. Geraamd voor 1906 *f* 42 350. Meer voor 1906 *f* 4 500.

In deze vermeerdering is eene som van *f* 700 begrepen, ten einde een paardenarts in de gelegenheid te stellen te Berlijn een cursus te volgen in veterinaire chirurgie en in hoefbeslag.

Voorts is *f* 2000 meer uitgetrokken, ten einde de tactische oefeningen, tot verhooging van het wetenschappelijk gehalte der officieren, welke de beide laatste jaren, bij wijze van proef, bij ééne divisie zijn gehouden, in het jaar 1906 bij twee divisien te kunnen doen plaats hebben, vermits bedoelde proef als zeer goed geslaagd moet worden beschouwd.

Ten slotte zij vermeld, dat het artikel nog met *f* 1800 is verhoogd, om redenen bij artikel 92 aangegeven.

Art. 148. Kosten van vervoer. Toegestaan voor 1905 *f* 154 250. Geraamd voor 1906 *f* 171 750. Meer voor 1906 *f* 17 500.

Vermeerdering van het aantal manschappen dat sedert het in werking treden van de gewijzigde wet betrekkelijk de nationale militie jaarlijks wordt ingelijfd, voor herhalingsoefeningen onder de wapenen komt, of wel met langdurig tijdelijk verlof wordt gezonden, verplaatsingen van onderofficieren en minderen bij de oprichting van nieuwe korpsen, vervoer van goederen, enz., in verband met de uitbreiding van het leger, de landweer daaronder begrepen, zoomede de gestadige vermeerdering van de verschillende middelen tot versneld vervoer, zijn de voornaamste oorzaken dat de uitgaven voor het hierboven vermelde onderwerp in de laatste jaren voortdurend zijn gestegen. Tot die stijging zal mede bijdragen de sedert 1 Januari jl. in werking getreden bepaling, dat de vrouwen en kinderen van onderofficieren en minderen bij verplaatsing van hunne echtgenooten of vaders, in het belang van 's Rijks dienst, niet meer voor eigen rekening naar de nieuwe garnizoensplaats behoeven te reizen, doch dat de kosten van dergelijke reizen voortaan door het Rijk zullen worden gedragen.

In verband met een en ander wordt het noodig geacht, de raming der uitgaven voor 1906 *f* 17 500 hooger te stellen dan het voor 1905 toegestane bedrag.

Bij de raming van dat bedrag is rekening gehouden met het voornemen om de kosten, verbonden aan het vervoer van ambtenaren, conducteurs, onderofficieren en werklieden-schrijvers, zoomede van werklieden werkzaam bij de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug, doch wonende te Amsterdam en te Zaandam, naar en van de Hembrug, niet meer uit het onderwerpelijke artikel, doch uit artikel 126 te bestrijden.

Voor bedoeld vervoer wordt geacht noodig te zijn ongeveer *f* 12 500. (Zie ook de toelichting bij laatstvermeld artikel).

XIXDE AFDEELING.

Subsidiën, gratificatiën, enz.

Artt. 150—157. *Subsidiën.* Met uitzondering van die vermeld in de artt. 154 en 155, zijn de bovenbedoelde subsidiën uitgetrokken tot gelijk bedrag als voor het thans loopende jaar werd toegestaan.

Volgens mededeeling van het hoofdbestuur der Vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland”, zal, ten gevolge van het overlijden van verscheidene oud-strijders in het afgelopen jaar, ook bij het achterwege laten van de collecte, in 1906 kunnen worden volstaan met een Rijkssubsidie van *f* 3000.

Te dezer zake wordt derhalve *f* 7000 minder aangevraagd dan de voor 1905 toegestane som.

Het subsidie ten behoeve van de Vereeniging van gepensioneerde onderofficieren en minderen van het Nederlandsche leger (art. 154) is daarentegen *f* 5000 hooger uitgetrokken. Het ligt in de bedoeling, door de toekenning van dit verhoogd subsidie eene ruimere ondersteuning mogelijk te maken van de onderofficieren en minderen, die gepensionneerd werden vóór het in werking treden van de wet van 29 Mei 1877 (*Staatsblad* n°. 114). Neemt men in aanmerking dat het aan deze personen, die slechts een gering pensioen genieten en voor het meerendeel reeds een vrij hoogen leeftijd hebben bereikt, bij het klimmen hunner jaren steeds moeilijker moet vallen in hun onderhoud te voorzien, dan zal het wel geen nader betoog vereischen, dat het verleenen van meerderen onderstand als eene dringende behoefte mag worden aangemerkt.

Art. 158. *Gratificatiën.* Herhaaldelijk is in de Gedrukte Stukken — laatstelijk nog door den ondergeteekende in de Memorie van Antwoord betreffende het wetsontwerp tot verhooging en wijziging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1904 (Gedrukte Stukken 1904—1905, 107, n°. 6, ad art. 160) — aan de Staten-Generaal medegedeeld, dat dit begrootingsartikel strekt tot het verleenen van gratificatiën aan hulpbehoevende gewezen militairen en werklieden bij inrichtingen der landmacht en aan onverzorgd achtergebleven weduwen, kinderen of behoeftige nabestaanden van officieren, mindere militairen en werklieden.

In verband daarmee moest de toekenning van gratificatiën aan andere personen, die, uit welken hoofde dan ook, verdienen daarvoor in aanmerking te komen, tot dusver achterwege worden gelaten, hoewel de omschrijving van den begrootingspost aan die toekenning niet in den weg stond.

Vermits het in de bedoeling ligt in het vervolg, waar de billijkheid dit vordert, ook anderen dan de zoeven genoemde personen voor het genot van eene gratificatie in aanmerking te brengen, meent de ondergeteekende de aandacht er op te moeten vestigen, dat vorenbedoelde verklaring in zooverre wordt aangevuld, dat het artikel voortaan wel in de eerste plaats, doch niet meer uitsluitend bestemd zal zijn tot het verleenen van gratificatiën aan hulpbehoevende oud-militairen en werklieden en hunne nabestaanden.

Het vorenstaande behoeft geene verhooging van de aangevraagde som ten gevolge te hebben.

XXSTE AFDEELING.

Non-activiteits-traktementen, pensioenen, enz.

Art. 166. *Non-activiteits-traktementen.* In verband met het bepaalde in de Bevorderingswet voor de landmacht 1902, betreffende den duur van de non-activiteit van officieren — ten hoogste drie jaren — zullen binnen eenigen tijd vermoedelijk enkele officieren, thans op non-activiteit, den militairen dienst moeten verlaten.

Dientengevolge zal eenige vermindering ontstaan in het bedrag der non-activiteits-traktementen.

In verband daarmee is dat bedrag op *f* 5000 minder geraamd.

Artt. 167—169. Pensioenen. De tot de begrootingsbescheiden behoorende pensioenstaten doen zien, dat het totaal-cijfer van de in de verschillende registers ingeschreven pensioenen bedroeg: op 31 Mei 1905 *f* 3 003 627,50, op 31 Mei 1904 *f* 2 877 927,50, zoodat eene stijging valt waar te nemen van *f* 125 700,00.

Eene verdere raadpleging dier staten en eene vergelijking met de overeenkomstige tabellen, behoorende tot de bescheiden der Oorlogsbegrooting van 1905, leeren, dat deze stijging komt voor rekening van de artt. 167 en 169, en dat daarentegen op art. 168 eene vermindering valt waar te nemen.

Waar de werking der wet van 9 Juni 1902 (*Staatsblad* n°. 90) het cijfer der voortdurende pensioenen deed toenemen met ruim *f* 189 200, en daartegenover het cijfer der militaire pensioenen volgens de wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 129) slechts terugging met ruim *f* 81 500, zoodat de stijging alleen op art. 168 *f* 107 700 bedroeg voor militaire pensioenen, terwijl bovendien aan pensioenen voor burgerlijke ambtenaren \pm *f* 5 300 meer moest worden geboekt, welk een en ander alzoo eene stijging van \pm *f* 113 000 aanwijst, daar schijnt het voorzichtig, op art. 167 voor 1906 *meer* te ramen dan voor 1905 werd toegestaan *f* 75 000, en het ramingscijfer voor 1906 mitsdien te brengen op *f* 3 000 000.

Werd ten vorigen jare op art. 169 (tijdelijke pensioenen, verleend volgens de wet van 1851 en voorloopig tijdelijke, en tijdelijke pensioenen volgens de wet van 1902) toegestaan een bedrag van *f* 45 000, voor 1906 zou op art. 168 (tijdelijke pensioenen) kunnen worden volstaan met eene lagere raming van *f* 5 000, zoodat wordt aangevraagd *f* 40 000.

Het bedrag toch der tijdelijke pensioenen volgens de wet van 1851 vermindert gaandeweg; die verleend volgens de wet van 1902 zullen niet zoo veel stijgen, dat een bedrag van *f* 40 000 niet voldoende zou zijn om de uit het artikel betaalbare sommen te vinden. (Tegenover het ramingscijfer voor 1905, zijnde, als gezegd, *f* 45 000, staat een inschrijvingscijfer, op 31 Mei 1905, van slechts *f* 29 887.)

De pensioenen betaalbaar uit art. 169 zijn toegenomen. Oorzaak hiervan is o. a. de maatregel, om de werklieden op wie de wet van 18 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 109) van toepassing is, wanneer zij den ouderdom van 60 jaren hebben bereikt, den dienst te doen verlaten.

Voor deze categorie van pensioengerechtigden steeg het pensioencijfer in het jongste eenjarig tijdvak met circa *f* 18 500, en bereikte een bedrag van ruim *f* 72 000.

De som van *f* 60 000, op dit artikel voor 1905 toegestaan, is alzoo gebleken te laag te zijn, in verband waarmee het zekerheidshalve wenschelijk is voor 1906 uit te trekken een bedrag van *f* 85 000, of *f* 25 000 meer.

In vergelijking met 1905 wordt dus geraamd: op art. 167 *meer f* 75 000, op art. 169 *meer f* 25 000. Totaal *f* 100 000. Op art. 168 *minder f* 5 000. Blijft voor 1906 *meer f* 95 000.

XXIste AFDEELING.

Wapen der marechaussee.

Art. 176. Soldijen, enz. Toegestaan voor 1905 *f* 493 390. Geraamd voor 1906 *f* 495 848. Meer voor 1906 *f* 2 458.

Meer: Voor soldijen *f* 2 175,40. Voor verhoogde soldij *f* 173,37⁵. Voor bijslag op de soldij *f* 109,50. Totaal *f* 2 458,27⁵.

Minder: Voor verschil door afronding van sommen *f* 0,27⁵. Meer als boven *f* 2 458.

Aan soldijen is meer gerekend ten behoeve van eene op te richten brigade aan den Kaldenkirchenweg, bij Venlo, sterk twee brigadiers en vier marechaussees, allen te voet.

Art. 179. Verdere kosten. Toegestaan voor 1905 *f* 294 683. Geraamd voor 1906 *f* 294 183. Minder voor 1906 *f* 500.

Minder: Voor hooger en aftrek van de sommen, in te houden op de soldij der onderofficieren en minderen, en van die welke vrijwillig ten bate hunner rekeningen worden gestort *f* 9 600.

Meer: Voor huisvesting, enz., nachtligging en stalling *f* 7 500. Voor kosten van vervoer *f* 1 200. Voor oefeningen en onderwijs *f* 400. Totaal *f* 9 100. Minder als boven *f* 500.

Er is *f* 400 meer gerekend voor oefeningen en onderwijs, ten einde te worden gebezigd voor het aanschaffen van wetten, voorschriften, enz., met het doel deze, bij wijze van proef, gratis ter beschikking van de brigades te stellen.

De ongehuwde marechaussees, die uit den aard van hunne betrekking in het bezit zijn van eenige voorwerpen van huisraad, zijn tot dusver verplicht om, in geval van verplaatsing, bedoeld huisraad voor eigen rekening te doen vervoeren.

Het wordt billijk geacht dit vervoer voortaan voor 's Rijks rekening te doen geschieden, voor welk doel een bedrag van *f* 1200 is uitgetrokken.

De bedragen welke worden afgetrokken wegens inhoudingen op de soldij en vrijwillige stortingen, zijn samen met *f* 9600 verhoogd, omdat gebleken is dat meer wordt ingehouden en gestort dan ten vorigen jare was geraamd.

XXIISTE AFDEELING.

Buitengewone uitgaven.

A. *Vervaardiging van draagbare wapenen van 6,5 m.M.*

Art. 180. Het verschil is een gevolg van eenige uitbreiding der fabricage, verband houdende met de behoeften van leger en landweer.

Art. 182. Onder het bij dit artikel uitgetrokken bedrag is begrepen eene som van *f* 3000 voor gereedschappen en maten.

Het overige is bestemd voor aanschaffing van eenige nieuwe werktuigen, ook ter vervanging van oudere, versleten machines.

B. *Dienst der genie.*

Art. 185 a. De bestaande, omstreeks 1848 gebouwde wachterswoning bij het fort Hinderdam is sterk gescheurd en eischt dringend vernieuwing.

b. en *e.* Met het aanbrengen van Veltman-inrichtingen op de schietbanen op het Laarderhoog, en in de legerplaats bij Zeist, wordt eene noodzakelijk geachte vermeerdering van de veiligheid op de schietbanen beoogd.

f. Volgens de nieuwe organisatie en dislocatie van het leger, zal het garnizoen te Leiden op 1 September 1906 vermeerderd worden met eene batterij veld-artillerie. Met het oog daarop is het noodig eenige verbeteringen te doen plaats hebben aan de kazerneering voor de bereden wapens aldaar.

k. Voor het bouwen van een kazernement voor bereden wapens te Ede, is op deze begroting minder uitgetrokken dan in normale omstandigheden geschied zou zijn. Waar echter het onderwerpelijke begrotingsartikel, om onvermijdelijke redenen, aanmerkelijk hooger is dan ten vorigen jare, kon de ondergeteekende geene vrijheid vinden om voor den bovengenoemden bouw een zoodanig bedrag als tweeden termijn uit te trekken, als strikt genomen wenschelijk geweest ware.

Aangezien echter in het artikel verschillende onderdeelen voorkomen die een laatsten termijn van in uitvoering zijnde werken vormen, waarmede de begroting voor het dienstjaar 1907 dus niet meer belast zal behoeven te worden, zoo zal er, naar de meening van den ondergeteekende, wel geen bezwaar tegen bestaan op de laatstgenoemde begroting een aanzienlijk hooger bedrag uit te trekken voor den bouw van een kazernement voor bereden wapens te Ede.

m. Op het terrein van het remonte-depot te Milligen bevinden zich een stal en eene overdekte longeerplaats, benevens een schuur en een drinkwaterput met pomp, welke aan de provincie Gelderland toebehooren.

Nadat de Staten van dat gewest besloten hadden de provinciale hengsten te doen verkoopen, en aan de provinciale commissie voor de paardenfokkerij op de meest eervolle wijze ontslag te verleen, werden de bovengenoemde ge

bouwen e. a. door de Gedeputeerde Staten van Gelderland aan het Departement van Oorlog ter overname aangeboden.

Aangezien de meergenoemde gebouwen eene nuttige aanwending zullen kunnen vinden ten dienste van het remonte-depot, wenscht de ondergeteekende op dat aanbod in te gaan, en wordt het bedrag, benoodigd voor de overname en voor eenige herstellingen aan die gebouwen, thans aangevraagd.

C. *Approviandeering van stellingen en liniën.*

Art. 187. *Kosten wegens aankoop, gebruik en onderhoud van werktuigen tot het vervaardigen van geperste turf, enz.* Toegestaan voor 1905 f 2 000; geraamd voor 1906 f 12 800. Voor 1906 meer f 10 800.

Het meer geraamde bedrag is noodig voor de betaling van 2 millioen geperste turven, die ingevolge het in 1900 aangegane contract, in 1906 zullen worden aangemaakt ter oplegging in de Stelling van Amsterdam.

Aanvankelijk bestond het voornemen, den voorraad turf in de Stelling van Amsterdam op te leggen, te doen bestaan uit 15 millioen stuks, en om jaarlijks, in verband met boven bedoeld contract, 2 millioen stuks turven onder de ketels van de munitiefabriek te doen verstoken.

Dit is dan ook gedurende de jaren 1904 en 1905 geschied, zoodat de kosten van de in die jaren vervaardigde turf uit art. 121 der begrooting werden gekweten.

De ondervinding heeft echter geleerd, dat het niet wenschelijk is met het verstoken van deze brandstof onder de ketels in de munitiefabriek voort te gaan, wegens de mindere verbrandingswaarde van persturf bij het gebruik onder stoomketels, waardoor jaarlijks een verlies van ongeveer f 3800 zou geleden worden.

De in 1906 en eerstvolgende jaren aan te maken turven zullen in de Stelling van Amsterdam in voorraad worden opgelegd. (Zie art. 3 begrooting Vestingstelsel.)

In verband met het bovenstaande kan art. 119, voor wat betreft de aanschaffing van brandstoffen, f 7000 lager worden geraamd dan anders het geval zou zijn geweest.

De Minister van Oorlog,

H. P. STAAL.

VERGELIJKING VAN HOOFDSTUK VIII DER STAATSBEGROOTING
VOOR 1906 MET DAT VOOR 1905. VOOR ZOOVERRE DE
SOMMEN, BIJ DE VERSCHILLENDE ARTIKELEN
DEZER BEGROOTING VERMELD, NIET MET
ELKANDER OVEREENSTEMMEN.

ISTE AFDEELING.

Art. 2a. Traktementen van den secretaris-generaal, enz. Bedrag voor 1906 f 109 800,00. *Art. 2a.* Bedrag voor 1905 f 106 250,00. Meer voor 1906 f 3 550,00.
Art. 2b. Traktementen van de eerste- en tweede-klerken, enz. Bedrag voor 1906 f 44 800,00. *Art. 2b.* Bedrag voor 1905 f 43 650,00. Meer voor 1906 f 1 150,00.
Art. 2c. Toelagen van officieren, onderofficieren, enz. Bedrag voor 1906 f 16 700,00.
Art. 2c. Bedrag voor 1905 f 16 250,00. Meer voor 1906 f 450,00.

Art. 3. Periodieke traktementsverhooging voor de klerken, enz. Bedrag voor 1906 f 2 000,00. *Art. 3.* Bedrag voor 1905 f 1 600,00. Meer voor 1906 f 400,00.

Art. 4. Toelagen voor het verlies van het genot der leges, enz. Bedrag voor 1906 f 4 607,00. *Art. 4.* Bedrag voor 1905 f 4 871,00. Minder voor 1906 f 264,00.

Art. 5. Bureel- en lokaalbehoefden, enz. bij het Departement, Bedrag voor 1906 f 33 000,00. *Art. 5.* Bedrag voor 1905 f 29 000,00. Meer voor 1906 f 4 000,00.

II DE AFDEELING.

Art. 7. Traktementen, enz. van de officieren van den grooten staf. Bedrag voor 1906 f 47 400,00. *Art. 7.* Bedrag voor 1905 f 47 800,00. Minder voor 1906 f 400,00.

Art. 8. Traktementen, enz. van de officieren van den generalen staf. Bedrag voor 1906 f 88 800,00. *Art. 8.* Bedrag voor 1905 f 86 050,00. Meer voor 1906 f 2 750,00.

Art. 9. Traktementen, enz. van de officieren van den provincialen staf, Bedrag voor 1906 f 30 500,00. *Art. 9.* Bedrag voor 1905 f 30 850,00. Minder voor 1906 f 350,00.

Art. 10. Traktementen, enz. van de officieren van den plaatselijken staf. Bedrag voor 1906 f 47 850,00. *Art. 10.* Bedrag voor 1905 f 46 650,00. Meer voor 1906 f 1 200,00.

III DE AFDEELING.

Art. 12. Traktementen, enz. van de intendanten. Bedrag voor 1906 f 61 850,00. *Art. 12.* Bedrag voor 1905 f 58 417,00. Meer voor 1906 3 433,00.

Art. 13. Traktementen, enz. van de kwartiermeesters. Bedrag voor 1906 f 204 425,00. *Art. 13.* Bedrag voor 1905 f 202 025,00. Meer voor 1906 f 2 400,00.

Art. 14. Traktementen, enz. van de magazijnmeesters. Bedrag voor 1906 f 13 350,00. *Art. 14.* Bedrag voor 1905 f 11 400,00. Meer voor 1906 f 1 950,00.

IV DE AFDEELING.

Art. 15. Traktementen enz. van de officieren van het wapen der infanterie. Bedrag voor 1906 f 1 740 837,00. *Art. 15.* Bedrag voor 1905 f 1 803 289,00. Minder voor 1906 f 62 452,00.

Art. 16. Traktementen, enz. van de officieren van het wapen der cavalerie. Bedrag voor 1906 f 287 253,00. *Art. 16.* Bedrag voor 1905 f 273 738,00. Meer voor 1906 f 13 515,00.

Art. 17. Traktementen, enz. van de officieren van het wapen der artillerie. Bedrag voor 1906 f 906 878,00. *Art. 17.* Bedrag voor 1905 f 908 447,00. Minder voor 1906 f 1 569,00.

Art. 18. Traktementen, enz. van de officieren van het wapen der genie, enz. Bedrag voor 1906 *f* 228 950,00. *Art. 18.* Bedrag voor 1905 *f* 231 000,00. Minder voor 1906 *f* 2 050,00.

Art. 19. Traktementen, enz. van de officieren van de landweer. Bedrag voor 1906 *f* 132 600,00. *Art. 19.* Bedrag voor 1905 *f* 136 250,00 Minder voor 1906 *f* 3 650,00.

Art. 20. Traktementen, enz. van conducteurs der artillerie. Bedrag voor 1906 *f* 84 150,00. *Art. 20.* Bedrag voor 1905 *f* 82 500,00. Meer voor 1906 *f* 1 650,00.

Art. 21. Traktementen, enz. van opzichters van fortificatiën, enz. Bedrag voor 1906 *f* 134 233,00. *Art. 21.* Bedrag voor 1905 *f* 131 681,00. Meer voor 1906 *f* 2 552,00.

Art. 22. Soldijen, enz. van onderofficieren en soldaten van het wapen der infanterie, enz. Bedrag voor 1906 *f* 1 609 530,00. *Art. 22.* Bedrag voor 1905 *f* 1 540 829,00. Meer voor 1906 *f* 68 701,00.

Art. 23. Soldijen, enz. van onderofficieren en soldaten van het wapen der cavalerie, enz. Bedrag voor 1906 *f* 343 605,00. *Art. 23.* Bedrag voor 1905 *f* 366 204,00. Minder voor 1906 *f* 22 599,00.

Art. 24. Soldijen, enz. van onderofficieren en soldaten van het wapen der artillerie, enz. Bedrag voor 1906 *f* 861 055,00. *Art. 24.* Bedrag voor 1905 *f* 820 323,00. Meer voor 1906 *f* 40 732,00.

Art. 25. Soldijen, enz. van onderofficieren en soldaten van het wapen der genie, enz. Bedrag voor 1906 *f* 108 598,00. *Art. 25.* Bedrag voor 1905 *f* 107 248,00. Meer voor 1906 *f* 1 350,00.

VIDE AFDEELING.

Art. 26. Aanschaffing van graan, meel, enz. Bedrag voor 1906 *f* 366 087,00. *Art. 26.* Bedrag voor 1905 *f* 352 392,00. Meer voor 1906 *f* 13 695,00.

Art. 27. Aanschaffing van brood, enz. Bedrag voor 1906 *f* 119 100,00. *Art. 27.* Bedrag voor 1905 *f* 111 666,00. Meer voor 1906 *f* 7 434,00.

Art. 28. Aanschaffing en onderhoud van vee, enz. Bedrag voor 1906 *f* 1 882 414,00. *Art. 28.* Bedrag voor 1905 *f* 1 837 608,00. Meer voor 1906 *f* 44 836,00.

Art. 29. Bijslag op de soldij tot aankoop van groenten, enz. Bedrag voor 1906 *f* 770 403,00. *Art. 29.* Bedrag voor 1905 *f* 750 906,00. Meer voor 1906 *f* 19 497,00.

VIDE AFDEELING.

Art. 31. Traktementen, enz. van het personeel der kleermakerijen, enz. Bedrag voor 1906 *f* 221 358,00. *Art. 31.* Bedrag voor 1905 *f* 233 260,00. Minder voor 1906 *f* 11 902,00.

Art. 32. Aanschaffing van kleding en uitrusting, enz. Bedrag voor 1906 *f* 1 560 037,00. *Art. 32.* Bedrag voor 1905 *f* 1 598 385,00. Minder voor 1906 *f* 38 348,00.

Art. 33. Maatnemen, van pas maken enz. van kleding en uitrusting, enz. Bedrag voor 1906 *f* 561 000,00. *Art. 33.* Bedrag voor 1905 *f* 500 630,00. Meer voor 1906 *f* 60 370,00.

Art. 34. Reiniging en herstelling van onderkleding, enz. Bedrag voor 1906 *f* 145 000,00. *Art. 34.* Bedrag voor 1905 *f* 147 000,00. Minder voor 1906 *f* 2 000,00.

Art. 37. Herstelling van ledergoed, enz. Bedrag voor 1906 *f* 54 000,00. *Art. 37.* Bedrag voor 1905 *f* 50 000,00. Meer voor 1906 *f* 4 000,00.

Art. 38. Herstelling van wapenen, enz. Bedrag voor 1906 *f* 35 900,00. *Art. 38.* Bedrag voor 1905 *f* 33 000,00. Meer voor 1906 2 900,00.

VII DE AFDEELING.

Art. 39. Huisvesting van officieren, enz. Bedrag voor 1906 *f* 50 000,00. *Art. 39.* Bedrag voor 1905 *f* 45 000,00. Meer voor 1906 *f* 5 000,00.

Art. 40. Huisvesting en voeding bij de ingezetenen. Bedrag voor 1906 *f* 14 000,00. *Art. 40.* Bedrag voor 1905 *f* 6 000,00. Meer voor 1906 *f* 8 000,00.

Art. 41. Huur van gebouwen, enz. Bedrag voor 1906 *f* 207 000,00. *Art. 41.* Bedrag voor 1905 *f* 247 080,00. Minder voor 1906 *f* 40 080,00.

Art. 42. Verlichting en verwarming van soldatenkamers, enz. Bedrag voor

1906 f 200 000,00. *Art. 42.* Bedrag voor 1905 f 164 000,00. Meer voor 1906 f 36 000,00.

Art. 43. Aanschaffing en onderhoud van gereedschappen, enz. Bedrag voor 1906 f 22 000,00. *Art. 43.* Bedrag voor 1905 f 20 000,00. Meer voor 1906 f 2 000,00.

Art. 44. Daggelden, enz. van personeel voor het reinigen van kazerneploinen, enz. Bedrag voor 1906 f 61 000,00. *Art. 44.* Bedrag voor 1905 f 60 000,00. Meer voor 1906 f 1 000,00.

Art. 45. Aanschaffing, enz. van slaapfournituren, enz. Bedrag voor 1906 f 176 865,00. *Art. 45.* Bedrag voor 1905 f 170 865,00. Meer voor 1906 f 6 000,00.

VIII STE AFDEELING.

Art. 50. Aanschaffing van fourage, enz. Bedrag voor 1906 f 1 249 731,00. *Art. 50.* Bedrag voor 1905 f 1 355 015,00. Minder voor 1906 f 105 284,00.

Art. 51. Hoefbeslag en hoevensmeer, enz. Bedrag voor 1906 f 91 000,00. *Art. 51.* Bedrag voor 1905 f 96 050,00. Minder voor 1906 f 5 050,00.

IX DE AFDEELING.

Art. 52. Kosten van het bijwonen door officieren van lessen aan Universiteiten, enz. Bedrag voor 1906 f 1 000,00. *Art. 52.* Bedrag voor 1905 f 700,00. Meer voor 1906 f 300,00.

Art. 53a. Toelage van den directeur van het krijgsgeschiedkundig archief. Bedrag voor 1906 f 1 500,00. *Art. 53a.* Bedrag voor 1905 f 1 000,00. Meer voor 1906 f 500,00.

Art. 53b. Reis- en verblijfkosten, enz. Bedrag voor 1906 f 2 000,00. *Art. 53b.* Bedrag voor 1905 f 2 500,00. Minder voor 1906 f 500,00.

Art. 53. Kosten van het onderwijs aan de cursussen, enz. Bedrag voor 1906 f 61 050,00. *Art. 54.* Bedrag voor 1905 f 60 250,00. Meer voor 1906 f 800,00.

Art. 55. Kosten van practische oefeningen van officieren, enz. Bedrag voor 1906 f 54 380,00. *Art. 55.* Bedrag voor 1905 f 49 550,00. Meer voor 1906 f 4 830,00.

Art. 56. Kosten vallende op de aanschaffing, enz. van rijwielen, enz. Bedrag voor 1906 f 19 610,00. *Art. 56.* Bedrag voor 1905 f 17 850,00. Meer voor 1906 f 1 760,00.

Art. 57a. Kosten van oefeningen van officieren enz. buiten hunne standplaatsen, enz. Bedrag voor 1906 f 39 000,00. *Art. 57a.* Bedrag voor 1905 46 500,00. Minder voor 1906 f 7 500,00. *Art. 57b.* Toelagen van het personeel dat aan de oefeningen deelneemt, enz. Bedrag voor 1906 f 102 500,00. *Art. 57b.* Bedrag voor 1905 f 70 000,00. Meer voor 1906 f 32 500,00. *Art. 57c.* Reis- en verblijfkosten, enz. Bedrag voor 1906 f 155 000,00. *Art. 57c.* Bedrag voor 1905 f 130 000,00. Meer voor 1906 f 25 000,00.

Art. 60a. Kosten van het voorbereidend militair onderricht (vergoedingen, enz.). Bedrag voor 1906 f 19 735,00. *Art. 60a.* Bedrag voor 1905 f 19 800,00. Minder voor 1906 f 65,00. *Art. 60b.* Als boven (reiskosten, enz.). Bedrag voor 1906 f 48 070,00. *Art. 60b.* Bedrag voor 1905 f 55 250,00. Minder voor 1906 f 7 180,00.

X DE AFDEELING.

Art. 65. Belooningen voor bedienden bij bureau's van den chef van den generalen staf, enz. Bedrag voor 1906 f 1 500,00. *Art. 65.* Bedrag voor 1905 f 1 475,00. Meer voor 1906 f 25,00.

Art. 66. Bureel- en administratiekosten voor de staven van het leger, enz. Bedrag voor 1906 f 107 288,00. *Art. 66.* Bedrag voor 1905 f 98 595,00. Meer voor 1906 f 8 693,00.

Art. 67. Als voren, voor raden van onderzoek. Bedrag voor 1905 f 100,00.

Art. 67. Druk- en bindwerk ten dienste van het leger. Bedrag voor 1906 f 23 000,00. *Art. 68.* Bedrag voor 1905 f 20 000,00. Meer voor 1906 f 3 000,00.

XI DE AFDEELING.

Art. 71. Voorschotten aan officieren die een dienstpaard verliezen, enz. Bedrag voor 1906 f 4 000,00. *Art. 72.* Bedrag voor 1905 f 3 000,00. Meer voor 1906 f 1 000,00.

Art. 74. Gratificatiën voor eens aan onderofficieren en soldaten, die wegens lichaamsgebreken worden ontslagen, enz. Bedrag voor 1906 f 11 000,00. *Art. 75.* Bedrag voor 1905 f 10 000,00. Meer voor 1906 f 1000,00.

Art. 75. Vergoedingen, ingevolge art. 113, enz. der Militiewet 1901. Bedrag voor 1906 f 425 000,00. *Art. 76.* Bedrag voor 1905 f 275 000,00. Meer voor 1906 f 150 000,00.

Art. 76. Werfkosten, enz. Bedrag voor 1906 f 105 000,00. *Art. 77.* Bedrag voor 1905 f 114 195,00. Minder voor 1906 f 9 195,00.

XII DE AFDEELING.

Art. 79. Traktementen, enz. van de officieren van gezondheid. Bedrag voor 1906 f 284 875,00 *Art. 80.* Bedrag voor 1905 f 278 300,00. Meer voor 1906 f 6 575,00.

Art. 80. Traktementen, enz. van de militaire paardenartsen. Bedrag voor 1906 f 64 425,00. *Art. 81.* Bedrag voor 1905 f 60 625,00. Meer voor 1906 f 3 800,00.

Art. 81. Traktementen, enz. van de militaire apothekers, enz. Bedrag voor 1906 f 87 912,00 *Art. 82.* Bedrag voor 1905 f 85 400,00. Meer voor 1906 f 2 512,00.

Art. 83. Traktementen, enz. van de ambtenaren enz., bij het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst. Bedrag voor 1906 f 7 500,00. *Art. 84.* Bedrag voor 1905 f 7 200,00. Meer voor 1906 f 300,00.

Art. 84. Traktementen, enz. van de ambtenaren enz., bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen. Bedrag voor 1906 f 20 100,00. *Art. 85.* Bedrag voor 1905 f 20 000,00. Meer voor 1906 f 100,00.

Art. 86. Traktementen, enz. van de administrateurs, enz. bij de militaire hospitalen. Bedrag voor 1906 f 139 850,00. *Art. 87.* Bedrag voor 1905 f 137 898,00. Meer voor 1906 f 1 952,00.

Art. 87. Kosten van voeding en verpleging van zieken, enz. in de militaire ziekeninrichtingen, enz. Bedrag voor 1906 f 214 275,00. *Art. 88.* Kosten van verpleging van zieken buiten de in art. 87 bedoelde inrichtingen, enz. Bedrag voor 1906 f 53 963,00. *Artt. 88, 89 en 91.* Bedrag voor 1905 f 247 433,00. Meer voor 1906 f 20 805,00.

Art. 89. Kosten vallende op het aanschaffen van geneesmiddelen, enz. Bedrag voor 1906 f 43 562,00. *Art. 90.* Bedrag voor 1905 f 35 960,00. Meer voor 1906 f 7 602,00.

Art. 92. Reis- en verblijfkosten, enz. Bedrag voor 1906 f 200,00. *Art. 94.* Bedrag voor 1905 f 2 000,00. Minder voor 1906 f 1 800,00.

Art. 94. Huur van gebouwen, enz. Bedrag voor 1906 f 25 350. *Art. 96.* Bedrag voor 1905 f 22 059,00. Meer voor 1906 f 3 291,00.

XIII DE AFDEELING.

Art. 95. Traktementen, enz. van den directeur en de officieren-leeraren van de Hoogere Krijgsschool, enz. Bedrag voor 1906 f 29 343,00. *Art. 97.* Bedrag voor 1905 f 30 467,00. Minder voor 1906 f 1 124,00.

Art. 96. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz. van de Hoogere Krijgsschool, enz. Bedrag voor 1906 f 7 380,00. *Art. 98.* Bedrag voor 1905 f 5 874,00. Meer voor 1906 f 1 506,00.

Art. 97. Traktementen, enz. van den gouverneur en de officieren, enz. van de Koninklijke Militaire Academie. Bedrag voor 1906 f 105 403,00. *Art. 99.* Bedrag voor 1905 f 100 355,00. Meer voor 1906 f 5 048,00.

Art. 98. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz. van de Koninklijke Militaire Academie. Bedrag voor 1906 f 123 305,00. *Art. 100.* Bedrag voor 1905 f 109 389,00. Meer voor 1906 f 13 916,00.

Art. 99. Traktementen, enz. van den directeur en de officieren, enz. van de Cadettenschool. Bedrag voor 1906 f 35 872,00. *Art. 101.* Bedrag voor 1905 f 31 824,00. Meer voor 1906 f 4 048,00.

Art. 100. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz. van de Cadettenschool. Bedrag voor 1906 f 38 818,00. *Art. 102.* Bedrag voor 1905 f 40 176,00. Minder voor 1906 f 1 358,00.

Art. 101. Traktementen, enz. van den directeur en de officieren, enz. van den Hoofdcursus. Bedrag voor 1906 *f* 47 956,00. *Art. 103.* Bedrag voor 1905 *f* 43 361,00. Meer voor 1905 *f* 4 595,00.

Art. 102. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz. van den Hoofdcursus. Bedrag voor 1906 *f* 24 585,00. *Art. 104.* Bedrag voor 1905 *f* 23 433,00. Meer voor 1906 *f* 1 152,00.

Art. 103. Traktementen, enz. van den directeur en de officieren, enz. van de Normaal Schietschool. Bedrag voor 1906 *f* 26 626,00. *Art. 105.* Bedrag voor 1905 *f* 26 700,00. Minder voor 1906 *f* 74,00.

Art. 104. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, enz. van de Normaal Schietschool. Bedrag voor 1906 *f* 11 155,00. *Art. 106.* Bedrag voor 1905 *f* 11 986,00. Minder voor 1906 *f* 831,00.

XIVDE AFDEELING.

Art. 105. Toelagen van officieren, traktementen van burgerlijke ambtenaren, enz. bij de Centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting. Bedrag voor 1906 *f* 124 540,00. *Art. 107.* Bedrag voor 1905 *f* 126 040,00. Minder voor 1906 *f* 1 500,00.

Art. 106. Reis- en verblijfkosten, enz. Bedrag voor 1906 *f* 12 126,00. *Art. 108.* Bedrag voor 1905 *f* 11 626,00. Meer voor 1906 *f* 500,00.

Art. 107. Aanschaffing enz. van kampementsgoederen, enz. Bedrag voor 1906 *f* 75 275,00. *Art. 109.* Bedrag voor 1905 *f* 73 900,00. Meer voor 1906 *f* 1 375,00.

Art. 109. Traktementen, enz. van de administrateurs, enz. bij de verplegingsinrichtingen. Bedrag voor 1906 *f* 21 740,00. *Art. 111.* Bedrag voor 1905 *f* 21 690,00. Meer voor 1906 *f* 50,00.

Art. 110. Traktementen, enz. van de administrateurs, enz. bij de garnizoensmagazijnen van kleeding, enz. Bedrag voor 1906 *f* 64 866,00. *Art. 112.* Bedrag voor 1905 *f* 61 316,00. Meer voor 1906 *f* 3 550,00.

Art. 111. Vergoedingen aan gezinnen van overleden militair personeel. Bedrag voor 1906 *f* 400,00. *Art. 113.* Bedrag voor 1905 *f* 100,00. Meer voor 1906 *f* 300,00.

XVDE AFDEELING.

Art. 113. Jaarwedden, enz. van burgerlijke ambtenaren, enz. bij de artillerieinrichtingen. Bedrag voor 1906 *f* 127 845,00. *Art. 115.* Bedrag voor 1905 *f* 128 500,00. Minder voor 1906 *f* 655,00.

Art. 114. Daggelden, enz. van werklieden, enz. Bedrag voor 1906 *f* 408 830,00. *Art. 116.* Bedrag voor 1905 *f* 499 090,00. Minder voor 1906 *f* 90 260,00.

Art. 115. Grondstoffen, enz. tot het aanmaken van geschut, enz. Bedrag voor 1906 *f* 168 500,00. *Art. 117.* Bedrag voor 1905 *f* 122 300,00. Meer voor 1906 *f* 46 200,00.

Art. 116. Als voren van draagbare wapenen, enz. Bedrag voor 1906 *f* 4 100,00. *Art. 118.* Bedrag voor 1905 *f* 3 600,00. Meer voor 1906 *f* 500,00.

Art. 117. Als voren van brandblusch-, ponton- en torpedomaterieel, enz. Bedrag voor 1906 *f* 8 500,00. *Art. 119.* Bedrag voor 1905 *f* 11 100,00. Minder voor 1906 *f* 2 600,00.

Art. 118. Als voren van patronen tot draagbare vuurwapenen, enz. Bedrag voor 1906 *f* 276 000,00. *Art. 120.* Bedrag voor 1905 *f* 249 000,00. Meer voor 1906 *f* 27 000,00.

Art. 119. Aanschaffing van werktuigen, gereedschappen, enz. Bedrag voor 1906 *f* 147 380,00. *Art. 121.* Bedrag voor 1905 *f* 151 475,00. Minder voor 1906 *f* 4 095,00.

Art. 120. Aanschaffing van geschut, enz. Bedrag voor 1906 *f* 22 500,00. *Art. 122.* Bedrag voor 1905 *f* 25 000,00. Minder voor 1906 *f* 2 500,00.

Art. 121. Aanschaffing van draagbare wapenen, enz. Bedrag voor 1905 *f* 17 000,00. *Art. 123.* Bedrag voor 1905 *f* 10 000,00. Meer voor 1906 *f* 7 000,00.

Art. 122. Aanschaffing van brandbluschmaterieel, enz. Bedrag voor 1906 *f* 12 950,00. *Art. 124.* Bedrag voor 1905 *f* 8 000,00. Meer voor 1906 *f* 4 950,00.

Art. 123. Aanschaffing van patronen voor draagbare wapenen, enz. Bedrag voor 1906 *f* 5 000,00. *Art. 125.* Bedrag voor 1905 *f* 3 000,00. Meer voor 1906 *f* 2 000,00.

Art. 124. Aanschaffing van buskruit, enz. Bedrag voor 1906 *f* 319 100,00. *Art. 126.* Bedrag voor 1905 *f* 348 500,00. Minder voor 1906 *f* 29 400,00.

Art. 126. Reis- en verblijfkosten, enz. Bedrag voor 1906 f 26 200,00. *Art. 128.* Bedrag voor 1905 f 13 850,00. Meer voor 1906 f 12 350,00.

Art. 127. Kosten van vervoer van goederen van en naar de artillerie-inrichtingen, enz. Bedrag voor 1906 f 2 200,00. *Art. 129.* Bedrag voor 1905 f 200,00. Meer voor 1906 f 2 000,00.

Art. 128. Bezoldiging van magazijnknechts, enz. Bedrag voor 1906 f 85 114,00. *Art. 130.* Bedrag voor 1905 f 87 500,00. Minder voor 1906 f 2 386,00.

Art. 129. Aanschaffing van benodigdheden, enz. voor onderhoud van artillerie-materieel. Bedrag voor 1906 f 7 650,00. *Art. 131.* Bedrag voor 1905 f 7 750,00. Minder voor 1906 f 100,00.

Art. 131. Reis- en verblijfkosten, enz. Bedrag voor 1906 f 7 500,00. *Art. 133.* Bedrag voor 1905 f 7 450,00. Meer voor 1906 f 50,00.

Art. 133. Kosten vallende op de practische oefeningen, enz. Bedrag voor 1906 f 35 000,00. *Art. 135.* Bedrag voor 1905 f 33 000,00. Meer voor 1906 f 2 000,00.

XVI DE AFDEELING.

Art. 134a. Belooning van een bediende bij het bureau van den directeur der militaire verkenningen. Bedrag voor 1906 f 800,00. *Art. 136a.* Bedrag voor 1905 f 750,00. Meer voor 1906 f 50,00.

Art. 135a. Traktementen van ambtenaren, enz. bij de topographische inrichting, enz. Bedrag voor 1906 f 53 678,00. *Art. 137a.* Bedrag voor 1905 f 53 728,00. Minder voor 1906 f 50,00.

Art. 135b. Verdere kosten van de topographische inrichting. Bedrag voor 1906 f 12 890,00. *Art. 137b.* Bedrag voor 1905 f 9 640,00. Meer voor 1906 f 3 250,00.

Art. 135c. Toelagen voor het verlies van het genot der leges voor ambtenaren bij de topographische inrichting. Bedrag voor 1906 f 2 079,00. *Art. 137c.* Bedrag voor 1905 f 2 343,00. Minder voor 1906 f 264,00.

XVII DE AFDEELING.

Art. 136. Onderhouden, herstellen, enz. van vestingwerken, oefeningsterreinen, enz. Bedrag voor 1906 f 607 530,00. *Art. 138.* Bedrag voor 1905 f 624 640,00. Minder voor 1906 f 17 110,00.

Art. 138. Aanschaffing, enz. van gereedschappen voor de genietroepen. Bedrag voor 1906 f 34 700,00. *Art. 141.* Bedrag voor 1905 f 5 695,00. Meer voor 1906 f 29 005,00.

Art. 139. Aanschaffing, enz. van permanente telegraphische en telephonische verbindingen, enz. Bedrag voor 1906 f 9 000,00. *Art. 142.* Bedrag voor 1905 f 8 950,00. Meer voor 1906 f 50,00.

Art. 140. Aanschaffing, enz. van materieel voor vernielingen in oorlogstijd, enz. Bedrag voor 1906 f 925,00. *Art. 143.* Bedrag voor 1905 f 8 165,00. Minder voor 1906 f 7 240,00.

Art. 141. Aanschaffing, enz. van materieel voor de practische oefeningen, enz. Bedrag voor 1906 f 14 750,00. *Art. 144.* Bedrag voor 1905 f 15 100,00. Minder voor 1906 f 350,00.

Art. 142. Onderhoud en vernieuwing van vaartuigen, enz. Bedrag voor 1906 f 5 000,00. *Art. 145.* Bedrag voor 1905 f 4 600,00. Meer voor 1906 f 400,00.

Art. 143. Onderhoud, herstellen, enz. van werken, terreinen en gebouwen, enz. Bedrag voor 1906 f 32 500,00. *Art. 146.* Bedrag voor 1905 f 31 500,00. Meer voor 1906 f 1 000,00.

Art. 144. Huur van gebouwen, enz. Bedrag voor 1906 f 64 670,00. *Art. 147.* Bedrag voor 1905 f 61 080,00. Meer voor 1906 f 3 590,00.

XVIII DE AFDEELING.

Art. 147. Reis- en verblijfkosten, teerkosten en vacatiën, enz. Bedrag voor 1906 f 42 350,00. *Art. 149.* Bedrag voor 1905 f 37 850,00. Meer voor 1906 f 4 500,00.

Art. 148. Kosten van vervoer, enz. Bedrag voor 1906 f 171 750,00. *Art. 150.* Bedrag voor 1905 f 154 250,00. Meer voor 1906 f 17 500,00.

Art. 149a. Beloningen voor spoorwegambtenaren, enz. Bedrag voor 1906 f 1 700,00. *Art. 151a.* Bedrag voor 1905 f 1 650,00. Meer voor 1906 f 50,00.

Art. 149b. Reis- en verblijfkosten, enz. Bedrag voor 1906 f4 250,00. *Art. 151b.* Bedrag voor 1905 f4 300,00. Minder voor 1906 f50,00.

XIXDE AFDEELING.

Art. 154. Subsidie aan de Vereeniging van gepensioneerde onderofficieren, enz. van het Nederlandsche leger. Bedrag voor 1906 f15 000,00. *Art. 156.* Bedrag voor 1905 f10 000,00. Meer voor 1906 f5 000,00.

Art. 155. Subsidie aan de Vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland”. Bedrag voor 1906 f3 000,00. *Art. 157.* Bedrag voor 1905 f10 000,00. Minder voor 1906 f7 000,00.

Art. 160. Kosten wegens het onderhouden van veteranen, enz. Bedrag voor 1906 f992,00. *Art. 162.* Bedrag voor 1905 f1 120,00. Minder voor 1906 f128,00.

XXSTE AFDEELING.

Art. 166. Nonactiviteits-traktementen. Bedrag voor 1906 f80 000,00. *Art. 167.* Bedrag voor 1905 f85 000,00. Minder voor 1906 f5 000,00.

Art. 167. Pensioenen en onderstanden, enz. Bedrag voor 1906 f3 000 000,00. *Art. 168.* Bedrag voor 1905 f2 925 000,00. Meer voor 1906 f75 000,00.

Art. 168. Tijdelijke en voorloopige pensioenen, enz. Bedrag voor 1906 f40 000,00. *Art. 169.* Bedrag voor 1905 f45 000,00. Minder voor 1906 f5 000,00.

Art. 169. Pensioenen aan mindere geëmployeerden, enz. Bedrag voor 1906 f85 000,00. *Art. 170.* Bedrag voor 1905 f60 000,00. Meer voor 1906 f25 000,00.

XXIESTE AFDEELING.

Art. 176. Jaarwedden, enz. bij het wapen der marechaussee. Bedrag voor 1906 f495 848,00. *Art. 177.* Bedrag voor 1905 f493,390,00. Meer voor 1906 f2 458,00.

Art. 179. Kosten van huisvesting enz., als voren. Bedrag voor 1906 f294 183,00. *Art. 180.* Bedrag voor 1905 f294 683,00. Minder voor 1906 f500,00.

XXIIESTE AFDEELING.

Art. 180. Daggelden, enz. van burgerlijke en militaire werklieden, enz. Bedrag voor 1906 f115 000,00. *Art. 181.* Bedrag voor 1905 104 500,00. Meer voor 1906 f10 500,00.

Art. 181. Aanschaffing van grondstoffen, enz. tot het vervaardigen van draagbare vuurwapenen, enz. Bedrag voor 1906 f60 000,00. *Art. 182.* Bedrag voor 1905 f65 000,00. Minder voor 1906 f5 000,00.

Art. 182. Aanschaffing van werktuigen, enz. tot het vervaardigen van draagbare vuurwapenen, enz. Bedrag voor 1906 f6 000,00. *Art. 183.* Bedrag voor 1905 f7 000,00. Minder voor 1906 f1 000,00.

Art. 183. Reis- en verblijfkosten, enz. Bedrag voor 1906 f2 000,00. *Art. 184.* Bedrag voor 1905 f2 500,00. Minder voor 1906 f500,00.

Art. 184. Toelagen voor officieren der genie en opzichters van fortificatiën, enz. Bedrag voor 1906 f20 000,00. *Art. 185.* Bedrag voor 1905 f17 500,00. Meer voor 1906 f2 500,00.

Art. 185a—g. Verbetering van Rijksgebouwen en werken, enz. Bedrag voor 1906 f820 300,00. *Art. 186a—jj.* Bedrag voor 1905 f696 500,00. Meer voor 1906 f123 800,00.

Art. 186. Reis- en verblijfkosten, enz. Bedrag voor 1906 f1 000,00. *Art. 187.* Bedrag voor 1905 f950,00. Meer voor 1906 f50,00.

Art. 187. Kosten wegens aankoop, gebruik en onderhoud van werktuigen tot het vervaardigen van geperste turf, enz. Bedrag voor 1906 12 800,00. *Art. 188.* Bedrag voor 1905 f2 000,00. Meer voor 1906 f10 800,00.

XXIVSTE AFDEELING.

Art. 190. Dekking der uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel. Bedrag voor 1906 f520 100,00. *Art. 191.* Bedrag voor 1905 f965 000,00. Minder voor 1906 f444 900,00.

Totaal voor 1906 f26 112 895,00. Totaal voor 1905 f25 974 755,00. Meer voor 1906 f1 091 453,00. Minder voor 1906 f953 313,00. Meer: f138 140,00.

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1906.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, ingevolge de wet van 3 December 1874 (*Staatsblad* n°. 193), houdende bepalingen omtrent het beheer der gelden bestemd tot voltooiing van het vestingstelsel, eene afzonderlijke begrooting van de uitgaven voor dit onderwerp, voor den dienst van 1906, bij de wet behoort te worden vastgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

De begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, aangewezen bij de wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°. 64), wordt voor den dienst van 1906 vastgesteld als volgt:

Art. 1. Jaarwedden, toelagen en daggelden voor tijdelijk in dienst zijnde civiele ingenieurs, opzichters en teekenaars, toelagen voor officieren en opzichters der genie, reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoefden, aankoop van instrumenten, kaarten en verdere benooidgheden f 40 000.

Art. 2. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooien; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aankleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Nieuwe Hollandsche Waterlinie*:

1°. verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie;

2°. verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang, aan werken in de geheele linie f 25 800.

Art. 3. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooien; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aankleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van den Helder*:

1°. verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang, aan werken in de geheele stelling;

2°. maken van eenvoudige scherfvrije onderkomens van beton in eenige werken van de stelling f 13 800.

Art. 4. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooien; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aankleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betreffelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van Amsterdam*:

- 1°. onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de stelling;
- 2°. maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerk, enz. voor verschillende werken in de stelling;
- 3°. maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in verschillende werken in de stelling;
- 4°. maken van pantseringen voor verschillende werken in de stelling;
- 5°. ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers;
- 6°. inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen;
- 7°. maken van loodsens, munitie- en buskruitmagazijnen;
- 8°. aanleg van beplantingen;
- 9°. verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele stelling;
- 10°. onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening;
- 11°. onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van het inrichten van groepdepots en sectorparken f 503 000.

Art. 5. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behoo- ren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aankleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opme- tingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak*:

verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van *Willemstad en Ooltgensplaat* f 500.

Art. 6. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te be- hooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aankleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opme- tingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet*:

verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de stelling f 500.

Art. 7. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende stellingen f 9 500.

Art. 8. Doen van voorzieningen, opmetingen, waterpassingen, grondboringen, enz. in de verschillende liniën en vestingen, alwaar, ingevolge de wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°. 64), werken tot voltooiing van het vestingstelsel aangelegd of verbeterd moeten worden en voor welke in de voorgaande arti- kels geene gelden zijn uitgetrokken f 2 000.

Art. 9. Onvoorziene uitgaven f 30 000. Totaal f 625 100.

zeshonderd vijf en twintig duizend eenhonderd gulden.

Artikel 2.

Tot dekking der uitgaven, begrepen in de bij artikel 1 dezer wet vastge- stelde begrooting, wordt aangewezen:

a. de som van *vijfhonderd twintig duizend eenhonderd gulden* beschikbaar gesteld bij het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1906;

b. het vermoedelijk batig slot der rekening van ontvang en uitgaaf wegens de begrooting ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1905;

c. de toevallige baten, welke gedurende het jaar 1906 uit den aanleg der vestingwerken kunnen voortvloeien.

Artikel 3.

Wanneer het bedrag uitgetrokken bij een der *artikelen* 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8 van artikel 1 dezer wet ontoereikend wordt bevonden, kan het, met inachtneming van het voorschrift van het tweede lid van artikel 24 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* n°. 40), door overschrijving uit *artikel* 9 van hetzelfde artikel 1 worden aangevuld.

Artikel 4.

Op *artikel* 9 van artikel 1 dezer wet worden aangewezen de tot het dienstjaar 1906 behorende uitgaven, de voltooiing van het vestingstelsel betreffende, die hare omschrijving niet vinden in een der andere *artikelen* van genoemd artikel en moeten dienen ter voorziening in behoeften, die in den loop van dat dienstjaar onverwacht opkomen.

Die uitgaven worden, voor elke soort afzonderlijk, in de rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Oorlog,

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Het bij dit wetsontwerp aangevraagde bedrag is in hoofdzaak bestemd voor het voltooien van die werken in de Stelling van Amsterdam, waarvoor bij vorige begrootingswetten reeds fondsen waren beschikbaar gesteld; voor de overige liniën en stellingen zijn slechts geringe sommen voor verbeteringen van ondergeschikt belang uitgetrokken.

Ondergeteekende is van oordeel, dat niet langer moet worden voortgegaan met eene afwerking van de Stelling van Amsterdam op de wijze als in de laatste jaren geschied is.

Waar hij beslist van meening is, dat eene krachtige en langdurige verdediging dier Stelling eerst mogelijk zal zijn als de kringstelling voltooid is, daar beschouwt hij het als een onafwijsbaren eisch, dat die voltooiing zoo spoedig mogelijk tot stand komt.

Omtrent de maatregelen, die noodig zullen zijn om tot eene zoodanige spoedige voltooiing te geraken, kan ondergeteekende zich uit den aard der zaak thans nog niet uitlaten, te meer niet daar omtrent de verwezenlijking zijner denkbeelden in deze ook overleg met zijne ambtgenooten noodig is.

Echter vertrouwt hij, binnen niet al te lang tijdsverloop daaromtrent voorstellen te kunnen indienen.

In afwachting daarvan, heeft hij vermeend, bij dit wetsontwerp thans geen gelden te moeten aanvragen om te doen aanvangen met het aanbrengen van bomvrije gebouwen in twee forten in de Stelling van Amsterdam zooals in de laatste jaren gebruikelijk was.

Uit dien hoofde is dan ook bij dit wetsontwerp voor de voltooiing dier Stelling een aanmerkelijk lager bedrag uitgetrokken, dan in de laatste jaren aan die voltooiing werd ten koste gelegd.

In de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal betreffende de Vestingbegrooting voor den dienst 1905 (*Gedrukte Stukken* 1904—1905, **78**, n°. 9) werd reeds medegedeeld, dat de waarschijnlijkheid zeer groot was, dat de uitkomsten van het toenmaals op het terrein der drinkwatervoorziening aan het Nieuwe Meer in uitvoering zijnde proefpompen bevredigend zouden blijken te zijn.

Het is den ondergeteekende eene groote voldoening thans te kunnen mede-

deelen, dat die uitkomsten ten volle aan de verwachting beantwoord hebben, doordat gebleken is, dat zonder eenig bezwaar, gedurende geruimen tijd, 15 000 M³. water per etmaal aan den bodem kan worden onttrokken, terwijl de hoedanigheid van het water daardoor niet achteruitgaat.

Waar dit nu gebleken is, wordt het noodzakelijk geacht, de installatie zoodanig uit te breiden, dat, per etmaal, eene hoeveelheid van 15 000 M³. gereinigd water zal kunnen worden afgeleverd.

De aan die uitbreiding verbonden kosten worden thans geraamd op f 420 000, zijnde f 5 000 meer dan het bedrag daarvoor aangegeven in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal betreffende de Vestingbegrooting voor den dienst 1904 (Gedrukte Stukken 1903—1904, 61, n°. 10).

Op de onderwerpelijke begrooting is voor de beoogde uitbreiding een bedrag van f 174 800 als eerste termijn uitgetrokken.

Dat bedrag is in hoofdzaak bestemd voor:

- eene persleiding, wijd 0,45 M., naar Amsterdam,
- eene telephonische verbinding met het pompstation aan den Haarlemmerweg, te Amsterdam,
- een eerste termijn voor de uitbreiding der machinale inrichting met 2 stel werktuigen,
- de watervoorziening en brandleidingen op het terrein der inrichting.

Onder verwijzing naar den toelichtenden staat, zij voorts, omtrent de hierna vermelde artikelen, het volgende aangeteekend:

Art. 2. Van het voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie aangevraagde bedrag is f 3700 bestemd voor verbetering van tusschenbatterijen, f 12 000 voor het maken van schuilplaatsen, f 6500 voor het wijzigen van aardwerken en f 3600 voor het verbeteren der drinkwatervoorziening op verschillende forten.

Art. 3. Het voor de Stelling van den Helder uitgetrokken bedrag van f 13 800 is bestemd voor het verbeteren van het scherfvrij onderkomen in die Stelling.

Art. 4. Het uitgetrokken bedrag van f 19 000 voor het maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerk is bestemd voor den aanleg van een tweetal batterijen op het westfront der Stelling.

Het voor het maken van bomvrije gebouwen uitgetrokken bedrag van f 282 600 is bestemd voor de voltooiing van de forten bij Kudelstaart en bij de Kwakel, waaronder begrepen het maken van opstellingen voor snelvuurgeschut ten behoeve van de nabijverdediging dier werken.

Van het bedrag van f 21 400, uitgetrokken voor het maken van loodsen, munitie- en buskruitmagazijnen, is f 9400 bestemd voor den bouw van eene bergloods bij het fort bij de Kwakel en f 12 000 voor den bouw van eene loods op het terrein aan de Hembrug tot het opbergen van brandstoffen in vredes-tijd ten behoeve van de approviandeering van de stelling. Te dezer zake moge wijders verwezen worden naar de Memorie van Toelichting betreffende het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1906, ad art. 187.

Art. 7. Het voor het leveren van genie-materiaal aangevraagde bedrag is bestemd voor de aanschaffing van meubilair ten behoeve van in afwerking zijnde forten in de Stelling van Amsterdam.

De Minister van Oorlog,

H. P. STAAL.

BEREKENING DER MIDDELEN TOT DEKKING VAN HET BEDRAG DEZER BEGROOTING.

De middelen tot dekking der uitgaven, ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1906, zijn aldus te berekenen:

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1875 is toegestaan f 3 000 000,00. De uitgaven bedragen f 2 222 762,40. Bleef dus beschikbaar op 1875 f 777 237,60.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1876 is toegestaan f 2 700 000,00.

De middelen over 1876 bedroegen dus *f* 3 477 237,60. De uitgaven bedragen *f* 1 650 843,17⁵. Bleef dus beschikbaar op 1876 *f* 1 826 394,42⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1877 is toegestaan *f* 2 610 000,00. De middelen over 1877 bedroegen dus *f* 4 436 394,42⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 918 549,17. Op 1877 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 517 845,25⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1878 is toegestaan *f* 1 880 000,00. De middelen over 1878 bedroegen dus *f* 3 397 845,25⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 551 431,23⁵. Op 1878 bleef alzoo beschikbaar *f* 846 414,02.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1879 is toegestaan *f* 2 897 000,00. De middelen over 1879 bedroegen dus *f* 3 743 414,02. De uitgaven bedragen *f* 1 929 480,20⁵. Op 1879 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 813 933,81⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1880 is toegestaan *f* 2 540 000,00. De middelen over 1880 bedroegen dus *f* 4 353 933,81⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 347 958,73. Op 1880 bleef alzoo beschikbaar *f* 2 005 975,08⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1881 is toegestaan *f* 1 400 000,00. De middelen over 1881 bedroegen dus *f* 3 405 975,08⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 122 872,39. Op 1881 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 283 102,69⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1882 is toegestaan *f* 1 987 000,00. De middelen over 1882 bedroegen dus *f* 3 270 102,69⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 109 195,98. Op 1882 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 160 906,71⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1883 is toegestaan *f* 2 591 400,00. De middelen over 1883 bedroegen dus *f* 3 752 306,71⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 231 978,38⁵. Op 1883 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 520 328,33.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1884 is toegestaan *f* 1 446 600,00. De middelen over 1884 bedroegen dus *f* 2 966 928,33. De uitgaven bedragen *f* 1 548 626,91⁵. Op 1884 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 418 301,41⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1885 is toegestaan *f* 1 663 900,00. De middelen over 1885 bedroegen dus *f* 3 082 201,41⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 520 036,98. Op 1885 bleef alzoo beschikbaar *f* 562 164,43⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1886 is toegestaan *f* 1 912 970,00. De middelen over 1886 bedroegen dus *f* 2 475 134,43⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 608 463,01⁵. Op 1886 bleef alzoo beschikbaar *f* 866 671,42.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1887 is toegestaan *f* 1 677 780,00. De middelen over 1887 bedroegen dus *f* 2 544 451,42. De uitgaven bedragen *f* 1 525 921,85⁵. Op 1887 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 018 529,56⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1888 is toegestaan *f* 1 026 000,00. De middelen over 1888 bedroegen dus *f* 2 044 529,56⁵. De uitgaven bedragen *f* 888 815,50⁵. Op 1888 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 155 714,06.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1889 is toegestaan *f* 928 500,00. De middelen over 1889 bedroegen dus *f* 2 084 214,06. De uitgaven bedragen *f* 1 337 882,93. Op 1889 bleef alzoo beschikbaar *f* 746 331,13.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1890 is toegestaan *f* 977 500,00, en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 350 000,00. De middelen over 1890 bedroegen dus *f* 2 073 831,13. De uitgaven bedragen *f* 1 858 302,62⁵. Op 1890 bleef alzoo beschikbaar *f* 215 528,50⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1891 is toegestaan *f* 1 422 000,00, en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 630 000,00. De middelen over 1891 bedroegen dus *f* 2 267 528,50⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 931 110,74. Op 1891 bleef alzoo beschikbaar *f* 336 417,76⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1892 is toegestaan *f* 1 300 000,00, en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 75 000,00. De middelen over 1892 bedroegen dus *f* 1 711 417,76⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 374 870,72⁵. Op 1892 bleef alzoo beschikbaar *f* 336 547,04.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1893 is toegestaan *f* 1 904 000,00. De middelen over 1893 bedroegen dus *f* 2 240 547,04. De uitgaven bedragen *f* 1 787 102,31. Op 1893 bleef alzoo beschikbaar *f* 453 444,73.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1894 is toegestaan *f* 1 591 000,00.

De middelen over 1894 bedroegen dus f 2 044 444,73. De uitgaven bedragen f 1 660 534,19⁵. Op 1894 bleef alzoo beschikbaar f 383 910,53⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1895 is toegestaan f 1 125 000,00. Bate wegens bijdrage door den Haarlemmermeerpolder in de kosten van het maken van eene dubbele schutsluis, een gedeelte slaperdijk, zandophoogingen voor een fort, enz. in den Haarlemmermeerpolder bij Aalsmeer f 42 500,00. De middelen over 1895 bedroegen dus f 1 551 410,53⁵. De uitgaven bedragen f 1 107 491,52. Op 1895 bleef alzoo beschikbaar f 443 919,01⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1896 is toegestaan f 797 000,00. De middelen over 1896 bedroegen dus f 1 240 919,01⁵. De uitgaven bedragen f 760 007,87⁵. Op 1896 bleef alzoo beschikbaar f 480 911,14.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1897 is toegestaan f 1 050 000,00. De middelen over 1897 bedroegen dus f 1 530 911,14. De uitgaven bedragen f 1 045 570,97. Op 1897 bleef alzoo beschikbaar f 485 340,17.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1898 is toegestaan f 1 100 000,00, en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk f 9 000,00. De middelen over 1898 bedroegen dus f 1 594 340,17. De uitgaven bedragen f 1 227 683,47. Op 1898 bleef alzoo beschikbaar f 366 656,70.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1899 is toegestaan f 619 000,00. De middelen over 1899 bedroegen dus f 985 656,70. De uitgaven bedragen f 652 570,26. Op 1899 bleef alzoo beschikbaar f 333 086,44.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1900 is toegestaan f 851 000,00. De middelen over 1900 bedroegen dus f 1 184 086,44. De uitgaven bedragen f 888 292,64⁵. Op 1900 bleef alzoo beschikbaar f 295 793,79⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1901 is toegestaan f 850 000,00. De middelen over 1901 bedroegen dus f 1 145 793,79⁵. De uitgaven bedragen f 889 118,04. Op 1901 bleef alzoo beschikbaar f 256 675,75⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1902 is toegestaan f 932 380,00. De middelen over 1902 bedroegen dus f 1 189 055,75⁵. De uitgaven bedragen f 1 094 239,22⁵. Op 1902 bleef alzoo beschikbaar f 94 816,53.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1903 is toegestaan f 1 116 500,00. De middelen over 1903 bedroegen dus f 1 211 316,53. De uitgaven bedragen f 1 087 238,02. Op 1903 bleef alzoo beschikbaar f 124 078,51.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1904 is toegestaan f 1 145 000,00. De middelen over 1904 bedroegen dus f 1 269 078,51. Blijkens den staat der uitgaven over 1904, als bijlage bij het ontwerp dezer begrooting voor 1906 gevoegd, zullen de uitgaven over 1904 ongeveer bedragen f 1 000 715,00. Op 1904 blijft dus vermoedelijk beschikbaar f 268 363,51.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1905 is toegestaan f 965 000,00. De middelen over 1905 worden dus geschat te bedragen f 1 233 363,51. De uitgaven over dit jaar zullen niet hooger zijn dan f 1 128 363,51. Over 1905 blijft dus vermoedelijk nog beschikbaar f 105 000,00.

Bij de Staatsbegrooting, VIIIste hoofdstuk, voor 1906 wordt ter bestrijding der uitgaven voor de voltooiing van het vestingstelsel gevraagd f 520 100,00. De middelen over 1906 kunnen dus worden geraamd op het bedrag van f 625 100,00.

TOELICHTENDE STAAT, betreffende het geheele bedrag van de kosten der werken, welke zijn begrepen in de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1906.

Art. 2. Nieuwe Hollandsche Waterlinie:

1. Verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie. Besteed in 1882 f 95 750; in 1883 f 450; in 1884 f 600; in 1885 f 26 320; in 1886 f 51 610; in 1887 f 650; in 1888 f 22 040; in 1889 f 23 770; in 1890 f 4 284; in 1891 f 14 055; in 1892 f 4 720; in 1893 f 50 200; in 1894 f 37 910; in 1895 f 20 040; in 1896 f 43 691; in 1897 f 1 815; in 1898 f 9 173; in 1899 f 8 455; in 1900 f 10 380; in 1901 f 8 440; in 1902 f 7 115; in 1903 f 496; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f 50; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

2. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele linie. Besteed in 1882 f43 600; in 1883 f120 810; in 1884 f118 320; in 1885 f82 000; in 1886 f76 730; in 1888 f2 870; in 1889 f4 830; in 1890 f10 906; in 1891 f11 625; in 1892 f16 160; in 1893 f15 520; in 1894 f27 310; in 1895 f34 400; in 1896 f29 174; in 1897 f17 157; in 1898 f11 356; in 1899 f22 942; in 1900 f25 940; in 1901 f29 100; in 1902 f44 030; in 1903 f17 509; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f30 425, van 1905 f25 700; wordt thans aangevraagd f25 800. Totaal wordt thans aangevraagd f25 800.

Art. 3. Stelling van den Helder.

1. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling. Besteed in 1883 f2 940; in 1884 f10 600; in 1885 f360; in 1886 f4 060; in 1887 f6 760; in 1888 f19 330; in 1889 f21 945; in 1890 f38 450; in 1891 f15 990; in 1892 f12 530; in 1893 f10 450; in 1894 f29 230; in 1895 f25 560; in 1896 f13 242; in 1897 f6 058; in 1898 f32 963; in 1899 f9 665; in 1900 f7 920; in 1901 f22 995; in 1902 f4 640; in 1903 f9 227; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f36 108, van 1905 f11 000; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

2. Het maken van eenvoudige scherfvrije onderkomens van beton in eenige werken van de Stelling. Besteed in 1902 f28 420; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f12 396; wordt thans aangevraagd f13 800. Totaal wordt thans aangevraagd f13 800.

Art. 4. Stelling van Amsterdam.

1. Onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1883 f1 800; in 1884 f90 220; in 1885 f239 700; in 1886 f162 400; in 1887 f48 600; in 1888 f113 270; in 1889 213 332; in 1890 f127 750; in 1891 f66 660; in 1892 f27 240; in 1893 f290 740; in 1894 f123 910; in 1895 f74 310; in 1896 f43 750; in 1897 f15 706; in 1898 f14 023; in 1899 f10 875; in 1900 f4 850; in 1901 f15 075; in 1902 f5 795; in 1903 f7 445; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f2 400, van 1905 f3 000; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

2. Maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerken, enz. voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1885 f383 230; in 1886 f160 520; in 1887 f759 450; in 1888 f311 220; in 1889 f465 800; in 1890 f534 000; in 1891 f667 690; in 1892 f448 930; in 1893 f383 550; in 1894 f312 370; in 1895 f254 400; in 1896 f120 955; in 1897 f54 562; in 1898 f8 835; in 1901 f7 200; in 1902 f45 475; in 1903 f21 995; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f23 653, van 1905 f30 000; wordt thans aangevraagd f19 000.

3. Maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in de verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1897 f742 848; in 1898 f942 374; in 1899 f277 549; in 1900 f430 390; in 1901 f216 590; in 1902 f461 140; in 1903 f505 102; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f664 806, van 1905 f894 000; wordt thans aangevraagd f282 600.

4. Maken van pantseringen voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1900 f110 890; in 1901 f130 730; in 1902 f65 675; in 1903 f10 461; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

5. Ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers. Besteed in 1890 f100; in 1891 f95 660; in 1892 f154 830; in 1893 f62 240; in 1894 f42 780; in 1895 f194 320; in 1896 f169 224; in 1897 f19 469; in 1898 f36 392; in 1899 f88 547; in 1900 f46 330; in 1901 f56 170; in 1902 f28 830; in 1903 f20 670; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f31 997; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

6. Inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen. Besteed in 1887 f9 390; in 1888 f134 740; in 1889 f70 580; in 1890 f362 860; in 1891 f212 200; in 1892 f98 510; in 1893 f161 410; in 1894 f121 710; in 1895 f26 960; in 1896 f8; in 1897 f992; in 1898 f12 823; in 1899 f4 850; in 1900 f26 470; in 1901 f18 400; in 1902 f15 490; in 1903 f700; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f17 362, van 1905 f450; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

7. Maken van loodsen, munitie- en buskruitmagazijnen. Besteed in 1891

f 54 590; in 1892 f 11 750; in 1893 f 58 830; in 1894 f 227 900; in 1895 f 131 830; in 1896 f 82 277; in 1898 f 1 483; in 1899 f 23 534; in 1900 f 19 315; in 1901 f 16 020; in 1902 f 21 630; in 1903 f 18 990; wordt thans aangevraagd f 21 400.

8. Aanleg van beplantingen. Besteed in 1890 f 11 950; in 1891 f 10 285; in 1892 f 42 580; in 1893 f 6 400; in 1894 f 2 860; in 1895 f 3 785; in 1896 f 2 050; in 1897 f 1 650; in 1898 f 525; in 1899 f 2 660; in 1900 f 900; in 1901 f 15 910; in 1902 f 15 290; in 1903 f 27 515; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f 7 948, van 1905 f 5 000; wordt thans aangevraagd f 3 700.

9. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling. Besteed in 1892 f 3 990; in 1893 f 30 970; in 1894 f 30 150; in 1895 f 10 485; in 1896 f 5 063; in 1897 f 25 675; in 1898 f 2 730; in 1899 f 9 115; in 1900 f 10 915; in 1901 f 14 000; in 1902 f 8 010; in 1903 f 1 789; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f 1 200, van 1905 f 2 600; wordt thans aangevraagd f 1 500.

10. Ontheigening van gronden en verdere werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening. Besteed in 1898 f 29 395; in 1899 f 2 820; in 1900 f 460; in 1901 f 122 380; in 1902 f 188 080; in 1903 f 271 152; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f 75 103, van 1905 f 20 000; wordt thans aangevraagd f 174 800.

11. Ontheigening van gronden en verdere werken ten behoeve van het inrichten van groepdepots en sectorparken. Besteed in 1900 f 12 710; in 1901 f 83 520; in 1902 f 79 265; in 1903 f 53 867; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f 41 776, van 1905 f 43 400; wordt thans aangevraagd *Memorie*. Totaal wordt thans aangevraagd f 503 000.

Art. 5. Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak.

Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van Willemstad en Ooltgensplaat. Besteed in 1888 f 10 200; in 1889 f 2 700; in 1890 f 53 420; in 1891 f 29 535; in 1892 f 17 300; in 1893 f 1 230; in 1894 f 7 880; in 1895 f 12 915; in 1896 f 10 123; in 1897 f 2 587; in 1898 f 1 546; in 1899 f 1 251; in 1901 f 500; in 1902 f 500; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1905 f 500; wordt thans aangevraagd f 500.

Art. 6. Stelling van de Monden der Maas en het Haringvliet.

Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de Stelling. Besteed in 1884 f 5 210; in 1885 f 26 000; in 1886 f 31 000; in 1887 f 200; in 1888 f 11 650; in 1889 f 29 510; in 1890 f 31 240; in 1891 f 7 495; in 1892 f 24 300; in 1893 f 8 200; in 1894 f 12 230; in 1895 f 10 760; in 1896 f 9 162; in 1897 f 10 596; in 1898 f 2 390; in 1899 f 5 784; in 1900 f 10 025; in 1901 f 565; in 1902 f 2 050; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1905 f 500; wordt thans aangevraagd f 500.

Art. 7. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende Stellingen. Besteed in 1887 f 14 190; in 1888 f 40 000; in 1889 f 44 250; in 1890 f 48 310; in 1891 f 39 665; in 1892 f 24 210; in 1893 f 91 670; in 1894 f 72 720; in 1895 f 33 330; in 1896 f 21 160; in 1897 f 11 766; in 1898 f 13 641; in 1899 f 35 983; in 1900 f 73 920; in 1901 f 56 030; in 1902 f 43 130; in 1903 f 57 872; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1904 f 24 639, van 1905 f 18 900; wordt thans aangevraagd f 9 500.

VERZAMELING.

Art. 2. Nieuwe Hollandse Waterlinie. Wordt thans aangevraagd f 25 800.

Art. 3. Stelling van den Helder. Wordt thans aangevraagd f 13 800.

Art. 4. Stelling van Amsterdam. Wordt thans aangevraagd f 503 000.

Art. 5. Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak. Wordt thans aangevraagd f 500.

Art. 6. Stelling van de Monden der Maas- en het Haringvliet. Wordt thans aangevraagd f 500.

Art. 7. Materieel der genie. Wordt thans aangevraagd f 9 500.

Komt bij: de bedragen der artikelen in de vestingbegrooting, als: artikel 1

wordt thans aangevraagd *f* 40 000; artikel 8 wordt thans aangevraagd *f* 2 000; artikel 9 wordt thans aangevraagd *f* 30 000.

Totaal wordt thans aangevraagd *f* 625 100.

STAAT DER UITGAVEN OVER 1904.

Art. 1. *a.* Toelagen en daggelden aan teekenaars, buitengewone opzichters, enz. *f* 17 622.

b. Toelagen aan officieren en opzichters der genie *f* 7 734.

c. Reis- en verblijfkosten *f* 3 026.

d. Schadeloosstelling voor bureel- en lokaalbehoeften *f* 2 250. Totaal *f* 30 902.

Art. 2. Werken tot verbetering der Nieuwe Hollandsche Waterlinie:

1. Verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie *f* 50.

2. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele linie *f* 30 425. Totaal *f* 30 475. ¹⁾

Art. 3. Werken tot verbetering van de Stelling van den Helder:

1. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling *f* 48 504. Totaal *f* 48 504. ²⁾

Art. 4. Werken tot verbetering van de Stelling van Amsterdam:

1. Onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de Stelling *f* 2 400.

2. Maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerk, enz. voor verschillende werken in de Stelling *f* 23 653.

3. Maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in verschillende werken in de Stelling *f* 664 806.

4. Maken van pantseringen voor verschillende werken in de Stelling *f* 664 806.

5. Ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers *f* 31 997.

6. Inrichten en verbeteringen van inundatiemiddelen *f* 17 362.

7. Maken van loodsen, munitie- en buskruitmagazijnen.

8. Aanleg van beplantingen *f* 7 948.

9. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling *f* 1 200.

10. Maken van werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening *f* 75 103.

11. Onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van het inrichten van groepdepots en sectorparken *f* 41 776. Totaal *f* 866 245.

Art. 5. Werken tot verbetering van de Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak:

Verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van Willemstad en Ooltgensplaat.

Art. 6. Werken tot verbetering van de Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet:

Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de Stelling.

Art. 7. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende Stellingen *f* 24 639.

Art. 8. Opmetingen enz., betreffende werken in liniën en vestingen, hiervoor niet vermeld.

Art. 9. Onvoorziene uitgaven. ³⁾

TOTAAL *f* 1 000 715.

¹⁾ Op dit artikel is overgeschreven van art. 9: „Onvoorziene uitgaven” *f* 5 975.

²⁾ Op dit artikel is overgeschreven van art. 9: „Onvoorziene uitgaven” *f* 29 200.

³⁾ Van dit artikel overgeschreven op de artt. 2 en 3: *f* 5975 en *f* 29 200.

STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1906.

VIIIste HOOFDSTUK.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het afdelingsonderzoek van het wetsontwerp heeft aanleiding gegeven tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

§ 1. *Optreden des Ministers.* Verscheidene leden meenden allereerst de aandacht te moeten vestigen op de ernstige omstandigheden, waaronder de Minister is opgetreden.

Zowel in als buiten het leger zijn ons defensiewezen, de persoonlijke en financieele lasten, die het legt op ons volk, de inrichting van en de geest in het leger een onderwerp van steeds ernstiger strijd en critiek geworden. Twee richtingen strijden in het leger over de wijze, waarop dit gevormd, ontwikkeld en geleid moet worden. Dat de Minister tot heden in dien strijd geene geprononceerde positie heeft ingenomen, mag een voordeel worden geacht, mits dit niet wordt tot een uit den weg gaan voor de keuze tusschen beide richtingen, die voor eene goede leiding van zaken onvermijdelijk is. Voor en aleeer de Minister echter tot het doen van eene keuze overgaat, zal hij zich eerst ongetwijfeld goed rekenschap hebben gegeven van doel en hoofdtaak van ons defensiewezen en van de grenzen, waarbinnen met vrucht aan de uitvoering dier taak zal kunnen worden gewerkt. Zijn eerst die grenzen vastgesteld, dan zullen geene onvervulbare of onnoodige eischen aan ons leger worden gesteld; dan is de richting aangewezen, waarin het leger de meeste kracht zal hebben te ontwikkelen; dan bestaat de meeste kans, dat de persoonlijke en financieele offers van het volk gevraagd, ook nut zullen afwerpen.

Sommigen van hen, die deze beschouwingen voerden en op het principieel stelling nemen van den Minister aandrongen, meenden in de bestaande opvattingen omtrent de taak van ons huidig defensiewezen eene noodlottige dwaling en tegenspraak te ontdekken. Dwaling achtten zij de opvatting, dat onze nationale onafhankelijkheid, op behoud waarvan ook zij prijs stelden, eventueel door onze militaire weermiddelen tegen een aanval van buiten in op zich zelf staand verweer zou moeten en kunnen worden gehandhaafd, m.a.w. dat wij defensief onze onafhankelijkheid tegen een aanvallenden vijand zouden moeten en kunnen verdedigen. De toenemende concurrentiestrijd der groote mogendheden, waarbij met name Engeland en Duitschland in vele opzichten tegenover elkander komen te staan, maakt het huns inziens ondenkbaar, dat een rechtstreeksche aanval op onze onafhankelijkheid zou worden ondernomen anders dan in het geval van een grooten, min of meer algemeenen Europeeschen oorlog. Maar is eenmaal een zoodanige oorlog ontbrand, dan wordt de afloop daarvan door gansch andere factoren dan onze wapenen bepaald, zoodat een defensie-stelsel, op verdediging van onze onafhankelijkheid tegen een aanvallenden vijand gericht, geen zin heeft. Is deze opvatting juist, dan zou daarmede ons geconcentreerd vestingstelsel zijn veroordeeld.

De handhaving echter van onze neutraliteit bij oorlog tusschen andere Mogendheden is een internationale plicht, waaraan wij ons niet vermogen te onttrekken en meermalen werd deze handhaving, ook van de Regeeringstafel, de hoofdtaak van ons defensiewezen genoemd. Men vroeg, of ook de Minister van dit gevoelen is en zoo ja, hoe hij dan wel denkt over een plan van legerorganisatie, waarbij een zoo groot deel van alle troepen bij eventueelen oorlog

wordt gelegerd in stellingen, die voor de handhaving van de neutraliteit zonder beteekenis zijn. Is er niet, ook naar zijne meening, strijd tusschen onze huidige legerorganisatie en ons vestingstelsel eenerzijds en de eischen, die de handhaving van de neutraliteit stelt, aan den anderen kant? En zou de oplossing van deze quaestie in den zin, dat wij, onverwulbare illusiën opgevend, ons defensiestelsel hoofdzakelijk richten op de handhaving van onze neutraliteit, voor zoover ons dit door onze internationale positie ten plicht wordt gemaakt, niet het middel kunnen en moeten zijn, om die ingrijpende bezuinigingen en veranderingen in ons defensiewezen aan te brengen, welke zich steeds ernstiger aan ons opdringen?

§ 2. *Volksleger*. Over de voor- en nadeelen van een volksleger en de vraag, of het voor onze toestanden zou passen, werd breedvoerig van gedachten gewisseld.

Eenerzijds werd opgemerkt, dat bij de verkiezingen in den afgeopen zomer het volksleger eene groote rol heeft gespeeld en het toen is voorgesteld als het stelsel, dat zoowel voor de schatkist als ook voor de dienstplichtigen het minst bezwarend is. Maakt men echter studie van het Zwitsersche leger, dat wel als een type van een volksleger mag gelden, dan ziet men hoe onjuist deze voorstelling is. Vooreerst blijkt dan, dat het argument, ontleend aan de goedkoopte van een volksleger, niet juist is, wanneer men althans alle uitgaven in de berekening opneemt en niet voorbijziet, zooals nog al eens wordt gedaan, dat in Zwitserland ook de opbrengst van de weerbelasting voor defensie-uitgaven wordt besteed, al blijkt dit uit het Oorlogsbudget niet. Verder ziet men, dat in het stelsel van een volksleger voor de dienstplichtigen de lasten niet lichter kunnen zijn dan in een ander stelsel, bijv. in het hier te lande gevolgde. Wel is waar is de eerste-oefeningstijd korter, maar, waarthans in ons leger van de opgeroepen menigmaal reeds te veel wordt gevergd en, den duur van den eerste-oefeningstijd in aanmerking genomen, ook wel moet worden gevorderd, zal bij verdere verkorting van den eerste-oefeningstijd dit euvel ongetwijfeld grootere afmetingen moeten aannemen. Daarbij komt dan verder, dat hoe meer men den eerste-oefeningstijd gaat inkrimpen, hoe meer men in de noodzakelijkheid zal komen het aantal en den duur van de herhalingsoefeningen te vermeerderen en te vergrooten. En nu zullen er onder de dienstplichtigen zeker velen gevonden worden, die een iangeren eerste-oefeningstijd met weinige herhalings-oefeningen verre verkiezen boven het omgekeerde. Vooral voor hen, die door tijdelijke afwezigheid gevoelig in hunne kostwinning worden getroffen, zijn de herhalingsoefeningen een zware last, ook omdat deze oefeningen gewoonlijk vallen in dien tijd des jaars, waarin de werklieden nog het meeste kunnen verdienen. In menig geval verliezen ambachtsman en veldarbeider daardoor hun werkgever en hebben zij, van de herhalings-oefeningen terugkeerend, dikwijls heel wat moeite om weer werk te vinden. Te meer nog zullen de nadeelen van vele en langdurige herhalings-oefeningen worden gevoeld, waar men met den acht-jarigen dienstdienst vele gehuwde miliciens krijgt. Wel is waar wordt ingevolge de bepaling van art. 113*bis* der Militiewet 1901, zoo noodig, vergoeding toegestaan, maar zij wordt, zooals men zich voorstelde bij het betrekkelijke artikel van de begrooting nader aan te toonen, niet altijd gegeven aan hen, die haar behoeven.

Ook mag, naar sommigen opmerkten, bij het wegen van voor- en nadeelen van een volksleger niet worden voorbijgezien, dat de oefeningen ter voorbereiding van den korten eerste-oefeningstijd van nadeeligen invloed zullen moeten zijn op het lager onderwijs, in zooverre als daardoor de intellectuele ontwikkeling, die toch als de hoofdtak van dit onderwijs is te beschouwen, min of meer op den achtergrond zal geraken.

Veel erger echter en eigenlijk hoofdzaak is, naar men dezerzijds betoogde, dat het gehalte van een volksleger belangrijk slechter is dan dat van eene krijgsmacht, naar een ander stelsel gevormd. Nagenoeg iedereen wil een leger, dat in staat is, onze neutraliteit te handhaven, terwijl velen van het leger ook eischen, dat het de landsverdediging tegen een aanvallenden vijand op zich kunne nemen. Maar zou bij een korten eerste-oefeningstijd het leger voor deze tweeërlei taak berekend zijn? Men meende dit sterk in twijfel te moeten trekken, omdat in een volksleger niet de tucht aanwezig zoude zijn, die voor een leger, wil het sterk zijn, onontbeerlijk mag worden genoemd. In de vier

maanden, die vele voorstanders van een volksleger als eerste-oefeningstijd willen hebben gesteld, en zelfs in zes maanden, kan men van den gemiddelden dienstplichtige geen goed soldaat maken. Ten bewijze herinnerden sommigen aan wat het volksleger was, dat in de tweede periode van den Fransch—Duitschen oorlog van 1870—71 aan de Loire en elders vocht, waarbij huns inziens dan nog moet worden bedacht, dat de Nederlander gemiddeld een minder goed soldaat is dan de Franschman.

Op grond van dit alles aarzelde men dezerzijds niet, het volksleger een ellendig stelsel te noemen, dat bij het stelsel van een langeren eerste-oefeningstijd met een minimum van herhalingsoefeningen in ieder opzicht ten achter staat.

Anderzijds kwam men tegen deze beschouwingen in verzet. Vooreerst werd opgemerkt, dat bij de laatste verkiezingen niet is gesproken van het volksleger, maar van een volksleger, omdat er ook andere stelsels bestaan dan het Zwitsersche en dit laatste niet bepaaldelijk als model voor een Nederlandsch volksleger is aanbevolen. Bovendien werd in de verkiezingsdagen veelal gesproken van het sturen van ons defensiewezen in de richting van een volksleger, waarmede men toen dus te kennen gaf, dat men ons land nog geenszins rijp achtte om tot het stelsel van een volksleger al dadelijk over te gaan. Tegen de in dit verband gemaakte opmerking, dat dan de verkiezingsleuze ook geene waarde had, omdat in dien zin de afgetreden Minister van Oorlog tegen een volksleger geenszins gekant was, werd dezerzijds aangevoerd, dat die Minister tijdens de vier jaren van zijn bewind niets heeft gedaan om de invoering van een volksleger voor te bereiden, terwijl de beteekenis van de verkiezingsleuze was, dat aan dit stilzitten een einde behoorde te komen.

Wat de financieele zijde van het vraagstuk betreft, werd dezerzijds toegegeven, dat wellicht een volksleger niet onder alle omstandigheden goedkoop zal kunnen zijn dan een leger, zooals het thans hier te lande is ingericht, maar dat in elk geval bij een volksleger voor hetzelfde geld eene veel grootere troepenmacht onder de wapenen kan worden gebracht, zooals het voorbeeld leert van Zwitserland. Dat de persoonlijke lasten voor dienstplichtigen in een volksleger zwaarder zouden zijn dan thans, werd niet beaamd. In tal van gezinnen wordt juist zeer veel waarde gehecht aan eene verkorting van den eerste-oefeningstijd, en waar thans de dienstdtijd bij het leger acht en vervolgens bij de landweer nog zeven jaren duurt, zouden herhalingsoefeningen onvermijdelijk zijn, zelfs al werd de eerste-oefeningstijd weder op twaalf of meer maanden gebracht. Overigens ontkenne men, dat een kortere eerste-oefeningstijd dan de thans gebruikelijke voor eene deugdelijke opleiding onvoldoende zoude zijn en kon men alleen reeds op dien grond niet toegeven, dat bij korteren eerste-oefeningstijd meer en langere herhalingsoefeningen dan thans noodzakelijk zouden zijn. Maar er is meer. Niet alleen, dat het bezwaar omtrent den na-deeligen invloed van de vooroefeningen op het lager onderwijs dezerzijds niet werd gedeeld, maar men was zelfs van oordeel, dat de voorbereidende oefeningen, als tegenwicht tegen een eenzijdig, alleen op ontwikkeling van het intellect gericht, onderwijs van groot sociaal belang zouden kunnen zijn en tot vermeerdering van de fysieke kracht van ons volk in hooge mate zouden kunnen bijdragen. Werd gymnastiekonderwijs op alle lagere scholen ingevoerd en de beoefening van de gymnastiek voortgezet tot op den dienstplichtigen leeftijd en ook na afloop van den eerste-oefeningstijd in het leger; werden eveneens de schietoefeningen, van Regeeringswege bevorderd, na den eerste-oefeningstijd voortgezet, dan zoude niet alleen de eerste-oefeningstijd, maar zouden ook de herhalingsoefeningen bij leger en landweer tot op een minimum kunnen worden beperkt. Daarbij komt ten slotte — de ervaring heeft het geleerd — dat waar *algemeene* dienstplicht bestaat, met de dienstvervulling in het leger geen verlies van betrekking gepaard pleegt te gaan, omdat de een voor den ander inspringt, overtuigd dat hier geheel van toepassing is het „heden ik, morgen gij”.

Beslist werd dezerzijds ontkend, dat uit militair oogpunt een volksleger veel minder deugdelijk zou zijn dan bijv. een leger naar ons tegenwoordig model. Naar men meende, wordt daarbij geheel voorbijgezien, dat een leger slechts dan sterk en deugdelijk kan zijn, wanneer het steun vindt in het volk en dit medeleeft met zijn leger, wat zeker niet kan worden gezegd van ons

leger, zooals het thans is ingericht, maar wel zou gelden voor een volksleger, dat zich door zijne democratische inrichting en zijn voeling houden met de opvoeding en het volksleven, meer aan den geest van het volk zoude aanpassen. Het voorbeeld van de door GAMBETTA in 1870 als het ware uit den grond gestampte legerbenden achtte men zeker niet gelukkig gekozen, omdat de toen opgeroepen zoo goed als alle voorbereiding tot hunne taak misten; tegen het volksleger bewijst zoodanig voorbeeld niets. Wat daarentegen zeer veel bewijst ten gunste van een volksleger, is het voorbeeld van Zwitserland; een land, dat zelfs tegenover de groote Mogendheden steeds moedig is opgetreden, overtuigd als het is, in zijn volksleger eene groote kracht te bezitten. De gemiddelde Nederlander moge wellicht meer afkeerig zijn van het kazerneleven dan de Franschman, dat hij een minder goed soldaat zoude zijn, scheen niet te rijmen met hetgeen de geschiedenis van eeuwen heeft geleerd en men in onze koloniën steeds nog kan waarnemen.

Ongetwijfeld bestaat de kans, dit gaf men toe, dat de milicien na langeren eerste-oefeningstijd beter zal zijn gevormd dan na korteren, al brengt een lang verblijf in de kazerne zeer zeker ook groote nadeelen met zich, maar de vraag is alleen, meende men, met welk minimum van oefeningstijd kan worden volstaan, omdat de persoonlijke en financieele lasten van ons defensiewezen zoo weinig behooren te drukken als mogelijk moet worden geacht.

Eindelijk werd er dezerzijds nog op gewezen, dat bij een volksleger met algemeenen dienstplicht, of althans met groot militie-contingent, beter dan thans zal kunnen worden voldaan aan het voorschrift van artikel 180 der Grondwet, dat allen, die daartoe in staat zijn, hebben mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied.

Gevraagd werd ten slotte, hoe de Minister denkt over een volksleger en of hij dit stelsel voor ons land het meest geschikte zou achten. Zoo ja, op welke wijze hij zich dan een volksleger voorstelt. Ten vorigen jare heeft 's Ministers ambtsvoorganger in de Memorie van Antwoord de kenmerken aangegeven van hetgeen in den regel onder een volksleger wordt verstaan. Is de Minister het daarmede eens en moeten in dit licht dan worden gelezen de mededeelingen ten aanzien van het defensiewezen in de Troonrede gedaan? Men achtte die mededeelingen te vaag om daaruit 's Ministers plannen te kunnen beoordeelen en drong op verklaring en toelichting daarvan aan.

§ 3. *Plannen en beleid des Ministers.* Van verschillende zijden verklaarde men, dat de verwachtingen omtrent hetgeen in de Troonrede ten aanzien van de defensie zou worden medegedeeld, hoog gespannen waren geweest, waar het program van actie voor dit vierjarig tijdvak van de Liberale Unie, zooals het door haren voorzitter is toegelicht, begeert, dat de bescheiden stap, ten aanzien van de inrichting van ons leger in 1901 gedaan, door andere, meer ingrijpende stappen zal worden gevolgd, en waar dezelfde voorzitter het huidige Kabinet heeft geformeerd. In die verwachtingen was men echter teleurgesteld. Tot de mededeeling, dat bepalingen zullen worden ontworpen betreffende vooroefening der jeugd, ten einde de mogelijkheid te openen om op den duur, door eene verkorting van den dienstduur onder de wapenen, te geraken tot verhooging van het militie-contingent, geleidelijk voerende tot weerbaarheid van het geheele volk, heeft de Troonrede zich beperkt. Verloochent de Minister, vroeg men, het bovenbedoeld program van actie? Is hij van plan de organisatie van de doode weermiddelen op den voorgrond te schuiven en de regeling van de levende strijdkrachten naar den achtergrond te brengen? Uit de Troonrede schijnt dit te moeten worden opgemaakt. Voltooing van de Stelling van Amsterdam binnen den kortsten tijd, waarin zulks in verband met technische eischen kan plaats hebben; verhooging van het militie-contingent daarentegen eerst op den duur, met de weerbaarheid van het geheele volk zeer ver in het verschiet. Naar men meende, moet reorganisatie van de levende strijdkrachten in de allereerste plaats geschieden. Wel zijn het ook de zware financieele offers voor het defensiewezen, die de ontevredenheid opwekken, maar voornamelijk voelt men als onbillijk en onrechtvaardig, dat thans de zware personeele lasten van het defensiewezen op de schouders van een klein deel van het volk zijn gelegd. Dit stelsel, hetwelk het anti-militarisme als het ware wakker houdt, had men in de Troonrede willen hooren

veroordeelen en de toezegging had men verwacht, dat het ten spoedigste zou worden losgelaten. Kon reeds vroeger niet worden goedgekeurd, dat op de schouders van weinigen wordt geladen wat velen behoorden te dragen, te grievender is dit nog geworden na de invoering van den persoonlijken dienstplicht en de totstandkoming van de Militie- en Landweewetten, die zooveel zwaarder verplichtingen opleggen en dwingen tot een diensttijd van acht jaren bij het leger en zeven bij de landweer onder drukkende bepalingen, zooals het aangewezen worden voor het blijvend gedeelte en het tot driemaal opkomen voor herhalingsoefeningen, waarvan vooral de laatste keer den dienstplichtige gewoonlijk veel schade en last bezorgt. Daarbij komt dan, dat tot dusverre den dienstplichtigen de maat steeds ten volle werd toegemeten, doordien, waar in de wet een maximum is gesteld, steeds tot dat hoogste werd gegaan, zoo wat betreft de contingenten van onder de wapenen te roepen of te houden manschappen, als wat de tijdperken aangaat, waarvoor zij in dienst kunnen worden geroepen of gehouden. Terwijl verder de Regeering vrij was, de twaalf weken herhalingsoefeningen, die de wet voorschrijft, over twee perioden te verdeelen, heeft zij, ondanks het herhaaldelijk verzoek van den Miliciensbond en de vele, met duizenden van handteekeningen voorzien adressen, tot dusverre steeds het grootste aantal perioden, dat de wet kent, n.l. drie, geëischt. Men verzocht van den Minister te mogen vernemen, of hij ten aanzien van de uitvoering van de Legerwetten het voetspoor van zijn ambtsvoorganger denkt te drukken en meer in het bijzonder, of hij, zoo wat de contingenten voor eerste-oefening en blijvend gedeelte als wat het aantal der perioden voor herhalingsoefeningen betreft, steeds tot de in de wet genoemde maxima denkt te gaan. Terwijl meerdere leden hoopten, dat de Minister tot afschaffing van de derde herhalingsoefening al dadelijk zoude overgaan, merkten anderen op, dat de derde herhalingsoefening niet zal kunnen worden gemist, gelijk in Zwitserland wordt toegegeven, waar elk jaar de lichtingen voor die oefeningen elf dagen onder de wapenen moeten komen. Juist herhalingsoefeningen brengen, wanneer de lichtingen te gelijker tijd opkomen, een voldoende aantal manschappen bij elkander om de aanvoerders in staat te stellen, zich met grootere troepenverbanden te oefenen. Naar de meening van laatstbedoelde leden zou echter voor het houden van herhalingsoefeningen wel een meer gunstig tijdstip kunnen worden gekozen. De eerste leden verklaarden zich echter niet overtuigd. Huns inziens gaat het niet aan zwaardere lasten dan bepaald noodzakelijk is, op de schouders van de miliciens te leggen op grond, dat de aanvoerders in de gelegenheid moeten worden gesteld, zich met grootere troepenverbanden te oefenen.

De leden, die bovenstaande beschouwingen voerden, waren van oordeel, dat in de richting van verhooging van het militie-contingent bij korteren diensttijd en verdere vermindering van persoonlijke lasten ten spoedigste en niet eerst op den duur moet worden gestuurd. Huns inziens zal slechts wanneer aldus wordt gehandeld, de tegenkanting en tegenstand, die thans bij een deel van ons volk tegen ons defensiewezen bestaat, kunnen worden overwonnen en de sympathie voor ons leger in de hand worden gewerkt. Wordt deze weg ingeslagen, dan zal nu reeds de algemeene dienstplicht moeten worden voorbereid en aldus geleidelijk in eene niet te verre toekomst het leger één moeten worden gemaakt met het volk.

Dezerzijds werd gevraagd, welke 's Ministers plannen zijn los van de bestaande Militiewet. Wenscht hij te komen tot eenheid van diensttijd, zonder blijvend gedeelte en zonder viermaanders?

Sommige leden merkten op, dat men in het zuivere militieleger de viermaanders, zooals wij thans de instelling kennen, niet zal kunnen gebruiken, omdat daarbij de beste elementen goeddeels aan den dienst worden onttrokken, terwijl juist die elementen langer in dienst behoorden te blijven dan de anderen, omdat daaruit militiekader moet worden gevormd.

Tegen deze beschouwingen merkten andere leden op, dat invoering van algemeenen dienstplicht om beweegredenen van socialen aard hun vrij dwaas scheen. Het leger is eene anti-sociale instelling; wie in sociale richting werkzaam wil zijn, pleite voor afschaffing van het leger en althans niet voor verhooging van de militie-contingenten. Beter, meenden deze leden, ware het dan nog, den eerste-oefeningstijd van het bestaande contingent tot vier

maanden te verkorten en allen, die niet tot dit contingent maar wel tot de in artikel 180 der Grondwet bedoelde personen behoorden, gedurende korten tijd buiten de kazerne zich te doen oefenen.

Een derde groep van leden, eveneens van oordeel, dat de mededeelingen in de Troonrede omtrent defensie-aangelegenheden onbevredigend zijn en in elk geval nadere verklaring behoeven, meende daaruit niettemin te hebben mogen opmaken, dat de Minister het tijdstip om den in 1901 gedanen stap door meer ingrijpende maatregelen te doen volgen, nog niet gekomen acht. Hoewel ook deze leden zich in beginsel verklaarden voor het voortgaan op den ingeslagen weg, zouden zij onoverkomelijk bezwaar hebben dit te doen op grond hetzij van stembusbeloften, hetzij van eischen van sociale politiek. De eenige reden, waarom men te zijner tijd verder zal moeten gaan, ligt naar deze leden meenden, in de juistheid van het beginsel, in artikel 180 van de Grondwet belichaamd, dat allen, die daartoe in staat zijn, verplicht zijn, mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied.

Het tijdstip om een verderen stap te doen, zouden deze leden eerst dan gekomen achten, wanneer vooreerst de resultaten van de Legerwetten van 1901 voldoende vaststaan; verder eene welgevestigde meening zich heeft gevormd ten aanzien van de vraag, of alle weerbare Nederlanders een zelfden graad van geoefendheid behooren te verkrijgen; in de derde plaats eenstemmigheid heerscht in de beantwoording van de vraag, welke de duur van den eerste-oefeningstijd behoort te zijn; eindelijk geen verschil van meening meer bestaat omtrent het einddoel, dat bij de opleiding van de miliciens voor oogen behoort te staan. In verband met dit alles wenschten deze leden nog de volgende twee vragen te stellen. Is wellicht reeds omtrent de werking van de Legerwetten met eenige zekerheid iets mede te deelen en zoo ja, welke resultaten schijnen vast te staan? Heeft meer in het bijzonder de ondervinding geleerd, dat een eerste-oefeningstijd van 8½ maand noodzakelijk is, of is integendeel gebleken, dat met korteren eerste-oefeningstijd zou kunnen worden volstaan? Ook zoude men gaarne van den Minister eene opgave ontvangen van de kosten, die aan de verdere uitvoering van de Legerwetten nog zullen zijn verbonden.

Is eenmaal de tijd om voort te gaan gekomen, dan behoort dit, naar de bovenbedoelde leden meenden, nog met groote behoedzaamheid te geschieden. Er mag geen sprake van zijn, het voorbeeld te volgen van het kabinet PIERSON, dat ons in groote verlegenheid heeft gebracht met zijne Legerwetten, waarvan de uitvoering één millioen zoude kosten, terwijl de begrooting nu reeds met millioenen is verhoogd en wij nog niet aan het einde zijn. Deze leden wilden gaarne erkennen, dat verkorting van den eerste-oefeningstijd, vereenvoudiging van de legerinrichting in elk opzicht en het tegengaan van alle paradedcultuur, maatregelen zijn, die sympathiek aandoen. Maar huns inziens is de hoofdvraag deze: welke zullen van de invoering dier maatregelen de financieele gevolgen zijn? Men leidt daarmee toch een geheel nieuw stelsel in, dat in zijn geheel en al zijne gevolgen eerst moet kunnen worden overzien. Hoe wenscht men verder de zoo uiterst belangrijke kaderquaestie op te lossen? Op welke wijze zal men de militie-contingenten, tot welker verhooging bij verkorting van den eerste-oefeningstijd al spoedig zal worden besloten, van kader voorzien? Wie zal de grootere troepenmassa's opleiden en aanvoeren? Quaesties als hier rijzen, mag men niet naar de toekomst verwijzen; niet spreken van gedwongen aanwijzing van de betere elementen, zoolang geen absolute zekerheid bestaat, dat het daartoe zal kunnen komen; evenmin den blik richten naar Zwitserland met zijne van de onze zoozeer afwijkende toestanden. Waar reeds nu de kaderquaestie van zooveel belang is en in belangrijkheid zal toenemen bij elken verderen stap in de richting van weerbaarheid van het geheele volk, moet, naar deze leden meenden, aan die quaestie al dadelijk alle aandacht worden gewijd en moet men beginnen met te trachten het bestaande incompleet aan kader met alle deugdelijke middelen aangevuld te krijgen. Met belangstelling hadden zij dan ook uit de Troonrede vernomen, dat het gewicht van deze quaestie door de Regeering wordt ingezien en door haar eene regeling wordt voorbereid om het daarheen te leiden dat steeds over een jong en krachtig kader kan

worden beschikt. Gaarne zouden zij willen vernemen, waarin deze regeling zal bestaan en met welke middelen het beoogde doel zal worden nagestreefd.

Wenschte men dezerzijds dus mede te werken om al die maatregelen te treffen, die kunnen strekken om de kaderquaestie, zoo wat het vrijwillig als wat het reserve- en militiekader betreft, ten spoedigste tot oplossing te brengen, ook zoude men gaarne steun verleen en om met kracht het voorbereidend militair onderricht ter hand te nemen. Omtrent de in de Troonrede aangekondigde bepalingen betreffende vooroefening der jeugd, meende men zich echter zijn oordeel te moeten voorbehouden, tot men in de gelegenheid zou zijn geweest van deze, in zoo algemeene bewoordingen aangekondigde, bepalingen kennis te nemen.

Sommigen van deze leden zouden ook willen medewerken tot het wijzigen van de Militiewet in dien zin, dat het mogelijk zoude worden gemaakt, de militieplichtigen niet allen op hetzelfde tijdstip te doen opkomen, ten gevolge waarvan het blijvend gedeelte zou kunnen worden verminderd of wellicht zelfs geheel afgeschaft en er personeel voor het geven van voorbereidend, militair onderricht beschikbaar zou komen. Ook eene wijziging van de Militiewet, beoogende, dat bij de viermaanders alleen zouden kunnen worden ingelijfd wie in het bezit zouden zijn van het getuigschrift van lichamelijke geschiktheid en militaire bekwaamheid, zou hunne volle instemming hebben.

Blijkens het medegedeelde in de Troonrede zal de te volgen gedragslijn deze zijn, dat maatregelen zullen worden ontworpen, waardoor men op den duur zal kunnen geraken tot eene verkorting van den diensttijd onder de wapenen. Gevraagd werd, of hieruit moet worden afgeleid, dat tot verkorting al dadelijk van den eerste-oefeningstijd niet zal worden overgegaan. Volgens een bericht in de dagbladen zou de Minister afschaffing willen van den paradespas. Al zou dit slechts een zeer bescheiden stap zijn in den grooten strijd tegen kazerne-cultuur en paradevormen, het zou althans iets zijn en van goeden wil getuigen. Zou echter, vroeg men, de Minister dezen strijd willen strijden tot het einde? Zou hij met kracht willen ingrijpen en allerlei verouderde begrippen ter zijde willen stellen; willen zorg dragen, dat bij de opleiding van de miliciens voortaan al het niet strikt noodige werd weggelaten, waartoe omwerking der reglementen noodig zoude zijn, en werd gewoekerd met den beschikbaren tijd? Zoo ja, dan zou het hem toch gemakkelijk moeten gelukken, tot een korteren eerste-oefeningstijd al dadelijk of althans vrij spoedig te geraken, zonder dat aan de gevechtswaarde van de troepen ook maar iets tekort zou worden gedaan. Sommigen betoogden, dat dit kan worden opgemaakt o. a. uit hetgeen ten vorigen jare in de vergadering der Kamer van 23 December ¹⁾ door den heer generaal VAN VLIJMEN is medegedeeld, toen hij zeide: „Wat ik op den laatsten dag der oefeningen op groote schaal in Noordbrabant heb gezien, namelijk een aanval van een legerkorps op eene uitgebreide stelling van den verdediger, de leiding, de goede orde in de gevechtsformatie, den opmarsch in het vuur, alles te zamen heeft mij met vertrouwen vervuld en ik ben overtuigd, dat de officieren uit vreemde landen, die daar tegenwoordig waren, zijn heengegaan als ik, onder den indruk van het beleid en den lust van de aanvoerders en de gehoorzaamheid, tucht en vaardigheid van onze jeugdige militiemannen.” Immers hadden de „jeugdige militiemannen”, op wie de heer VAN VLIJMEN bij deze oefeningen het oog had, niet 8½ en 4 maanden gediend, maar slechts 6 en 3 maanden, waarvan dan nog veel tijd was verspild aan zogenaamde paradecultuur. Enkelen wezen ook op de oefeningen met de zeemiliciens, waarmede in korten tijd prachtige resultaten worden bereikt.

Ging de Minister deze richting uit, dan zou niet alleen dit groote voordeel worden verkregen, dat de miliciens niet meer noodeloos lang aan hun werkring werden onttrokken, maar zoo, naar sommigen opmerkten, ook aan hen, die thans met de paradecultuur propaganda maken, dit wapen uit de handen worden geslagen.

Sommige leden voegden hieraan toe, dat, als de Minister den strijd aanbindt tegen al het onnoodige en overbodige in de opleiding van den milicien, hij

¹⁾ *Handelingen* 1904—1905, II, blz. 997.

zich niet zal mogen bepalen tot het brengen van meer eenvoud en waarheid alleen op dit gebied, maar zal moeten streven naar vereenvoudiging van het militaire leven in ieder opzicht. Zoo hadden zij bijv. het oog op de kleeding der militairen. Welk een gemis aan eenvoud en uniformiteit valt thans op dit stuk niet te constateeren. Waarom, vroeg men, moeten de huzaren in blauwe en roode zijn onderscheiden? Waarom eene afzonderlijke uniform voor de grenadiers en jagers? Waarvoor dienen de verouderde kolbakken, de korte jas en de roode kragen? Waarom kan niet voor het geheele leger eene eenvoudige uniform, waarbij uitsluitend op de eischen der oorlogspractijk is gelet, worden ingevoerd en de dure en vaak onpractische opschik, die ons thans zoo op kosten jaagt, worden afgeschafft? Enkelen voegden daaraan toe, dat dan wellicht als overgangsmaatregel aan het vrijwillig kader zou moeten worden toegestaan, buiten dienst kleedingstukken als de thans gebruikelijke te dragen.

Ook waren er leden, die in dit verband opmerkten, dat men behoorde te komen tot geleidelijke vermindering van het aantal beroepsofficieren en van het vrijwillig dienend kader. Niet zonder bezorgdheid hadden zij gezien, dat door den Minister pogingen worden aangewend om bij het wapen der artillerie in het tekort aan beroepsofficieren te voorzien. Zij meenden, dat dit in strijd moet worden geacht met een sturen in de richting van een volksleger, zooals men van dezen minister verwacht, hetgeen echter door andere leden werd tegengesproken.

Overigens meenden verscheidene leden een weinig bemoedigend teeken voor 's Ministers reorganisatie-zin te zien in de voorgenomen naamsverandering van het 1ste regiment huzaren, waarvan op bladz. 3 van de Memorie van Toelichting wordt melding gemaakt. Daargelaten, dat deze maatregel, die tot het maken van allerlei kosten aanleiding zal geven, niet pleit voor 's Ministers ernstigen wil om te bezuinigen, zag men hierin, dat ook weer deze Minister rekening wenscht te houden met overwegingen van traditie — kunstmatige traditie, zooals enkelen zich uitdrukten — nog wel bij een wapen als de cavalerie, waar toch reeds nieuwe begrippen zoo traag ingang plegen te vinden en in menig opzicht traditie het van den vooruitgang wint. Men meende, dat de Minister aan dergelijke stands-traditiën niet alleen geen waarde behoorde toe te kennen, maar hij die met kracht moest tegengaan, waar hij ze mocht aantreffen.

Anderzijds wenschte men deze laatste opmerkingen niet te onderschrijven en zich tot het verzoek om nadere toelichting betreffende de redenen van de naamsverandering vooreerst te bepalen.

Te dringender, meenden de leden, die bovenstaande beschouwingen voerden, zijn maatregelen tot vereenvoudiging in de legertoestanden noodig, omdat overgang tot het stelsel van een volksleger wellicht weinig of geene verlichting van financieele lasten zou schenken en de Minister, is het hem met een sturen in de richting van een volksleger ernst, daarom allereerst door bezuinigingen van allerlei aard moet zorg dragen, dat de overgang tot het nieuwe stelsel voor de schatkist zoo weinig mogelijk bezwarend zij. Want mocht later blijken, dat deze overgang tot verdere opdriving van uitgaven aanleiding zoude moeten geven, dan zou het denkbeeld van een volksleger zeker veel van de sympathie, die het thans geniet, inboeten en zouden de kansen om daartoe te geraken, dalen. Afschaffing, belangrijke inkrumping althans, van het blijvend gedeelte, meende men, zou als een groote stap in de goede richting zijn te beschouwen. Daardoor zou niet alleen belangrijke bezuiniging worden verkregen, maar zou ook aan het kazernestelsel, dat de bron is van paradecultuur en opdriving en met het denkbeeld van een volksleger onverenigbaar is, belangrijke afbreuk worden gedaan. Geleidelijk zou men misschien kunnen komen tot het sluiten van steeds meer kazernes in den winter. Uit de gelden, voor het blijvend gedeelte thans uitgegeven, zouden, althans voor een deel, de kosten kunnen worden betaald van de in uitzicht gestelde maatregelen betreffende vooroefening der jeugd. Men vroeg, of de Regeering van hare bevoegdheid om de voor volledige oefening ingelijfd onmiddellijk na de groote oefeningen naar huis te laten gaan, niet reeds het volgend jaar gebruik zou willen maken en of zij niet reeds dit jaar eene proef zou willen nemen met eene groote beperking van het blijvend gedeelte. Waar de manschappen des winters worden beziggehouden met allerlei werk, dat hunne

waarde als soldaat in geen enkel opzicht kan verhoogen, kon men zich niet voorstellen, dat tegen groote vermindering van het blijvend gedeelte en zelfs, dat tegen sluiting van een aantal kazernes, desnoods met achterlating van eene wacht, overwegend bezwaar zou kunnen bestaan. Vrees voor ongeregheden schijnt de voorname reden te zijn, waarom men een groot blijvend gedeelte noodig acht. Dit geldt dan echter slechts voor de groote steden, waar men, zoo noodig, een sterker garnizoen zou kunnen concentreren. Ook in deskundige kringen wordt, zoo meende men, ingezien, dat ook zonder een in de kazernes blijvend gedeelte de orde behoorlijk kan worden gehandhaafd. Of meent de Minister, vroegen sommigen, met dit alles te moeten wachten, totdat eerst allerlei door hem te nemen maatregelen zullen hebben geleid tot het resultaat, dat aan den opgekomen milicien niets wordt geleerd dan wat in strikten zin tot zijne technische militaire opleiding behoort?

Een ander middel, meende men, om den lateren overgang tot een volksleger al dadelijk te bevorderen, zou zijn verbetering der inrichting van het voorbereidend militair onderricht. Aan hen, die daaraan met vrucht zouden hebben deelgenomen, behoorde allereerst de zekerheid te worden verschaft, dat zij ook als viermaanders zouden worden ingelijfd of althans verkorting van eersteoefeningstijd zouden verkrijgen. De bestaande wetsbepaling, volgens welke de indeeling bij de viermaanders geschiedt gemeentesgewijze, met het gevolg, dat bij de viermaanders ongepefenden en bij de achtmaanders voorgeoefenden worden geplaatst, werkt, zooals de practijk heeft aangetoond, geheel verkeerd, doet de proef met het stelsel van de viermaanders mislukken en behoorde ten spoedigste te worden gewijzigd. Was dan door deze wetswijziging en door de zekerheid, die zij zou verschaffen, belangstelling voor het voorbereidend militair onderricht opgewekt, dan moest verder worden zorg gedragen, dat deze belangstelling door de wijze, waarop het onderricht werd gegeven en geleid, niet zou worden verminderd. Van de instructeurs hangt in deze veel of eigenlijk alles af. De wijze, waarop deze, veelal tegen hun wil en zonder noemenswaardige belooning, tot hunne taak worden geroepen, is weinig geschikt om hun lust in te boezemen voor een arbeid, die alleen bij opgewektheid en tact van den instructeur goede resultaten kan opleveren. Een bedrag van f 0,80 per dag voor voeding en huisvesting en van f 0,20 per dag voor huisvesting alleen, is geheel onvoldoende, hetgeen wel daaruit blijkt, dat soms de gemeentebesturen zich verplicht gevoelen te suppleeren.

In verband hiermede wezen enkele leden op een geval, dat zich in het westelijk deel van Noordbrabant heeft voorgedaan, waar de kapitein, belast met de leiding van het voorbereidend militair onderricht, weigerde een gepensionneerd sergeant vrij te stellen van het geven van dit onderricht, hoewel er in de buurt genoeg onderofficieren daarvoor beschikbaar waren. De firma, bij welke de bedoelde sergeant in dienst was, had, evenals hij zelf, verklaard, dat hij om zijn werk niet voor zoo langen tijd kon worden gemist. Welke ambitie, vroegen zij, is er te verwachten van personen, die aldus tegen hun wil, misschien met verlies van hunne burgerbetrekking, onderwijs hebben te geven? En dit geval staat volstrekt niet op zich zelf.

Indien men den moed en de kracht bezit om het instituut van het voorbereidend militair onderricht, grondslag als het is voor het toekomstige volksleger, ernstig ter hand te nemen, zal men, zoo oordeelden verscheidene leden, de instructeurs moeten kiezen uit de beste onderofficieren, die na 15-jarigen dienst pensioen hebben verkregen, en zal men dezen zoodanig moeten beloonen, dat zij geene burgerbetrekking behoeven te bekleeden, maar zich hoofdzakelijk aan het onderricht kunnen wijden. Verschillende diensten, o.a. ten behoeve van de landweer, zoude men hen kunnen doen verrichten, terwijl zij verder in de leiding der eigenlijke vooroefeningen een werkzaam aandeel zouden moeten hebben en daartoe in staat zouden moeten zijn, op de lagere scholen, waar noodig, gymnastiek-onderwijs te geven. Zoo zouden zij, over het geheele land verspreid, de weg- en voorbereiders voor het volksleger kunnen zijn. Terloops werd hierbij opgemerkt, dat op deze wijze een nieuwe toekomst voor den onderofficier in het leger zou worden geopend, waardoor beter dan met het capitulant-stelsel, immers zonder schade voor de niet militaire werkzoekenden, het doel zou worden bereikt, dat met het capitulant-stelsel wordt beoogd. Worden niet deze of andere doeltreffende wijzigingen in zake het voorbereidend militair onderricht ingevoerd, zoo verwachtte men van dit

onderricht geen, misschien zelfs een averechtsch resultaat, zoowel ten opzichte van het instituut der viermaanders als voor het verder liggend doel, het volksleger.

Hoe staat het echter, werd in dit verband gevraagd, met de lagere raming van art. 60, den post, waaruit de kosten van het voorbereidend militair onderricht moeten worden bestreden? Blijkens de Memorie van Toelichting is bij die raming met de ervaring, ten vorigen jare opgedaan, rekening gehouden. Bestond er echter voor een Minister, die van het voorbereidend militair onderricht iets geheel anders wilde maken dan het tot dusverre was, wel aanleiding om bij de raming van de benoodigde gelden de ervaring van vorige jaren in aanmerking te nemen?

Sommige leden vroegen, of uit de lagere raming wellicht moet worden opgemaakt, dat de Minister buiten en vóór het verblijf onder de wapenen alleen wenschte te doen aanleeren vaardigheid in de gymnastiek en het schieten; dat hij dus zeer bepaaldelijk vooroefeningen wil doen houden en, met beperking dus of zelfs staking van het voorbereidend militair onderricht, het aanleeren van technisch militaire kundigheden, als exercitiën, uitsluitend wenschte te doen geschieden gedurende den dienstdag zelf. De leden, die deze vraag stelden, zouden dit op den voorgrond brengen van de vooroefeningen met achterstelling van het voorbereidend militair onderricht gaarne zien. Wordt bij de wet een maximum voor den eerste-oefeningstijd vastgesteld met bepaling, dat voor hem, die aan vast te stellen eischen heeft voldaan, dit maximum met een of meer maanden zal worden verminderd, dan twijfelden zij niet of de eigenlijke vooroefeningen zouden zich — gegeven het Nederlandsche volkskarakter — in populariteit spoedig verheugen. Tusschen den tijd, dat de jongelieden de lagere school verlaten en dien, waarop zij voor de militie worden ingelijfd, zal er gelegenheid moeten zijn, hen te onderrichten op de uren, die zij daarvoor het best kunnen missen en de patronen zullen bij de wet verplicht moeten worden, de jongelieden vrij te geven gedurende de uren voor de vooroefening bestemd. Tegen de opmerking, dat het schijfschieten in ons vlakke land bezwaarlijk algemeen buiten het leger zou kunnen worden beoefend — zoo geheel anders dan in Zwitserland, waar de rotsen als kogelvangsters kunnen dienen — voerden deze leden aan, toegevend, dat de regeling van deze aangelegenheid hier ongetwijfeld veel meer bezwaren zal opleveren dan daar, dat toch ook in vlak land zeer goed veilige schietbanen kunnen worden aangelegd, terwijl bovendien de vooroefeningen niet het schieten op grooten afstand behoeven te omvatten.

Gevraagd werd, welke instructiën tot heden omtrent den aard van het te geven voorbereidend militair onderricht aan de instructeurs zijn gegeven. Men meende dezerzijds, dat daarbij gymnastiek en schieten op den voorgrond moeten staan, omdat de gewone recruten- en veldoefeningen later in dienst wel kunnen worden geleerd.

De geest van malaise en lusteloosheid, die in het leger valt te constateeren zoowel onder officieren als kader en minderen en de houding, die de Minister daartegenover zal hebben aan te nemen, maakten een punt van gedachtenwisseling uit en leidden tot uitvoerige beschouwingen.

Verscheidene leden waren overtuigd, dat er in het leger veel onrecht geschiedt, en daar in het bijzonder de vrije uiting van de gedachte wordt onderdrukt in meerdere mate dan door de krijgstucht wordt geëischt. Bij die overtuiging voegde zich bij hen eene andere, dat in het leger tot dusverre niet de zekerheid bestaat, dat men ongestraft zijn recht kan zoeken daar waar men het behoorde te kunnen vinden. Een van de eerste plichten des Ministers, meenden zij, zal moeten zijn, het gebrek aan vertrouwen tusschen hooger en lager in rang geplaatsten te overwinnen en aan hoog en laag de overtuiging te schenken, dat de bevordering door ieder van waarheid en recht, mits zij geschiede in behoorlijken vorm, eer lof verdient dan blaam. Ook zal het tot de taak des Ministers behooren, te zorgen, dat die elementen in het leger, welke blijk geven van meer ontwikkeling en beter inzicht in militaire zaken dan anderen, gelegenheid hebben om „op den voorgrond te komen”. Tot dusverre plegen dergelijke verschijningen in het leger te worden onderdrukt eer dan aangemoedigd. Boven de middelmaat schijnt men niet te mogen uitsteken en traditie-vastheid of, wil men, sleur wordt blijkens de manier van behan-

deling van hen, die nieuwe begrippen ingang trachten te doen vinden, in het leger als verdienste aangerekend.

Sommige leden meenden, dat de slechte geest en de malaise in het leger niet is te wijten aan personen, maar daarin het verval aan den dag treedt, waarin zich ten onzent het verouderde militaire systeem bevindt. Het systeem van ons leger, meenden zij, heeft zich zelf overleefd, zooals uit allerlei ken-teekenen blijkt. Overgrootte centralisatie kweekte een administratieven omhaal en omslag, die het eigenlijke doel van het leger, de oefening der weerbare bevolking, dreigt te overwoekeren, het hoogere en lagere kader grootendeels tot bureau-ambtenaren vervormt, een geest van bureaucratie en kleinzieligheid met zich voert, de eenvoudigste zaken met een weefsel van ingewikkeldheid omgeeft en een ergerlijk verlies aan tijd en geld ten gevolge heeft. Militaire discipline, zooals zij door de leidende personen veelal wordt verstaan, werkt reeds van af de opleidingscholen doodend op het initiatief, de oorspronkelijkheid, het waarheidsgevoel, het besef van eigenwaarde en den zedelijken moed van hooger en lager geplaatsten. Het systeem van toezicht en contrôle is tot eene voortdurende dwarskijkerij van elken hoogere op elken lagere ontaard, die in geen anderen tak van dienst mogelijk zoude zijn en in zijne gevolgen de schatkist op groote offers komt te staan. Het Staatsbelang wordt maar al te vaak bij persoonlijke belangen achtergesteld; allerlei betrekkingen worden in stand gehouden, zonder dat dit voor den dienst noodig is; hoogere rangen worden vaak verleend zonder ander motief dan om de inkomsten van eene zekere categorie van personen tot eene meer dan gewone hoogte op te voeren. Sleur en gewoontevastheid vieren maar al te zeer hoogtij en de beste elementen verlaten dikwijls teleurgesteld het leger, omdat krachtige persoonlijkheden meermalen van boven af worden tegengewerkt.

Met het oog op dit alles hadden vele leden met ingenomenheid kennis genomen van de uitvaardiging kort na 's Ministers optreden van de bekende, aan de inspecteurs der wapens en chefs van diensten gerichte circulaire. Bij sommigen had het verschijnen van deze circulaire, waardoor de Minister getoond heeft oog te hebben voor de bestaande misstanden in het leger, de hoop gewekt, dat thans van Regeeringswege alles zal worden gedaan, wat noodig is om de oorzaak dier misstanden weg te nemen. Zij spraken den wensch uit, dat de Minister, die huns inziens in deze op den steun der Volksvertegenwoordiging zal kunnen rekenen, daarbij op doortastende en voortvarende wijze te werk zal gaan.

Opgemerkt werd, dat men met de publicatie van de circulaire wellicht wat vroeg is geweest, daar sommige officieren van den inhoud van het stuk uit de couranten hebben kennis genomen, eer dit hen langs den officieelen — trouwens niet altijd korten — weg had bereikt. Naar aanleiding van het feit, dat de circulaire zoo spoedig nadat zij van den Minister was uitgegaan in haar geheel in de dagbladen is opgenomen, verzocht men een antwoord te mogen ontvangen op de vraag, of zij vanwege het Departement aan de pers is medegedeeld. Overigens was het, naar vele leden meenden, goed gezien, aan de circulaire publiciteit te geven, omdat de daarin behandelde aangelegenheden niet alleen hen betreffen, die deel van het leger uitmaken, maar ook alle buitenstaanders, die om de eene of andere reden in het leger belang stellen, bijv. omdat zij hunne zonen vroeg of laat, hetzij vrijwillig, hetzij gedwongen, daaraan zullen hebben af te staan. Begreep men de circulaire goed, dan is het hoofddoel van haar verschijnen geweest, het boven geschetste, onderling wantrouwen te overwinnen en het gevoel van onrust en ongerustheid, dat allerwegen in het leger heerscht, weg te nemen.

Sommige leden, die met het verschijnen van de circulaire overigens wel waren ingenomen, achtten het slot min of meer bedenkelijk. Huns inziens toch kan het daar gezegde den indruk maken, alsof de Minister zich verklaart tegen het publiceeren van artikelen in de pers door militairen. Naar zij meenden, kan, ook indien de beginselen, waarvan in de circulaire is uitgegaan, in practijk worden gebracht, het toch zijn nut hebben, dat deskundigen in het openbaar hunne meening zeggen over toestanden, die in het leger voorkomen. Zij hoopten, dat de Minister, ten einde alle onzekerheid weg te nemen, alsnog de uitdrukkelijke verklaring zou willen afleggen, dat hij van dit-zelfde gevoelen is.

Anderen vatten dit deel der circulaire op in dezen zin, dat hij toepassing

van de daarin neergelegde beginselen tegen anoniem geschrijf, zijnde dan niet meer noodig, streng zal mogen worden opgetreden; op het publiceeren in het algemeen van artikelen in de pers door militairen heeft het huns inziens geen betrekking.

Waar de circulaire, blijkbaar niet tegen den zin van den Minister, in de pers is gepubliceerd en dus gemeen goed is geworden, wenschten verscheidene andere leden over het uitvaardigen van dit stuk den Minister hunne critiek niet te sparen en meenden zij, dat hij deze ook niet zal afwijzen. Zij hadden zich te vergeefs afgevraagd, welke toch wel voor den Minister de aanleiding mag zijn geweest om zoo kort na zijn optreden deze circulaire het licht te doen zien. Huns inziens was zij overbodig, omdat immers in de sedert jaren bestaande dienstvoorschriften hetzelfde wordt gezegd en dit wel op krachtiger en beknopter wijze dan de Minister het heeft medegedeeld. Sommigen meenden ook, dat het met de circulaire beoogde doel veel beter zou zijn bereikt, wanneer door den Minister vrij spoedig na zijn optreden in het een of andere, algemeen bekende geval, waarin tastbaar onrecht is gepleegd — genoemd werd het geval van den luitenant-kolonel De Kock — openlijk herstel ware verleend. De indruk op leger en publiek zou dan grooter zijn geweest. Ook zou niet, als nu wel, de indruk zijn gevestigd, alsof wel den meerderen op hun plichten moest worden gewezen, maar voor de minderen eene zelfs zachte vermaning tot plichtsbetrachting achterwege kon blijven.

In zooverre, meenden deze leden, is de circulaire bepaald eenzijdig; aan minderen zoowel als aan meerderen moest daarin gelijkelijk aandacht zijn gewijd. Naar enkelen daaraan toevoegden, zou voor de minderen een wijzen op hunne plichten ook geenszins overbodig zijn geweest, vooral niet, nu in de Tweede Kamer indertijd door een van de leden is gezegd, dat hij het zich tot eene eer rekende, de bestaande tucht in het leger te ondermijnen.

Tegen deze beschouwingen werd weer aangevoerd, dat de Minister, zijne circulaire richtend aan de meerderen en over hunne opvatting van discipline en tucht handelend, het kwaad heeft gezocht waar het schuilt en hij wellicht te zijner tijd nog wel eens eene circulaire tot de minderen zal richten, zoo daartoe aanleiding mocht bestaan. De overbodigheid van de circulaire werd dezerzijds geenszins toegegeven. De bestaande voorschriften, die blijkbaar vergeten zijn of althans niet worden nageleefd, zijn door den nieuwen bewindsman in herinnering gebracht en in de circulaire heeft hij te kennen gegeven, dat hij op naleving prijs stelt en daaraan ook de hand zal houden. Men vertrouwde dezerzijds, dat de Minister het niet bij woorden zal laten, maar door daden zal toonen, dat het hem ernst is met de in de circulaire verkondigde beginselen, en dat, zooals hij daar zijn loyalen, krachtigen steun heeft toegezegd aan allen, die naar zijne beginselen handelen, hij ook op zijde zal zetten wie die beginselen verzaken en hem dus weerstreven.

Verscheidene leden, die er op wezen, dat in de circulaire aan alle meerderen, van den hoogste tot den laagste in rang, de eisch wordt gesteld, dat zij met volle toewijding en naar hunne beste krachten zullen handelen naar de aangegeven beginselen, welke trouwens, zooals daaraan wordt toegevoegd, den grondslag vormen van de bepalingen, in onze reglementen en voorschriften, welke betrekking hebben op de verhouding van den meerdere tot den mindere, wenschten er hun leedwezen over uit te spreken, dat de Minister in de opsomming van die beginselen op zeer éenzijdige wijze is te werk gegaan. Het moge waar zijn, dat artikel 1 van het reglement voor den inwendigen dienst der infanterie 1903 beginselen huldigt, als de Minister in zijne circulaire aangeeft, huns inziens mocht niet zijn voorbijgezien, dat dit artikel ook nog van andere beginselen gewaagt, n.l. dat alle meerderen alles in het werk hebben te stellen om datgene te verrichten wat tot de zedelijke vorming van den mindere kan bijdragen, gelijk dit in bedoeld artikel zelfs meer dan eens wordt gezegd. Daarnaast stelt art. 2 van ditzelfde reglement nog een beginsel. Er staat daar n.l., dat de Koningin aan elken meerdere, van welken rang ook, verbiedt zich immer eenige beleedigende uitdrukking tegen zijne ondergeschikten te veroorloven. Zegt verder § 2 van het Reglement van krijgstuicht niet: „Daar de godsdienst de bron is van alle geluk, deugd, waren moed en troost, moet ook in den krijgsstand een ieder tot betrachting deszelven en tot eene zedige levenswijze zich bevljtigen; de godslasteringen, het vloeken

en zweren moeten worden nagelaten en zullen de meerderen hierin en al wat de handhaving der goede zeden kan bevorderen, hunne minderen met een goed voorbeeld voorgaan en alle buitensporigheden algemeen vermeden moeten worden? Heeft de Minister — en uit de circulaire blijkt dit — de overtuiging, dat in het leger de verhouding van meerderen tot minderen te wenschen overlaat en misbruik van gezag daar lang geen zeldzaamheid is, hij zal zeker ook willen toestemmen, dat de beginselen, waarop boven is gedoeld, lang niet altijd worden nageleefd en dit voor velen het leven in het leger in hooge mate onaangenaam maakt. Ja, zelfs al mocht de Minister zich daarin wellicht niet geheel en al kunnen indenken, het niet naleven van deze beginselen is, naar de bedoelde leden betoogden, voor velen ondragelijker dan het niet handelen naar de regelen in de circulaire aangegeven. Mocht, vroegen zij, in de circulaire dan zijn verzuimd, ook het in acht nemen van deze beginselen aan de meerderen tot eisch te stellen?

Deze leden hoopten overigens, dat de Minister, nu hij bemerkt zal hebben, dat hij in zijne circulaire niet volledig is geweest, spoedig hieraan te gemoet zal komen door het uitvaardigen van eene tweede circulaire; zij vroegen, of hij daartoe bereid zoude zijn.

Opgemerkt werd, dat door de circulaire vele verongelijkten of die het meenen te zijn, zich zeker aangemoedigd zullen gevoelen tot den Minister te komen ten einde herstel van grieven te verkrijgen. Op den duur, vreesde men, zal het nagaan en onderzoeken van al deze gevallen voor den Minister niet doenlijk zijn en hem al te zeer onttrekken aan zijne eigenlijke werkzaamheden. Ware het niet mogelijk, vroegen sommigen, al de bedoelde klachten te onderwerpen aan de kennismaking van een daartoe speciaal in te stellen college, eene soort raad van tucht, die elk geval zou hebben te onderzoeken en den Minister van advies zou moeten dienen?

In verband met het verschijnen van de circulaire wenschte men op enkele belangrijke onderwerpen, die met de daarin behandelde aangelegenheden nauw verband houden, 's Ministers aandacht te vestigen.

Naar sommige leden uit zeer vertrouwbare bron hadden vernomen, komt het ook bij ons leger voor, dat hooggeplaatste officieren van afkeurenswaardige middelen gebruik maken, door n.l. hetzij voor invulling van beoordeelingslijsten, hetzij voor andere doeleinden, achter den rug van de onmiddellijke chefs om klachten over officieren aan te nemen of wel, gelijk met voorbeelden werd gestaafd, inlichtingen in te winnen bij ranggenooten van de officieren, wier beoordeeling het geldt. Worden dan later door de belanghebbenden memories van rechtvaardiging ingediend, dan wordt daarmede aan het Departement niet op de juiste wijze gehandeld. Men wenschte de materiele juistheid van elke genomen beslissing daar te laten, maar op te komen tegen het systeem, hetwelk hierin bestaat, dat de Minister, waar eene memorie van rechtvaardiging is ingediend, de zaak niet wezenlijk onderzoekt of doet onderzoeken, maar eene beslissing neemt op de consideratiën en adviezen der chefs, zooals deze adviezen den hierarchischen weg volgend, hem ten slotte bereiken. Naar terloops daarbij werd opgemerkt, heeft men aan het Departement de gewoonte, waar een protest is uitgebracht, naar de zaak geen onderzoek in te stellen alvorens dit protest door eene memorie van rechtvaardiging is gevolgd. Men meende met den meesten nadruk de vraag te moeten stellen, of de Minister bereid is te verklaren, dat hij voortaan op de hem voorgelegde stukken geene beslissing meer zal nemen, zonder eerst een zelfstandig onderzoek te hebben ingesteld of doen instellen.

Een ander misbruik, dat in het leger is ingeslopen, is het uitspreken van eene ontevredenheidsbetuiging tegenover een officier, vóór dat de zaak, die het geldt, onderzocht en de betrokken officier gehoord is. Aan het Departement schijnt men de goede manier om aan dit ergerlijk misbruik van gezag een einde te maken, maar niet te kunnen leeren. Blijkt uit een conduite-staat of uit eene ingekomen klacht, dat een chef aan een officier zijne ontevredenheid heeft betuigd, dan moest steeds onmiddellijk worden nagegaan, of de officier van te voren was gehoord en naar zijne zaak reeds een onderzoek was ingesteld. Bleek het een of het ander niet te zijn geschied, dan behoorde men den chef zijne afkeuring niet te sparen.

Terwijl de leden, die deze beschouwingen voerden, het bij het vermelden

van deze twee misstanden wilden laten, achtten zij het echter van belang de oorzaken van deze en andere misbruiken in het licht te stellen. Huns inziens is als voornaamste oorzaak te beschouwen het stelsel van de conduite-staten — een bron van ongerechtigheden, zooals zij niet aarzelden het te noemen. In de eerste plaats gold hun bezwaar de inrichting van die staten. Karakter-analyse schijnt voor vele chefs een veel te fijn en subtiel werk; naar men zegt worden er in de conduite-staten van den persoon en het karakter van den beoordeelde soms de meest dwaze voorstellingen gegeven. Maar verder scheen hun het bedenkelijke in het systeem, dat de conduite-staten niet zelfstandig door de verschillende chefs worden opgemaakt. Menigmaal toch gebeurt het, dat de personen, die rechtens geroepen zijn om de beoordeeling op te maken, eerst door een hogere in rang worden geïnspireerd. Waar men voor eigen promotie en invulling van eigen conduite-staat van dien meerdere maar al te zeer afhankelijk is, wordt eigen meening dikwijls gereedelijk aan hooger verlangen of, wil men, verlangen naar hooger opgeofferd. Alle conduite-staten volgen trouwens den hierarchischen weg en komen dus eindelijk onder de oogen van den chef van het wapen; eene omstandigheid, waardoor de zelfstandigheid bij het beoordeelen zeker ook niet in de hand zal worden gewerkt.

Afdoende, meenden deze leden, zou hier alleen kunnen helpen de afschaffing van het geheele stelsel der conduite-staten. Durft men daartoe echter niet besluiten, dan ga men althans over tot het systeem, dat bij de marine wordt gevolgd, waar elke officier met eene schoone lijst onder een nieuwen chef komt te dienen, die dus niet, zooals het thans bij de landmacht het geval is, onmiddellijk vooringenomen is en later zelfstandig zijn oordeel geeft, dat niet onder de oogen komt van hen, die onmiddellijk boven den chef zijn gesteld. Mocht de inhoud der opvolgende conduite-staten verschillen, dan zou toch in den regel uit de combinatie de waarheid duidelijker blijken dan uit de eenzijdige voorlichting van thans.

Eene verdere oorzaak voor de aangegeven misstanden is, meenden zij, te zoeken bij de inspecties der wapens, van waar uit een inderdaad verderfelijke, alle zelfstandigheid brekende invloed op de verschillende chefs wordt uitgeoefend. De inspecties, betoogden zij, hebben opgehouden de taak te vervullen, met het oog waarop zij zijn ingesteld. Aan de inspecteurs is thans geheel iets anders opgedragen dan te inspecteeren; volgens artikel 1 van hunne instructie zijn zij aansprakelijk voor het wapen. Dit, meende men, deugt niet; aansprakelijkheid behoorde geheel buiten hun werkkring te liggen. De aansprakelijkheid moest rusten onverdeeld en uitsluitend op de divisie-commandanten; de inspecties moesten uit het hierarchisch verband worden uitgeschakeld en er naast worden geplaatst. De inspecteurs behoorden geen zelfstandig gezag te bezitten; alle gezag over de troepen moest worden toegekend aan de divisie-commandanten, met wie het Departement of de generale staf zich rechtstreeks zou moeten verstaan.

Men vroeg, of de Minister genegen is, eene reorganisatie in de aangegeven richting tot stand te brengen en in elk geval omtrent de genoemde misstanden en wat mag worden geacht daarmede in verband te staan, zijne denkbeelden in de Memorie van Antwoord duidelijk uiteen te zetten. Ook verzochten sommige leden te mogen vernemen, of er naar 's Ministers meening bezwaren zouden bestaan tegen eene eventueele opheffing van de inspecties van alle of sommige wapens en, zoo ja, welke deze bezwaren dan zijn.

Sommige leden waren van oordeel, dat, wil men het hier besproken kwaad aantasten in den wortel, men dan de krijgstucht op andere wijze moet bevorderen en haar niet meer moet trachten te handhaven door allerlei op schijn en vertoon berekende middelen. De tucht in het leger moet komen uit den drang van de soldaten zelf om te gehoorzamen, omdat zij overtuigd zijn, dat wat van hen gevraagd wordt niet, als thans dikwijls, nutteloos, maar goed en in het belang van den dienst is. Naar deze leden meenden, moet het streven zijn, het gezag te vervormen in democratische richting.

Anderzijds verklaarde men de uitdrukking „vervorming van het gezag in democratische richting” niet te begrijpen. Gezag komt nu eenmaal van boven en zal van boven moeten blijven komen, welke legerinrichting men ook moge hebben. Wie daarin wijziging wil brengen, tast het gezag in zijn wezen aan.

§ 4. *Eindcijfer en bezuiniging.* Van meer dan eene zijde werd de aandacht gevestigd op de omstandigheid, dat bij de laatste verkiezingen van vrijzinnige zijde met nadruk bezuiniging op de militaire uitgaven in uitzicht is gesteld. Zoo heette het van het Oorlogsbudget in de toelichting op het program der Liberale Unie; „dat het bij ons vaststaat, dat op de vele millioenen een zeker niet onbelangrijk bedrag te bezuinigen zal wezen”.¹⁾ Kortom, op allerlei wijze is het den kiezers aangezegd, dat er paal en perk diende gesteld te worden aan de overdreven eischen van het militarisme en niet onduidelijk heeft men laten doorschemeren, dat slechts het Ministerie-KUYPER door een Kabinet van vrijzinnige richting behoefde te zijn vervangen, om het daartoe te doen komen. En thans, nu een vrijzinnig Kabinet uit de verkiezingen is voortgekomen, valt van eene ernstige poging om op het Oorlogsbudget en de militaire uitgaven te bezuinigen, niets te bespeuren. Wel meenden vele leden eene poging te moeten constateeren, om de moeilijkheid te ontwijken, waarbij zij het oog hadden op het overzicht, dat in de redevoering, uitgesproken door den Minister van Financiën bij de aanbidding der Staatsbegrooting voor 1906, van hoofdstuk VIII dier Staatsbegrooting is gegeven. Het wordt daar voorgesteld en in de Memorie van Toelichting bij dit hoofdstuk vindt men die voorstelling terug, dat de verhoogingen, tot een totaal bedrag van f 985 000, toe te schrijven aan de meerdere uitgaven, noodig ter uitvoering van bestaande wetten en voorschriften en met die uitvoering in onmiddellijk verband te beschouwen, voor het grootste gedeelte zouden worden goedge maakt door verschillende bezuinigingen, waarvan de voornaamste zouden zijn: op aanschaffing van fourage ad f 105 000; op de voltooiing van het vestingstelsel ad f 445 000; op de bezoldigingen van de officieren der infanterie en der compagnieën hospitaal-soldaten ad f 63 000; op soldijen, voeding enz. ten bedrage van f 143 000. Het is echter duidelijk, meende men, dat hier van eigenlijke, blijvende bezuinigingen geen sprake kan zijn, maar slechts van tijdelijke besparingen, die het gevolg zijn hetzij van toevallige gunstige omstandigheden, die in een volgend jaar wellicht niet aanwezig zullen zijn — waarbij het de aandacht trekt, dat deze Minister over de omstandigheden in het algemeen zooveel gunstiger oordeelt dan zijn ambtsvoorganger — hetzij, als ten aanzien van de uitgaven voor de voltooiing van het vestingstelsel, van het uitstellen van uitgaven tot een volgend jaar. Men twijfelde trouwens niet, of verschillende van de zuinig geraamde posten, zooals o. a. de post voor fourage, zullen nog bij suppletoire begrooting worden verhoogd met de gebruikelijke formule „dat de lage raming eene verhooging van den post noodzakelijk maakt.” Van een goedmaken van de boven bedoelde verhoogingen, die alle een blijvend karakter dragen, kan dus geen sprake zijn, en het moge den schijn hebben alsof het eindcijfer van deze begrooting slechts ruim f 138.000 hooger is dan dat van de loopende begrooting, in werkelijkheid is het verschil in eindcijfer zeer aanzienlijk grooter. Dat de Minister in de Memorie van Toelichting met eene soort van opgewektheid kan mededeelen, dat de som, waarmede het eindcijfer van 1905 is overschreden, nog niet het zevende gedeelte bedraagt van hetgeen hij aanduidt als „onvermijdelijke” uitgaven — alsof ooit andere dan onvermijdelijke uitgaven in eene oorlogsbegrooting behoorden voor te komen — verklaarden vele leden niet te begrijpen. Immers moet nog in aanmerking worden genomen, dat de begrooting, zooals blijkt uit hetgeen op bladz. 2 van de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, in menig opzicht een voorloopig karakter draagt en bij suppletoire begrooting voor een aantal maatregelen, die de Minister dringend noodig acht, gelden zullen worden aangevraagd. Verder moet worden bedacht, dat tal van andere maatregelen, op bladz. 2 van de Memorie van Toelichting niet genoemd — men wees op de verbetering van de positie der onderofficieren in het algemeen; op pensionneering van hunne weduwen en weezen; op aanleg van schietbanen; op den bouw van magazijnen voor de landweer; op lotsverbetering van verschillende categorieën van werklieden; op toekenning van vergoedingen voor de landweer krachtens artikel 113bis der Militiewet; op organisatie van den landstorm; op invoering van zelflaadpistolen — evenmin als de daar wel genoemde achterwege zullen kunnen blijven en zeer groote uitgaven zullen veroorzaken. Eindelijk moet hierop nog worden gelet, dat verschillende artikelen — ge-

1) „*Wat willen de Vrijzinnigen*”. Propagandaboek voor de verkiezingen van 1905, blz. 117.

wezen werd op de artt. 31—33, 34, 37 en 39 — blijkbaar te laag zijn geraamd en daarbij met de landweer niet in genoegzame mate rekening is gehouden. Kortom, wie aan dit alles de noodige aandacht schenkt, zal bespeuren, dat de onrustbarende stijging van de oorlogsuitgaven onverminderd voortgaat en het einde daarvan nog niet is te voorzien. De toestand moet, naar men meende, inderdaad bezorgdheid wekken.

Met sterken aandrang werd dan ook vrij algemeen de wensch naar bezuiniging geuit. De militaire paragraaf in de Troonrede zwijgt daarvan, zooals met leedwezen was geconstateerd. De daar aangekondigde bepalingen betreffende vooroefening der jeugd zullen tot het maken van wellicht belangrijke kosten aanleiding geven, en het staat, meende men, te vreezen, ondanks de tegenovergestelde verklaring in de Troonrede, dat ook door de snellere afwerking van de Stelling van Amsterdam de lasten zullen worden verzwaard. En hoewel men begreep, dat deze Minister — zooals hij in de Memorie van Toelichting dan ook opmerkt — nog geen voldoende tijd heeft gehad om met ver strekkende bezuinigingsplannen te komen, hadden vele leden toch met eenige bevreemding gezien, dat in de Memorie van Toelichting wel aanvragen tot verhooging, doch geen enkele bezuiniging in uitzicht wordt gesteld.

Andere leden achtten het weinig aannemelijk, dat de Minister nog geen tijd zoude hebben gevonden om bezuinigingen aan te brengen, althans te doen blijken van zijne voornemens om daartoe ten spoedigste over te gaan. Meerdere uitingen in de Memorie van Toelichting wijzen er huns inziens op, dat de Minister zijn eigen opvatting heeft willen kenbaar maken en van beginselen, door zijnen ambtsvoorganger gehuldigd, heeft willen afwijken. Bovendien behoort, naar men dezerzijds opmerkte, de Minister door zijne jarenlange, hoogst eervolle loopbaan als officier te weten, welke defensie-uitgaven wel en welke niet tot de strikt noodzakelijke behooren. Men wenschte in elk geval van den Minister te vernemen, of hij overtuigd is — eene overtuiging, die hij niet eerst aan het hoofd van het Departement behoeft te vormen — dat beperking van uitgaven, niet hier en daar op kleinigheden en op zuiver technische gronden, maar ingrijpende beperking absoluut noodzakelijk is met het oog op den financieelen toestand in het algemeen en op eischen, die uit anderen hoofde aan de schatkist worden gesteld.

Verscheidene leden meenden in deze begrooting verschillende, weinig beuoedigende teekenen te zien voor hen, die van dezen Minister een ernstig streven naar bezuiniging verwachten. In de eerste plaats wezen zij op de meerdere kosten voor herhalingsoefeningen, tot een bedrag van f159.000. Waar de aandrang tot opheffing van de derde herhalingsoefening zoo algemeen is, had men gehoopt, dat de Minister zijn plan zou hebben aangekondigd om die herhalingsoefening te doen vervallen en hij, in afwachting van de verwezenlijking van dit plan, op de begrooting geene gelden meer zou hebben uitgetrokken; dat hij althans de Koningin in overweging zou hebben gegeven, met gebruikmaking van de in art. 111, laatste lid, der Militiewet gelaten bevoegdheid, hen, die krachtens art. 109 dier wet onder de wapenen zijn gehouden, dit jaar van de herhalingsoefeningen vrij te stellen. Verder vroegen zij, of niet de vernummering van het 1ste regiment huzaren kosten na zich zal sleepen, onvereinigbaar met het streven naar bezuiniging, dat thans meer dan ooit het Departement van Oorlog behoorde te bezielen. In de derde plaats vestigden zij de aandacht op de uitbreiding van het personeel aan de Normaal schietschool, — eene inrichting, die slechts bij zeer weinigen in het leger nog belangstelling geniet en die, zoo men haar al niet ten spoedigste wil doen verdwijnen, althans zeker geen uitbreiding behoorde te ondergaan.

Intusschen werden van verschillende zijden allerlei onderwerpen genoemd, waarop, naar deskundigen meenen, vereenvoudiging en bezuiniging mogelijk en noodzakelijk moet worden geacht. Men verwees naar het artikel: „Bezuinigingen op de uitgaven van de Landmacht” in de *Militaire Gids* van 1905, 4de afl., waarin de volgende onderwerpen van bezuiniging worden genoemd: inkrimping van het personeel aan het Departement; afschaffing van verschillende gecreëerde hoofd- en lagere betrekkingen als: militie-commissarissen, plaatselijke commandanten, provinciale adjudanten, officieren-administrateurs van militaire hospitalen; afschaffing van den hoofd-officiersrang bij verschillende dienstvakken; vermindering van het aantal officierspaarden, met name

voor generaals, hoofd- en verdere officieren, behoorende tot den grooten staf en voor regiments-commandanten bij de infanterie; inkrimping van het besturend en administratief personeel aan de artillerie constructiewerkplaatsen te Delft; afschaffing der militaire hospitalen en verpleging der zieke militairen in gewone ziekenhuizen of — in kleine garnizoenen — zoo noodig in ziekenkamers; afschaffing der bezoldigde reserve-officieren van gezondheid en vervanging van de ziekenoppassers door verpleegsters; afschaffing van de verplegingstreinen met de daarbij behorende trein-officieren, behoudens te nemen maatregelen om in oorlogstijd over een behoorlijken treindienst te beschikken; afschaffing van de voordeelen, door de verstrekking van Rijkspaarden verschaft aan officieren, die verplicht zijn dienstpaarden te houden; betere regeling in zake de aanschaffing van fourage, bijv. door terug te keeren tot de proef om deze in eigen beheer te nemen; vermindering van inspectiën en daarbij behorende reis- en verblijfkosten; vereenvoudiging in zake het toezicht op het onderhoud van militaire gebouwen door officieren en opzichters der genie; ingrijpende vereenvoudiging in zake kleeding en uitrusting.

Eveneens vestigde men de aandacht op de artikelen van de hand van iemand, die zich „Economist” noemt, in de maanden Februari, Maart en April van dit jaar in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* geplaatst en op het hoofdartikel in het nummer van dit dagblad van 8 October j.l., waarin als bezuinigingen, die dadelijk zouden kunnen worden aangebracht, worden genoemd: opheffing van het korps torpedisten en overbrenging van den geheelen torpedo-dienst bij de marine; afschaffing van de inspectie der artillerie; opheffing van de commissie van proefneming; vermindering van het aantal officieren, die toelage en fourage ontvangen voor het houden van dienstpaarden; afschaffing der paarden voor hoofd-officieren der vesting-artillerie en van één paard van verschillende staf-officieren; overbrenging van den arbeid der provinciale adjudanten naar de commandanten in de landweerdistricten; herziening en bovenal vereenvoudiging van het reglement op den garnizoensdienst en het aldus mogelijk maken om den plaatselijken staf in te krimpen en misschien geheel af te schaffen; herziening der wet op het militair onderwijs, ten einde de opheffing der Cadettenschool mogelijk te maken enz.

De afschaffing van enkele plaatselijke commando's, van de provinciale staven en van het algemeen depot van discipline werd met name in het algemeen bepleit, evenals de inkrimping der constructie-werkplaatsen, de vereenvoudiging van den geneeskundigen dienst en de opheffing althans van sommige militaire hospitalen. Met belangstelling had men trouwens uit deze begrooting gezien, dat de Minister de wenschelijkheid van laatstbedoelde bezuiniging inziet; men hoopte, dat hij geleidelijk tot de afschaffing van meerdere militaire hospitalen zal komen. Met kracht werd ook van verschillende zijden aangedrongen op reorganisatie der verschillende commando's. De inspecteurs van de wapens en ook enkele onderdeelen, de vesting-artillerie en de bereden-artillerie, behoorden naar de meening van velen te vervallen. De divisie-commandant is, onder den chef van den Generalen Staf, de aangewezen inspecteur van zijne afdeeling. Ook op vereenvoudiging van het militair onderwijs werd van verschillende zijden aangedrongen. Men meende, dat de Cadettenschool zonder schade voor de deugdelijkheid der opleiding zou kunnen worden opgeheven en achte toelating aan de Koninklijke Militaire Academie op een diploma hogere burgerschool, evenals zulks bij de marine is ingevoerd, gewenscht. De aandrang tot besparing op kleeding en uitrusting vond algemeene instemming. Waartoe, vroegen sommigen, dient de korte jas, die den militair wel goed staat en hem een net aanzien geeft, maar strikt genomen niet noodzakelijk is en groote uitgaven vordert? Waartoe in het algemeen eene zoo dure uniform als de infanteristen dragen, waarbij beweerd werd, dat de roode kragen jaarlijks omstreeks *f* 200 000 kosten en het aanbrengen van nummers op die kragen *f* 150 000. Verscheidene leden drongen tevens aan op afschaffing van het blijvend gedeelte, ook op andere gronden nog aanbevolen. Ook werd de meening uitgesproken, dat de duur van de eerste en de tweede herhalingsoefening zonder bezwaar op veertien dagen zou kunnen worden gesteld, aangezien deze termijn met het oog op den rijperen leeftijd, den meerderen ernst en de meerdere ontwikkeling van de opgeroepenen, voldoende moet worden geacht om het geleerde op te frisschen.

Sommige leden brachten nog bijzonderlijk het overbrengen van den torpedo-dienst bij de marine ter sprake. Zij noemden het zonderling, dat in Brielle de torpedo-dienst van de landmacht gevestigd is, terwijl op een uur afstands, te Hellevoetsluis, een établissement is van de marine, waar men over talrijke stoombarkassen de beschikking heeft. Even vreemd achtten zij het, dat men in den Helder den torpedo-dienst van de landmacht ziet manoeuvreren in het Schulpengat, terwijl de marine oefeningen houdt op de plassen der Nieuwe Hollandsche linie. Op de opmerking van andere zijde, dat men bij de marine op het overbrengen van den torpedo-dienst niet gesteld blijkt te zijn, antwoordden deze leden, dat, zoo dit juist is, de Minister van Oorlog moet voortgaan met te trachten zijn ambtgenoot van Marine van de noodzakelijkheid van den toch zoo voor de hand liggenden maatregel te overtuigen. Zij vroegen, of de Minister reeds met zijn ambtgenoot omtrent den maatregel in overleg is getreden en zoo ja, welke resultaten dit overleg heeft gehad.

Eenige leden gaven als bezuinigingsmaatregel den Minister in overweging, terug te komen op zijn voornemen tot het op- en inrichten van magazijnen ter oplegging van wapenen e. a. ten behoeve van de landweer, en aan de manschappen hunne wapens mede naar huis te geven; enkelen wilden nog verder gaan en hun ook de verdere uitrustingsstukken medegeven, hetgeen niet alleen tot eene groote besparing van kosten zou leiden, maar ook de spoedige mobilisatie in de hand zoude werken, aangezien zoodoende de landweer in staat zoude zijn als grenswacht onmiddellijk kleine troepen tegen te houden. Het medegeven ook van ammunitie aan de manschappen zou echter wellicht te gevaarlijk zijn en de oprichting van enkele magazijnen zou hierdoor dus noodig kunnen zijn.

Anderzijds ging men met deze opvatting niet mede. Men vreesde, dat de landweermannen over het algemeen geen behoorlijke zorg voor hunne kleeding en uitrustingsstukken zouden dragen en dientengevolge de landweer eene onordelijke en slecht uitgeruste troepenmacht zoude worden.

Sommige leden waren van oordeel, dat het heel makkelijk is, allerlei maatregelen van bezuiniging op te noemen, maar zeer lastig die maatregelen in practijk te brengen. Al zou men trouwens langs de aangegeven wegen tot bezuiniging kunnen geraken, de uitkomst voor de schatkist zou huns inziens toch nog van betrekkelijk weinig beteekenis zijn. Afdoende en blijvende besparing van uitgaven, meende men dezerzijds, zou alleen te bereiken zijn door vereenvoudiging van onze thans in vele opzichten zoo omslachtige legerinrichting en een beter inrichten van de militaire oefeningen. Gewezen werd in dit verband op het rapport van een officier der cavalerie, die de legeroefeningen in Zwitserland heeft bijgewoond en vol lof is over de toewijding van officieren en manschappen. Daar te lande toont ieder zich er van doordrongen, dat men met de minste offers, zoo persoonlijk als financieele, het meest mogelijke voor het vaderland moet trachten te bereiken.

§ 5. *Bezuinigingscommissie.* De mededeelingen in § 6 van de Memorie van Toelichting omtrent 's Ministers standpunt in zake het instellen van eene bezuinigingscommissie, leidden tot eene uitvoerige bespreking van deze gelegenheid.

Zeer vele leden hadden die mededeelingen niet zonder bevreemding gelezen, omdat de instelling van eene bezuinigingscommissie in het vorig jaar door alle partijen werd gewenscht. Jarenlang is de strijd voor zoodanige commissie in en buiten de Kamer gestreden; ten vorigen jare is eindelijk de zege behaald, toen de toenmalige Minister verklaarde, dat hij, waar „van zoo verschillende zijden en herhaaldelijk” aandrang was uitgeoefend, niet meer in zijn verzet wenschte te volharden; stappen zijn reeds gedaan en besprekingen gevoerd en verscheidenen meenden, dat, ware 's Ministers ambtsvoorganger in het begin van dit jaar niet gedurende vrij langen tijd ongesteld geweest, de commissie wellicht reeds zou zijn ingesteld, terwijl anderen hieromtrent minder optimistisch gestemd waren. Thans echter wordt door dezen Minister alles weer op losse schroeven gezet, niet door de mededeeling, dat de instelling van verschillende commissiën boven die van ééne commissie de voorkeur verdient, hetgeen immers eene quaestie van uitvoering is, maar door de aankondiging, dat opnieuw een onderzoek zal worden ingesteld naar de noodzakelijkheid of wenschelijkheid van voorlichting van onpartijdige, deskundige

zijde. En zoodanige mededeeling komt van een Minister, die behoort tot een Kabinet, dat is voortgekomen uit een verkiezings-actie, waarbij de bezuinigingscommissie een rol heeft gespeeld. In eene toelichting van het program der Liberale Unie heeft destijds de voorzitter een lans voor de instelling der commissie gebroken, op het groote nut daarvan gewezen en het den kiezers vrijwel duidelijk toegezegd, dat, zoo de mannen van de Liberale Unie in het Kabinet mochten zitting nemen, het tot zulk eene instelling komen zou, omdat, zooals hij het uitdrukte, daardoor alleen paal en perk zoude kunnen worden gesteld aan de overdreven eischen van het militarisme. Heeft, vroeg men, de Kabinets-formeerder zich dan niet van te voren vergewist van de meening ten deze van den titularis voor Oorlog en zoo hij dit wel heeft gedaan, welke was het resultaat van de gevoerde besprekingen? Het maakt toch een zonderlingen indruk, dat een Minister van Oorlog in het door hem gevormde Kabinet de instelling van eene bezuinigingscommissie op de lange baan zoekt te schuiven, van een ernstigen wil om te bezuinigen ook overigens niets doet blijken en tot het sturen in de richting van een volksleger nog zoo goed als geene aanstalten wil maken.

Verscheidene leden wenschten al dadelijk te verklaren, dat, zoo 's Ministers onderzoek een negatief resultaat mocht hebben of met het instellen daarvan geruimen tijd gemoeid mocht blijken, zij niet zouden schromen, toepassing door de Tweede Kamer van het recht van enquête uit te lokken. De enquête zou dan tevens de vele misstanden in het leger, waarover vooral van militaire zijde zoo onophoudelijk wordt geklaagd, moeten omvatten en zich ook tot onderwerpen als organisatie, onderwijs, kadervorming, enz. kunnen uitstrekken. In het algemeen verwachtten sommigen van deze leden meer van de werkzaamheid van eene parlementaire commissie, die het recht heeft zich door deskundigen te doen voorlichten, dan van eene of meerdere Staatscommissiën, waarin het militair element eene vrij belangrijke plaats zou bekleeden.

Sommige leden hadden uit de mededeelingen in de Memorie van Toelichting met genoegen vernomen, dat de Minister in beginsel niet ongeneigd is, aan den sinds jaren geoeffenden aandrang tot instelling van eene bezuinigingscommissie gevolg te geven. Zij wilden echter hun leedwezen niet verhehlen, dat 's Ministers oordeel eerst nog „door een ernstig onderzoek zijnerzijds” moet worden gevestigd.

Enkele achtten het in de Memorie van Toelichting ingenomen standpunt het juiste. De Minister moet beginnen met zelf te onderzoeken op welke posten kan en moet worden bezuinigd en moet, zoo noodig, vervolgens voorlichting vragen van onpartijdige deskundige zijde. Eene Staatscommissie wordt zoo licht de kapstok, waaraan eene zaak wordt opgehangen; ter illustreering wees men op de Staatscommissie omtrent de regeling van de financieele verhouding tusschen Rijk en gemeenten. Voor speciale punten zullen bijzonderlijk daarvoor ingestelde commissiën goede diensten kunnen bewijzen, doch de meest gunstige resultaten meenden deze leden te mogen verwachten van een ernstig onderzoek van 's Ministers zijde. Zij wenschten te verklaren, dat zij ten deze volkomen vertrouwen stelden in zijn beleid.

Er bleek verschil van gevoelen te bestaan ten aanzien van de vraag, of instelling van ééne dan wel van meerdere commissiën de voorkeur verdient.

Eenerzijds vond men de in de Memorie van Toelichting tegen de benoeming van ééne commissie aangevoerde bezwaren zeker geenszins denkbeeldig, maar achtte men het daartegenover een overwegend voordeel van ééne commissie, dat deze het geheele terrein zou kunnen overzien en dus ook bezuinigingen zou kunnen voorstellen, die het geheel raken of althans meerdere onderwerpen te gelijk. Bijzondere commissiën zouden uit groepen deskundigen worden samengesteld, en zouden zich dus alleen reeds uithoofde van hunne samenstelling tot het hun opgedragen onderwerp strikt moeten bepalen. Dientengevolge zouden er, naar dezerzijds werd gevreesd, slechts kleine, partieele bezuinigingen worden voorgesteld, maar zou aan de vraag, of niet het geheele omslachtige en dure stelsel wijziging zou moeten ondergaan, niet de noodige aandacht kunnen worden geschonken.

Daartegenover werd opgemerkt, dat eene groote commissie tot noodeloze verfraging aanleiding zou geven. Met partieele bezuinigingen, door kleinere, zelfstandig werkende commissiën voor te stellen, zou al spoedig, naar gelang de commissiën met haren arbeid gereed zouden komen, een aanvang kunnen

worden gemaakt. Wellicht zouden de resultaten van hare werkzaamheden reeds op de volgende begrotingsontwerpen zichtbaar zijn. Men vroeg dezerzijds, of ook niet de Minister zich voorstelt, dat zulks het geval zou kunnen zijn. Zoo noodig, zouden dan de verschillende commissiën ten slotte kunnen samenkomen om de punten te bespreken, die haar gezamenlijk aangaan en om een gemeenschappelijk rapport op te stellen.

Gevraagd werd, voor welke onderwerpen afzonderlijke commissiën zouden worden ingesteld. Wellicht voor al de op bladz. 5 van de Memorie van Toelichting genoemde?

Vele leden aanvaardden gaarne de in de Memorie van Toelichting gegeven verzekering des Ministers, dat hij bij de samenstelling van de commissiën volstrekt onpartijdig te werk zal gaan, en zich geheel zal stellen op het standpunt dat een nauwgezet onderzoek noodig is. Niettemin wenschten zij als hun gevoelen te kennen te geven, dat de instelling van de commissiën slechts dan doel zal kunnen treffen, wanneer het niet-militair element daarin eene overwegende plaats inneemt en, wat het militair element betreft, bekwame gepensioneerden, in elk geval van de militaire autoriteiten geheel onafhankelijke personen, daarin worden opgenomen.

Waar, na de verklaringen des Ministers, de zaak van het instellen van eene bezuinigingscommissie weer geheel op losse schroeven is gesteld en men bovendien in geen geval wenschte, dat door de benoeming der commissie het bezuinigingswerk in het algemeen zou worden vertraagd, meenden vele leden reeds thans de aandacht des Ministers te moeten vestigen op de bovengenoemde punten, waar bezuiniging mogelijk en dus geraden is. Zij drongen er ten sterkste op aan, dat de Minister zoude nagaan, onafhankelijk van overwegingen en beslissingen omtrent de instelling van commissiën, welke van de geopperde denkbeelden geheel of gedeeltelijk nog op deze begroting zouden kunnen worden verwezenlijkt. Huns inziens zou het zeker een aangename indruk maken, indien de in uitzicht gestelde Nota van Wijzigingen niet slechts verhoogingen bevatte, doch ook, als gevolg van overwegingen, waartoe de kennismaking van dit Verslag zou hebben geleid, eenige belangrijke verlagingen. Verder hoopten deze leden, dat uit de Memorie van Antwoord zal mogen blijken, dat het ernstig onderzoek naar de wenschelijkheid van voorlichting van onpartijdige, deskundige zijde, heeft geleid óf tot de instelling der gewenschte commissiën, óf tot het voorstellen en overwegen van zóo ingrijpende hervormingen en bezuinigingen, dat de Minister door daden toont, ook zonder die voorlichting den arbeid te kunnen vervullen, die van hem wordt verwacht.

§ 6. *Legerorganisatie*. Zooals op bladz. 2 van de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, zijn bij de Koninklijke besluiten van 30 Maart 1905, nos. 40—45 de organisatiën der verschillende wapens en dienstvakken op voet van vrede vastgesteld overeenkomstig het ten vorigen jare aan de Kamer overgelegde „Overzicht der ontwerp-organisatie van het Nederlandsche leger”. Gevraagd werd, of de Minister zich met den inhoud dier Koninklijke besluiten kan vereenigen, dan wel of van hem gewijzigde regelingen te verwachten zijn en, zoo ja, op welke punten hij wijziging denkt aan te brengen. Ook zoude men gaarne vernemen, tegen welk tijdstip de vaststelling der organisatiën van de verschillende wapens en dienstvakken op voet van oorlog mag worden tegemoet gezien.

Sommige leden betoogden de wenschelijkheid om in zake legerorganisatie later te geraken tot eene wettelijke regeling, waarbij zou worden uitgegaan van dit beginsel, dat er zoo min mogelijk verschil behoort te zijn in de vredes- en de oorlogsorganisatie. Reeds op voet van vrede zou dan de divisie uit de verschillende wapens moeten bestaan; ten einde daartoe te geraken zou wijziging in de dislocatie echter noodig zijn. Gevolg van dit stelsel zou, naar deze leden meenden, zijn, dat de aanvoerders meer dan thans berekend zouden worden gemaakt voor hun taak in tijd van oorlog. Men vroeg, of de Minister te dezen aanzien reeds eene vaststaande meening heeft en zoo ja, welke zijne denkbeelden zijn.

Opgave werd gevraagd omtrent de kosten van de verdere voltooiing der verschillende organisaties.

§ 7. *Landweer.* Gevraagd werd, of de landweer zal worden georganiseerd in verband met de dekking der mobilisatie.

Naar aanleiding van de mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat in 1906 de landweerrichtingen 1903, 1904 en 1905 voor den tijd van zes dagen onder de wapenen zullen komen, betoogden sommige leden, dat deze in art. 11 der Landweerwet bedoelde oefeningen niet lichtings- maar districtsgewijze behoorden te worden gehouden. Waarom, vroegen zij, in tijd van vrede anders te handelen dan in tijd van oorlog, wanneer toch ook in het districts- en niet in het lichtingsverband zou moeten worden opgetreden.

Sommige leden wezen op het groote belang, dat de landweerplichtigen hebben om reeds nu of althans zoo spoedig mogelijk in kennis te worden gesteld met het tijdstip, waarop de oefeningen zullen worden gehouden. Zij vroegen, of de Minister dit tijdstip wellicht nu reeds zou kunnen mededeelen en wenschten hem in overweging te geven, de oefeningen in geen geval te doen plaats vinden in de maand October. Bij de herhalingsoefeningen toch is gebleken, dat deze maand voor de belanghebbenden als de minst geschikte moet worden aangemerkt. Overigens zou men gaarne willen vernemen, op welke wijze de Minister zich voorstelt bij de bepaling van den tijd van het jaar, waarin de landweertroepen tot de oefeningen zullen moeten opkomen, zooveel doenlijk rekening te houden met de maatschappelijke en de bedrijfsbelangen van de betrokken personen.

Gevraagd werd, of ook aan de landweerplichtigen de vergoeding overeenkomstig art. 113*bis* der Militiewet zal worden verstrekt. Sommige leden wenschten daarbij te doen uitkomen, dat hun een maximum van f1 per dag voor landweerplichtigen te laag voorkwam, en zij van oordeel waren, dat dit maximum, den rijperen leeftijd dier mannen en de daarmede in verband staande grootere behoeften van hunne gezinnen in aanmerking genomen, f2 per dag behoorde te zijn.¹⁾

Andere leden deelden dit gevoelen niet en achtten ook voor landweerplichtigen eene maximum-vergoeding van f1 per dag hoog genoeg.

In de Memorie van Toelichting is medegedeeld, dat nog in den loop van dit jaar een voorstel zal worden gedaan tot verhooging van hoofdstuk VIII der loopende Staatsbegrooting met den eersten termijn van de gelden benooidigd voor de op- en inrichting van magazijnen ter oplegging van wapenen c.a., ten behoeve van de landweer, en voor het verkrijgen van de beschikking over en het doen van voorzieningen aan schietbanen ten dienste van de landweer, waarvoor bij deze begrooting geene gelden zijn aangevraagd. Daaraan is toegevoegd, dat uit dat voorstel dan tevens zal kunnen blijken, welke uitgaven de voorziening in de bedoelde behoeften in 1906 zal vorderen. Sommige leden zouden wenschen, dat de raming van het totaal dezer uitgaven, zoo eenigszins mogelijk, reeds nu ter kennis van de Kamer werd gebracht, opdat dit totaal in verband met de aanhangige begrooting zou kunnen worden beschouwd en beoordeeld. Eveneens achtten zij het van groot belang, dat bij de Memorie van Antwoord een globaal overzicht worde gegeven van de uitgaven, die de regeling van de vrijwillige plaatselijke oefeningen van de landweer, bedoeld bij art. 14 der Landweerwet, ten gevolge zal moeten hebben. In de Memorie van Toelichting is medegedeeld, dat eene regeling aan het Departement is ontworpen, welke op sommige punten nog nadere overweging zal vereischen. Bij dezen stand der zaak kan, meende men, het vragen van een globaal kostenoverzicht bezwaarlijk als voorbarig worden aangemerkt.

Sommige leden zouden de vrijwillige plaatselijke oefeningen van de landweer zoodanig willen hebben geregeld, dat die oefeningen zooveel mogelijk aan het maatschappelijk leven zouden aansluiten.

Uit de toelichting ten aanzien van de artikelen 22—25 gegeven, hadden sommige leden den indruk gekregen, dat de thans geformeerde landweer-compagnieën nog niet geheel en al van kader zijn voorzien. Zij vroegen, of deze indruk juist is en, zoo ja, hoeveel officieren en hoeveel kader dan aanwezig is en aan de formatie nog ontbreekt en of de Minister kans ziet, en op welke wijze dan, het incompleet aan te vullen.

¹⁾ De Commissie van Rapporteurs wijst er op, dat het wetsontwerp tot aanvulling van de Landweerwet (Zitting 1905—1906—114) eerst is ingediend, nadat het afdeelingsonderzoek had plaats gevonden.

Gevraagd werd, naar welke regelen de ranglijst van de officieren der landweër is samengesteld.

Blijkens art. 185p zullen de kampeerterrainen voor de landweerplichtigen van de infanterie, waarvan in § 4 van de Memorie van Toelichting wordt gesproken, worden ingericht bij Milligen, Katwijk, Bergen op Zoom, 's Hertogenbosch en Roermond en zullen dus de oefeningen worden gehouden alleen in het midden en zuiden des lands. Men vroeg, waarom daartoe is besloten, waar deze regeling toch moet leiden tot het maken van hooge kosten van vervoer — uitgaven die jaarlijks zullen terugkeeren — en zij in de toekomst ook eene opkomst van de landweër districtsgewijze zal moeten bemoeilijken. Ook vroeg men, of op of bij de kampeerterrainen eenvoudige loodsen zullen worden gebouwd voor het opleggen van kampements-effecten en, zoo ja, aan wie de zorg voor en het onderhoud van deze loodsen zal worden opgedragen. Zoo neen, of dan de goederen telkens per spoor zullen moeten worden vervoerd en welke van beide regelingen voor de schatkist voordeelijker zal uitkomen. Verder werd nog de vraag gesteld, of de kosten voor de inrichting der kampeerterrainen, in art. 185p op f 12 800 uitgetrokken, niet te laag zijn geraamd, waar immers ook de watervoorziening uitgaven zal eischen.

Sommige leden vroegen, of eene oefening van zes dagen wel wettigt het maken van zoo belangrijke kosten voor kampementen, daarbij in aanmerking genomen, dat het bouwen van allerlei loodsen bij deze kampementen niet zal kunnen uitblijven en daardoor de uitgaven nog zullen stijgen.

Eenige leden betoogden, dat vooral niet détail-oefeningen behooren te worden gehouden, zooals dikwijls in het leger ten onrechte plaats vindt. Huns inziens dienen de oefeningen om te herhalen wat niet al te vast meer in het geheugen zit, maar mag daarbij niet al te elementair worden opgetreden.

Ten slotte werd gevraagd, of de voorraad geweren M. 95 voldoende is voor bewapening der landweër.

§ 8. *Landstorm.* Herhaald werd de ten vorigen jare gedane vraag, of, nu de uitvoering van de Landweërwet voldoende verzekerd is, de Landstormwet in voorbereiding is en of wellicht omtrent de kosten, waartoe de uitvoering van zoodanige wet aanleiding zou geven, reeds eenige mededeeling zou kunnen worden gedaan.

§ 9. *Bevordering van de godsdienstige en zedelijke belangen der militairen.*

Van meer dan ééne zijde werd er op gewezen, dat door 's Ministers ambtsvoorganger tal van maatregelen zijn genomen ter bevordering van de godsdienstige en zedelijke belangen der militairen. Men noemde o.a. de vergunningen aan met kamer- of kwartier-arrest gestraften om op Zon- en feestdagen de godsdienstoefeningen van hunne gezindten bij te wonen, de voorziening in den dienst op Zon- en feestdagen op zoodanige wijze, dat het kerkgaan niet bemoeilijkt wordt, de voorschriften, naar welke parades, wapenschouwingen en militaire oefeningen niet meer op Zon- en feestdagen zullen plaats vinden. Men sprak het vertrouwen uit, dat de Minister in deze richting zal voortgaan, opdat aan het groot aantal jongelieden in het leger, wier beginnellen het heiligen van den Zondag medebrengen, het naleven van die beginnellen zoo gemakkelijk mogelijk worde gemaakt. In sommige garnizoenen, meenden eenige leden, wordt thans de Zondagsrust nog niet in genoegzame mate doorgevoerd. Men wees o.a. op Amersfoort, waar bij de bereden korpsen des Zondags zelfs meer tijd dan op andere dagen aan het poetsen en schoonmaken der paarden wordt besteed; op Kampen, waar des Zondags voor leerlingen van den cursus verplichte eigen oefening wordt gelast; op Gorinchem, waar de vesting-artillerie des Zondags voor het middag-appèl aantreedt en er dan geïnspecteerd wordt.

Sommige leden achtten het ook zeer goed mogelijk, dat op Zon- en feestdagen geene fourageeringen meer plaats vinden en verzochten daarvoor 's Ministers tusschenkomst.

Evenals in vorige jaren tot 's Ministers ambtsvoorganger, wenschten verscheidene leden tot den Minister het verzoek te richten om te bevorderen, dat zij, die tegen het reizen op Zondag bezwaren hebben, eens per maand in de gelegenheid worden gesteld des Maandagsmorgens van verlof in de kazerne terug te keeren. Ondanks de aanschrijving en de verdere bemoeiingen van

's Ministers ambtsvoorganger, waarvoor de bedoelde leden hem zeer erkentelijk bleven, schijnt toch hier en daar met weezin en niet in allen deele aan de te kennen gegeven verlangens te worden voldaan. Terwijl deze leden daarom van oordeel waren, dat eene nieuwe aanschrijving of circulaire niet overbodig is te achten, zouden zij in elk geval van den Minister gaarne de verzekering ontvangen, dat hij nauwlettend zal toezien op een handelen in den door zijn ambtsvoorganger gewilden, ook hem zeker sympathieken zin. Als een punt van belang beschouwden zij daarbij, dat den jongelieden worde vergund, zooals reeds 's Ministers ambtsvoorganger had toegezegd, des Maandagsmorgens op een behoorlijk, dat is een niet al te vroeg gesteld uur in de kazerne terug te zijn, opdat de vergunning van beteekenis blijve ook voor hen, die van verre moeten komen. Men wees er op, dat juist ten aanzien van dit punt, zooals ten vorigen jare bij de openbare beraadslaging over dit hoofdstuk der Staatsbegrooting is aangetoond, de regeling hier en daar nog al te wenschen overliet.

Eenige leden zouden gaarne zien, dat de Minister overwoog, of er geene maatregelen te nemen zijn, dat er in de kazernes vóór en na den maaltijd aan de manschappen gelegenheid wordt gegeven om te bidden. Vele jongelieden, meenden zij, zouden het op hoogen prijs stellen, indien dit kon gebeuren en zouden dan zeker met te meer opgewektheid de taak verrichten, die zij te vervullen hebben. Deze leden wezen opnieuw op de goede gewoonte, die te dezen opzichte in Kampen aan het instructiebataljon bestaat, waar vóór en na den maaltijd door een stoot op den hoorn de bovenbedoelde gelegenheid wordt verschaft.

Sommige leden wezen op de huns inziens verkeerde gewoonte, die in vrij vele garnizoenen bestaat, om voor de winsten met de cantines gemaakt, de militairen in de gelegenheid te stellen tooneel- of soortgelijke voorstellingen bij te wonen. Vooreerst ligt het huns inziens niet op den weg van de superieuren het bijwonen van publieke vermakelijkheden in de hand te werken, maar verder kan het naar hunne meening in geen geval worden goedgekeurd, dat de opbrengst van de cantine wordt besteed op zoodanige wijze, dat een aantal van hen, die tot die opbrengst door hunne verteringen hebben bijgedragen, daarvan uithoofde van gemoedsbezwaren niet kan genieten. Deze leden zouden daarom wenschen, óf dat aan bedoelde winsten voortaan eene andere bestemming werd gegeven, óf dat aan iederen militair zijn aandeel werd uitgekeerd, opdat deze het naar eigen goedvinden zoude kunnen bewaren of besteden.

Sommige leden hadden met erkentelijkheid uit het verslag omtrent den toestand der Koninklijke Militaire Academie over het jaar 1904 gezien, dat rekening is gehouden met het ten vorigen jare gedaan verzoek om eenige mededeelingen te mogen ontvangen omtrent hetgeen in bedoelde inrichting geschiedt ter bevordering van de geestelijke belangen der cadetten. Zij vertrouwden, dat voortaan telken jare deze belangrijke aangelegenheid in het verslag zal worden besproken. Omtrent het thans medegeedeelde wenschten de bedoelde leden zich eene enkele opmerking te veroorloven en meenden zij enkele vragen te moeten stellen. Zij verzochten te mogen vernemen, hoevele cadetten van elke gezindte gemiddeld op Zon- en feestdagen de godsdienstoefeningen van hunne gezindte hebben bijgewoond, of daartoe ook meerderjarige cadetten behoorden en hoeveel hun aantal bedroeg, alsmede door hoevele cadetten catechetisch onderwijs werd genoten.

Anderzijds verklaarde men niet te kunnen inzien, welk nut het kan hebben, van de Regeering dergelijke opgaven te vragen. Het bevorderen van het bezoeken der godsdienstoefeningen en van het ontvangen van catechetisch onderwijs behoort tot de taak van ouders en voogden der cadetten, maar kan toch niet liggen op den weg van de Regeering of het bestuur der Koninklijke Militaire Academie.

Omtrent de bezoeken van godsdienstleeraren is in het bedoelde Verslag medegeedeeld, dat in het afgelopen jaar de cadetten van den Roomsch-Katholieken godsdienst door den pastoor en de Israëlitische cadetten door den Israëlitischen godsdienstonderwijzer werden toegesproken. In verband met de

mededeeling in het Verslag, dat alle verzoeken van godsdienstleeraren om cadetten te mogen toespreken, steeds werden ingewilligd, had het de aandacht van de bovenbedoelde leden getrokken, dat van het toespreken door predikanten aan de tot hunne gezindten behoorende cadetten niets blijkt. Zij verzochten hieromtrent te mogen worden ingelicht.

Deze leden zouden het ook zeer op prijs stellen, indien de Regeering hen wilde inlichten omtrent hetgeen aan de andere inrichtingen tot opleiding van officieren in zake de bevordering van de geestelijke belangen der leerlingen wordt verricht.

Evenals in vorige jaren werd ook nu door verscheiden leden aangedrongen op het verleenen van financieelen steun van Rijkswegen aan de Militaire Tehuizen, die aan de miliciens het gemis van het ouderlijk huis vergoeden en den goeden geest in het leger bevorderen. Men bracht in herinnering, dat ten vorigen jare 's Ministers ambtsvoorganger heeft verklaard, dat hij wilde afwachten wat de ervaring zou zijn van het Departement van Marine met het verleenen van geldelijken steun. Dat die ervaring goed is geweest, meende men daaruit te mogen afleiden, dat de post tot het subsidieeren van inrichtingen als de hier bedoelde, ten vorigen jare voor het eerst op de Marinebegrooting uitgetrokken, dit jaar verhooging heeft ondergaan. De bedoelde leden spraken de hoop uit, dat de Minister thans het voorbeeld van zijnen ambtgenoot zal willen volgen. De financieele lasten, die op de Militaire Tehuizen drukken, zijn na 1901 ten gevolge van de verhooging van het militiecontingent, belangrijk zwaarder geworden en door particulieren worden voor deze inrichtingen, waaraan het legerbestuur toch veel te danken heeft, jaarlijks duizenden guldens bijgedragen. Met aandrang wenschte men deze goede zaak in 's Ministers steun aan te bevelen.

Naar sommige leden uit goede bron hadden vernomen, is op 28 Juni 1904 tot 's Ministers ambtsvoorganger een verzoekschrift gericht door de Algemeene Synodale commissie der Nederlandsch-Hervormde Kerk betreffende de geestelijke verzorging der hervormde militairen. Omtrent de daarin ter sprake gebrachte punten zouden zij gaarne 's Ministers gevoelen vernemen.

Ook wenschten eenige leden ingelicht te worden omtrent de wijze, waarop de vergoeding voor geestelijke verzorging is geregeld en de bedragen der uitkeeringen ten behoeve van elke gezindte zijn bepaald.

§ 10. *Militaire cantines.* Enkele leden wenschten opnieuw aan te dringen op inwilliging van hun meermalen te kennen gegeven verlangen om den verkoop van sterken drank te verbieden in de cantines, op marsch en in kampementen. Gaarne vernamen zij, hoe de Minister denkt over deze aangelegenheid.

Gevraagd werd, hoe het staat met het ontwerp-reglement betreffende de inrichting en het beheer der cantines, waaromtrent ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord werd medegedeeld, dat eene opdracht om het te doen samenstellen aan de inspecteurs der wapens was verstrekt. Is het gereed en wellicht reeds in werking getreden en, zoo ja, zou dan de Minister een exemplaar ter kennisneming willen doen toekomen?

§ 11. *Zaak-TOERING.* In alle afdeelingen kwam ter sprake de zaak van den milicien TOERING te Utrecht, die ten huize van zijne ouders ziek te bed lag en volgens uitdrukkelijken last van den hem behandelenden geneesheer niet mocht worden vervoerd, maar desnietteenstaande op bevel van den militair geneeskundige naar het militair hospitaal is overgebracht, waar hij al spoedig is overleden.

Algemeen verzocht men omtrent deze treurige zaak en al wat daarmee in verband staat, omstandig en volledig te mogen worden ingelicht. In het bijzonder zouden vele leden prijsstellen op het ontvangen van inlichtingen, die in staat stellen tot beantwoording van de volgende vragen: Welk landsbelang vordert, dat miliciens, eene ziekteverklaring van geneeskundige kunnende overleggen, naar het militair hospitaal worden vervoerd? Waar is het attest van dr. VAN ZADELHOFF, dat, naar men meende, door den broeder van den zieken milicien aan de kazerne is bezorgd, gebleven en hoe is het te verklaren, dat dit attest niet in handen kwam van den chef van het hospitaal te Utrecht? Hoe kon de militaire geneeskundige, die TOERING bezocht, zeggen,

dat hij zijn best zoude doen om hem thuis te doen verplegen? Is ten deze aan de militaire geneeskundigen eene facultieve bevoegdheid verleend en, zoo ja, welke? Is het vervoer ook volgens bestaande voorschriften geschied? Bestaan ten deze bepalingen en zijn deze imperatief of facultatief?

Sommige leden hadden vernomen, dat de militaire geneeskundigen beschikken over tweeërlei middel van vervoer voor zieken, het eene voor ernstige patienten en het andere voor minder zware zieken en dat in dit geval een vervoermiddel van de laatstbedoelde soort is gebezigd. Zij vroegen, of hunne inlichtingen juist zijn.

Ook werd gevraagd, of de Minister de leden der Kamer niet in de gelegenheid zoude willen stellen, kennis te nemen van de rapporten aan hem over deze zaak uitgebracht en van het attest van dr. VAN ZADELHOFF. Zou ook de diagnose, op 26 Juni door den militairen geneeskundige bij den patient TOERING gesteld, niet kunnen worden overgelegd?

Eindelijk verzocht men te mogen vernemen, welke de bepalingen zijn omtrent het opnemen van miliciens-verlofgangers in de militaire hospitalen.

Verscheidene leden, die, alvorens een oordeel over deze zaak te vellen, de van den Minister gevraagde inlichtingen wenschten af te wachten, wilden toch niet verhalen, dat het antwoord, hetwelk volgens de dagbladen de Minister aan den vader van den overleden milicien moet hebben gegeven, niet hunne goedkeuring heeft kunnen wegdragen. Begrijpelijkerwijze heeft dit geval in ruimen kring verontwaardiging en ongerustheid gewekt, en men had, meende deze leden, mogen verwachten, dat de Minister een antwoord zou hebben gegeven, hetwelk niet alleen den vader minder moest teleurstellen, doch ook in staat was, de algemeene ongerustheid weg te nemen. En dit te eerder nog, waar dit geval, al is het dan het meest bekend geworden, niet het eerste is van dien aard, zooals door sommige leden, onder mededeeling van feiten, werd betoogd. Het schijnt wel, merkte men op, dat de militaire geneeskundigen zich niet gemakkelijk bij het oordeel van hunne niet-militaire collega's kunnen nederleggen.

Er werd in 's Ministers antwoord aan den vader van den overleden milicien melding gemaakt van reglementen, die naar de meening des Ministers minder oordeelkundig waren toegepast. Welke reglementen waren hier bedoeld en is er aanleiding gevonden, de bestaande reglementen te wijzigen?

§ 12. *Behandeling van militairen.* Evenals ten vorige jaren werden verschillende gevallen opgesomd, waaruit zou blijken, dat de behandeling van militairen somtijds veel te wenschen overlaat en de eischen, aan hen gesteld, wel eens van dien aard zijn, dat gevaar voor leven en gezondheid geenszins is uitgesloten.

Hetgeen in den afgelopen zomer te Gouda is voorgevallen, waar bij eene velddienst-oefening twee miliciens zijn verdronken, had zeer de aandacht getrokken. Gevraagd werd, of dit ongeval is toe te schrijven aan eigen schuld of aan gebrek aan toezicht van de zijde der autoriteiten en men verzocht omtrent de toedracht der zaak omstandig te worden ingelicht.

Insgelijks verzocht men alles te mogen vernemen wat den Minister bekend is geworden omtrent het verdrinken in den afgelopen zomer van den milicien Stor van het regiment grenadiers en jagers, die als schildwacht geplaatst was achter het paleis van H. M. de Koningin-Moeder aan het Smidswater. Was dit ongeluk te wijten aan de omstandigheid, dat van den milicien te zwaren wachtdienst was gevorderd en, zoo ja, is dan degene, die daaraan schuld heeft, gestraft en met welke straf? Sommige leden hadden uit goede bron vernomen, dat onmiddellijk na het gebeurde de plaatselijke commandant der residentie bepaald heeft, dat op de wacht komende manschappen na 3 uren des namiddags geen dienst meer mogen verrichten. Dit zou dan inderdaad heenwijzen naar de bovenbedoelde omstandigheid.

Verder wenschte men omstandig te worden ingelicht omtrent het geval van een onderofficier te Amersfoort, die zelfmoord heeft gepleegd en omtrent het ongeval van den milicien, die in Juli te Venlo dood is gevonden met een kogel in den buik. Heeft het onderzoek van deze laatste zaak geleerd, dat ook hier aan zelfmoord moet worden gedacht en, zoo ja, kan dan

slechte behandeling van den milicien door zijne superieuren daartoe de aanleiding zijn geweest? Is van zoodanige slechte behandeling in het eerstbedoelde geval ook gebleken?

Gewezen werd ook op het geval van een milicien groot-verlofganger, die bij eene inspectie weg was gebleven, omdat hij geen bericht had ontvangen, aanwezig te moeten zijn en die op den dag der inspectie eene betrekking was gaan zoeken in Noord-brabant. Wegens dit feit is hij gestraft eerst met twee dagen provoost en kort daarop nog met oproeping onder de wapenen voor den tijd van zes weken. De leden, die dit mededeelden, vonden dergelijke behandeling onverdiend en in elk geval veel te streng en wenschten den Minister te verzoeken, maatregelen te treffen, dat iets dergelijks niet weder voorkome.

Enkele leden merkten op, dat door het garnizoen te Haarlem geklaagd is over te zwaren dienst in de duinen. Zij vroegen, of naar deze klachten een onderzoek is ingesteld en, zoo ja, of het heeft geleerd, dat de klachten grond waren.

Verder werd er op gewezen, dat in verschillende dagbladen is geklaagd over den slechten toestand, waarin het tentmaterieel bij de oefeningen in den afgelopen zomer verkeerde hetgeen in het bijzonder het geval moet zijn geweest in het kamp te Oldebroek, waar de tenten tegen de hevige regens van den laatsten tijd niet bestand bleken en dientengevolge de manschappen van de vochtigheid veel te lijden hebben gehad. Men vroeg wat er waar is in deze klachten en of betere voorziening van de tenten niet mogelijk zoude zijn.

Sommige leden waren door het gebeurde in het genoemde kamp versterkt in hunne overtuiging, dat de toestand van het materieel, in algemeen zinnig genomen, hier en daar nog al te wenschen overlaat. Zij verzochten hieromtrent omstandige inlichtingen te mogen ontvangen. Enkele leden voegden daaraan toe, van eenen geneeskundige te hebben vernomen, dat in diens praktijk niet minder dan drie jongelieden gestorven waren aan de gevolgen van het in militairen dienst blootgesteld zijn aan weer en wind na overmatige vermoeienissen. Naar de meening van deze leden mogen maatregelen om dit tegen te gaan nog te minder uitblijven, nu voortaan ook tal van gehuwde miliciens tijdelijk onder de wapenen zullen verblijven.

Andere leden meenden, dat in dezen slechts heil kan worden verwacht van eene uiterst scherpe keuring, ten gevolge waarvan alle zwakke individuen uit de gelederen worden geweerd en uitsluitend zij, die in allen deele physiek goed ontwikkeld zijn, voor den militairen dienst worden aangewezen.

Sommige leden waren van oordeel, dat reeds veel zou zijn verbeterd, indien de herhalingsoefeningen niet meer werden gehouden in de veelal aan regen rijke maand October, die immers ook in andere opzichten voor het houden van de bedoelde oefeningen zeer ongeschikt moet worden geacht.

Eindelijk werd gevraagd of de Minister wellicht ook nog nadere mededeelingen had te doen ten aanzien van de zaak van den 1ste-luitenant RERTSMA en van die van den luitenant-kolonel DE KOCK, die ten vorigen jare van Doesburgh naar Bergen op Zoom is overgeplaatst en of in de zaak van laatstgenoemden officier een nieuw onderzoek zal worden ingesteld.

Sommige leden meenden tot voorzichtigheid te moeten aanmanen bij het des winters naar huis zenden van miliciens, die dan dikwijls voor zoover zij tot de onbemiddelde klassen behooren, aan armoede ten prooi zijn.

§ 13. *Recht van petitie.* Gevraagd werd, of ook niet naar 's Ministers meening uit het recht van petitie, dat aan militairen zoo goed als aan niet-militairen toekomt, voortvloeit, dat op elk verzoekschrift eene beschikking moet worden genomen, ook wanneer het niet is in behoorlijken vorm, in welk geval daarvoor zoo noodig eene berisping of eene correctie zou kunnen worden toegediend. Men verzocht overlegging van een verzoekschrift van reserve-luitenants te Amsterdam, in de maand Mei aan 's Ministers ambtsvoorganger ingediend en van de daarop genomen beschikking.

Opgemerkt werd, dat 39 landweer-officieren van verschillende rangen eenige maanden geleden een verzoekschrift hebben gericht tot 's Ministers ambtsvoorganger, die dit collectief optreden onvoegzaam en ongepast heeft geoordeeld. De leden, die deze opmerking maakten, verklaarden, zoo oppervlakkig oordeelend, niet te kunnen inzien wat hierin voor onvoegzaams zou zijn gelegen, maar zouden te dier zake nadere opheldering willen ontvangen.

§ 14. *Verbod van dagbladen.* Evenals ten vorigen jare werd geklaagd over het weren van dagbladen en andere publicaties — men noemde *Het Volk*, *De Milicien*, *Het Anker*, het *Algemeen Handelsblad*, *De Avondpost*, de *Middelburgsche Courant*, de *Handelingen der Staten-Generaal* — uit verschillende militaire cantines. Ten vorigen jare heeft 's Ministers ambtsvoorganger geantwoord, dat de commandeerende officieren der korpsen en onderdeelen bevoegd zijn, op hunne verantwoordelijkheid, te bepalen, welke dagbladen enz. in de cantines ter lezing zullen worden gelegd. Gevraagd werd, of het niet beter ware, zoo dan al eene soort van censuur moet worden toegepast, de beslissing daarover aan de bedoelde commandeerende officieren te ontnemen en de verantwoordelijkheid over te brengen op den Minister of althans op een centraal orgaan. Ten aanzien van alle cantines zou dan althans op eene zelfde wijze worden gehandeld en men zou denkelijk niet op zoo lichtvaardige wijze tot het in den ban doen van dagbladen overgaan, als thans wel geschiedt.

Ook zou het, naar sommigen hieraan toevoegden, waarschijnlijk dan niet meer voorkomen, dat in eene cantine, omdat de commandeerende officier de liberale beginselen als de eenig deugdelijke beschouwt, slechts liberale couranten ter lezing liggen.

§ 15. *Incompleet aan officieren en kader.* In tegenstelling met sommige leden, die meenden, dat in het bestaande incompleet aan officieren en kader niet behoort te worden voorzien, omdat in een volksleger het beroepskader op den achtergrond treedt, waren vele andere leden van gevoelen, dat alle zorg moet zijn gericht op wegneming van het groote incompleet aan officieren en kader, dat evenals ten vorigen jare valt te constateeren.

Wel zijn blijkens de bij de begroting overgelegde staten der sterkte van het leger op 1 Juli 1904—1905 de cijfers van het incompleet aan luitenanten zoowel bij de infanterie — waarbij voor den toestand op 1 Juli 1905 met de nieuwe organisatie rekening is gehouden — als bij de artillerie en de genie iets gunstiger dan ten vorigen jare, maar toch behoort zeker te worden aangenomen, dat men in algemeenen zin bij alle drie wapens de crisis nog lang niet te boven is en er geen gronden zijn om te verwachten, dat zonder bijzondere maatregelen het incompleet in belangrijke mate zal verminderen. Hoewel de bedoelde leden de pogingen des Ministers toejuichten om voor de opleiding van artillerie-officieren meerdere plaatsen dan tot dusverre aan de Koninklijke Militaire Academie open te stellen, verwachtten zij van dezen maatregel toch geen groot resultaat, tenzij dan, dat men den toeloop naar de bedoelde inrichting zou willen bevorderen ten koste van het wetenschappelijk gehalte der cadetten, wat nog te minder wenschelijk zoude zijn, waar reeds nu, naar den uitslag van de examens te oordeelen, dit gehalte te wenschen overlaat.

Men merkte daarbij op, dat het incompleet aan officieren bij den Minister zeker ook daarom onrust zal baren, omdat het van zeer nadeeligen invloed is op de oefeningen der troepen, vooral nu ook het lager kader zoo belangrijke leemten vertoont. Sommige leden hadden met betrekking tot de in den afgelopen zomer gehouden oefeningen talrijke klachten vernomen; het gebrek aan officieren moet zich soms in zeer hinderlijke mate hebben doen gevoelen. Gaarne zoude men 's Ministers gevoelen ten aanzien van het bestaande incompleet aan officieren kennen en vernemen of en, zoo ja, welke maatregelen worden overwogen om daarin zooveel doenlijk verbetering te brengen. In dit verband werd er op gewezen, dat het wetsontwerp tot aanvulling en wijziging van de wet tot regeling van het militair onderwijs door de Regeering onlangs is ingetrokken en werd de vraag gesteld, of het in de bedoeling ligt te bevorderen, dat dit wetsontwerp opnieuw bij de Kamer worde ingediend. Op de omstandigheid, dat de geest onder het officierskorps niet gunstig is en er met weinig opgewektheid wordt gediend, hetgeen begrijpelijkerwijze het verloop in de hand werkt, wenschte men niet verder in te

gaan. Men hoopte, dat het den Minister zal gelukken hierin verandering te brengen.

Sommige leden achtten het onbillijk, dat het officierskorps van het regiment grenadiers en jagers steeds voltallig wordt gehouden ten koste van het officierskorps van de andere regimenten. Zij waren van oordeel, dat, nu er eenmaal een incompleet aan officieren bestaat, dit ook gelijkelijk op alle regimenten behoorde te drukken.

Gevraagd werd, hoeveel het incompleet aan officieren op 1 November 1905 bedroeg.

Ook het incompleet aan kader, dat wel van blijvenden aard schijnt te zijn, boezemde velen leden ernstige bezorgdheid in. Zij merkten op, dat de aanvulling van het korps onderofficieren moet komen uit de korporaals, terwijl het tekort aan korporaals bij voortdurend groot blijft. Blijkens de overgelegde staten der sterkte bleven er bij de infanterie op 1 Juli 1905 nog steeds 408 + 152 of 560 ontbreken, terwijl bij de artillerie het tekort in den loop van een jaar steeg van 261 tot 292 en bij de genie de cijfers op 1 Juli 1905 weinig minder onbevredigend zijn dan een jaar te voren.

Eveneens blijft er groot gebrek bestaan aan tamboers en hoornblazers; blijkens de overgelegde sterkte-staten steeg het tekort bij de infanterie van 365 tot 371, bij de artillerie van 74 tot 85 en bij de genie van 11 tot 16. Gevraagd werd, of de Minister reeds plannen heeft ontworpen om in deze tekorten te voorzien en, zoo ja, of hij bezwaar zoude hebben, van deze plannen aan de Kamer mededeeling te doen. Men was trouwens van gevoelen, dat het incompleet aan kader een veel ernstiger verschijnsel is dan dat van tamboers en hoornblazers en dit verschijnsel 's Ministers aandacht in de eerste plaats behoort bezig te houden. Immers zal slechts dan er ooit toe kunnen worden overgegaan, den eerste-oefeningstijd in eenigszins belangrijke mate te verkorten, wanneer het onderricht, dat aan de miliciens wordt gegeven, van uitstekende kwaliteit en dus doeltreffend is. Maar van het onderricht, dat thans gegeven wordt, schijnt dit bezwaarlijk te kunnen worden gezegd. Integendeel hoort men vele klachten over de langzame vorderingen, die de miliciens maken en voornamelijk schijnt dit te wijten aan het groote incompleet aan kader. Naar sommige leden uit zeer goede bron hadden vernomen, zijn dezen zomer de compagnieën dikwijls zeer onvoltallig — wat de encadreering betreft — uitgerukt, en moet somtijds zelfs het hoogst noodige kader hebben ontbroken, waardoor dan van de oefeningen zeer weinig terecht is gekomen. Komt hierin geene verbetering, dan zal er, vreesde men, later meer reden zijn den eerste-oefeningstijd te verlengen dan dien te verkorten.

Daarbij komt dan, naar verder werd opgemerkt, dat het tegenwoordige kader over het algemeen is van onvoldoend gehalte, doordien de goede elementen meer en meer het leger verlaten, terwijl daarenboven nog veel kader aan de oefeningen wordt onttrokken door de talrijke employementen, detacheringen, schrijvers- en garnizoensdiensten.

Staat deze vrijwel onhoudbare toestand eenerzijds de eigenlijke opleiding van den milicien in den weg, anderzijds kan hij, waar ten gevolge van het groote incompleet aan het toezicht zooveel ontbreekt, niet bevorderlijk zijn aan het aanleeren door den troep van discipline, orde en regelmaat. Inspecties kunnen, naar sommige leden hadden vernomen, bijna niet meer worden gehouden en geschieden, voor zooverre zij nog voorkomen, op hoogst gebrekkige wijze. Daardoor ontstaat verwaarloozing met al hare gevolgen, waaronder ook financieel nadeel voor de schatkist. De leden, die op dit alles wezen, wenschten, dat de meest krachtige maatregelen zouden worden getroffen, opdat men ten spoedigste uit dezen inderdaad zorgelijken toestand zou kunnen geraken. Wel schijnt het instructie-bataillon in volgende jaren meer korporaals aan het leger te zullen verschaffen, maar de Minister zal, meenden zij, moeten toegeven, dat men aan dien meerderen toeloop voorloopig nog niet veel heeft, terwijl het bovendien nog te bezien staat, of ook voor het vervolg de inrichting te Kampen voltallig zal blijven. Met groote belangstelling hadden deze leden dan ook uit de Troonrede vernomen, dat eene regeling wordt voorbereid om het daarheen te leiden, dat steeds over een jong en krachtig kader kan worden beschikt. Zij vroegen, of men hier wellicht heeft te denken aan het capitulantens-telsel en, zoo neen, hoe de Minister over dit stelsel denkt en of hij

van plan is ten aanzien daarvan in het voetspoor te treden van zijnen ambtsvoorganger en den vorigen Minister van Marine?

Verscheidene leden wenschten opnieuw aan te geven, welke naar hunne meening de oorzaken zijn van het groote verloop onder het kader. Zij schreven dit toe: 1°. aan te weinig vooruitzichten; 2°. aan het ontbreken van eene behoorlijke salarisregeling; 3°. aan het ongeregeld zijn van de rechtspositie; 4°. aan het gemis van bepalingen, die de verzorging van weduwen en weezen betreffen. Terwijl zij zich tot deze enkele aanwijzing wilden bepalen, omdat de verschillende punten reeds meermalen ter sprake kwamen en daarom verdere toelichting niet schijnt te behoeven, meenden zij toch de bijzondere aandacht te moeten vestigen op de omstandigheid, dat eenigen tijd geleden wel de rechtspositie voor het reserve- en landweerpersoneel bij de wet is geregeld, maar men ten aanzien van zoodanige regeling voor het vrijwillig dienende kader nog steeds in gebreke is gebleven. Ook de verzorging van de weduwen en weezen, meenden zij, is eene urgente en actueele quaestie geworden, nu onlangs de wetgever zijne zorgen ten aanzien van dit punt zelfs over de onderwijzers aan bijzondere scholen heeft uitgestrekt. Zij vroegen, of wellicht mag worden aangenomen, dat deze quaestie ook voor het kader spoedig tot bevredigende oplossing zal worden gebracht.

Sommige leden waren van oordeel, dat ten aanzien van de aanvulling van het kader onderscheid moet worden gemaakt tusschen dat deel, hetwelk zijn verblijf in het leger beschouwt als een overgang tot het burgerlijk leven, en dat ander deel, hetwelk zich voor langen tijd aan het leger wenscht te verbinden. Terwijl het verkrijgen van kader van de eerste soort huns inziens door invoering van het capitulanten-stelsel zeer zou worden in de hand gewerkt, achtten zij ter bevordering van het in dienst treden van het ander deel, het stellen van bijzondere regelen noodig, verschillend voor het troepen-kader en het administratief kader. Laatstbedoeld kader zou uitsluitend voor administratieve werkzaamheden moeten worden gebezigd; het zou een eigen distinctief moeten krijgen en vrijgesteld moeten worden van allerlei werkzaamheden, den inwendigen dienst of het uitrukken met den troep betreffend. Dit korps ambtenaren — om zoo het administratief kader te noemen — zou in klassen moeten worden verdeeld met periodiek opklimmend salaris en zou een pensioen moeten genieten, met het salaris verband houdend. Eerst bij zoodanige regeling zou, meenden deze leden, op het verkrijgen van goede administrateurs mogen worden gerekend. Thans geven de betrekkingen van fourier en sergeant-majoor een weinig benijdbaar bestaan, en tracht men die betrekkingen in den regel dan ook zoo spoedig mogelijk voor beter te verwisselen; een verloop, dat voor de chefs van groot ongerief en voor de schatkist van groot nadeel is.

Gevraagd werd, hoeveel korporaals-fouriers op 1 November 1905 aanwezig waren.

Verscheidene leden waarschuwen met de aanvulling van het kader toch voorzichtig te zijn en tot geen middelen de toevlucht te nemen, die ten gevolge zouden hebben, dat aan het kader ondeugdelijke elementen worden toegevoegd. Naar sommige leden meenden, moet hier eene waarschuwing geenszins overbodig worden geacht en vallen er inderdaad reeds bedenkelijke maatregelen te constateeren. Daarbij hadden zij in het bijzonder het oog op eene proefneming, die door het Departement van Oorlog in overleg met dat van Justitie wordt genomen, hierin bestaande, dat jongelingen, die in een Rijksopvoedingsgesticht zijn verpleegd geweest, wanneer zij zich daar goed hebben gedragen, onmiddellijk na hun ontslag uit dat gesticht, voor één jaar tot eene voorloopige vrijwillige verbintenis bij de infanterie kunnen worden toegelaten, terwijl dan na afloop van dien termijn kan worden beslist, of zij eene definitieve verbintenis ook bij de andere wapens mogen sluiten. Niet minder bedenkelijk trouwens scheen hun een andere bepaling, die uit den laatsten tijd dagteekent en met het bestaande incompleet aan kader in nauw verband schijnt te staan, dat n.l. van de drie bij eene compagnie ingedeelde tamboers en hoornblazers één den rang van korporaal kan hebben. Hier stelt men blijkbaar, ten einde aldus de vrijwillige dienstneming te bevorderen, kader aan, waar dit niet noodig is, terwijl bovendien voor de geschiktheid van de betrokken personen niet de minste waarborg bestaat.

In dit verband werd ook gevraagd, hoe thans de toestand is aan het

instructie-bataljon, waar het eindelijk gelukt is met allerlei, niet altijd prijzenswaardige, middelen alle ledige plaatsen bezet te krijgen. Men zoude van den Minister eene opgave willen ontvangen van het aantal straffen, opgelegd nadat de inrichting voltallig is geworden, met vermelding van de redenen, waarom werd gestraft. Ook zouden sommige leden wenschen te vernemen, of het juist is, wat zij hadden vernomen, dat onderofficieren-instructeurs aan de inrichting, die redenen tot ontevredenheid meenden te hebben, zijn belemmerd in hun verlangen om daarover den Minister te gaan spreken, doordien men van hen geëischt heeft, dat zij eerst een schriftelijk en gemotiveerd verzoek zouden opstellen, dat den hiërarchischen weg zoude hebben te volgen.

Verder vroeg men, of het juist is, dat tegenwoordig korporaals-titulair reeds op 16½-jarigen leeftijd bij de korpsen in functie worden gesteld. Waar bij de korpsen uit den aard der zaak het toezicht op jongelieden niet scherp kan zijn, zoude men het moeten afkeuren, indien dit inderdaad het geval is en vroeg men, of dan althans maatregelen zijn getroffen om het toezicht op deze zoo jeugdige militairen te verscherpen.

Sommige leden verzochten volledig en omstandig te mogen worden ingelicht omtrent de eischen, welke thans voor de aanneming van vrijwilligers worden gesteld.

§ 16. *Reservekader.* Verscheidene leden verklaarden, dat zij met groote belangstelling van den Minister mededeelingen te gemoet zagen omtrent het standpunt, dat hij in zake het reservekader, in het bijzonder dat der eerste categorie, denkt in te nemen. Waar, naar zij meenden, meer en meer blijkt, dat aan het instituut in onze legerinrichting groote waarde moet worden toegekend, betreuren zij het, dat deze instelling in de laatste jaren langzaam maar gestadig is achteruitgegaan. Gedurende het jaar 1904 schijnt de terugloop zelfs groote afmetingen te hebben aangenomen, zooals uit den bij de begrooting overgelegden staat F (stuk n°. 4) kan worden opgemaakt, terwijl het verschijnsel, dat in het tijdvak van 1 November 1904 tot 1 Juni 1905 slechts 18 jongelieden zich bij het reservekader hebben verbonden tegen 32 in gelijk tijdvak van de jaren 1903 en 1904, bitter weinig hoop laat voor de toekomst. De Regeering schijnt trouwens van eenzelfde gevoelen te zijn, getuige het feit, dat de uitgaven voor het reserve kader op deze begrooting lager zijn geraamd dan ten vorige jare.

Gevraagd werd, welke, naar 's Ministers meening, de oorzaken zijn van den gestadigen achteruitgang van deze eens zoo bloeiende instelling.

Sommigen meenden, dat in de laatste jaren de toetreding zooal niet bemoeilijkt, dan althans toch niet in de hand is gewerkt, wellicht ook om de gevoeligheid te ontzien, die de instelling van het reservekader bij het beroepskader steeds heeft opgewekt en die ten gevolge heeft gehad, dat het, waar mogelijk, is achteruit gezet.

Andere leden waren van oordeel, dat op den achteruitgang van het reservekader van grooten invloed is geweest de afschaffing door 's Ministers ambtsvoorganger van den hoofdofficier voor het reservekader. Zij achtten het van groot belang, dat op dezen maatregel ten spoedigste worde teruggekomen en meenden met den meesten nadruk daarop te moeten aandringen.

Er werd verder op gewezen, dat blijkens den overgelegden staat G de sterkte van het reservekader der tweede categorie op 1 Juli 1905 belangrijk minder groot was dan op 1 Juli 1904 en men vroeg, waaraan deze achteruitgang is toe te schrijven en op welke wijze de Minister in de toekomst denkt te voorzien in de encadreering van de reservebataljons en de landweer. Hier staan, meende men, groote belangen op het spel.

Sommige leden, voorstanders van een volksleger, waren van oordeel, dat het instituut van het reservekader der eerste categorie niet past in het stelsel van legerinrichting, dat zij voorstaan; zij zouden daarom gaarne zien, dat de Minister, zoo hij al niet tot afschaffing van de instelling besloot, althans geene middelen aanwendde om haar wederom tot bloei te brengen.

Gevraagd werd, vooreerst hoevele reserve-officieren der eerste categorie aanwezig waren op 1 November 1904 en 1 November 1905 en hoe deze aantallen over de verschillende wapens waren verdeeld, en verder hoevele jonge-

lieden tusschen 1 November 1904 en 1 November 1905 bij het reservekader der eerste categorie tot elk der verschillende wapens zijn toegetreden.

Gewezen werd op de onbillijkheid, die er in is gelegen, dat reserve- en militie-officieren geen recht hebben op vervoer per spoor tegen half geld en gevraagd werd, of niet kan worden bewerkt, dat zij te dezen opzichte met beroeps-officieren gelijk komen te staan.

Naar sommige leden uit goede bron hadden vernomen, komt de opleiding van de reserve-officieren van de tweede categorie en die van de landweer-officieren, die eerst bij die onderdeelen tot officier benoemd werden, niet tot haar recht. Gedurende de opkomst onder de wapenen toch schijnt er aan eene speciale opleiding niets te worden gedaan. Deze leden verzochten te mogen vernemen, of hunne inlichtingen juist zijn en, zoo ja, of in deze zaak dan geene verandering moet worden gebracht.

Ten slotte wenschten eenige leden 's Ministers aandacht te vestigen op de onbillijkheid, dat er thans, ingevolge art. 5, tweede lid, van het Koninklijk besluit van 21 Februari 1903, reserve-onderofficieren zijn, die gedurende den tijd, dat zij onder de wapenen zijn, geene soldij genieten. Wel is waar zijn deze onderofficieren onder voor hen voordeelige voorwaarden op pensioen gesteld, maar het gaat, meende men, toch niet aan hun ook niet eene rechtstreeksche vergoeding te geven voor de te bewijzen diensten.

§ 17. *Militie-officieren en militie-kader.* Verscheidene leden hadden uit hetgeen in § 5 van de Memorie van Toelichting is medegedeeld, met bevrediging gezien, dat de toestand van het militie-kader inderdaad vooruitgaande is, en zich ook voor dit jaar gunstig laat aanzien. Intusschen deelden zij de opvatting van de Regeering, dat ten aanzien van de vorming van militie-officieren nog geenszins afdoende uitkomsten zijn verkregen en integendeel meerdere toeloop in het belang van leger en landweer dringend noodig blijft. Huns inziens is het noodig propaganda te maken bij de meer gegoeden en bij dezen het besef te wekken, dat zij, in veel meerdere mate dan de minder bemiddelden, in staat en daarom verplicht zijn, hun tijd en werkkraft ten dienste van het vaderland beschikbaar te stellen. Deze leden wezen op Denemarken, waar het reeds min of meer gewoonte is geworden, dat personen uit de gegoede standen vrijwillig langer onder de wapenen blijven, dan zij verplicht zijn. Met belangstelling hadden zij gezien, dat men ook hier te lande op den goeden weg is en er zich een streven in denzelfden zin begint te openbaren, getuige het in de Memorie van Toelichting vermelde feit, dat een 12 tal militie-luitenants gezocht heeft, behalve gedurende het verplicht verblijf onder de wapenen, nog eenige weken vrijwillig te mogen blijven dienen.

Sommige leden betwijfelden, of in de Memorie van Toelichting niet eene al te gunstige voorstelling is gegeven van de resultaten der opleiding bij de infanterie tot militie-officier. Ondanks de verzekering des Ministers, dat ook voor dit jaar de toestand zich gunstig laat aanzien, daar bij het wapen der infanterie 67 en dat der vesting-artillerie 7 adspiranten in opleiding zijn genomen, verklaarden zij zich niet gerust. Zij toch hadden vernomen, dat de resultaten der opleiding voor dit jaar bij het regiment grenadiers en jagers zeer ongunstig zijn geweest. Waren zij goed ingelicht, dan zijn er van de 22 adspiranten slechts een zevental geslaagd voor het examen van miliciens-sergeant, terwijl enkelen van de geslaagden een examen moeten hebben afgelegd, dat verre van schitterend mocht heeten. Op het ontvangen van volledige inlichtingen dienaangaande zouden zij prijs stellen, omdat daaruit zou kunnen blijken, of 's Ministers verwachtingen ten deze niet al te hoog gespannen zijn.

Enige leden hadden ook vernomen, dat het examen van sommigen van de 52 tot luitenant van de infanterie benoemde adspiranten heel wat te wenschen moet hebben overgelaten en er onder hen zelfs zijn geweest, die in 7 vakken onvoldoende cijfers hadden. Zij vroegen, of de Minister bezwaar zoude hebben de processen-verbaal van de afgelegde examens aan de Kamer over te leggen of haar op andere wijze in staat te stellen, zich een oordeel over die examens te vormen.

Sommige leden hadden vernomen, dat over het algemeen de practische bruikbaarheid van de militie-officieren niet groot is en dit moet worden toegeschreven aan het niet doorloopen van eene stage, waardoor de gelegenheid ontbreekt om te beoordeelen, wie wél en wie niet geschikt zijn om tot den officiersrang te worden bevorderd.

Gevraagd werd, welke categorie van officieren over het algemeen beter voldoet: de reserve- of militie-officieren. De algemeene opvatting schijnt te zijn, dat aan de reserve-officieren de voorkeur moet worden geschonken.

Volgens enkele leden draagt de opleiding van den militie-officier een klassekarakter en genieten de aspiranten voor dien rang in de kazerne eene bijzondere wijze van behandeling, die zeer stuitend is voor de andere miliciens; zelfs schijnen miliciens te worden aangewezen om bij de aspiranten corvée-diensten te verrichten. Bovendien moet de snelle bevordering van deze aspiranten voor het beroepskader verre van aangenaam zijn. Deze leden hoopten, dat de Minister voorschriften zou willen geven om bevoorrechtiging in dezen tegen te gaan en te bewerken, dat ook de adspiraant-militie-officieren tusschen de andere miliciens verkeerden.

Sommige leden verzochten te mogen vernemen, hoe het bij de lichting 1905 is gegaan met de aanmelding tot opleiding voor korporaal en sergeant. Heeft er voor deze opleiding nog aanwijzing plaats gehad?

§ 18. *Voorbereidend militair onderricht.* In aansluiting aan de reeds gevoerde, in § 3 weergegeven, beschouwingen, betoogden vele leden, dat, zooals thans de oefeningen van het voorbereidend militair onderricht plaats vinden, de resultaten aan de kosten op verre na niet geëvenredigd zijn. Zij meenden, dat hier met krachtige hand behoorde te worden ingegrepen en de leiding van dit onderricht, als vroeger, aan een hoofd-officier behoorde te worden opgedragen. Werd dan bovendien bij de gemeentebesturen met klem op medewerking aangedrongen en het onderricht als in den beginne opgedragen aan officieren en onderofficieren van het actieve leger en hun daarvoor eene behoorlijke vergoeding toegekend, dan zou, meende men, van het voorbereidend militair onderricht in de toekomst nog veel mogen worden verwacht. Deze leden hechtten weinig waarde aan het argument, dat in Zwitserland het voorbereidend onderricht heftig wordt bestreden; huns inziens loopen de toestanden in Zwitserland en hier te lande al te zeer uiteen om vergelijkingen toe te laten. Zij vroegen, hoe de Minister over deze aangelegenheid denkt en welke plannen hij heeft met het voorbereidend militair onderricht. Zal hij optreden in reorganiseerende zin en trachten dit instituut, waarvoor men in de Kamer reeds veel heeft gevoeld, zijn ouden bloei te doen herkrijgen?

Gevraagd werd naar het aantal van hen, die gedurende het tijdvak 1904—1905 aan het onderricht hebben deelgenomen en dat van hen, die thans tot de deelnemers behooren. Hoe lang heeft in het tijdvak 1904—1905 het onderricht geduurd; in hoevele gemeenten werd het verstrekt; hoevele instructeurs, respectievelijk van het actieve leger, de reserve en de landweer, zijn met het onderricht belast geweest; hoeveel hebben de totale kosten bedragen en welke waren de verkregen resultaten?

§ 19. *Lotelingen tot korte oefening in te lijven.* Van meer dan eene zijde werd opgemerkt, dat thans in de opleiding van de zoogenaamde viermaanders niet op rationeele wijze is voorzien. Elke bataljons-commandant schijnt deze opleiding naar goedvinden te kunnen regelen en al is er in beginsel tegen eenige decentralisatie in dezen zeker niet het minste bezwaar, toch moet er, waar het leger één geheel heeft te vormen, overal van ongeveer dezelfde hoofdgedachten worden uitgegaan. Nu dit niet geschiedt, ziet men het zonderlinge verschijnsel, dat bij het eene bataljon de viermaanders reeds na eene oefening van ééne of anderhalve maand in het compagnieverband optreden, terwijl dit bij een ander bataljon eerst veel later geschiedt en het zelfs schijnt voor te komen, dat bataljons-commandanten de viermaanders nog na drie maanden onderricht in afzonderlijke klassen laten oefenen. Aan opzet mag hier zeker niet worden gedacht, al moet het voor een ieder duidelijk zijn, dat dergelijke handelwijze aan eene behoorlijke opleiding veel kwaad doet.

Sommige leden zouden wenschen, dat alle viermaanders werden ingedeeld in een of meer slechts uit viermaanders bestaande, telken jare aan te wijzen compagnieën, waar zij hunne geheele opleiding zouden ontvangen.

Naar de meening van andere leden zou kunnen worden volstaan met eene bepaling, dat de viermaanders geleidelijk, naar mate van hunne geoefendheid, bij de achtmaanders zouden moeten worden ingedeeld.

§ 20. *Blijvend gedeelte.* Gevraagd werd, of het wel met de artt. 107 en 109 van de Militiewet valt te rijmen, dat bij de bereden korpsen alle manschap-

pen tot het blijvend gedeelte behooren, ten gevolge waarvan de diensttijd voor geen van hen achttien maanden, maar voor allen, zonder uitzondering, twee jaren bedraagt.

§ 21. *Groote manoeuvres en andere oefeningen.* Verscheidene leden konden niet goedkeuren, dat de Minister, waar hij blijkens het op bladz. 22 van de Memorie van Toelichting gezegde het houden van groote manoeuvres voor het leger van groot belang acht, voorstelt deze in het jaar 1906 om der kosten wille niet te doen plaats vinden. Eene andere vraag, die zeker ernstige overweging verdient, zou zijn, meenden deze leden, of niet de groote manoeuvres op zuiniger voet zouden kunnen worden ingericht. In eenige jaren zou men dan wellicht de tegenwoordige kosten van het éénmaal houden van groote manoeuvres kunnen uitsparen.

Sommigen hadden tegen het door den Minister noodig geoordeelde uitstel voornamelijk dit bezwaar, dat er dientengevolge hoofd-officieren zullen komen, die als zoodanig nimmer groote manoeuvres hebben medegemaakt, hetgeen met het oog op eventueel optreden van deze officieren op het oorlogsveld zeer ongeraden scheen.

Sommige leden verklaarden in het houden van groote manoeuvres op de wijze, waarop dit thans geschiedt, d. w. z. op terreinen, die in een oorlog waarschijnlijk niet het tooneel van gevechten zouden zijn, weinig heil te zien. Zij verzochten te mogen vernemen, hoe de Minister hierover denkt en of hij niet zou willen bevorderen, dat groote manoeuvres als proef eens in polderterrein werden gehouden.

Opgemerkt werd, dat bij groote manoeuvres en andere oefeningen de ransels van de manschappen moesten worden achtergelaten of op wagens of andere voertuigen worden medegevoerd. In den Russisch-Japanschen oorlog hebben de Japanners, overtuigd van de veel mindere gevechtswaarde van den met een ransel bepakt man, in dezen een voorbeeld gegeven, dat verdiende te worden nagevolgd. Men vroeg, hoe de Minister hierover denkt.

Naar aanleiding van de mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat het in het voornemen ligt, in 1906 cavaleriemanoevres te doen plaats vinden, merkten sommige leden op, dat het houden van dergelijke manoeuvres aan bebossching van de heide niet bevorderlijk kan zijn. Zij zouden daarom gaarne zien, dat het legerbestuur zich in dezen zooveel mogelijk beperkte.

Gevraagd werd, wat er waar is van het bericht in een van de dagbladen, dat bij de oefeningen te Assen geen losse patronen zullen worden gebruikt in den tijd, dat de jacht geopend is om het wild niet onrustig te maken.

Enkele leden meenden, dat gedurende de manoeuvres de leider f 10, een hoofdofficier f 6, een gehuwd onderofficier f 0,38, een ongehuwd onderofficier f 0,08 en een soldaat f 0,03 per dag aan toelage krijgt. Zij vroegen, of dit juist is en, zoo ja, of dan de Minister van oordeel is, dat tusschen deze cijfers eene juiste verhouding bestaat.

§ 22. *Beperking van wachtdiensten.* Verscheidene leden gaven er hun leedwezen over te kennen, dat nog steeds de wachtdiensten niet overal tot het strikt noodzakelijke zijn beperkt en men vooral in de residentie tot opheffing van bestaande posten en wachten maar niet schijnt te kunnen besluiten. Zelfs gaat men daar, naar werd opgemerkt, in omgekeerde richting te werk, getuige het wederom in gebruik nemen van de hoofdwacht op het Binnenhof. Het voortbestaan van wachten van dezen aard, die noodig noch nuttig zijn — sommigen noemden hier ook de wacht bij den ingang van de vergaderzalen van Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal — kan slechts dienen om ten onzent het leger en den militairen dienst impopulair, zoo niet gebaat te maken, en geeft aanleiding tot het onnoodig in dienst stellen of houden van manschappen en controleerend personeel en het onttrekken van den militair aan zijn eigenlijken werkkring. Zoo wordt o. a. de hoofdwacht te 's Gravenhage gecommandeerd door een officier en is het toezicht over deze en andere wachten in de residentie opgedragen aan een kapitein van piket, een plaatselijken adjudant en een plaatselijken commandant. De betrekking van plaatselijk commandant ontleent zelfs voornamelijk nog beteekenis aan het aanwezig zijn van wachtposten en zou zonder deze waarschijnlijk reeds zijn opgeheven. Mede uit dien hoofde meende men er bij den Minister met nadruk op te moeten aandringen, de meergenoemde hoofdwacht thans voor goed op te

heffen en verder in de richting van beperking van wachtdiensten zoo ver te gaan, als immer mogelijk moet worden geacht.

Verscheidene leden zouden gaarne zien, dat de functie van officier van piket al dadelijk werd opgeheven, omdat door dezen garnizoensdienst bij voortduring een kapitein aan de oefeningen van den troep is onttrokken.

Aangedrongen werd verder op het afschaffen van de patrouilles, althans van de stille patrouilles, die toch geen doel treffen, maar een geest van verbittering doen ontstaan bij de onderofficieren, die daardoor in hunne vrijheid worden belemmerd.

Enkele leden wezen op de gebrekkige inrichting van de wachtlokalen; in het bijzonder hadden zij daarbij het oog op het wachtlokaal op de Waalsdorpsche vlakte, waar niet eens eene lamp aanwezig is, maar de wacht gebruik moet maken van kaarsen, die haar telkenmale worden medegegeven en waarmee zij zeer spaarzaam heeft om te gaan. Daargelaten nog het onaangename en voor de oogen wellicht schadelijke van zoo onvoldoende verlichting, belemmert deze het houden van toezicht op de wacht en werkt zij dus het begaan van overtredingen door de manschappen in de hand. Ook de verdere verzorging van de manschappen der wacht moet, naar deze leden mededeelden, veel te wenschen overlaten. Nadat de wachten in den namiddag zijn opgetrokken, wordt hun vóór den volgenden morgen, dus tijdens den geheelen duur van den wachtdienst, voedsel noch drinken meer verschaft. Zij meenden, dat, wil men de wachtdiensten laten voortbestaan, men voor de gevolgen in financieel opzicht niet mag terugschrikken, maar verplicht is te zorgen, dat aan de manschappen hunne eentonige en vermoeiende taak zoo dragelijk mogelijk worde gemaakt.

Andere leden waren van oordeel, dat het gebrekkige van de wachtlokalen overdreven wordt voorgesteld en de inrichting dier lokalen aan billijke eischen voldoet.

In verband met het verdrinken in den afgeloopen zomer van een schildwacht op het Smidswater te 's Gravenhage werd in overweging gegeven, de verschillende compagnieën van een regiment beurtelings met het verrichten van wachtdiensten te belasten. De compagnies-commandant zou dan bij de regeling van de oefeningen met den nog komende wachtdienst rekening kunnen houden.

§ 23. *Keuring van lotelingen.* Sommige leden merkten op, dat er in de provincie Groningen, ten aanzien van de keuring van lotelingen vreemdsoortige dingen schijnen te geschieden. Voor eene bepaalde som gelds moet men zich kunnen laten afkeuren en het moeten voornamelijk de vroegere remplaçanten-leveranciers zijn, die op zich nemen, dit in orde te brengen; zij gaan, naar men had vernomen, bij de ouders der lotelingen rond en bieden hunne diensten aan. Op welke wijze de zaak dan verder verloopt, wisten deze leden niet te zeggen. Wel hadden zij vernomen, dat dit alles in Groningen van algemeene bekendheid is en ook, dat in die provincie het aantal afgekeurde lotelingen verbazend groot is.

Andere leden vroegen, of hier wellicht aan eene soort oplichterij van de zijde der vroegere remplaçanten-bazen moet worden gedacht, en of hunne manoeuvre misschien hierop neerkomt, dat deze personen de ouders van lotelingen voorspiegelen, dat zij de afkeuring van hunne zoons zullen bewerken om dan later, wanneer afkeuring, natuurlijk buiten hun invloed, inderdaad heeft plaats gevonden, de bedongen belooning in ontvangst te komen nemen. De eerstbedoelde leden wenschten, dat de Minister naar de zaak een gestreng onderzoek zou doen instellen en hij daartoe de hulp zoude inroepen van de burgemeesters der Groningsche gemeenten, die van dit alles wel zullen weten.

Gevraagd werd, welke 's Ministers meening is ten aanzien van het denkbeeld, door den heer VAN VLIJMEN ontwikkeld in eene afzonderlijke, aan het Voorloopig Verslag omtrent het wetsontwerp tot aanvulling en wijziging der Militiewet (Gedrukte Stukken, Zitting 1903—1904 — 57) toegevoegde Nota om in de Militiewet het beginsel op te nemen, dat alle lotelingen voor den militieraad komen om daar geneeskundig te worden onderzocht. Acht de Minister verwezenlijking van dit denkbeeld nuttig en zou hij daartoe niet het initiatief willen nemen? In de bedoelde Nota zijn reeds de wijzigingen aangegeven, die in de Militiewet zouden moeten worden gebracht.

§ 24. *Keuring van levensmiddelen.* Opgemerkt werd, dat in de maand April van dit jaar vanwege het Departement van Oorlog eene aanbesteding plaats had voor de levering van levensmiddelen — waaronder omstreeks 700 balen koffie ten behoeve van de soldaten-menages. De laagste inschrijver bood aan de koffie te leveren voor ongeveer 55 cent per K.G.; een bedrag ver beneden den marktprijs van koffie, die volgens de voorwaarden van aanbesteding zou moeten zijn: „Braziliaansche koffie met weinig gebroken boonen, zonder sterke boonen, in den handel bekend als goede qualiteit 2de soort.” Reeds dadelijk na het openen der inschrijvingsbiljetten werd door een der inschrijvers aan den bij de aanbesteding fungeerenden intendant, in tegenwoordigheid van den laagsten inschrijver, medegedeeld, dat voor een dergelijken prijs geene koffie geleverd kon worden, die aan de voorwaarden van inschrijving voldeed. Desniettegenstaande werd de leverantie toch aan den laagsten inschrijver gegund. Toen daarop de levering plaats had, bleek al spoedig, dat inderdaad de koffie, die het leger ontving, in geenen deele beantwoordde aan de omschrijving, in de voorwaarden van aanbesteding gegeven, maar was van zeer inferieure hoedanigheid: z.g. „trriage” of uitschot. Een deskundige, die den intendant daarop opmerkzaam maakte, werd op alles behalve beleefde wijze ontvangen en op zijne mededeeling werd verder geen acht geslagen. De koffie heette goedgekeurd door de keuringscommissie en deze genoot het vertrouwen van den Minister. Daarop heeft de deskundige zich tot den Minister gewend, die een onderzoek moet hebben beloofd.

De leden, die hierop wezen, wenschten een antwoord te ontvangen op de volgende vragen. Op welke wijze heeft het onderzoek plaats gevonden? Welke resultaten heeft dat onderzoek opgeleverd? Welke maatregelen zijn genomen om herhaling van feiten als de bovenbedoelde te voorkomen? Is het niet wenschelijk, dat in de commissies van keuring deskundigen zitting hebben?

Dat de keuring van levensmiddelen dikwijls veel te wenschen overlaat, staaften sommige leden door allerlei mededeelingen. Herinnerd werd o.a. aan het feit, dat eenigen tijd geleden in de keuken van de kazerne der veld-artillerie te Utrecht de opgediende aardappelen van zoo slechte qualiteit bleken te zijn, dat de met het toezicht belaste officier gemeend heeft ze te moeten afkeuren. De manschappen moesten zich toen dien middag met een stuk brood tevreden stellen. In de couranten, waarin van dit feit indertijd mededeeling is gedaan, werd daaraan toegevoegd: „Voor den leverancier is het nog gelukkig, dat die aardappelen reeds door den intendant goedgekeurd waren”, hetgeen mede een eigenaardig licht werpt op de wijze, waarop hier en daar de keuring schijnt te geschieden.

§ 25. *Zelfstaadpistolen.* Van verschillende zijden verzocht men te mogen vernemen, of, nu de proefneming met het Para-Bellum pistool als geëindigd kan worden beschouwd, en de rapporten omtrent de verkregen resultaten zeker reeds zullen zijn ingekomen, tot de invoering van dit pistool zal worden overgegaan. Mag men de berichten in de dagbladen gelooven, dan schijnt tot invoering reeds te zijn besloten.

Verscheidene leden wenschten den Minister aan te raden in dezen toch met groote bedachtzaamheid te werk te gaan, niet alleen om de belangrijke uitgaven, waartoe invoering van het nieuwe wapen zou moeten leiden, maar ook omdat die invoering wordt ontraden door meerdere deskundigen, die van oordeel zijn, dat het wapen in het gevecht van man tegen man, waarvoor het toch hoofdzakelijk zou moeten dienen, van al te gevaarlijken aard zou kunnen zijn voor de partij, die het gebruikte en om het ontzettend groot indringingsvermogen en om de al te gemakkelijke wijze, waarop het afgaat.

Enkele leden, die de proefnemingen met het Para-Bellum pistool hadden bijgewoond, wenschten den Minister te verzoeken, tot de invoering niet over te gaan.

Anderen vroegen, of het inderdaad noodig moet worden geacht, dat ons leger, hetwelk reeds met snelvuurkanonnen en snelvuurgeweren is bewapend, ook nog van snelvuurpistolen wordt voorzien.

Mocht het bericht in de dagbladen juist zijn en de Minister tot invoering van snelvuurpistolen reeds hebben besloten, dan zou men nader ingelicht willen worden omtrent het benoodigde aantal pistolen en het totaal bedrag van de aan de invoering van het wapen verbonden kosten.

Ook zoude men wenschen te weten, hoeveel de proefnemingen met het zelflaadpistool hebben gekost en uit welken post van de begrooting deze kosten zijn bestreden. Zou de Minister bezwaar hebben de rapporten betreffende de proefneming aan de Kamer ter inzage te verstrekken?

§ 26. *Omvang der administratie.* Evenals vroeger reeds, werd ook thans weer van verschillende zijden geklaagd over het voortdurend in omvang toenemen van de administratie in het leger, die, naar men meende, langzamerhand zeer bedenkelijke afmetingen aanneemt en niet alleen steeds grootere uitgaven na zich sleept, maar ook, doordien zij voortdurend meer krachten aan den eigenlijken dienst onttrekt, aan de opleiding van de miliciens belangrijke schade toebrengt. De toestand schijnt van dien aard te zijn, dat soms aan verantwoordelijke chefs ten eenenmale de tijd ontbreekt om zich met de oefeningen van den troep te bemoeien. Staaltjes werden medegegedeeld omtrent onnoodig en totaal overbodig schrijfwerk, dat moet worden verricht en omtrent allerlei administratieven omhaal en omslag, die dagelijks valt te constateeren. Men vroeg, of daaraan niet paal en perk is te stellen en of niet de Minister daartoe maatregelen zou willen beramen en verder het initiatief zou willen nemen tot eene reorganisatie van het administratief gedeelte van de legerinrichting. Men hoopte, dat dit althans een van de resultaten zoude zijn van het ernstig onderzoek naar de mogelijkheid van bezuiniging, dat in § 6 van de Memorie van Toelichting is toegezegd.

Sommige leden verwachtten in elk geval van den Minister een streng verbod aan hoofdofficieren om met hunne kapiteins en aan dezen om met hunne luitenants, die zij immers op elk gewenscht uur van den dag kunnen spreken, schriftelijke correspondentie te voeren.

§ 27. *Verhouding tusschen de militaire macht en het burgerlijk gezag.* Opgemerkt werd, dat het door het afgetreden Kabinet ingediend wetsontwerp tot vaststelling van verplichtingen en bevoegdheden van de militaire macht bij haar optreden tot hulp van het burgerlijk gezag en ten aanzien van de burgerij, tot dusverre niet is ingetrokken en gevraagd werd, of daaruit mag worden opgemaakt, dat dit wetsontwerp zal blijven gehandhaafd.

§ 28. *Compagnie administratietroepen.* Gevraagd werd, of het bericht in een van de dagbladen juist is, dat bij eventueele mobilisatie van de in den loop van 1905 opgerichte compagnie administratietroepen in de behoefte aan onderofficieren zou worden voorzien door aanwijzing van leerling-onderofficieren van den hoofdcursus, die voor den dienst der militaire administratie worden opgeleid en van administrateurs van in dat geval op te heffen verplegingsinrichtingen.

Worden de eerste categorie onderofficieren bij mobilisatie in tijd van oorlog niet benoemd tot tweede-luitenant-kwartiermeester?

§ 29. *Gelegenheid om klachten te uiten.* Sommige leden wezen op het groote belang, dat er in is gelegen om het den lagere militairen gemakkelijk te maken, op geregelde tijden hunne klachten en grieven ter kennis te brengen van den kapitein der compagnie. Zij vroegen, of daartoe wekelijks gelegenheid wordt gegeven en of dan uitdrukkelijk wordt gevraagd, of er onder de militairen zijn, die den kapitein wenschen te spreken.

§ 30. *Late indiening van de Vestingbegrooting.* Van verschillende zijden werd geklaagd, dat dit jaar het wetsontwerp tot vaststelling der begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel zoo laat is ingediend, dat het niet, zooals steeds gewoonte was, te gelijk met hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting, waarmede het immers nauw verband houdt, in de afdeelingen der Kamer kon worden onderzocht. Men vroeg, welke de reden is van deze late indiening en drong op meer spoed voor het vervolg aan.

ARTIKELN.

ISTE AFDEELING.

Toelagen van officieren. Art. 2. Sommige leden drongen aan op afschaffing van de toelagen van officieren ter zake van hunne plaatsing of detachering bij het Departement. Andere leden merkten, naar aanleiding daarvan op, dat het dan te bezien zoude staan, of men aan het Departement voldoende bruik-

baar personeel zoude verkrijgen. Intusschen waren zij van oordeel, dat hieromtrent eene proef zoude kunnen worden genomen.

Bevordering van ambtenaren. Blijkens de Memorie van Toelichting zal van het op art. 2a meer aangevraagde een bedrag van f 500 strekken om aan enkele burgerlijke ambtenaren, die daarop de meeste aanspraak hebben, bevordering in rang of traktement te kunnen verleen. Men wenschte deze mededeeling nader te hebben toegelicht en zou in het bijzonder willen vernemen, welke aanspraken op bevordering in rang de bedoelde ambtenaren kunnen doen gelden. Zijn er wellicht vacatures ten gevolge van het overlijden of het verlaten van den dienst van hooger in rang en geldt het de vervulling van deze vacatures?

Aanstelling van tweede-klerken. Niet zonder verwondering hadden sommige leden uit de Memorie van Toelichting gezien, dat met het oog op de steeds toenemende werkzaamheden — hoofdzakelijk in verband met de Militie- en Landweerwetten — aanstelling van een viertal tweede-klerken noodzakelijk wordt geacht. Zij meenden n.l. dat de uitvoering van de genoemde wetten de aanleiding is geweest tot de aanstelling aan het Departement van zooveel nieuw personeel, dat daarmede eindelijk eens behoorde te worden volstaan. Deze leden verzochten eene opgave te mogen ontvangen van het aantal ambtenaren, met vermelding van ieders rang en bezoldiging, dat tot dusverre geheel of hoofdzakelijk in verband met de Militie- en Landweerwetten aan het Departement is aangesteld. Ook zouden zij prijs stellen op de verzekering, dat de uitvoering van de bedoelde wetten niet opnieuw aanstelling van ambtenaren ten gevolge zal hebben.

Tijdelijke schrijvers. Opgemerkt werd, dat ten aanzien van tijdelijke schrijvers aan het Departement steeds weer van stelsel schijnt te worden veranderd. Het eene jaar worden gelden aangevraagd voor onderofficieren, die aan het Departement zijn gedetacheerd; een ander jaar voor gepensioneerde onderofficieren; dan weer voor niet-militair schrijverspersoneel. Men verzocht hieromtrent omstandig te mogen worden ingelicht. Hoevele personen zijn thans aan het Departement als tijdelijk schrijver werkzaam? In welke categorieën kunnen zij worden ingedeeld en hoevelen behooren tot elke categorie? Welk stelsel zal voortaan worden gevolgd?

Wijziging van het Koninklijk besluit van 31 December 1874 (Staatsblad n°. 231). Naar aanleiding van de mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat in den loop van 1905 twee referendarissen aan het Departement tot raad-adviseur zijn benoemd, werd opnieuw gewezen op den onregelmatigen toestand, die ten aanzien van de titels en de bezoldiging van de hogere ambtenaren van verschillende Departementen is ontstaan, doordien na het tot stand komen van het Koninklijk besluit van 31 December 1874 (Staatsblad n°. 231), hetwelk de minima en maxima der bezoldigingen van de verschillende ambtenaren en de bedienden bij de Ministerieele Departementen tot en met den rang van referendaris vaststelde — aan ministerieele hoofdambtenaren titels zijn verleend, niet in dat Koninklijk besluit voorzien en hun jaarwedden zijn verleend, welke aan de gestelde regelen ontsnappen. De bedoelde quaestie is door den vorigen Minister van Justitie bij zijne ambtgenooten ter sprake gebracht, maar blijkt de mededeeling in de Memorie van Antwoord betreffende hoofdstuk IV der loopende Staatsbegrooting had het overleg omtrent de noodige regeling nog niet tot een afdoend resultaat geleid. Men sprak de hoop uit, dat dit Kabinet deze aangelegenheid niet zal laten rusten en dat de Minister van Oorlog in de aanstelling van de twee nieuwe raad-adviseurs aanleiding zal vinden haar bij zijne ambtgenooten spoedig ter sprake te brengen.

Bureel- en lokaalbehoefden. Art. 5. Sommige leden achtten een bedrag van f 4000 voor de kosten van inrichting van het nieuwe gebouw, naast het hoofdgebouw aan het Plein, veel te hoog en verzochten van dit bedrag eene meer uitvoerige specificatie te ontvangen dan is op te maken uit de vergelijking van de bedragen blijkens den uitgewerkten en toelichtenden staat voor 1906 geraamd en voor 1905 toegestaan.

Het had de aandacht getrokken, dat voor brandstoffen op deze begrooting een even hoog bedrag, f 5200, is geraamd als ten vorigen jare werd toege-

staan en gevraagd werd, of op verwarming van de bureau's in het nieuwe gebouw niet behoef te worden gerekend, en zoo daarmede wel rekening is gehouden, uit welken post dan de uitgaven daarvoor zullen worden gekweten.

Sommige leden hadden niet zonder verbazing gezien, dat voor water een bedrag van f 500 is geraamd; zij verzochten daaromtrent eenige toelichting te mogen ontvangen.

IIde AFDEELING.

Groote staf. Art. 7. Sommige leden drongen aan op afschaffing van de inspectie van het militair onderwijs; de functie, thans door den inspecteur van dat onderwijs verricht, zou dan kunnen worden opgedragen aan den gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie en het toezicht op de Hoogere Krijgsschool aan den chef van den generalen staf.

Andere leden achtten dit denkbeeld niet voor verwezenlijking vatbaar; de functiën door den gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie verricht, zijn van heel anderen aard dan die, welke tot den werkkring van den inspecteur behooren.

Commandanten van stellingen. Gevraagd werd, of niet kolonels, in plaats van generaal-majors, met het commando in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, de Stelling van Amsterdam en de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak zouden kunnen worden belast.

Sommige leden waren van oordeel, dat de betrekking van commandant in de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak met die van commandant in de Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet zou kunnen worden vereenigd.

Generale Staf. Art. 8. Sommige leden vroegen te mogen vernemen tot welke bezuiniging de afschaffing van het tweede paard voor de officieren van den generalen staf zou kunnen leiden.

Men meende, dat de functie van sous-chef van den generalen staf sinds het optreden van dezen Minister onvervuld is gebleven en vroeg, of dit tot bezwaren aanleiding heeft gegeven en zoo neen, of de betrekking dan niet zou kunnen worden opgeheven. (1)

Opheffing van de provinciale en plaatselijke staven. Art. 9 en 10. Evenals in vorige jaren werd de wenschelijkheid betoogd om vacatures in de betrekkingen bij de provinciale en plaatselijke staven niet aan te vullen en aldus deze betrekkingen geleidelijk te doen verdwijnen. Er zijn genoeg officieren buiten het troepenverband — genoemd werd o. a. de 5de hoofdofficier bij het regiment — die de functiën zouden kunnen vervullen, zoo dit later noodig mocht blijken. Vele leden hoopten, dat de Minister tot dezen maatregel, waarop reeds zoo dikwijls is aangedrongen, het initiatief zal nemen en o. a. daardoor zal toonen, dat hij naar bezuiniging met ernst wenscht te streven.

Sommige leden merkten op, dat de kans hierop niet groot schijnt te zijn, waar sedert 's Ministers optreden de plaatselijke staf te 's Gravenhage zelfs met een tweede-luitenant is uitgebreid. Zij konden het nut van dezen maatregel niet inzien en hoopten, dat de Minister dien ten spoedigste ongedaan zou maken. Gevraagd werd, in welk garnizoen de betrekking van plaatselijk adjudant is opgeheven?

IIIde AFDEELING.

Kwartiermeesters. Art. 13. Gevraagd werd voor welke korpsen de drie kapiteins-kwartiermeester zijn bestemd, voor wie thans voor het eerst op dit artikel gelden zijn uitgetrokken.

Opgemerkt werd, dat ten vorigen jare blijkens de Memorie van Toelichting bij dit artikel onder *meer* werden genoemd: twee kapiteins voor 1/2 jaar, terwijl thans in de toelichting slechts een kapitein staat vermeld. Men vroeg, of ook niet op traktement voor den anderen kapitein moet worden gerekend? Ook werd de vraag gesteld, welke de redenen zijn, dat onder *minder* drie eerste-luitenants en een tweede-luitenant worden genoemd.

(1) De Commissie van Rapporteurs merkt op, dat inmiddels een sous-chef van den generalen staf is benoemd.

Nadere toelichting gevraagd. Art. 14. Naar aanleiding van de mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat de bezoldiging van den burgerlijken ambtenaar, die thans door een luitenant-kwartiermeester is vervangen, niet op dit artikel werd uitgetrokken, werd de vraag gesteld, op welk artikel die bezoldiging dan wel was te vinden en of bedoeld artikel thans met het bedrag der bezoldiging is verminderd:

Magazijnen van militaire kleeding en uitrusting. Gevraagd werd, sinds wanneer het stelsel in toepassing is, dat bij de magazijnen kapiteins en luitenants werkzaam zijn, hoe dit stelsel werkt en of het niet mogelijk zoude zijn, wederom burgerlijke ambtenaren te doen opklimmen tot den rang van assistent-magazijnmeester. Ook vroeg men, of het wel eens gebeurt, dat de magazijnmeesters uit de assistenten worden benoemd?

IVde AFDEELING.

Kapiteins voor speciale diensten. Art. 15. Ten vorigen jare is in de Memorie van Antwoord medegedeeld, dat de kapiteins voor speciale diensten in vredestand worden bestemd voor het uitoefenen van toezicht op het korpsonderwijs en het voorbereidend militair onderricht, het zitting nemen in examen-commissiën, het toezicht op schietbanen en het beheer van cantines, terwijl het meerendeel dier kapiteins aangewezen fortcommandanten zijn en daarom in vredestand ook nog belast zijn met het bijhouden der memorie van verdediging hun fort betreffende. De leden, die dit in herinnering brachten, meenden, dat uit deze opsomming ten duidelijkste blijkt, dat men in vredestand voor deze kapiteins geen eigenlijk werk had en daarom allerlei werkzaamheden, die strikt genomen tot de functiën van anderen behooren, voor hen als het ware heeft bijeengezocht. Aangezien echter deze werkzaamheden alle te zamen nog niet veelomvattend zijn en van geen genoegzaam gewicht om het voortbestaan in vredestand van de betrekking van kapitein voor speciale diensten te wettigen, behoort, naar deze leden meenden, die betrekking ten spoedigste te worden opgeheven.

Toelichting gevraagd. Van verschillende zijden werd ernstig geklaagd, dat bij dit artikel en ook bij sommige andere artikelen elke toelichting ontbreekt. Er worden in de Memorie van Toelichting wel feitelijke mededeelingen gedaan, maar de redenen, waarom op een aantal officieren van de verschillende rangen „meer” en op een ander aantal „minder” is gerekend, worden niet vermeld. Men wees er op, dat deze wijze van doen een overzicht van wat er ten aanzien van den begrotingspost gebeurt, bezwaarlijk, zoo niet onmogelijk maakt.

Bezuiniging? Waar het geven van elke toelichting overbodig is geacht, valt het, naar werd opgemerkt, moeilijk te beoordeelen, waarom wegens aftrek van officieren aan het compleet ontbrekende, met verlof als anderszins, op deze begroting voor het eerst een bedrag van f30.000 „minder” is uitgetrokken. Sommigen meenden, dat men hier heeft te denken aan eene gemakkelijker en „goedkoope” manier van bezuiniging, die zelfs zonder voorafgaand onderzoek in praktijk kan worden gebracht. Zij wezen op het bedenkelijke van deze wijze van doen, omdat aldus het beeld van den toestand min of meer wordt vervalscht en eene begroting wordt gegeven met cijfers, die men gefatteerd zou kunnen noemen.

Vergoeding voor onderhoud van rijwielen. Sommige leden drongen aan op eene algemeene regeling ten aanzien van het verleen van vergoeding aan officieren voor onderhoud van rijwielen. Het kwam hun billijk voor, dat aan alle officieren, die verplicht zijn in dienst van eigen rijwiel gebruik te maken, deze vergoeding worde toegekend.

Bezuiniging? Art. 16. Ten aanzien van de vermindering van het uitgetrokken bedrag van f5000, wegen aftrek van officieren aan het compleet ontbrekende, werd verwezen naar de opmerkingen omtrent deze wijze van bezuiniging bij artikel 15 gemaakt.

Bezuinigingen. Art. 17. Verscheidene leden meenden, dat op dit artikel nog op andere, meer doeltreffende wijze zou kunnen worden bezuinigd dan door

vermindering met een bedrag van f 10.000 wegens aftrek van officieren aan het compleet ontbrekende. Als huns inziens mogelijke besparingen noemden zij het afschaffen van de paarden der hoofdofficieren en van het tweede paard van den commandant van de vesting-artillerie; het opheffen van de inspectie van het wapen en van de betrekking van afdeulings-commandant bij de vesting- en de veld-artillerie; het opheffen van de Artillerie-schiet-school. Huns inziens is er voor de laatstgenoemde inrichting naast de commissie van proefneming weinig reden van bestaan, terwijl nog onlangs is gebleken hoe weinig diensten de Artillerie-schiet-school aan het leger bewijst, toen de proefnemingen met het snelvuurgeschut, die toch zeker bij de schiet-school thuis behoorden, aan eene afzonderlijke commissie zijn opgedragen. Gevraagd werd, hoeveel de Artillerie-schiet-school jaarlijks kost en of de Minister bereid zou zijn tot hare afschaffing over te gaan of deze althans voor te bereiden.

Traktementen van de reserve-officieren. Sommige leden zouden wenschen, dat er meer eenheid kwam in de traktementen van de reserve-officieren der verschillende wapens.

Toelage van een kapitein-magazijnmeester. Naar werd medegedeeld, geniet de kapitein-magazijnmeester te Amsterdam aan traktement en toelage f 3 200. Een traktement van f 2 000 voor dezen ambtenaar had men op dit artikel wel aangetroffen, maar zijne toelage had men niet gevonden. Men vroeg waar deze is te vinden.

Blijkens de Memorie van Toelichting is „minder” gerekend op een kapitein voor $\frac{1}{3}$ jaar en een kapitein-magazijnmeester en „meer” op een luitenant-kolonel. Men verzocht hieromtrent toelichting te mogen ontvangen.

Vermeerdering van het aantal eerste-luitenants bij de genie. Art. 18. Blijkens de Memorie van Toelichting is de vermeerdering van het aantal eerste-luitenants een gevolg van de mogelijkheid om het bestaande incompleet in dien rang eenigszins te kunnen aanvullen door bevordering van tweede-luitenants, die twee jaar in dezen rang hebben gediend. Sommige leden begrepen in deze toelichting het woord „mogelijkheid” niet; de Bevorderingswet voor de landmacht 1902 staat immers toe, dat tweede-luitenants na tweejarigen dienst tot eerste-luitenants worden bevorderd.

Ten aanzien van de vermindering van het uitgetrokken bedrag met f 5000, wegens aftrek van officieren aan het compleet ontbrekende, werd verwezen naar de opmerkingen omtrent deze wijze van bezuiniging bij artikel 15 gemaakt.

Opzichter-bureelambtenaar. Art. 21. Sommige leden wenschten te vernemen, waarom is gerekend op traktement van één opzichter-bureelambtenaar voor 8 maanden. Waarom is deze nieuwe ambtenaar noodig geoordeeld?

Behandeling van onderofficieren. Art. 22—25. Naar de meening van sommige leden laat de behandeling van de onderofficieren soms veel te wenschen over, zoo bijv. wat het uitgaan betreft. Dat deze militairen des avonds op tijd in de kazerne behooren te zijn, is noodzakelijk en spreekt eigenlijk vanzelf. Maar niet duidelijk is het, waarom men hen des daags, wanneer zij geen dienst hebben, niet vrijlaat, de kazerne te verlaten. Ook de gehuwde onderofficieren genieten niet zooveel vrijheid, als hun behoorde toe te komen. Zoo had men vernomen, dat zij hun eigen kinderen, die buitenshuis wonen, ten hunnent niet mogen ontvangen zonder daartoe eerst verlof te hebben bekomen en dat voor het hebben van logé's hetzelfde geldt. Verder schijnt het hun verboden te zijn een hond te houden. Men vroeg, of de Minister dergelijke behandeling van volwassen mannen, die een verantwoordelijken werkkring hebben, kan goedkeuren.

Herhalingsoefeningen. Blijkens de mededeeling op bladz. 13 van de Memorie van Toelichting kwamen in het loopende jaar bij de infanterie twee lichtingen voor herhalingsoefeningen onder de wapenen, onderscheidenlijk voor 28 en voor 19 dagen. Gevraagd werd hoeveel dagen voor manoeuvres en hoeveel voor schietoefeningen werden bestemd.

Tucht bij het regiment grenadiers en jagers. Sommige leden hadden vernomen, dat bij het regiment grenadiers en jagers de tucht veel te wenschen moet overlaten en daarmede het groot aantal straffen en degradatiën, dat bij dit regiment voorkomt, in verband staat.

Door andere leden, die beweerden de toestanden bij het bedoelde regiment van nabij te kennen, werd zulks ontkend.

Men vroeg, hoevele degradatiën in de laatste twee jaren bij het regiment zijn voorgekomen.

Soldijen voor schrijvers. Blijkens de Memorie van Toelichting is op deze artikelen voor soldijen enz. voor schrijvers een bedrag van ruim f6500 meer dat ten vorigen jare uitgetrokken. Met het oog op de bij de algemeene beschouwingen reeds gemaakte opmerkingen omtrent de onrustbarende toeneeming van de administratie in het leger, wenschte men thans te volstaan met op dit hooge bedrag 's Ministers aandacht nog eens te vestigen.

Bijslag op de soldij. De vraag werd gesteld, welk bedrag voor bijslag op de soldij voor gehuwde militairen, wier vrouwen voorheen belast waren met het wasschen der lijfgoederen van ongehuwde korporaa's en soldaten, thans nog op de begrooting voorkomt.

Lagere raming. In aansluiting aan de bij de algemeene beschouwingen omtrent het reservekader gemaakte opmerkingen, verklaarden verscheidene leden met leedwezen te hebben gezien, dat voor deze instelling thans ruim f11 000 minder is uitgetrokken dan ten vorigen jare, terwijl anderen, die van oordeel waren dat het reservekader in het stelsel van een volksleger niet past, de vermindering van den betrekkelijken post als een goed teeken meenden te moeten aanmerken.

Bezuiniging? Ten aanzien van de vermindering van ruim f53 000 wegens aftrek van meerdere procenten werd wederom verwezen naar de opmerkingen omtrent deze wijze van bezuiniging bij artikel 15 gemaakt.

Sommige leden wenschten de mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat het percentage van den aftrek 2 pct. hooger kon worden gesteld in verband met de uitkomsten der laatste jaren, nader te hebben toegelicht. Welk bedrag aan soldij is volgens de monsterrol ten vorigen jare uitbetaald?

Cavalerie. Art. 23. Sommige leden maakten bezwaar tegen de bestaande regeling om de miliciens, die bij de cavalerie worden ingedeeld, eerst op te roepen voor inlijving en hen daarna voor een half jaar naar huis te zenden. Aangezien dit voor de betrokken personen groot ongerief medebrengt, zouden deze leden in de bedoelde regeling gaarne verandering zien gebracht.

Eenige leden zouden wenschen, dat bij de cavalerie de kolbak werd afgeschafte of den manschappen althans werd toegestaan, dit zware en ongeriefelijke hoofddekse' op Zon- en feestdagen niet te dragen.

Er werd op aangedrongen, de belooning van den korporaal-hoefsmid niet te berekenen naar elk paard dat beslagen wordt, maar hem eene vaste bezoldiging toe te kennen. Eene groote onbillijkheid, meenden de leden, van wie aandrang in dezen uitging, zoude daarmede worden weggenomen.

Vde AFDEELING.

Afschaffing van militaire bakkerijen. Art. 26. Gevraagd werd, of niet in meer garnizoensplaatsen waar broodfabrieken gevestigd zijn, de levering van het brood voor de militairen, bij wijze van aanbesteding of ondershands, aan de particuliere industrie zou kunnen worden opgedragen. De militaire bakkerijen zouden daar dan kunnen worden opgeheven, waarmede, naar men geloofde, eene belangrijke bezuiniging voor de schatkist zou kunnen worden verkregen.

Ten aanzien van de verminderingen dit artikel en de artt. 28 en 29 wegens verhooging van een aftrek werd verwezen naar de opmerkingen omtrent deze wijze van bezuiniging bij art. 15 gemaakt.

Voeding der manschappen. Vele leden gaven er hunne instemming mede te kennen, dat men er in de laatste jaren op uit is geweest, in de voeding der manschappen verbeteringen aan te brengen, al heeft dit dan ook ten gevolge gehad, dat de kosten der voeding steeds hooger zijn geworden. Zij ver-

trouwden, dat de Minister verdere verbeteringen in deze richting in de hand zal werken.

Sommige leden merkten op, dat al moge ook in vele gevallen de qualiteit van de levensmiddelen thans voldoende zijn, de keuze van de gerechten en de bereiding van de spijsen hier en daar nog veel te wenschen schijnt over te laten. Met goeden wil kan anders in dezen veel in het belang van den soldaat worden gedaan, zooals blijkt bij het regiment grenadiers en jagers, waar klachten over de menages hoogst zelden voorkomen.

Eenige leden vroegen eene opgave te mogen ontvangen van de opbrengsten der spoeling in de groote garnizoensplaatsen. Van het ration erwtensoep schijnt in den regel weinig te worden genuttigd, het grootste gedeelte moet, naar zij hadden vernomen, in de spoelington terecht komen.

Door sommige leden werd aangedrongen op het betrachten van meer zuinigheid bij het bereiden van het eten. Het hebben van drie keukens in de Alexander-kazerne te 's Gravenhage bijv. scheen geheel onnoodig. Er ware daar, en zeker ook elders, op keuken-personeel en brandstoffen heel wat te bezuinigen.

Wijze en voorwaarden van aanbesteding van verduurzaamde levensmiddelen. Opgemerkt werd, dat bij de aanbesteding van de levering van verduurzaamde levensmiddelen voor het Departement van Oorlog — benevens ook voor de Departementen van Marine en Koloniën — de bestekken te uitgebreid worden gemaakt. Men meende, dat het aantal inschrijvers vermeerdering zou ondergaan, indien de bestekken werden gesplitst en de leverantie kleinere hoeveelheden betrof.

Bij het thans gevolgde systeem van uitgebreide bestekken, wordt op korten termijn eene zoo groote hoeveelheid aanbesteed en gegund, dat de fabriek, die de levering heeft te doen, slechts op tijd kan leveren ten koste van hare gewone arbeidsregeling. De leden, die deze opmerkingen maakten, waren van gevoelen dat, zoo er in de bestekken geen stellige voorwaarde van maximum-arbeidstijd kan worden gesteld, het in elk geval wenschelijk is daarbij meer rekening te houden met het productievermogen van onze fabrieken van verduurzaamde levensmiddelen.

VIDE AFDEELING.

Korporaal-kleermakers. Art. 31. Enkele leden betoogden de wenschelijkheid om aan de korporaal-kleermakers den rang toe te kennen van sergeant of althans dien van sergeant-titulair. Zij achtten dit noodig voor het prestige van bedoelde personen.

Andere leden meenden, dat deze verhooging in rang tot moeilijkheden aanleiding zoude geven, aangezien het meermalen gebeurt, dat korporaals den dienst van fourier hebben waar te nemen en het niet zou aangaan, dat dan de kleermakers hooger in rang zouden zijn dan zij.

Lagere raming. Verscheidene leden begrepen niet, dat op dit artikel bijna f 12 000 minder dan ten vorigen jare kon worden uitgetrokken, terwijl de legerorganisatie zich nog steeds uitbreidt en bovendien de landweer dit jaar onder de wapenen komt. Men vroeg, of met laatstbedoelde omstandigheid wel in genoegzame mate rekening is gehouden. Het is immers te verwachten, dat van vele landweerplichtigen de kleeding niet meer passend zal blijken. Men vreesde, dat de post later bij suppletoire begrooting zal moeten worden verhoogd.

Vereenvoudiging der kleeding. Art. 32. Van verschillende zijden werd op dit artikel gewezen als op een van die, waarop bij ernstigen wil in belangrijke mate zoude kunnen worden bezuinigd. Men zou moeten overgaan tot het verstrekken van eenvoudige veldkleeding, op de eischen der practijk ingericht, zonder noemenswaardige uitmonstering zonder en voor alle wapens zoo al niet in elk opzicht kan toch op kleine verschillen na gelijk. Gevraagd werd, of niet de Minister tot reorganisatie in dezen geest het initiatief zou willen nemen.

Bezuiniging? Men vroeg, op welke gronden voor aanschaffing en aanmaak van kleeding ten behoeve van onderofficieren en soldaten een bedrag van ruim f 41000 lager is geraamd dan ten vorigen jare. Moet hier wellicht aan

bezuiniging in den geest van art. 15 worden gedacht? Zoo ja, dan wenschte men naar de daaromtrent gemaakte opmerkingen te verwijzen.

Kleeding voor de landweer. Het geraamde bedrag van f 4000 wegens opkomst van de lichteningen der landweer tot het houden van oefeningen achtten verscheidene leden te laag. Zij vreesden, dat ook hier eene aanvraag tot verhooging bij suppletoire begroting niet zal kunnen uitblijven.

Van pas maken en onderhouden van kleeding. Art. 33. Verscheidene leden waren van oordeel, dat een bedrag van f 411 000 voor het van pas maken en onderhouden van kleeding en uitrusting reusachtig is te noemen. Zij verzochten te mogen vernemen, waarom deze post op zulk een bijzonder hoog bedrag moet worden geraamd. Laat de aanmaak van kleeding dan zooveel te wenschen over en zoo ja, zijn er geene maatregelen te treffen om daarin verbetering te brengen? Hier moet, naar men meende, bij goed beleid toch in belangrijke mate kunnen worden bezuinigd.

Sommige leden waren van oordeel, dat eene van de redenen, waarom de post zoo hoog is, moet worden gezocht in het streven om de militaire kleeding nauwsluitend te maken. Blijkt verruiming gedurende den eerste-oefeningstijd al niet noodig, zoo kan zij gewoonlijk toch niet uitblijven, wanneer de man voor herhalingsoefeningen onder de wapens komt. Deze leden verklaarden niet te begrijpen, waarom men er niet veeleer naar streeft den militairen ruime kleeding te verschaffen, die hen bij de oefeningen niet knelt of hindert.

Onderhoud van kleeding voor de landweer. In de Memorie van Toelichting wordt gesproken van het „matige” bedrag van f 1000, dat met het oog op de landweeroefeningen is geraamd. Men vreesde, dat het bedrag te matig zal blijken en al spoedig bij suppletoire aanvraag verhooging zal moeten ondergaan.

Deponeerkamers. Gevraagd werd door enkele leden, of het voor het Rijk niet veel goedkooper zou uitkomen, indien de ondergoederen niet als thans in deponeerkamers bij de korpsen werden bewaard, maar telkenmale werden verkocht met de bedoeling om, voor zooverre de behoefte daaraan mocht blijken, nieuwe goederen aan te koopen. De bestaande deponeerkamers zouden dan voor andere doeleinden kunnen worden gebruikt; het beheer over den voorraad kleeding zou veel eenvoudiger en veel minder kostbaar kunnen zijn en het zou niet meer voorkomen, zooals thans, dat tal van goederen in de deponeerkamers langzamerhand bedorven geraken of verdwijnen.

Opheldering gevraagd. Opgemerkt werd, dat in de omschrijving van het artikel in den uitgewerkten en toelichtenden staat tweemaal wordt vermeld, dat de sommen, in te houden op de soldij, worden afgetrokken. Gevraagd werd, of deze sommen inderdaad tot tweemaal toe worden afgetrokken en zoo neen, hoe dan de omschrijving is te verklaren.

Reinigen van lijfgoederen van landweerplichtigen. Art. 34. Mei het oog op de omstandigheid, dat het artikel f 2000 lager is geraamd dan ten vorigen jare werd de vraag gesteld, of geen bedrag is uitgetrokken voor de landweer. Na afloop van de zesdaagsche oefeningen zullen de lijfgoederen van de landweerplichtigen toch gereinigd en hersteld moeten worden.

Ledergoed voor de landweer. Art. 37. Opgemerkt werd, dat ook bij de raming van dit artikel met de opkomst der landweerplichtigen onder de wapenen geen rekening schijnt te zijn gehouden. Gevraagd werd, of aan de landweer wellicht geen ledergoed zal worden verstrekt.

Herstelling en onderhoud van wapenen. Art. 38. Men achtte het niet duidelijk, dat deze post lager kon worden geraamd dan ten vorigen jare, waar toch de legeruitbreiding nog in gang is en bovendien in 1906 de landweerplichtigen onder de wapenen zullen komen.

VII DE AFDEELING.

Bezuiniging? Art. 41. Ten aanzien van de vermindering van den post met ruim f 40 000 werd verwezen naar de opmerkingen omtrent bezuinigingen in dezen geest, bij art. 15 gemaakt.

Verlichting en verwarming van soldatenkamers en drinkwater. Art. 42. Naar aanleiding van de omstandigheid, dat deze post in de laatste jaren aanhoudend en belangrijk is gestegen en daarop thans weer f 36 000 meer is geraamd dan voor 1905 was toegestaan, werd gevraagd, of op de verlichting niet zou kunnen worden bezuinigd en of niet overal gasgloeilicht behoort te worden aangebracht. Ook vroeg men, of centrale verwarming van de kazernes voor den Staat niet veel voordeliger zou zijn dan verwarming met kachels, zooals thans gebruikelijk is.

Verder werd de aandacht gevestigd op het vermorsen van drinkwater, waaraan men zich bij de bereden wapens nog al schuldig maakt door de wijze, waarop men daar de paarden drenkt.

Specificatie gevraagd. Art. 43 en 44. Blijkens de Memorie van Toelichting is met het oog op de uitbreiding van het kazernement op den post voor aanschaffing en onderhoud voor gereedschappen tot het schoonhouden van militaire gebouwen f 2000 en op dien voor daggelden en loonen van personeel met het reinigen van deze gebouwen belast, f 1000 meer uitgetrokken dan ten vorigen jare. Sommige leden meenden, dat deze cijfers tot elkander in eene ietwat zonderlinge verhouding staan en vroegen daarom van beide be dragen specificatie.

VIII^{STE} AFDEELING.

Aanschaffing van artilleriepaarden. Art. 47. Blijkens den uitgewerkten en toelichtenden staat is gerekend op de aanschaffing van artilleriepaarden tegen prijzen van f 510, f 565 en f 725. Gevraagd werd, hoe het komt, dat deze prijzen zoo uiteenloopen en of het niet mogelijk ware alle benodigde artilleriepaarden, evenals met die voor de cavalerie geschiedt, à f 510 per stuk aan te koopen.

Bezuiniging? Art. 50. In de Memorie van Toelichting is als reden voor de verlaging van de prijzen der rations met 7 cent genoemd: de gunstige uitslag van den oogst. Men wees er op, dat ten vorigen jare in verband met de gunstige verwachtingen, die toen van den oogst gekoesterd werden en in afwachting van den uitslag van de in het najaar te houden aanbestedingen voor de levering van fourage, de rations-prijs met 2 cent werd verlaagd, maar 's Ministers ambtsvoorganger reeds bij de Memorie van Antwoord moest verklaren, dat hij in zijne verwachtingen was teleurgesteld en de uitslag van de gehouden aanbestedingen had doen zien, dat de aangevraagde som ontoereikend zoude zijn. De raming van den prijs der rations werd met 7 cent en de post met ruim f 138 000 verhoogd. De leden, die dit in herinnering brachten, hadden gehoopt, dat men aan het Departement, door deze ondervinding geleerd, voorzichtig zou zijn geworden. De Minister blijkt echter op oogst-gebied al even, zoo niet meer optimistisch te zijn gezind dan zijn ambtsvoorganger. De bedoelde leden meenden te moeten aannemen, dat de zaak eenzelfde verloop zal hebben als ten vorige jare. Inmiddels zal dan de lagere raming hebben gestrekt om, zooals de Minister van Financiën het heeft uitgedrukt, als bezuiniging verhoogingen goed te maken.

IX^{DE} AFDEELING.

Kosten van krijgsgeschiedkundige nasporingen en studiën. Art. 53. Sommige leden hadden bedenking tegen het in de Memorie van Toelichting medege-deelde voornemen om ook andere personen dan den directeur van het krijgsgeschiedkundig archief, bij dat archief tegen belooning werkzaam te stellen, met het oog waarop het bedrag voor toelagen met f 500 is verhoogd. Zij schatten het nut der in het artikel genoemde nasporingen en studiën niet hoog en vreesden, dat de resultaten niet in goede verhouding staan tot de gemaakte kosten. Men verzoekt omtrent de uitkomsten der nasporingen en studiën eenige inlichtingen te mogen ontvangen. De post heeft nu reeds jarenlang op de begrooting gestaan; naar men meende, wordt het hoog tijd, dat hij daarvan worde afgevoerd en gebiedt reeds de zuinigheid, dat hij althans niet worde verhoogd.

Blijkens de Memorie van Toelichting is het bedrag sub b met f 500 verminderd, omdat kan worden verwacht, dat de uitgaven voor reis- en verblijf-

kosten ten behoeve van de nasporingen zullen verminderen. Gevraagd werd, waarop deze verwachtingen zijn gegrond.

Landbouwonderwijs aan de cursussen. Art. 54. De vraag werd gesteld, of het bericht juist is, hetwelk in de dagbladen is opgenomen, dat gedurende den aanstaanden winter aan de cursussen landbouwonderwijs zal worden gegeven, wanneer zich daarvoor ten minste twintig deelnemers aanmelden. Zoo ja, dan achte men dit een uitstekend plan hetwelk wellicht, naar enkelen meenden, in zooverre ware te wijzigen, dat aan het aantal van twintig deelnemers niet streng werd vastgehouden; zoo neen, dan vroeg men, of niet de Minister zou willen bevorderen, dat het tot het geven van landbouwonderwijs aan de cursussen kome.

Aantal analphabeten. Gevraagd werd naar het aantal analphabeten onder hen, die tot de lichting 1905 behooren.

Schoolonderwijs bij de korpsen. Men vroeg, of het schoolonderwijs bij de korpsen nog noodig is; of daarvan veel gebruik wordt gemaakt; of het volgens de eischen des tijds is ingericht; en in het bijzonder of de leermiddelen goed zijn.

Instructie-compagnie te Schoonhoven. Naar enkele leden hadden vernomen bevindt zich in de sterkte van de instructie-compagnie te Schoonhoven een adjudant-onderofficier. Aangezien zij echter diens soldij op de begrooting nergens uitgetrokken hadden gevonden, vroegen zij daaromtrent inlichtingen.

Soldij-verhoogingen voor scherpshutters Art. 55. Sommige leden waren van oordeel, dat het geen zin meer heeft, gelden uit te trekken voor soldij-verhoogingen voor scherpshutters. Zij meenden, dat deze thans nog gehuldigde opvatting voortspuit uit een verouderd beginsel, en zouden daarom gaarne zien, dat het daarvoor uitgetrokken bedrag van de begrooting werd afgevoerd.

Vaandels en standaards. Ook konden deze leden niet goedkeuren, dat op dit artikel een bedrag voor vaandels en standaards is uitgetrokken.

Onvoldoende toelichting. Art. 56. In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat de wenschelijkheid is gebleken om ten behoeve van het korps pontonniers over vier rijwielen te beschikken. Men wenschte deze mededeeling nader te hebben toegelicht.

Korps wielrijders. Gevraagd werd, of voor het korps wielrijders bij voorkeur viermaanders worden genomen.

Aanschaffing van rijwielen. Gevraagd werd, welken prijs het Rijk voor de aan te schaffen rijwielen besteedt en of met de fabriek, die de rijwielen levert, een zoodanig contract is gesloten, dat elk officier zich daar tegen den prijs, dien het Rijk betaalt, eene zelfde soort van rijwiel als aan het Rijk wordt geleverd, kan aanschaffen. Zoo neen, of dan de Minister zou willen bevorderen, dat in dezen zin eene regeling werd getroffen.

Troepenvervoer. Art. 57. Sommige leden waren van oordeel, dat op dit artikel zou kunnen worden bezuinigd, indien men voor het troepenvervoer in mindere mate dan thans de spoorwegen gebruikte, maar de troepen naar hunne bestemming deed marcheeren. Voor cavalerie en artillerie zou dit zeker weinig bezwaar opleveren, terwijl voor de infanterie het doen van groote marschen met het oog op hare oorlogsbestemming, nuttig zou zijn te achten. Zelfs indien inkwartiering voor een of meer nachten noodig bleek, zoude dit, meenden deze leden, voor het Rijk nog goedkooper uitkomen dan thans, nu aan de spoorwegmaatschappijen groote vervoerkosten moeten worden betaald.

Reis- en verblijfkosten, enz. Enkele leden achtten den op f 6000 geraamden post voor reis- en verblijfkosten, kosten van vervoer, tol-, brug-, weg- en veergelden zeer hoog; zij meenden te moeten vragen, of zorg wordt gedragen, dat slechts werkelijk gedane uitgaven worden vergoed.

Postduivendienst. Art. 58. Men vroeg eenige mededeelingen te mogen ontvangen omtrent den toestand van de postduivenstations en het aantal afgerichte duiven, waarover kon worden beschikt.

Schietoefeningen op Zondag. Art. 59. Van verschillende zijden werd opgemerkt, dat het uitgetrokken bedrag van f 20.000 niet in eene goede verhouding staat tot het belang van de zaak, die het hier geldt.

Opgemerkt werd, dat onder het vorig Kabinet de schietoefeningen niet mochten worden gehouden op Zondag, hetgeen den vooruitgang van het schietonderricht zeer heeft belemmerd, aangezien het meerendeel van hen, die voor deelneming in aanmerking zouden komen, slechts den Zondag beschikbaar heeft en op elken anderen dag van de week verhinderd is. De leden, die deze opmerking maakten, hoopten, dat de Minister in dezen niet het voetspoor van zijn ambtsvoorganger zal drukken maar zooveel mogelijk zal bevorderen, dat de schietoefeningen op Zondag worden gehouden. Ook daarom zou dit aanbeveling verdienen, omdat de schietoefeningen, die niet alleen nuttig maar ook aangenaam zijn, het herbergbezoek zouden kunnen doen afnemen.

Van andere zijde werd uiteengezet, dat sommiger levensopvatting, hoewel volstrekt niet alle beoefening van sport op Zondag verwerpend, toch het deelnemen aan schietoefeningen niet gedooft, terwijl anderen zelfs tegen elke beoefening van sport op Zondag gemoedsbezwaren hebben. Waar het hier nu geldt oefeningen, die van Rijkswegen worden gesubsidieerd, behoort, naar men meende, met dit gemoedsbezwaar rekening te worden gehouden, omdat het sommigen niet onmogelijk mag worden gemaakt, deel te nemen aan wat voor allen bestemd is. Het standpunt van het vorig Kabinet was dus het juiste en men hoopte, dat het zal blijven gehandhaafd.

Particuliere schietbanen. Gevraagd werd, welke ondervinding men ten aanzien van de particuliere schietbanen heeft opgedaan. In hoeverre zijn deze schietbanen met betrekking tot het schietonderricht doelmatig gebleken?

Winterbijeenkomsten voor reserve-officieren. Art. 60. Gevraagd werd, of zal worden zorg gedragen, dat de in dit artikel bedoelde winterbijeenkomsten zoodanig worden ingericht, dat zij aan haar doel zullen kunnen beantwoorden: de gewone, zoogenaamde wetenschappelijke bijeenkomsten voor officieren gedurende de wintermaanden, beantwoorden, naar men beweerde, aan hare bestemming in geenen deele. Op welke wijze denkt de Minister zich de organisatie van eerstbedoelde winterbijeenkomsten?

Subsidien aan vereenigingen voor volksoefeningen in de gymnastiek. In herinnering werd gebracht, dat toen ten vorigen jare bij de openbare beraadslaging over hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting aangedrongen werd op inwilliging van het verzoek van het bestuur van het Nederlandsch Gymnastiekverbond om verhooging van subsidie, 's Ministers ambtsvoorganger in de vergadering der Kamer van 24 December daarop heeft geantwoord, dat op het oogenblik aan het verzoek niet kon worden voldaan, maar hij voor het volgende jaar betere verwachtingen koesterde. De leden, die hieraan herinnerden, hadden tot hunne teleurstelling gezien, dat de post voor subsidien geene verhooging heeft ondergaan, maar wederom tot een bedrag van f 5000 is uitgetrokken. Zij vroegen, of hieruit moet worden opgemaakt, dat ook thans weer bedoeld verzoek niet zal worden ingewilligd. Aan welke vereenigingen voor volksoefeningen in de gymnastiek wordt thans subsidie toegekend en tot welke bedragen?

XDE AFDEELING.

Bureelkosten van den hoofdintendant. Art. 66. Opgemerkt werd, dat op dit artikel van hoofdstuk VIII der loopende Staatsbegrooting de bureel- en administratiekosten van den hoofdintendant met f 100 zijn verhoogd en op f 1200 zijn gebracht, en dit blijktens de Memorie van Toelichting geschiedde ten deele voor vernieuwing van vloerkleeden en ten deele voor aankoop van eene schrijfmachine. Men vroeg, waarom thans het bedrag dier bureel- en administratiekosten niet tot f 1100 is teruggebracht.

In verband hiermede werd de aandacht gevestigd op de ietwat zonderlinge mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat de bedragen, meer en minder geraamd bij verschillende militaire autoriteiten, hun ontstaan vinden o. a. in buitengewone uitgaven, welke voor 1905 waren geraamd en toegestaan. Men verklaarde niet te begrijpen en zou daarom gaarne zien toegelicht, waarom

deze uitgaven dan niet uit den dienst van 1905 zijn of worden gekweten. Zijn de toegestane bedragen ontoereikend, dan kan, zoo noodig, eene suppletoire aanvraag worden gedaan. De thans gevolgde manier van doen zal tot dienstvermenging moeten leiden en althans voor de Staten-Generaal het overzicht bemoeilijken.

Schrijfmachines. Gevraagd werd, hoevele schrijfmachines reeds zijn en hoevele nog zullen worden aangeschaft. Telken jare weer geeft de aanschaffing van schrijfmachines aanleiding tot het verhoogen van de bureel- en administratiekosten van verschillende militaire autoriteiten.

Bureelkosten voor landweer-districtscommandanten. Vele leden hadden groot bezwaar tegen het uittrekken van een bedrag van f 5000 wegens bureelkosten voor 24 landweer-districtscommandanten. De districtscommandanten ontvangen eene toelage en hunne betrekking is zeer begeerd; vergoeding voor bureelkosten hebben zij niet noodig. In geen geval behooren zij bovendien in de gelegenheid te worden gesteld, een bureel te houden. Waar bij de autoriteiten in ons leger de zin voor administratie zoo ontwikkeld is, mag ook ten aanzien van de landweer-districtscommandanten aan het spreekwoord van den vinger en de hand wel worden gedacht. Geeft men hun eenmaal een bureel, hun voortdurend streven zal het zijn, dit meer en meer tot wasdom te doen geraken, met het gevolg, dat het er binnen betrekkelijk korten tijd bij de landweer al niet anders zal uitzien dan bij het leger, waar men met den administratieven omslag, die schatten gelds verslindt, meer en meer verlegen raakt. Daarom wenschte men met allen nadruk op te komen tegen dezen post en den Minister te waarschuwen, dat hij op het punt staat een weg in te slaan, die afleidt van wat zijn doel behoort te zijn: bezuiniging in ieder opzicht.

Den landweer-districtscommandanten zou eene verhoogde vergoeding worden toegekend tot het huren van eene voor bureel geschikte localiteit. Gevraagd werd echter, of eenige zekerheid bestaat, dat zoodanige localiteit ook zal worden gevonden. Is wellicht met de betrokken gemeentebesturen over deze aangelegenheid overleg gepleegd?

In de Memorie van Toelichting is medegedeeld, dat de bureelen van de landweer-districtscommandanten in enkele gevallen gevestigd konden worden in Rijks- of gemeentelijke gebouwen. Men verzocht hieromtrent nader te mogen worden ingelicht.

Vergoeding aan landweer-compagniescommandanten. Ook zouden sommige leden willen vernemen, op welke wijze de vergoeding voor 118 landweer-compagniescommandanten, waarvoor f 1400 is geraamd, zal worden toegekend.

XI DE AFDEELING.

Vrije woning voor muzikanten. Art. 73. Naar werd medegedeeld, hebben de muzikanten van de acht stafmuziekkorpsen in November 1902 gezamenlijk tot den Minister van Oorlog een verzoekschrift gericht om, evenals zulks met de sergeanten en fouriers geschiedt, na zes dienstjaren te worden gesteld in het genot van vrije woning. Terwijl daarop bij beschikking van den Minister dd. 13 Maart 1903 is bepaald, dat met ingang van April 1903 aan de muzikanten, die twaalf jaren onafgebroken in den effectieven rang van muzikant gediend hebben, de vrije woning zal worden toegekend, schijnt in aansluiting daaraan voor het stafmuziekkorps van het 1ste regiment infanterie door den toenmaligen kapitein-adjutant eene regeling te zijn getroffen, die voor dit korps de gunstige beschikking des Ministers grootendeels, zoo niet geheel, ongedaan maakte. Bepaald moet namelijk zijn, dat van de toelage, die de muzikanten genieten voor het geven van buitengewone muziekkuitvoeringen, ter vergoeding als het ware van het genot van vrije woning, eene inhouding zal plaats hebben van drie tot acht gulden per maand. De betrokken personen schijnen zich dadelijk, nadat de voor hen zoo bezwarende bepaling was gemaakt, tot den Minister te hebben gericht, doch op hun adres moet in ongunstigen zin zijn beschikt, met het gevolg, dat de bedoelde inhouding nog steeds schijnt plaats te vinden. De leden, die dit alles hadden vernomen, verzochten omtrent de juiste toedracht van deze aangelegenheid te mogen worden ingelicht.

Lotsverbetering van muzikanten. Opgemerkt werd, dat de muzikanten van de stafmuziekkorpsen, hoewel zij den rang van onderofficier hebben, wat hunne positie betreft in meer dan een opzicht bij de sergeanten ten achter staan. Een sergeant heeft na zes effectieve dienstjaren recht op het genot van vrije woning; met een muzikant is dit eerst het geval, wanneer hij twaalf jaren in effectieven dienst is geweest. Een sergeant kan na 15 jaren dienst met half pensioen overgaan bij de reserve der landmacht en zich eene goede burgerpositie verwerven; voor een muzikant geldt deze bepaling niet en hij kan eerst aanspraak maken op pensioen na 30 volle dienstjaren en na den leeftijd van 50 jaren te hebben bereikt. De leden, die hierop wezen, vroegen, of de Minister ten aanzien van eerstgenoemd punt de muzikanten niet met de sergeanten zou willen gelijk stellen en of hij aan hunne grieven ten aanzien van het tweede punt niet zou willen te gemoet komen door te bepalen, dat pensioen zou kunnen worden verkregen op 46-jarigen leeftijd na 30 dienstjaren. Dit scheen dezen leden billijk, waar de betrekking van muzikant veel eischt van den persoon en een muzikant gewoonlijk reeds in dienst treedt op 16-jarigen leeftijd. De bedoelde leden drongen verder aan op eene regeling, volgens welke een muzikant na 12-jarigen effectieven dienst tot sergeant-majoor zou worden bevorderd. Zij wezen er op, dat de muzikanten veel minder dan de andere lagere militairen in de gelegenheid zijn in den dienst promotie te maken of op zekeren leeftijd in eene burgerbetrekking over te gaan. Bovendien merkten zij op, dat ook aan de schrijvers op de regiments-bureellen, aan de hoofdadministratie enz. na 12-jarigen dienst de rang van adjudant-onderofficier wordt toegekend.

Vergoeding ingevolge artt. 113 en 113bis der Militiewet 1901. Art. 75. Sommige leden drongen aan op milde toepassing van de hierbedoelde bepalingen der Militiewet. Eenige leden zouden willen, dat het bedrag der vergoedingen niet meer als thans zou gaan van f0.60 tot f1, maar dat in alle gevallen een zelfde bedrag, en wel het maximum, werd toegekend. Huns inziens behoorde hier te worden gesproken niet van tegemoetkomingen, maar van schadeloosstellingen en moest er gevraagd worden niet wat de miliciens verdient, maar wat noodig is voor het onderhoud van het betrokken gezin. Enkelens achtten het in de wet genoemde maximum van f1 per dag te laag.

Van verschillende zijden meende men de vraag te moeten stellen, of de vergoedingen wel steeds terechtkomen, waar dit volgens de bedoeling van de wet het geval behoort te zijn. Enkele leden deelden o.a. mede, dat soms miliciens, wier gezin vergoeding ontvangt, deelnemen aan de menage der onderofficieren. Men vertrouwde, dat de Minister alles zou in het werk stellen om misbruiken te dezer zake te voorkomen. Sommige leden hadden vernomen, naar zij in dit verband opmerkten, dat de wijze waarop vanwege het Departement van Oorlog informatiën naar de omstandigheden der miliciens worden ingewonnen, over het algemeen niet de juiste is. Ook werd medege-deeld, dat nog al eens ten gunste van de betrokken miliciens van het advies der burgemeesters wordt afgeweken.

Enkele leden meenden, dat het aanbeveling zou kunnen verdienen, de namen van hen, die voor vergoeding in aanmerking wenschen te komen, te publiceren of te plaatsen op eene lijst, die ter secretarie ter inzage van een ieder zou liggen. De zaak zou dan komen te staan onder de contrôle der publieke opinie.

Andere leden waren van oordeel, dat de uitvoering van art. 113bis der Militiewet van den Minister van Oorlog op dien van Binnenlandsche Zaken behoorde te worden overgebracht.

Verscheidene leden klaagden, dat nog al dikwijls de belanghebbenden veel te laat in het bezit komen van de vergoeding, en dientengevolge eerst een tijd van gebrek hebben door te maken. Aangezien daardoor de bedoeling des wetgevers ten deele wordt verijdeld, verzochten deze leden den Minister te willen zorg dragen, dat steeds de vergoeding tijdig worde toegekend en uitbetaald.

Ter bevordering van eene vlugge afdoening van zaken, gaven sommige leden in overweging, te bepalen, dat de lotelingen zich rechtstreeks tot den burgemeester zouden kunnen wenden en men hen ter secretarie van de gemeente in het opmaken van hun verzoek om vergoeding zou moeten bijstaan.

Werving van vrijwilligers. Art. 76. Evenals in vorige jaren kwam het ver-

schijnsel ter sprake, dat van hen, die zich bij het wapen der cavalerie als vrijwilliger verbinden, een betrekkelijk groot aantal binnen korten tijd een strafbaar feit pleegt en dan uit hoofde van een rechterlijk vonnis uit den dienst moet worden ontslagen. Toen ten vorigen jare de vraag was gesteld, of niet maatregelen zouden kunnen worden getroffen om voortaan deze praktijken tegen te gaan, die de krijgstucht helpen ondermijnen en den Staat op niet onaanzienlijke kosten komen te staan, heeft 's Ministers ambtsvoorganger daarop in het algemeen een ontkennend antwoord gegeven. In het bijzonder heeft hij toen medegedeeld, dat hij niet durfde over te gaan tot het verlaten van het stelsel, waarmede zijns inziens het verschijnsel ten nauwste samenhangt, om aan de geworven vrijwilligers dadelijk bij hunne indiensttreding een vrij hoog handgeld uit te betalen, omdat, naar zijne stellige meening, eene bedenkelijke vermindering van het aantal vrijwilligers daarvan het gevolg zou zijn; eene mogelijkheid, die onder de tegenwoordige omstandigheden niet zou mogen worden aanvaard.

De leden, die dit in herinnering brachten, vroegen, hoe deze Minister denkt over het verlaten van bovenbedoeld stelsel en zoo ook hij daartegen bezwaar mocht hebben, of hij dan een ander middel aan de hand weet te doen, om het besproken verschijnsel te doen ophouden. Zij verzochten te mogen vernemen, hoeveel vrijwilligers bij de cavalerie in het laatste jaar ten gevolge van eene rechterlijke uitspraak de gelederen hebben verlaten.

Eenige leden meenden, dat het overweging verdient te breken met het stelsel van werving, dat verouderd is en tot allerlei immoreele handelingen en toestanden aanleiding geeft.

XII DE AFDEELING.

Militaire apothekers. Art. 81. Naar aanleiding van de mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat het in het voornemen ligt, het korps der militaire apothekers niet aan te vullen boven het thans aanwezige aantal en dus het bestaande incompleet te bestendigen, werd gevraagd, of hieruit moet worden opgemaakt, dat men dit korps geheel wil doen verdwijnen.

Sommige leden vroegen, of men in deze richting niet veel verder zou kunnen gaan en zonder schade voor den dienst niet alleen de militaire apothekers, maar ook het magazijn van geneesmiddelen en de militaire paardenartsen geleidelijk zou kunnen afschaffen.

Opheffing van militaire hospitalen. Art. 87. Vele leden hadden met ingenomenheid gezien, dat in den loop van het jaar 1905 de militaire hospitalen te Schoonhoven en te Groningen zijn of zullen worden opgeheven. Zij juichten ten zeerste dezen, door 's Ministers ambtsvoorganger voorbereiden, maatregel toe, en hoopten, dat de Minister in deze richting zal voortgaan, en de opheffing zal tot stand brengen van alle militaire hospitalen in kleine garnizoensplaatsen, als Schoonhoven, waar, uit den aard der omstandigheden deze inrichtingen primitief en ongerieflijk moeten zijn en in grootere garnizoenen, als Groningen, waar geheel naar de eischen der wetenschap ingerichte academische of gemeentelijke ziekeninrichtingen bestaan, terwijl daar in den regel de inrichting van de militaire hospitalen verouderd en in meerdere of mindere mate gebrekkig is. Niet alleen zouden met een sturen in deze richting de zieke militairen zijn geholpen, maar ook de schatkist zou daarvan baat onder vinden.

Ten aanzien van dit laatste punt wenschten sommige leden nader te worden ingelicht. Zij wezen er op, dat, voor zoover zulks uit de begroting en de verstrekte toelichting is na te gaan, de opheffing van het militair hospitaal te Groningen eenerzijds een besparing zal geven van f 3105 wegens kosten van verpleging en hospitaal-soldij benevens een deel, bijv. drie vierde, van f 1000 wegens aanschaffing en onderhoud van materieel enz. en een zeker bedrag wegens bezoldiging voor het aan de inrichting verbonden personeel, maar anderzijds zal leiden tot eene uitgave van f 6480 voor verpleging in het Academisch ziekenhuis te Groningen, benevens tot eene uitgave van f 297 wegens hospitaal-soldij. Het maakt dus den indruk, dat de bedoelde maatregel niet alleen geen voordeel voor de schatkist zal opleveren, maar voor het Rijk zelfs een vrij belangrijke schadepost zal zijn. Men verzocht omtrent de finan-

cieele gevolgen van de opheffing zoowel van het militair hospitaal te Groningen als van dat te Schoonhoven nauwkeurig en omstandig te worden ingelicht. Ook vroeg men, wat zal geschieden met het personeel, dat aan beide instellingen was verbonden.

Verstrekking van bier in de militaire hospitalen. Verscheidene leden hadden met belangstelling uit de Memorie van Toelichting gezien, dat bij het doen der uitgaven in de militaire hospitalen de meest mogelijke zuinigheid zal worden betracht, zonder dat aan de eischen van eene goede verpleging te kort zal worden gedaan. In het bijzonder had het hun genoegen gedaan, dat de tot dusverre gebruikelijke, zeker geheel onnoodige, verstrekking van bier bij den maaltijd der zieken zal worden afgeschaft. Zij vroegen, hoe groot de besparing is, die daarmee wordt verkregen en of er nog niet meer van deze, van de goedmoedigheid der vaderen getuigende verstrekkingen zijn, waarmee om redenen en van zuinigheid en van goede verpleging ten spoedigste behoorde te worden opgehouden.

XIII DE AFDEELING.

Cursus voor officieren in rechtsgeleerde vakken. Men wees er op, dat bij Koninklijk besluit van 10 Mei jl. n°. 49, is ingesteld een cursus, bestemd om aan officieren van land- en zeemacht de gelegenheid te verschaffen, zich onder deskundige leiding in rechtsgeleerde vakken te bekwamen en dat, terwijl dit besluit in werking zou treden op 15 October jl., bij Koninklijk besluit van 23 September 1905 n°. 106, dit in werking treden tot nader order is uitgesteld, op grond, dat het wenschelijk is voorgekomen om — alvorens tot de uitvoering worde overgegaan — de bepalingen van het eerstgenoemde Koninklijk besluit in nadere overweging te nemen. Gevraagd werd, of hieruit moet worden opgemaakt, dat deze Ministers van Oorlog en Marine zich met de instelling van den bedoelden cursus in beginsel niet kunnen vereenigen, dan wel, dat zij daartegen geen principieele bedenking hebben, maar den inhoud van de bepalingen van het Koninklijk besluit nog nader willen nagaan.

Verscheidene leden achtten het in zooverre goed, dat het in werking treden van genoemd Koninklijk besluit is opgeschort, omdat huns inziens een cursus, als het daar geldt, niet zonder goedvinden, althans niet zonder medeweten van de Staten-Generaal behoort te worden ingesteld en deze thans gelegenheid vinden daaromtrent met de Regeering van gedachten te wisselen. Vrij belangrijke kosten toch kunnen van de nieuwe organisatie het gevolg zijn en alleen reeds uit dien hoofde behoort de aangelegenheid tot de kennisneming van de volksvertegenwoordiging.

Sommige leden wezen er op, dat de instelling op dit oogenblik van een cursus in rechtsgeleerde vakken is een vooruitloopen op de beslissing, die de Wetgevende Macht nog zal hebben te nemen in zake de rechtspleging voor de militairen der landmacht, terwijl in het geheel niet vaststaat in welken zin deze beslissing zal vallen.

Sommige leden wenschten reeds nu als hun gevoelen te kennen te geven, dat zij de instelling van een cursus voor officieren in rechtsgeleerde vakken verkeerd achtten. Huns inziens zal die instelling geen ander resultaat kunnen hebben, dan dat de daar opgeleide personen later zullen blijken te zijn zoowel slechte officieren als slechte, enkelen noemden het „halfbakken”, juristen. Waar dan bovendien de kosten van de instelling wellicht niet onaanzienlijk zullen zijn, verklaarden deze leden tot uitvoering van de plannen der afgetreden bewindslieden, zoo deze door hunne opvolgers al dan niet gewijzigd mochten worden overgenomen, niet te zullen kunnen medewerken.

Andere leden konden zich met de denkbeelden, in het Koninklijk besluit van 10 Mei jl. neergelegd, in het algemeen wel vereenigen. Elke stap, die gedaan wordt, om de officieren, die dan toch tot dusverre met rechtspleging zijn belast, kennis van rechtsgeleerde vakken bij te brengen, achtten zij een stap in de goede richting. En zij verklaarden niet te kunnen inzien, waarom de bedoelde cursus, indien daaraan, zooals blijktens artikel 11 van het Koninklijk besluit van 10 Mei in de bedoeling lag, onderwijs werd gegeven door bekwame burgerleeraren, en slechts bij uitzondering door officieren, geen goede resultaten zou kunnen afwerpen. Enkelen wezen er in het bijzonder op, dat het volgen van den cursus de officieren, bijv. wanneer zij zich aan het schrij-

ven van rechtsgeleerde artikelen waagden, zou doen zien, hoeverre zij, ook na eindexamen te hebben afgelegd, bij de juristen van beroep in kennis nog zouden achterstaan en in zooverre het ontvangen onderwijs een goeden invloed op hen zou uitoefenen en hen zou leeren in rechterlijke functiën met bescheidenheid en voorzichtigheid op te treden.

Nog andere leden beschouwden het instellen van den cursus als een stap in militaristische richting, bestemd om de officieren, ook waar zij rechtsgeleerde studiën beoefenen, van de andere juristen af te zonderen en hen zoo weinig mogelijk voeling te doen houden met de burgermaatschappij. Indien het noodig is den officieren staatswetenschap en rechtswetenschap te doen beoefenen, dan ligt het voor de hand, meende men dezerzijds, dat gebruik worde gemaakt van de Universiteiten, waar immers deze vakken op de meest deugdelijke wijze worden onderwezen.

Eindelijk waren er leden, die de gelegenheid om zich in rechtsgeleerde vakken te bekwamen, wenschten te hebben opengesteld voor alle officieren en die daarom het instellen van een specialen cursus voor enkelen verkeerd achtten. Huns inziens behoorden deskundigen te worden belast met het geven van cursussen in de wintermaanden in de verschillende garnizoenen, aan alle officieren, die zich daartoe aanmeldden.

Sommige leden hadden tot hunne verwondering uit de bepalingen van het Koninklijk besluit van 10 Mei gezien, dat aan hen, die na afloop van den tweejarigen cursus het eindexamen zouden hebben afgelegd, tot aan het bereiken van den hoofdofficiersrang eene jaarlijksche toelage van f 200 zou worden uitgekeerd. Zij achtten het vreemd, dat het volgen van dezen cursus op zoodanige wijze zal worden aangemoedigd, terwijl aan hen, die den toch zeker voor een officier nog wel zoo nuttigen en belangrijken cursus aan de Hoogere Krijgsschool hebben gevolgd, geen enkel vooruitzicht van financieelen aard is geopend.

Vrij algemeen verzocht men ten slotte 's Ministers gevoelen ten aanzien van deze aangelegenheid te mogen vernemen en daarbij een globaal overzicht der kosten van den cursus, zooals hij in het Koninklijk besluit van 10 Mei is georganiseerd, te mogen ontvangen. Ook werd gevraagd, hoe, naar 's Ministers meening, de aanwijzing van de officieren voor den cursus zoude moeten plaats vinden.

Toeneming der uitgaven voor de inrichtingen van militair onderwijs. Evenals in vorige jaren werd ook nu weer van verschillende zijden opgekomen tegen de steeds toenemende uitgaven voor de inrichtingen van militair onderwijs. Alleen reeds de uitgaven voor de Koninklijke Militaire Academie zijn op deze begrooting weer ruim f 21 000 hooger uitgetrokken dan ten vorigen jare, terwijl de kosten voor de gezamenlijke militaire inrichtingen, uitsluitend voor de opleiding van officieren, voor het dienstjaar 1906 zijn geraamd op bijna f 715 000. Naar men meende, gaat het niet aan, zooals nog al eens wordt gedaan, als eene soort van verontschuldiging voor dit hooge bedrag aan te voeren, dat een gedeelte van deze gelden op de begrooting van Nederlandsch Indië worden uitgetrokken, omdat daardoor niets wordt veranderd aan het feit, dat ten onzent de opleiding tot officier ontzettend kostbaar is en daarmee niet vervalt de klacht, dat tot dusverre naar bezuiniging op deze opleidingskosten niet met ernst is gestreefd. Men zoude het op prijs stellen van den Minister te vernemen, of naar zijne meening bezuiniging in deze mogelijk is en zoo ja, op welke wijze hij zich voorstelt haar aan te brengen. Men gaf opnieuw als zijn gevoelen te kennen, dat het militair onderwijs een uiterst vruchtbaar veld biedt voor wie met ernst naar bezuiniging wenscht te streven.

Sommige leden meenden, dat aanbeveling zou verdienen eene reorganisatie van het militair onderwijs in dien zin, dat meer centraliseerend zou worden te werk gegaan, waardoor de opleiding van zelf eenvoudiger zou worden dan thans en op tal van uitgaven, die nu voor de verschillende inrichtingen en dus meer dan eens moeten worden gedaan, in belangrijke mate zou kunnen worden bespaard.

Enkele leden stelden zich deze reorganisatie in centraliseerenden zin aldus voor, dat de hoofdcursus te Kampen zou worden opgeheven en de opleiding van alle officieren te Breda zou plaats vinden.

Toelatings-examen tot de Koninklijke Militaire Academie. Sommige leden

wezen er op, dat het wetenschappelijk peil van hen, die tot de Koninklijke Militaire Academie worden toegelaten, nog steeds even laag blijft als vroeger, zooals huns inziens blijkt uit het Verslag van het in 1905 gehouden toelatings-examen, opgenomen in de *Nederlandsche Staatscourant* van 27 September j.l. Daaruit ziet men toch, dat door n°. 1 van de voor de Koninklijke Militaire Academie afgewezen leerlingen van de Cadettenschool in niet minder dan vijf vakken een onvoldoend examen was afgelegd en dat het aantal vakken, waarin geen voldoende cijfers konden worden verkregen, voor n°. 1 van de afgewezenen, die van bijzondere inrichtingen kwamen, zelfs acht bedroeg. Hoogstwaarschijnlijk zullen dus ook de laatst toegelatenen in heel wat vakken aan de examen-eischen niet hebben kunnen voldoen. Deze leden herhaalden hun reeds vroeger gedaan verzoek om de procesverbalen zoowel van de toelatings- als van de eindexamens aan de Koninklijke Militaire Academie ter inzage te verstrekken aan de leden der Kamer, die dan in staat zouden zijn na te gaan, welk het wetenschappelijk peil is van hen, die de lessen aan genoemde inrichting volgen.

Gevraagd werd, of het toelatings-examen aan de Koninklijke Militaire Academie niet te zwaar en het onderricht daar niet van al te uitgebreiden aard is. Het eerste meende men te moeten vragen op grond van de mededeelingen in bovenbedoeld verslag, dat 10 aspiranten in het bezit van het eind-diploma hogere burgerschool werden afgewezen en tot het stellen van de tweede vraag kwam men op grond, dat de resultaten, aan de Koninklijke Militaire Academie en den Hoofdcursus verkregen, niet veel van elkaar verschillen, terwijl de duur van den cursus aan eerstgenoemde inrichting drie, aan laatstbedoelde twee jaar is en aan de Koninklijke Militaire Academie niets dan vak-onderricht, aan den hoofdcursus bovendien nog onderwijs in talen wordt gegeven.

Bij enkele leden had het bevreemding gewekt, dat zich dit jaar in Nederlandsch-Indië slechts één candidaat voor het toelatings-examen tot de Koninklijke Militaire Academie heeft aangemeld. Gevraagd werd, of de Minister hiervoor eene reden weet op te geven.

Toelatings-examens tot de Cadettenschool en den Hoofdcursus. Gelijksoortige opmerkingen als naar aanleiding van bovenbedoeld examen-verslag, werden ook gemaakt ten opzichte van de verslagen van de in 1905 gehouden toelatings-examens tot de Cadettenschool en den Hoofdcursus, opgenomen in de *Nederlandsche Staatscourant* van 15 en 13 September j.l. Uit eerstbedoeld verslag blijkt, dat van de 116 aspiranten 39 werden afgewezen en n°. 1 van deze niet-geslaagden in vijf van de elf vakken onvoldoende had. Gevraagd werd, hoe het te dien aanzien stond met den laatste van de geslaagden.

De opmerkingen in het desbetreffende verslag gemaakt omtrent het toelatingsexamen tot den Hoofdcursus, wijzen, naar men meende, niet op deugdelijkheid van het onderricht, dat aan de cursussen wordt gegeven en evenmin wijst daarop de omstandigheid, dat van de 101 aspiranten er 39 moesten worden afgewezen.

Gevraagd werd, waaraan naar 's Ministers meening deze minder goede resultaten zijn toe te schrijven. Men zoude prijs stellen op het ter inzage verstrekken ook van de proces-verbalen van de toelatings-examens tot den Hoofdcursus.

Gevraagd werd, waarom dit jaar slechts acht plaatsen aan den Hoofdcursus zijn opengesteld voor opleiding van officieren bij het Nederlandsch-Indische leger. Men meende, dat dit aantal te gering is voor eene behoorlijke aanvulling.

Hoogere Krijgsschool. Art. 95. Sommige leden drongen aan op opheffing van de betrekking van directeur der Hoogere Krijgsschool; huns inziens zou de school kunnen worden gesteld onder de leiding van den Generalen Staf.

Geschutgieterij. Art. 96. Naar aanleiding van de mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat het gebouw van de Hoogere Krijgsschool zal worden vergroot met een gedeelte van de voormalige geschutgieterij, werd gevraagd, wat er waar is in het bericht in de dagbladen, dat het Departement van Oorlog het terrein van de voormalige geschutgieterij zou afstaan aan de gemeente 's Gravenhage, die in ruil daarvoor voor het Rijk eene nieuwe Normaalschietschool zou bouwen op het Proefveld.

Fourage. De fourage hier en in art. 104 is geraamd op *f* 0,70 en blijkens noot 2 in den uitgewerkten en toelichtenden staat staat deze hoogere raming in verband met eene wijziging van den prijs van het ration. Men begreep dit niet en verzocht eenige opheldering in verband ook met de mededeeling op bladz. 20 van de Memorie van Toelichting omtrent den gunstigen uitslag van den oogst en de verlaging dientengevolge van de prijzen der rations fourage met 7 cent.

Drukkerij en uitgeverij aan de Koninklijke Militaire Academie. Art. 97. Door sommige leden werd de drukkerij en het uitgeversbedrijf aan de Koninklijke Militaire Academie ter sprake gebracht en betoogd, dat uit een oogpunt van comptabiliteit geen genoegen kan worden genomen met de wijze, waarop die inrichtingen thans worden gedreven. De inkomsten behoorden als baten onder de Rijksmiddelen te worden verantwoord, zooals door de Algemeene Rekenkamer bij herhaling is aangetoond. Men hoopte, dat de Minister deze quaestie van comptabiliteit tot oplossing zal willen brengen.

Uitbreiding van het aantal burgergeëmployeerden. Blijkens de Memorie van Toelichting is op deze begrooting een bedrag van *f* 2000 uitgetrokken voor uitbreiding van het aantal burgergeëmployeerden. Men verzocht specificatie van dit bedrag te mogen ontvangen.

Verhooging van traktementen. Sommige leden achtten de redeneering op bladz. 32 van de Memorie van Toelichting, dat uit den aard der zaak het onderwijs aan de Koninklijke Militaire Academie zal worden gebaat, wanneer de traktementen van burgerlijke beambten eenigszins worden verhoogd, niet duidelijk en vroegen om opheldering.

Voeding der cadetten. Art. 98. Evenals vroeger wel werd ook thans van meer dan eene zijde opgemerkt, dat de voeding van de cadetten aan de Koninklijke Militaire Academie vereenvoudiging zou kunnen ondergaan, waardoor eene wellicht niet onaanzienlijke besparing ware te verkrijgen.

Opheffing van de Cadettenschool. Art. 99. Van meer dan eene zijde werd ook hier op opheffing van de Cadettenschool aangedrongen. Men vroeg, hoe de Minister over dezen maatregel denkt en of hij dien althans niet zoude willen overwegen.

Opheffing van de Normaal-schietschool. Art. 103. In aansluiting aan de reeds gevoerde beschouwingen werd hier nogmaals aangedrongen op spoedige opheffing van de Normaal-schietschool; eene inrichting die, naar het algemeen gevoelen van de officieren in het leger, geen nut sticht en waarin de legerautoriteiten ook weinig vertrouwen blijken te stellen, getuige het feit, dat de proefnemingen met het Para Bellum-pistool dezen zomer aan het leger zijn opgedragen. Bij opheffing van de instelling zouden dan een tweetal officieren van de infanterie aan de commissie van proefneming kunnen worden toegevoegd, opdat ook voortaan gelegenheid zou bestaan voor oplossing van ballistische vraagstukken.

Sommige leden wilden de Normaal-schietschool hebben verplaatst naar Ede, waar zij zou zijn gevestigd in de nabijheid van het schietterrein van Harskamp. De residentie moge voor de bij de inrichting gedetacheerde officieren eene aangename plaats zijn, voor de bestemming van de school is 's Gravenhage zeker zoo ongeschikt mogelijk.

Verscheidene leden verzochten dringend, dat de Minister den officier, die bij de Normaal-Schietschool is geplaatst tot tijdelijke versterking van het vaste personeel, ten spoedigste naar zijn korps zou doen teruggaan.

XIVDE AFDEELING.

Hulpschrijvers bij de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting. Art. 105. Opgemerkt werd, dat bij de centrale magazijnen hulpschrijvers op daggeld werkzaam zijn, die den arbeid van vaste ambtenaren verrichten en gevraagd werd, of het niet mogelijk ware, hen na één jaar proef tot vaste ambtenaren te benoemen.

Kampementsgoederen en voorwerpen van velduitrusting. Art. 107. Er waren

leden, die niet de overtuiging bezaten, ondanks de groote sommen die jaarlijks voor aanschaffing van kampementsgoederen en voorwerpen van velduitrusting worden besteed, dat de voorraad in goeden staat verkeert.

Wasschen van dekens. Naar aanleiding van de mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat wegens het wasschen van dekens ten behoeve van de oefeningen van de landweer een bedrag van f1375 meer is geraamd, werd gevraagd, of de post niet vrij belangrijk had kunnen worden verlaagd, nu in 1906 geen groote manoeuvres zullen worden gehouden en dientengevolge een veel minder groot aantal dekens dan in andere jaren zal behoeven te worden gewasschen. Men vroeg om opheldering.

Bewaring van tentmaterieel. Evenals ten vorigen jare werd het denkbeeld bepleit om het tentmaterieel niet steeds van en naar het centraal magazijn van militaire kleeding en uitrusting te Woerden te zenden, maar bij de verschillende oefeningskampen eenvoudige gebouwen tot bewaring van de tenten op te richten. De kosten daarvan, meende men, zouden minder hoog zijn dan de anders noodige vervoerkosten van het tentmaterieel. Op het nemen van proeven met dit stelsel, dat in België goede resultaten schijnt op te leveren, werd met nadruk aangedrongen.

Anderzijds werd in herinnering gebracht, dat ten vorigen jare 's Ministers ambtsvoorganger in de Memorie van Antwoord als zijne vaststaande meening heeft te kennen gegeven, dat de bestaande regeling veel minder kostbaar en omslachtig is dan de aanbevolene, waarbij gedurende een groot gedeelte van het jaar werklieden en toezichthoudend personeel tot het herstellen, reinigen en onderhouden van de tenten in de verschillende oefeningskampen aanwezig zouden moeten zijn. In bijzondere gevallen, werd daaraan toen toegevoegd, zou het denkbeeld echter ten deele kunnen worden toegepast en nagegaan zou worden, in hoeverre toepassing voor Harskamp mogelijk en nuttig zou kunnen zijn. Men vroeg, welke ondervinding daaromtrent is opgedaan.

XVDE AFDEELING.

Reorganisatie van de artillerie-inrichtingen. Van meer dan eene zijde werd aangedrongen op reorganisatie van de artillerie-inrichtingen, die, zooals uit de cijfers van de begrooting blijkt, zeer duur zijn en naar men meende in allerlei opzichten vereenvoudiging en beperking zouden kunnen ondergaan. O. a. werd de aandacht gevestigd op de denkbeelden omtrent reorganisatie, neergelegd in een drietal goed geschreven en doordachte artikelen, „Onze Artillerie-inrichtingen”, in het *Algemeen Handelsblad* van 5, 6 en 7 Sept. j.l. opgenomen. Vooral de daarin voorkomende beschouwingen omtrent verkorting van den arbeidsduur der werklieden, die zou kunnen plaats vinden zonder dat het Rijk daarvan nadeel zou ondervinden, ja die voor de schatkist wellicht nog voordeel zou kunnen opleveren, werden door verscheidene leden belangrijk geacht en aan de bijzondere aandacht des Ministers aanbevolen. Sommige leden beaamden verder volkomen het in die artikelen gevoerde betoog, dat het aantal burgertechnici aan de artillerie-inrichtingen veel grooter en het aantal officieren daar veel kleiner behoorde te zijn en dat o. a. betere samenwerking tusschen hoofden en werklieden en betere arbeidsverhoudingen daarvan het gevolg zouden zijn. De officieren toch zijn te veel aan commandeeren gewend en kennen of waardeeren althans niet den vrijeren toon en de meer gemoedelijke verhoudingen, die er in industriele ondernemingen tusschen chefs en werklieden bestaan.

Lotsverbetering van het lager personeel aan de artillerie-inrichtingen. Met belangstelling hadden vele leden uit de Memorie van Toelichting kennis genomen van 's Ministers voornemen om te zijner tijd, bij Nota van Wijziging, gelden aan te vragen voor de verbetering van de positie der burgerlijke opzichtvoerende en administratieve ambtenaren bij de artillerie-inrichtingen enz. — onder welke laatste categorie zeker ook de schrijvers zullen behooren — en voor de invoering van eene nieuwe loonregeling voor werklieden en magazijnknechts. Zij meenden, dat het hoog tijd wordt deze reeds zoo lang beraamde maatregelen eindelijk eens in te voeren.

Sommige leden wezen er op, dat door de Federatie van Christelijke Rijks-

werklieden onder dagteekening van 6 October j.l. tot den Minister een adres is gericht, waarin deze Federatie o.a. hare wenschen kenbaar maakt ten aanzien van de nieuwe loonregeling. Zij hoopten, dat de Minister met deze wenschen alsnog zooveel mogelijk rekening zal willen houden.

In bedoeld adres is verder aangedrongen op de invoering van eene regeling omtrent pensionneering van de weduwen en weezen van Rijkswerklieden. De leden, die hierop de aandacht vestigden en gaarne 's Ministers gevoelen hieromtrent zouden vernemen, merkten op, dat deze aangelegenheid de Rijkswerklieden zeer ter harte gaat, zooals o.a. blijkt uit een adres door het dagelijksch bestuur van den „Algemeenen Nederlandschen Rijkswerkliedenbond” onder dagteekening van 18 September j.l. aan de leden van de Kamer toegezonden en dat zeker ook ter kennis van den Minister zal zijn gebracht. Ook den verderen inhoud van dit adres, alsmede dien van een ander adres, door genoemd dagelijksch bestuur onder dezelfde dagteekening aan de leden der Kamer gezonden en bevattende een aantal verzoeken van de werklieden, ressorteerende onder het Departement van Oorlog, wenschten sommige leden in 's Ministers welwillende aandacht aan te bevelen.

Gevraagd werd eene opgave van de financieele positie en de promotie van de onderopzichters der smeden aan de artillerie-inrichtingen.

Werkliedenreglement. Hoewel men aan de artillerie-inrichtingen over het algemeen ingenomen schijnt te zijn met het nieuw ingevoerde werkliedenreglement, dat in velerlei opzicht verbetering schijnt te hebben gebracht, laat, naar de Rijkswerklieden meenen, dit reglement op sommige punten toch te wenschen over. Zoowel in het bovenbedoeld adres van de Federatie van Christelijke Rijkswerklieden als in het laatstgenoemde van de twee adressen van het dagelijksch bestuur van den „Algemeenen Nederlandschen Rijkswerkliedenbond”, zijn verschillende wenschen kenbaar gemaakt. De leden, die dit mededeelden, hoopten, dat de Minister zal willen overwegen, in hoeverre aan die wenschen alsnog zal kunnen worden te gemoet gekomen.

Toelagen aan officieren. Art. 113. Sommige leden drongen aan op afschaffing van de toelagen aan officieren; die bij de artillerie-inrichtingen zijn geplaatst.

Leiding van de artillerie-inrichtingen. Gevraagd werd, waarvoor eigenlijk de kostbare maatregel dient dat aan het hoofd van de verschillende inrichtingen hoofdofficieren zijn geplaatst.

Waakloonen van magazijnknechts. Er werd op gewezen, dat de magazijnknechts aan de artillerie-inrichtingen in hunne inkomsten zeer zijn benadeeld, — men meende tot een bedrag van *f* 80 à *f* 90 in het jaar — ten gevolge van eene beschikking des Ministers dd. 16 September jl., waarbij is bepaald, dat zij niet meer als tot dusverre wachten, waarvoor hun waakloon werd toegekend, zullen hebben te betrekken. Aangezien de bedoelde beambten bij hunne aanstelling op het genieten van dit emolument mochten rekenen, scheen opheffing daarvan, zonder dat met hunne belangen op eenigerlei wijze rekening wordt gehouden, van onbillijkheid niet vrij te pleiten. Sommige leden bevalen de zaak in 's Ministers aandacht aan.

Werktuigen en grondstoffen. Artt. 115 en 119. Sommige leden wezen er op, dat op art. 119 een bedrag van ruim *f* 147 000 is uitgetrokken voor aan te schaffen werktuigen en op art. 115 een bedrag van ruim *f* 168 000 voor aan te schaffen grondstoffen. De verhouding tusschen beide bedragen scheen hun verre van juist. Verder blijkt, naar zij meenden, uit het voor aanschaffing van grondstoffen geraamde bedrag duidelijk, dat de artillerie-inrichtingen, haar groot personeel in aanmerking genomen, al heel weinig productief zijn.

Vervoer van personeel der artillerie-inrichtingen. Art. 126. Verscheidene leden hadden met belangstelling kennis genomen van de mededeelingen in de Memorie van Toelichting omtrent het wetslagen van de proef, genomen ten aanzien van het vervoer van ambtenaren, onderofficieren en werklieden der artillerie-inrichtingen tusschen Hembrug en Zaandam of Amsterdam. Zij vroegen, of kan worden verklaard, dat hiermede de zoo lang reeds hangende quaestie van het vrij vervoer is opgelost op eene wijze, die, in billijkheid, voor alle partijen bevredigend mag worden genoemd.

Specificatie gevraagd. Sommige leden achtten de hier uitgetrokken som van f 26 200 zeer hoog en vroegen specificatie van de verschillende bedragen, waaruit zij bestaat.

Vervoer van goederen. Art. 127. Sommige leden meenden in twijfel te moeten trekken of de besteding van de op dezen post uitgetrokken gelden wel steeds op oordeelkundige wijze geschiedt. Naar zij hadden vernomen betreft het vervoer dikwijls allerlei waardelooze of zoo goed als waardelooze goederen, die behoorden te worden vernietigd of van de hand gedaan, maar zeker niet bewaard. De bestaande voorschriften schijnen echter het vervoeren en bewaren voor te schrijven en niemand acht zich blijkbaar gerechtigd, in strijd daarmee te handelen. Men verzoekt hieromtrent te worden ingelicht.

XVIIDE AFDEELING.

Brug te Geertruidenberg. Art. 136. Gevraagd werd, of het niet mogelijk zoude zijn, aan de brug te Geertruidenberg, die met hare doorvaartwijdte van slechts 9 Meter voor de scheepvaart en den scheepsbouw zeer belemmerend is, eene doorvaartwijdte van 12 Meter te geven. Het verkrijgen van schotbalken van de lengte als men dan zou behoeven, zou, meende men, geen bezwaar opleveren, terwijl men ook overigens geene moeilijkheden zag, waarop de gewenschte verwijding zoude moeten afstuiten.

Kosten van onderhoud van kazernes enz. Vele leden waren overtuigd, dat de kosten van onderhoud enz. van kazernes en andere militaire gebouwen en werken aanzienlijk lager zouden kunnen zijn, indien slechts met ernst naar bezuiniging werd gestreefd.

Sommigen waren van oordeel, dat reeds het aanbesteden van het onderhoud, dat thans wordt verricht door de zoo duur bouwende genie, tot belangrijke besparing zoude leiden.

Kosten van verving. Het had zeer de aandacht getrokken, dat op dit artikel voor verving niet minder dan f 44 800 is uitgetrokken. Men merkte op, dat 60 cent per M². eene ruime berekening is en wees dan op posten van f 4650, f 3000 en f 3000 als respectievelijk voor Amsterdam, Amersfoort en Zwolle zijn uitgetrokken. Eenige opheldering werd niet overbodig geoordeeld.

Specificatie gevraagd. Men vroeg eene specificatie te mogen ontvangen van de volgende bedragen: f 6400 voor Amsterdam; f 27 145 voor 's Gravenhage; f 5010 voor Gouda en f 2200 voor Ede. Naar aanleiding van laatstbedoeld bedrag werd gevraagd, of reeds nu voor Ede gelden voor onderhoud moeten worden uitgetrokken, terwijl de kazernes daar nog niet eens in gebruik zijn en zoo ja, of dit wel getuigt van een deugdelijken bouw dier kazernes.

Stelling van de Geldersche vallei met die in de Neder-Betuwe. De post van f 2905 voor het onderhoud van militaire gebouwen en werken in de Stelling van de Geldersche vallei met die in de Neder-Betuwe had zeer de aandacht getrokken. Men vroeg, of de bedoelde Stelling nog eenige militaire waarde heeft en zoo neen, waarom men haar dan niet hoe eer hoe beter opruimt.

Aanschaffing van kaarten enz. Art. 137. Men vroeg nadere toelichting en specificatie van dezen post van f 2800.

Gereedschappen enz. voor de genietroepen. Art. 138. Sommige leden zouden eene specificatie willen ontvangen van de verschillende bedragen, waaruit deze post bestaat. Zij vroegen, of de hierbedoelde gereedschappen, voertuigen en materieel voor de genietroepen niet voor het geheel of een gedeelte zouden kunnen worden vervaardigd of althans onderhouden door die genietroepen zelve. Er zijn immers onder de manschappen vele ambachtslieden.

Oefeningsterrein voor de technische compagnie van de spoorwegafdeeling. Naar aanleiding van de onder f uitgetrokken som van f 14 620 en de daarvan gegeven toelichting werden de volgende vragen gesteld:

Heeft de verandering van eigenaar van het terrein in de Bildtsche duinen, hetwelk tot nu toe voor de oefeningen van de technische compagnie van de spoorwegafdeeling werd gebruikt, ook verandering ten gevolge gehad in de voorwaarden, waaronder dat terrein aan het Rijk in huur is afgestaan, en zoo

ja, welke? Heeft die verandering van eigenaar ten gevolge, dat het Rijk verplicht is het tegenwoordige terrein te verlaten? Zal de inrichting met de uitgetrokken som geheel worden bekostigd of geldt het hier een eersten termijn, en zoo ja, hoeveel zullen dan de totale kosten bedragen? Zal ten gevolge van de nieuwe inrichting in het vervolg geen post meer zijn uit te trekken voor jaarlijksche uitgaven, waarvoor nu wegens huur van het terrein f 1227 wordt vereischt en zoo neen, hoe groot zal dan voortaan die post zijn?

Specificatie gevraagd. Art. 146. Een bedrag van f 28 300, voor reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoefden werd zoo hoog gevonden, dat specificatie van dit bedrag noodig werd geoordeeld.

XVIII DE AFDEELING.

Reis- en verblijfkosten en kosten van vervoer. Het had zeer de aandacht getrokken, dat de bedragen voor reis- en verblijfkosten en voor kosten van vervoer van jaar tot jaar stijgen. Op artikel 142 is thans f 4500 meer uitgetrokken dan ten vorigen jare en op artikel 148 zelfs f 17 500 meer, waarbij dan nog moet worden bedacht, dat een bedrag van ongeveer f 10 500 voor kosten van vervoer van personeel van de artillerie-inrichtingen van art. 148 naar art. 126 is overgebracht, zoodat in waarheid de stijging omstreeks f 28 000 bedraagt. Nu mogen, zooals in de Memorie van Toelichting is aangetoond, voor stijging van den post gronden te vinden zijn, voor stijging in zoo belangrijke mate kunnen zij geen voldoende verklaring geven. Het vervoer verslindt langzamerhand schatten. Men begreep niet, dat hierin geene verandering is te brengen. Als voorbeeld van de weinige zuinigheid, die pleegt te worden betracht, noemde men het feit, dat in de grenadierskazerne te 's Gravenhage een voerman met paard en wagen den geheelen dag voor allerlei vervoer in dienst is. Ook wees men er op, dat bij het betrekken van kampen gewoonlijk maar voertuigen worden gerequireerd zonder dat zij, die dit doen, zich van de financieele gevolgen rekenschap schijnen te geven. Kan hieraan niet paal en perk worden gesteld?

Sommige leden betuigden hunne instemming met den in de Memorie van Toelichting vermeldten maatregel omtrent het kosteloos reizen van de vrouwen en kinderen van onderofficieren en minderen bij overplaatsing van hunne echtgenooten en vaders in het belang van 's Rijks dienst. Zij achtten met dezen maatregel de billijkheid betracht.

XIX DE AFDEELING.

Oud-strijders. Art. 155. Naar aanleiding van het verminderen van het subsidie aan de Vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland” te Utrecht met f 7000 werd gevraagd, of de Minister zich heeft vergewist, dat met het thans uitgetrokken bedrag van f 3000 de nog overgebleven oud-strijders afdoende zullen kunnen worden geholpen. De leden, die dit vroegen, wilden hier van het beginsel hebben uitgegaan, dat het bedrag van de uitkeering met het klimmen van de jaren eenigermate mag stijgen.

Telegraphische correspondentie. Art. 161. Sommigen leden hadden vernomen, dat telegraphische correspondentie tusschen militairen niet steeds in telegramstijl plaats vindt maar daarbij o. a. de titulatuur in acht moet worden genomen. Zij vroegen, of het wellicht voor een deel daaraan moet worden geweten, dat op dit artikel een zoo hoog bedrag is uitgetrokken.

XX STE AFDEELING.

Weduwen- en weezenpensioen van lagere militairen. Sommige leden drongen aan op een hooger pensioensbedrag voor weduwen en weezen van lagere militairen, die in en door den dienst het leven hebben verloren. Thans draagt dit voor de weduwen en weezen van soldaten van alle wapens slechts f 110, van korporaals f 150 en van sergeants f 200.

Pensionneering van onderofficieren onder reserveplicht. Art. 167. Gevraagd werd of in de practijk niet de wenschelijkheid is gebleken om den in de bepaling van artikel 2, sub 6° der „Pensioenwet voor de landmacht 1902” voor onderofficieren genoemden termijn van ten minste vijftien jaren met vijf jaren

te verlengen en hem dus aan den daar voor officieren genoemden termijn gelijk te maken. Ook werd gevraagd, of artikel 1 van het Koninklijk besluit van 21 Februari 1903 n°. 20, wel met bovenbedoelde wetsbepaling is te rijmen. Beperkt het die bepaling niet op eene wijze, die niet overeenkomstig 's wetgevers bedoeling is.

XXIste AFDEELING.

Overgang van het wapen der marechaussee naar het Departement van Justitie. Evenals in vorige jaren werd ook thans door sommige leden de overgang van de marechaussee naar het Departement van Justitie bepleit. Het wapen zou dan een eigen hoofd krijgen terwijl een bijkomend gevolg van dezen overgang zou zijn, meende men, dat de onnoodigheid van het voortbestaan van de inspectie der cavalerie voor een ieder duidelijk zoude worden.

Gehalte van het personeel der marechaussee. Evenals vroeger werden ook thans klachten vernomen over het gehalte van het personeel der marechaussee en werden voorbeelden bijgebracht van onnoodige plagerijen, die het publiek van hunnentwege zou hebben ondervonden. Zoo werd genoemd het geval van iemand, die, op reis van Zwolle naar Meppel om werk te zoeken, te Staphorst door marechaussees werd aangehouden en een scherp verhoor had te ondergaan, waarbij bleek, dat hem niets kon worden ten laste gelegd.

Van andere zijde werd opgemerkt, dat men de marechaussee, die met de opsporing van strafbare feiten en door de justitie gezochte personen is belast, handelingen als de genoemde niet al te zwaar zal mogen aanrekenen.

Sommige leden wezen er op, dat men sommige marechaussees als het ware jacht ziet maken op processen-verbaal. Zij vroegen, of wellicht bij het wapen het aantal der opgemaakte processen-verbaal van invloed is op de bevordering, dan wel of het verschijnsel verband houdt met het ontvangen van getuigen-geld. In elk geval achtten zij het zeer noodig, dat tegen dit euvel afdoende maatregelen worden getroffen.

Kennis van wetten en wettelijke voorschriften. Ten vorigen jare is in de Memorie van Antwoord medegedeeld, dat de marechaussees tot dien tijd toe niet in het bezit werden gesteld van een exemplaar van nieuwe en gewijzigde wetten, maar zou worden overwogen, in hoeverre in het aanschaffen van wetten en wettelijke voorschriften door het Rijk zou kunnen worden te gemoet gekomen. Gevraagd werd tot welke resultaten deze overweging heeft geleid.

Uitbreiding van het aantal brigades marechaussee. Eenige leden wenschten in 's Ministers bijzondere aandacht aan te bevelen een hem door inwoners der gemeenten Wildervank, Gieten en Anloo toegezonden adres tot het stationneeren van eene brigade marechaussee bij het huis Bareveld. Daar ter plaatse bekend, wenschten zij te verklaren, dat zij inwilliging van dit verzoek gaarne zouden zien. Enkele leden waarschuwden om de brigades marechaussee toch niet meer uit te breiden dan strikt noodzakelijk moet worden geacht. Zoo hadden zij vernomen dat ook de inwoners van Leens en Wehe de vestiging van eene brigade marechaussee daar ter plaatse wenschelijk achten; zij waren echter van gevoelen, dat er in de provincie Groningen reeds te veel marechaussee is en de Rijkspolitie alleen daar heel goed voor handhaving van orde en rust en voor de veiligheid zou kunnen zorg dragen.

Andere leden betoogden, dat juist de aanwezigheid naast de Rijkspolitie van marechaussee de handhaving van orde en rust gemakkelijk maakt en de veiligheid verhoogt. In geleidelijke uitbreiding van de brigades marechaussee zagen zij daarom geen bezwaar.

XXIIste AFDEELING.

Omschrijving van het artikel. Art. 184. De zonderlinge omschrijving van dit artikel, volgens welke de daar bedoelde toelagen en daggelden ook kunnen betreffen: „de nog in uitvoering zijnde werken waarvoor bij vorige begrotingen van het Departement van Oorlog, bij *Buitengewone uitgaven dienst der genie*, geld is toegestaan”, had de aandacht getrokken van sommige leden, die meenden dat daartegen uit comptabel oogpunt bezwaar moet rijzen.

Stallen te 's Hertogenbosch. Art. 185. Van verschillende zijden werd gezezen op de noodzakelijkheid van den spoedigen wederopbouw van de indertijd

afgebrande stallen te 's Hertogenbosch. Thans zijn de stallen tijdelijk gevestigd in een zeer slecht bekend stadsgedeelte vlak in de buurt van een van de meest beruchte huizen der stad, zoodat dientengevolge de manschappen aan groot moreel gevaar zijn blootgesteld.

Verplaatsing van de kazernes en het militair hospitaal te 's Gravenhage. Gevraagd werd, welke 's Ministers meening is omtrent het bekende plan, de kazernes te 's Gravenhage naar de Westduinen en ook het militair hospitaal naar buiten de stad te verplaatsen, waardoor de gemeente weder de beschikking zoude verkrijgen over de haar toebehoorende terreinen, thans voor militaire doeleinden in gebruik en de militairen ten aanzien van woningtoestanden in eene veel betere positie zouden komen. De toestand o. a. van de grenadiers-kazerne schijnt al bijzonder slecht te zijn en zeker zouden de localiteiten daar voor bewoning ongeschikt verklaard worden, ware het niet, dat de inspectie van de volksgezondheid tot onze kazernes geen toegang heeft.

Bouwen van kazernes te Ede. Van verschillende zijden werd gewezen op de zeer hooge bedragen voor het bouwen van kazernementen te Ede op deze begrooting uitgetrokken en op de mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat op de begrooting voor 1907 voor dien bouw een nog aanzienlijk hooger bedrag zal worden uitgetrokken.

Verbetering van kazerneering te Leiden. Sommige leden vroegen, of de kazerneering van de bereden wapens te Leiden nog wel waard is, dat daaraan een bedrag van f 9600 wordt ten koste gelegd.

Kazernement voor het regiment genietroepen te Utrecht. Opgemerkt werd, dat voor het bouwen van een kazernement voor het regiment genietroepen te Utrecht op de loopende begrooting als eerste termijn f 20 000 en op deze begrooting als tweede termijn f 180 000 is uitgetrokken en de vraag werd gesteld, of de Minister bereid is, zoolang met den bouw der nieuwe kazerne nog niet is begonnen, een onderzoek te doen instellen naar de al of niet mogelijkheid, de bestaande geniekazerne met aanzienlijk minder kosten afdoende te verbeteren.

Art. 187. Gevraagd werd, wat nu met de in voorraad opgelegde turf zal geschieden; zij kan, meende men, toch niet jaren achtereen blijven liggen, zonder veel in waarde achteruit te gaan. Zou niet op zoodanige wijze met een particulier kunnen worden overeengekomen, dat de turf regelmatig zou worden verbruikt en door nieuw geperste vervangen?

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs den 10den November 1905.

MARCHANT.
JANSEN.
DUYMAER VAN TWIST.
ELAND.
TROELSTRA.

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1906.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het afdeelingsonderzoek van het wetsontwerp heeft aanleiding gegeven tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

Het voornemen om binnen een niet te lang tijdsverloop omtrent de verdere afwerking van de Stelling van Amsterdam eene uitspraak van de Kamer uit te lokken, vond van verschillende zijden instemming. Met den Minister was men van oordeel, dat niet langer moet worden voortgegaan met eene afwer-

king van de Stelling op de wijze, als in de laatste jaren gebruikelijk is geworden. Maar met zijn gevoelen, dat alsnu zal moeten worden overgegaan tot voltooiing van de kringstelling binnen den kortsten tijd, waarin zulks in verband met technische eischen zal kunnen plaats hebben, kon men zich voornog niet vereenigen. Naar men meende, moet thans het vraagstuk in zijn geheel aan het oordeel van de Kamer worden onderworpen en van haar eene uitspraak worden gevraagd niet enkel over de quaestie, in welken tijd de afwerking der Stelling zal plaats vinden en op welke wijze de daarvoor benoodigde gelden zullen moeten worden gevonden, maar allereerst over de quaestie, of die afwerking zelve, zoo uit het oogpunt van defensie als uit dat van financieel beleid, wel wenschelijk moet worden geacht. Immers heeft de Stelling, zoo in als buiten de Kamer, sinds een tiental jaren allerlei aanvallen te verduren gehad en is ook van deskundige zijde wel twijfel uitgesproken aan hare waarde en verdedigbaarheid ook na hare voltooiing, vooral met het oog op hare groote uitgestrektheid. Dan houdt verder de verdedigbaarheid der Stelling ten nauwste verband niet alleen met het vraagstuk der drinkwatervoorziening, dat op bevredigende wijze schijnt te zijn opgelost, maar ook met dat der approviandeering, waarvan hetzelfde niet kan worden getuigd. Toen ten vorigen jare in het Voorloopig Verslag werd gevraagd naar den stand van laatstbedoeld vraagstuk, kon daarop nog slechts ten antwoord worden gegeven, dat met het onderzoek betreffende de approviandeering werd voortgegaan en er geene reden bestond om aan te nemen, dat het vraagstuk niet voor oplossing vatbaar zoude zijn. Wel waren er, zooals toen is medegedeeld, omtrent enkele onderdeelen der approviandeering door de daartoe ingestelde commissiën reeds rapporten uitgebracht, maar is ook reeds gebleken, dat het voorgestelde practisch uitvoerbaar is? Van de mogelijkheid van eene behoorlijke approviandeering binnen den korten tijd, die daarvoor beschikbaar zal kunnen zijn, voor eenige maanden, hangt voor de verdedigbaarheid der Stelling alles af. De Kamer mag daarom niet, zonder dat zij voldoende kennis van zaken heeft, op eenmaal worden gesteld voor een plan, waarbij haar waarschijnlijk slechts de keuze zou worden gelaten: of aannemen of verwerpen. Herinnerd werd in dit verband, dat meer dan eens, laatstelijk nog bij het afdeelingsonderzoek der loopende Vestingbegrooting, is aangedrongen op de instelling van eene enquête-commissie, die zoo uit financieel als uit technisch oogpunt zou hebben na te gaan, of de Stelling van Amsterdam moet worden voltooid dan wel met hare verdere afwerking ten spoedigste moet worden opgehouden. Het tijdstip om een dergelijk opzettelijk onderzoek te doen instellen, achtte men thans gekomen, nu de Minister zelf de zaak van de verdere afwerking en hare financieele gevolgen opnieuw aan de orde heeft gesteld en hij tevens de instelling van verschillende commissiën van onderzoek omtrent ons defensiewezen in overweging heeft genomen. Men drong er dus bij den Minister ten ernstigste op aan, het onderzoek naar de wenschelijkheid van verdere afwerking der Stelling eveneens aan eene dergelijke commissie op te dragen, opdat het rapport dier commissie bij de Memorie van Toelichting tot de aangekondigde voorstellen als bijlage zoude kunnen worden overgelegd.

Omtrent de meest wenschelijke samenstelling van de commissie werden verschillende meeningen geuit. Sommigen meenden, dat de commissie geheel zou moeten zijn samengesteld uit personen, die buiten het militaire leven staan; zij zou zich door militaire en niet-militaire deskundigen moeten doen voorlichten. Anderen waren van oordeel, dat in de commissie en militairen en niet-militairen zitting zouden moeten hebben, opdat zoowel militaire als niet-militaire opvattingen tot haar recht zouden kunnen komen. Eene commissie van, wat zij noemden uitsluitend dilettanten op defensiegebied, scheen dezen leden niet gewenscht.

Vele leden verklaarden tegen 's Ministers plannen, zooals die in de Troonrede en thans in de Memorie van Toelichting zijn medegedeeld, beslist bezwaar te hebben, nu die plannen hierop neerkomen, dat de kringstelling zoo spoedig mogelijk zal worden voltooid.

Eenigen van deze leden grondden hun bezwaar hierop, dat huns inziens de Stelling, ook na hare voltooiing, niet met goed gevolg zou kunnen worden verdedigd, en dus al het geld, dat daaraan nog mocht worden besteed, als weggegoorpen zou moeten worden beschouwd.

Eenige andere leden hadden tegen eene voltooiing in den kortst mogelijken tijd deze bedenking, dat daarvoor een groot personeel in dienst zou moeten worden genomen, dat niet alleen tijdens de voltooiing zeer veel zoude kosten, maar waarschijnlijk ook nog lang daarna, omdat het, eenmaal in dienst, wel voor een grooter of kleiner deel in dienst zou worden gehouden.

De overigen kwamen tot hun gevoelen op grond van de overweging, dat voltooiing van de kringstelling zoo spoedig mogelijk of, zooals het in de Troonrede heet, binnen den kortsten tijd, waarin zulks in verband met technische eischen kan plaats hebben, wel niet anders zal kunnen geschieden dan door het aangaan van eene geldleening om daaruit de kosten te dekken en zij dit leenen voor verdedigingswerken geheel verkeerd zouden achten. Huns inziens mag het nageslacht niet worden bezwaard met de kosten voor werken, die niet alleen improductief zijn, maar wellicht ook reeds verouderd zouden blijken, eer nog de leening zou zijn afgelost. Aangezien dan opnieuw zou moeten worden geleend, zou het kunnen gebeuren, dat wie na ons komen, zouden zijn belast met de aflossing en rentebetaling van meer dan éene leening voor hetzelfde, wellicht niet eens bereikte, doel.

Sommige leden voegden hieraan toe, dat in dezen niet alleen aan het verouderd zijn van de werken behoort te worden gedacht, maar ook hieraan, dat een plan voor spoedige voltooiing nog geen waarborg aanbiedt voor stabiliteit in de afwerking of voor niet-overschrijding van het eerst genoemde totaalbedrag. Huns inziens leert dit zowel de geschiedenis van de uitvoering der Vestingwet van 1874 in het algemeen, als die van de Stelling van Amsterdam in het bijzonder. Immers heeft tot dusverre aan de afwerking der Stelling nooit lang dezelfde gedachte ten grondslag gelegen en zijn met bijna iederen nieuwen Minister in het werkplan weer wijzigingen gebracht. In 1892 zegt de Minister van Oorlog, dat men in drie jaren met *het kleine* plan gereed kan zijn en de stelling dan reeds een groot weerstandsvermogen zal bezitten. In 1896, als de zandhoopen zoogenaamd „verdedigbaar” zijn, vraagt de toenmalige bewindsman bomvrije gebouwen aan, waarvan de kosten worden geraamd op 10 $\frac{1}{4}$ miljoen benevens 4 miljoen voor de bewapening. In het volgend jaar zegt de volgende Minister, dat er van de geraamde som wel het een en ander af kan door vereenvoudiging van de plannen. Inmiddels wordt aan de bomvrije gebouwen steeds doorgewerkt, met het gevolg, dat in 1902, bij de Memorie van Antwoord, de ambtsvoorganger van dezen Minister komt verklaren, dat het vroeger geraamde bedrag van 10 $\frac{1}{4}$ miljoen niet voldoende is en hij middelen overweegt om spoediger af te werken. In het najaar van 1903 hebben zijne denkbeelden vasten vorm aangenomen en geeft hij in verband daarmee te kennen, dat ook zonder speciale financieele maatregelen de Stelling zal kunnen worden afgewerkt. Eene Nota wordt aan de Kamer overgelegd, waarin de voor de voltooiing nog noodig geoordeelde werken in groepen verdeeld, die in een verschillend tempo zullen worden uitgevoerd. Het volgend jaar echter blijkt, dat de Minister zijne plannen van bespoedigde afwerking althans voorshands weer heeft laten varen. Van uitvoering dier werken in een verschillend tempo is geen sprake meer. Gelden voor het afwerken van twee forten worden uitgetrokken en, zooals in het Voorloopig Verslag omtrent de loopende Vestingbegroting wordt geconstateerd en in de Memorie van Antwoord niet wordt tegengesproken: alles is in elk opzicht gebleven als van ouds. Men heeft dus al maar doorgewerkt, maar is nog steeds even ver van het einddoel verwijderd als in 1896. Gesteld, zoo betoogden deze leden, men had in 1896, toen met den bouw van de bomvrije gebouwen een aanvang werd gemaakt, eene geldleening aangegaan om daaruit de toen geraamde kosten van 10 $\frac{1}{4}$ miljoen te betalen, dan zou nu reeds de geleende som zijn verbruikt, zonder dat men een stap verder zou zijn gekomen. Zij vreesden, dat het resultaat hetzelfde zou zijn, zoo voor de verdere voltooiing van de Stelling thans eene leening werd aangegaan. Huns inziens behoort men in zooverre voort te gaan op den thans gebruikelijken voet, dat men ook voortaan ieder jaar uit de gewone inkomsten betaalt hetgeen men aan vestingbouw besteedt en is er te minder reden om daarin verandering te brengen, omdat de Stelling, zooals ten vorigen jare door 's Ministers ambtsvoorganger in de Memorie van Antwoord is verklaard, nu haar verdedigingsvermogen aan de west- en noordwestzijde door de voltooiing van de aldaar aanwezige forten aanzienlijk is vermeerderd, wel met hoop op goeden uitslag te verdedigen is.

Men zal dan ook zijn oordeel niet voorgoed aan banden leggen, maar ieder jaar opnieuw in de gelegenheid zijn, in verband ook met de voortdurende nieuwe uitvindingen op defensiegebied, de vraag van verdere afwerking der Stelling te overwegen. Mocht het mogelijk blijken, zonder belangrijke verzwaring van lasten, plannen uit te voeren van den aard als in de bovenbedoelde Nota zijn uiteengezet, dan zouden deze leden in het algemeen daartegen geene bedenking hebben. Volgens het toen medegedeelde zou zonder speciale financiële maatregelen de eerste groep van werken in acht en zouden de drie groepen in tien jaren tijds worden voltooid, terwijl door het aangaan van eene leening deze tijd van afwerking wellicht tot vier of vijf jaren zou kunnen worden teruggebracht. Dit voordeel scheen dezen leden niet groot genoeg om daarvoor over te gaan tot een in ieder opzicht zoo bedenkelijken maatregel als het leenen voor verdedigingswerken.

Aan het voorgaande werd nog toegevoegd dat, ook indien mag worden aangenomen, dat het met de leening beoogde doel — de spoedige voltooiing van de kringstelling — zou worden bereikt en daarvoor later geen tweede leening noodig zoude blijken, toch het aangaan van een leening een gevaarlijk antecedent zoude zijn. Men vreesde, dat er na de voltooiing van de kringstelling al spoedig stemmen zouden opgaan, allereerst om voor het afwerken van de vleugels der Stelling, maar dan ook om voor het in voldoende staat van tegenweer brengen van andere stellingen, die van de Nieuwe Hollandsche waterlinie en wellicht ook die van den Helder geldleeningen aan te gaan, omdat voltooiing van deze andere werken eensdeels voor eene krachtige en langdurige verdediging van de Stelling van Amsterdam en anderdeels voor de voorbereiding daartoe noodig zou worden geoordeeld, en wij voor de kringstelling dan zooveel geld zouden hebben uitgegeven, dat het roekeloos zou zijn, ook maar de kans te loopen, dat dit later als weggeworpen zou moeten worden beschouwd.

Anderzijds deelde men niet in deze bezwaren tegen het aangaan van eene geldleening, waartoe door de Regeering wellicht het voorstel zoude worden gedaan. Al dadelijk meende men eene meer spoedige voltooiing van de Stelling als goedkooper te mogen aanbevelen; uit een oogpunt van goed financieel beheer zou daarom zelfs het aangaan van eene leening daarvoor gewenscht moeten worden genoemd. Men kon ook niet toegeven, dat het nageslacht niet zou mogen worden bezwaard met de kosten van verdedigingswerken. Het geldt hier werken, die bestemd zijn om de onafhankelijkheid van ons volk voor lange jaren te waarborgen en uit dien hoofde is het te verdedigen, dat de kosten over vele jaren worden verdeeld en ook gedeeltelijk ten laste worden gebracht van wie na ons komen. Zeker er bestaat kans, dat de aan te leggen werken spoedig verouderd zouden blijken, misschien zelfs eer nog de leening, ter hunner voltooiing aangegaan, geheel en al zou zijn afge- lost, maar wie deze kans niet wil loopen, doet beter geene permanente verdedigingswerken te bouwen en mag wel eens bedenken, dat zij even goed bestaat, wanneer op den thans gebruikelijken voet aan de voltooiing van de Stelling wordt voortgewerkt. Besluit men tot voltooiing der Stelling in den kortst mogelijken tijd, en gaat men daarvoor desnoods eene geldleening aan, dan bestaat over eenige jaren althans de zekerheid, dat de Stelling, zoolang zij niet al te verouderd zal blijken, als reduit der verdediging dienst zal kunnen doen en met hoop op goeden uitslag op hardnekkige wijze zal kunnen worden verdedigd. Nog ten vorigen jare heeft 's Ministers ambtsvoorganger in herinnering gebracht, dat reeds meermalen door hem was medegedeeld, dat de Stelling, na haar voltooiing, eene bij uitstek sterke zal worden en voor een aanvaller zeer ernstige bezwaren zal opleveren, zoodat men omtrent haar behoud in de toekomst volkomen gerust kan zijn. Gaat men echter voort op den gebruikelijken voet, dan blijft de bestaande onzekerheid voortduren, of de Stelling ons van nut zal kunnen zijn, wanneer eenmaal de nood dringt en of zij niet verouderd zal blijken, wanneer zij eindelijk en ten laatste zal zijn voltooid. Aldus voort te gaan, met dit gevaar voor oogen, mag zonderlinge politiek worden genoemd en wil men spreken van weggeworpen geld, dan denke men aan het geld, dat jaarlijks aan de afwerking van twee forten wordt besteed, niet aan dat, hetwelk zou worden geleend, om de Stelling in eenmaal tot voltooiing te brengen. Met productieve werken in den eigenlijken zin heeft men

bij vestingbouw niet te doen; in zooverre echter kan men die werken ook niet als improductief aanduiden, als zij bestemd zijn om onze onafhankelijkheid te beschermen, vooral niet, wanneer men bedenkt, dat zij dus ten doel hebben, ons volk voor het dragen van wellicht veel zwaarder defensielasten te behoeden.

Dezerzijds wilde men niet ontkennen, dat tot dusverre op onstelselmatige wijze aan de voltooiing der Stelling is gewerkt en bijna iedere nieuwe bewindsman daaromtrent weer andere denkbeelden had dan zijn voorganger. Sommige leden verklaarden daarbij, dat zij niet dan met aarzeling nu reeds jaren lang hun steun hadden gegeven aan de afwerking telkenmale van een tweetal forten en zij ernstig bezwaar zouden moeten maken, daartoe nog langer mede te werken. Men achtte dit gebrek aan stabiliteit van den kant der Regeering overigens wel begrijpelijk, waar ieder Minister moest gevoelen en van de zijde der Kamer steeds weer te hooren kreeg, dat de gevolgde werkwijze verkeerd was, terwijl hij toch, rekening moeiende houden met zijne ambtgenooten, tot ingrijpende maatregelen niet kon besluiten. 's Ministers ambtsvoorganger, getuige de door hem overgelegde Nota, heeft pogingen in deze richting aangewend, die echter blijkbaar niet de instemming van het vorig Kabinet hebben kunnen vinden. De tegenwoordige bewindsman schijnt ten aanzien van dit punt onder gelukkiger omstandigheden te zijn opgetreden, zooals uit de Troonrede mag worden opgemaakt. Waar ook hij doortastende maatregelen wil, terwijl zijne ambtgenooten het blijkbaar met hem in beginsel eens zijn, ontmoedige men hem niet door zich al van te voren tegen het aangaan van eene leening te verklaren en hem het gemis aan continuïteit in regeer-beleid voor te houden. Immers toont hij juist in te zien, dat het zoo niet langer kan, terwijl mag worden vertrouwd, dat hij uit de geschiedenis van de Stelling van Amsterdam de noodige lessen zal hebben geput. Waar blijkens de Memorie van Toelichting de Minister zich omtrent de maatregelen, die hij beraamt, thans nog niet kan uitlaten, maar hij vertrouwt, binnen niet te lang tijdsverloop voorstellen te kunnen indienen, is toch eigenlijk de tijd ook nog niet gekomen, omtrent die voorstellen in breede beschouwingen te treden.

Eenige leden zouden liever hebben gezien, dat de Minister, alvorens aan de verdere voltooiing van de kringstelling zijne aandacht te wijden, plannen beraamde om te geraken tot afwerking van de vleugels der Stelling. Terwijl zij overigens eene afwachtende houding tegenover 's Ministers voornemens wenschten aan te nemen, meenden zij toch al dadelijk te moeten verklaren, dat zij daarmede slechts dan zouden kunnen medegaan, wanneer de Minister zich in zijne plannen tot het allernoodzakelijkste beperkte.

Gevraagd werd, of onder „voltooiing”, waarvan in de Troonrede en thans in de Memorie van Toelichting wordt gesproken, ook zal zijn te verstaan hetgeen voor de approviandeering van de Stelling zal moeten geschieden. Men meende, dat zulks wel in de bedoeling des Ministers zal liggen. In de Memorie van Antwoord betreffende de loopende Vestingbegroting is medegedeeld, dat, wanneer de Stelling van Amsterdam zal zijn voltooid overeenkomstig de plannen in de in 1903 aan de Kamer overgelegde Nota uiteengezet, de totale uitgaven — ongerekend de kosten voor bewapening en approviandeering — ruim 32 millioen zullen hebben bedragen. Omtrent de totale uitgaven voor de approviandeering kon toen nog geene raming worden gemaakt. Men onderstelde, dat bij de aanstaande voorstellen des Ministers die raming niet zal ontbreken.

Sommige leden waren van oordeel, dat de gedachtengang in de Memorie van Toelichting opheldering eischt. Eerst geeft de Minister te kennen, dat hij het beschouwt als een onafwijsbaren eisch, de voltooiing der kringstelling zoo spoedig mogelijk tot stand te doen komen en vervolgens verklaart hij, in afwachting van de indiening zijner voorstellen, bij dit wetsontwerp geene gelden te hebben willen aanvragen voor het aanbrengen van bomvrije gebouwen in twee forten in de Stelling, zooals in de laatste jaren gebruikelijk was. Dezen leden was dit niet duidelijk. Welke ook de maatregelen mogen zijn, die de Minister wenscht voor te stellen, de bedoelde bomvrije gebouwen zullen toch in elk geval moeten worden gemaakt en in dezen stand der zaak zou de meer spoedige voltooiing der Stelling daarmede al vast kunnen worden ingeleid.

Eenige leden stelden er prijs op, uitdrukkelijk te verklaren, dat zij, door tot de aanneming van dit wetsontwerp en daarmee tot het niet voortgaan met het maken van bomvrije gebouwen mede te werken, niet wilden worden geacht in eenigerlei opzicht in te stemmen met 's Ministers aangekondigd voornemen om de kringstelling zoo spoedig mogelijk tot stand te doen komen.

Sommige leden meenden, dat, in afwachting van 's Ministers voorstellen, al vast zou kunnen worden begonnen met het doen aanbrengen van beplantingen, waardoor de verdedigbaarheid van de forten zou worden verhoogd. Thans zijn de forten van af hoog gelegen punten op grooten afstand zichtbaar; eene omstandigheid, waardoor eene goede verdediging van de forten, vooral van de niet afgewerkte, zeer zal worden bemoeilijkt.

Gevraagd werd, of de Minister ten dienste van hen, die lid van de Kamer zijn geworden na het tijdstip, waarop de meervermelde Nota aan de Kamer is overgelegd, die Nota opnieuw ter griffie zou willen doen nederleggen ter kennisneming uitsluitend van de leden der Kamer.

Gevraagd werd verder eene opgave van de gewone onderhoudskosten der Stelling.

In de Memorie van Antwoord betreffende de Vestingbegroting voor het dienstjaar 1904 zijn de redenen opgegeven, die zich verzetten tegen het vermelden in het openbaar van de sterkte der bezetting van de Stelling, alsmede van de waarde der geschutbewapening en van den totalen munitievoorraad. Ware er toen meer tijd beschikbaar geweest, dan zou 's Ministers ambtsvoorganger echter eene geheel vertrouwbare opgave meer bepaald voor de leden der Kamer hebben doen gereedmaken. Gevraagd werd, of zoodanige opgave thans zoude kunnen worden overgelegd.

Toen ten vorigen jare in het Voorloopig Verslag gevraagd werd, of naar 's Ministers overtuiging de vesting Neuzen in haar tegenwoordigen toestand met het fort Ellewoutsdijk in staat is, al dan niet gesteund door de vloot, onze neutraliteit op de Schelde te handhaven, heeft 's Ministers ambtsvoorganger daarop geantwoord, dat het artilleristisch vermogen der genoemde vestingwerken niet meer op de hoogte van den tijd is, zoodat op den duur verbetering niet zou kunnen uitblijven. Te zijner tijd zou dit blijken, zoodra mededeeling zou kunnen worden gedaan van de voorstellen betreffende de herziening en aanvulling der defensiemiddelen aan de zeezijde, ingediend door de commissie in zake samenwerking van land- en zeemacht, waaromtrent nog overleg met den Minister van Marine moest plaats hebben. Sommige leden wenschten omtrent deze aangelegenheid zoo mogelijk thans nader te worden ingelicht en zouden het op prijs stellen, indien in elk geval de Minister van zijn gevoelen in dezen wilde doen blijken. Vooral daarom scheen het van belang te weten, hoe deze Minister over de genoemde vestingwerken denkt, omdat bij de bespreking in de pers van de wenselijkheid en mogelijkheid van eene nauwere aaneensluiting tusschen Nederland en België, met name de generaal DEN BEER POORTUGAEL er op heeft gewezen, dat, als de onzijdigheid van België zal moeten worden verdedigd, dit zal moeten geschieden door de vestingwerken bij Neuzen en Ellewoutsdijk daartoe geschikt te maken. Zij wenschten daarbij daar te laten of deze punten, die den mond van de Wester-Schelde onbeschermd laten, voor dit doel wel de meest aangewezen zijn.

Enkele leden wenschten 's Ministers aandacht te vestigen op de hunnerzijds noodzakelijk geachte afstandsmeting en op het voorbereiden van eene torpedo-versperring.

Art. 1. Opgemerkt werd, dat dit artikel is uitgetrokken tot een bedrag van f 40 000, terwijl uit den staat der uitgaven over 1904 blijkt, dat in genoemd dienstjaar de uitgaven op het artikel slechts f 30 902 hebben bedragen. Men vroeg, of met het oog daarop de raming niet zou kunnen worden verlaagd en wenschte eene specificatie van die raming op de wijze als in den genoemden staat is gegeven.

Art. 2. Met het oog op het voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie aangevraagde bedrag van f 28 500 meenden enkele leden te moeten waarschuwen, aan de werken in deze Stelling, die verouderd zijn, toch geen geld te beste-

den; huns inziens moet de kracht der verdediging aan die zijde alleen worden gezocht in de tusschenbatterijen.

Naar aanleiding daarvan merkten anderen op, dat de Regeering, blijkens de in de Memorie van Toelichting gegeven specificatie van den post, deze waarschuwing niet noodig heeft. Een deel van het aangevraagde bedrag is voor verbetering van tusschenbatterijen bestemd; een ander deel — voor het maken van schuilplaatsen — houdt met de tusschenbatterijen waarschijnlijk verband, terwijl voor het overige — ruim *f* 10 000 — verbeteringen van onderschikt belang aan werken zullen worden aangebracht. Van ingrijpende maatregelen ter verbetering van werken is in deze begrooting geen sprake.

Art. 3. Verscheidene leden spraken den wensch uit, dat het overleg van de Ministers van Oorlog en van Marine spoedig moge leiden tot voorstellen met betrekking tot de Stelling van den Helder in de eene of de andere richting. Huns inziens kan de bestaande toestand niet voortduren en moet men de Stelling of opheffen of haar verbeteren.

Het had de aandacht getrokken, dat blijkens den staat der uitgaven over 1904 op dit artikel is overgeschreven een bedrag van *f* 29 200, en men vroeg daaromtrent opheldering. Uit den toelichtenden staat blijkt, dat in genoemd dienstjaar aan verschillende verbeteringen van onderschikt belang aan werken in de geheele Stelling een bedrag van *f* 36 108 is uitgegeven. Welke verbeteringen vallen daaronder, waarop bij de raming van het artikel niet was gerekend en waarom kon op deze maatregelen niet worden gerekend?

Ook vroeg men, waarom ten aanzien van de werken tot verbetering van de Stelling van den Helder de staat der uitgaven over 1904 niet op dezelfde wijze is ingericht als de toelichtende staat, terwijl dit ten aanzien van de werken tot verbetering van de andere stellingen wel het geval is.

Art. 4. Vele leden hadden met groote belangstelling uit de Memorie van Toelichting gezien, dat de uitkomsten van het proefpompen op het terrein der drinkwatervoorziening aan het Nieuwe Meer ten volle aan de verwachtingen beantwoord hebben. Zij meenden, dat de genie een woord van lof verdient voor het uitstekende werk, in de waterleiding der Stelling geleverd.

Van meer dan eene zijde werd de vraag gedaan of het niet wenschelijk ware, dat thans over de exploitatie der waterleiding door het Rijk in overleg werd getreden met het gemeentebestuur van Amsterdam, omdat het inderdaad zeer te betreuren zou zijn, indien eene zoo kostbare installatie, die zeer productief kan wezen, ongebruikt werd gelaten. Voor het Rijk zou daaruit tweërlei voordeel kunnen ontstaan: de werken zouden in geregeld gebruik worden genomen, hetgeen zeker verre de voorkeur zou verdienen boven het in oorlogstijd plotseling in exploitatie moeten brengen van eene groote installatie, als het hier geldt, en de gemeente Amsterdam ware wellicht bereid, de kosten te betalen, aan de uitbreiding van de installatie verbonden. Immers is er reden om te gelooven, dat Amsterdam van deze waterleiding juist nu groot nut zou kunnen trekken, omdat het een bekend feit is, dat de waterleidingen van deze gemeente hare maximum-capaciteit hebben bereikt en het gemeentebestuur, terwijl het maatregelen voorbereidt voor definitieve voorziening, zeker eenige jaren lang maatregelen zal moeten treffen om tijdelijk in de jaarlijksche stijging der behoefte te voorzien. Daartoe nu schijnt deze waterleiding onder de tegenwoordige omstandigheden als aangewezen. In het geval van Amsterdam toch kan de wateronttrekking tot betrekkelijk kleine hoeveelheden blijven beperkt, nu de andere leidingen toereikend zijn voor de thans bestaande behoeften en slechts aanvulling noodig is voor zooverre de toename van het gebruik in de eerste jaren dit vordert. Men meende, dat dit te meer klemt nu blijkens de mededeelingen in de Memorie van Toelichting de capaciteit der prise d'eau gevoelig op 13 000 M³ per etmaal mag worden gesteld. Sommige leden wenschten trouwens de uitdrukking „geruime tijd”, die hier in de Memorie van Toelichting is gebezigd, nader te hebben toegelicht.

Andere leden waren van oordeel dat groote voorzichtigheid hier geraden is, opdat niet, tengevolge van het gebruik der waterleiding door de gemeente Amsterdam, de prise d'eau worde uitgeput.

Sommigen zouden in het aangaan van een contract met de gemeente Amsterdam geen bezwaar zien, indien dit te allen tijde opzegbaar ware en de

maximum-hoeveelheid water, die per etmaal aan den bodem zou mogen worden onttrokken, daarin werd genoemd.

Gevraagd werd, of het juist is, wat men had vernomen, dat het gemeentebestuur van Sloten reeds heeft aangevraagd, voor de behoeften der gemeente van de waterleiding gebruik te mogen maken, maar zijn verzoek van de hand is gewezen.

Het had de aandacht getrokken dat, terwijl de Minister, in afwachting van de indiening zijner voorstellen, in het algemeen geen nieuwe werken wenschte te doen uitvoeren, hij niettemin op deze begrooting een bedrag van f 19 000 heeft uitgetrokken voor den aanleg van een tweetal batterijen op het westfront der Stelling.

Aldus vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs den 24sten November 1905.

MARCHANT.
VERHEY.
DUYMAER VAN TWIST.
ELAND.
TROELSTRA.